

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
Εθνικόν και Καποδιστριακόν
Πανεπιστήμιον Αθηνών
— ΙΔΡΥΘΕΝ ΤΟ 1837 —

ΝΟΜΙΚΗ ΣΧΟΛΗ

Π.Μ.Σ.: Πολιτική Δικονομία και Εργατικό Δίκαιο
ΕΙΔΙΚΕΥΣΗ: Πολιτική Δικονομία
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΟ ΕΤΟΣ: 2023-2024

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ
της Δήμητρας Κουφωλιά του Δημητρίου
Α.Μ.: 7340132301007

[«Η κρίση των παρεμπιπτόντων ζητημάτων στην πολιτική δίκη»]

Επιβλέποντες:

- α) Καθ. Δ. Τσικρικάς
- β) Αν. Καθ. Ν. Κατηφόρης
- γ) Αν. Καθ. Ι. Δεληκωστόπουλος

Αθήνα, Σεπτέμβριος 2024.

*Αφιερώνεται στο ελληνικό δημόσιο Σχολείο
και στο ελληνικό δημόσιο Πανεπιστήμιο,
στους διδάσκοντες των οποίων χρωστάω
ό,τι έχω καταφέρει έως σήμερα.*

“Sometimes I wish that I could freeze the picture

And save it from the funny tricks of time”

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Τα παρεμπίπτοντα αποτελούν έναν κλάδο της Πολιτικής Δικονομίας, τα οποία στο προπτυχιακό επίπεδο εξαιτίας της πολυπλοκότητάς τους δεν εξετάζονται σε βάθος. Γι' αυτό το λόγο, και παρ' όλη τη δυσκολία που τα χαρακτηρίζει, επέλεξα με δική μου πρωτοβουλία την ανάλυσή τους ως θέμα της διπλωματικής μου εργασίας. Στόχος της παρούσας εργασίας είναι αφενός να αναδείξει τη σημασία των εννοιών «παρεμπίπτοντα», «παρεμπίπτοντα ζητήματα», «προδικαστικά ζητήματα», και αφετέρου να προσφέρει μια πιο σύγχρονη προσέγγιση στο ένδικο βοήθημα της παρεμπίπτουσας αγωγής, οι ρυθμίσεις της οποίας δεν έχουν απασχολήσει ακόμα σε βάθος ούτε τη θεωρία ούτε τη νομολογία.

Με την παρούσα διπλωματική εργασία ολοκληρώνεται και ο κύκλος των μεταπτυχιακών σπουδών μου στη Νομική Σχολή Αθηνών. Προσήκει στο σημείο αυτό να ευχαριστήσω θερμά τον επιβλέποντά μου, κ. Δ. Τσικρικά για όλη του την πολύτιμη βοήθεια, καθώς και τον κ. Π. Ρεντούλη, μεταδιδακτορικό ερευνητή, ο οποίος κατά τη διάρκεια ολόκληρου του ακαδημαϊκού έτους συνέδραμε πάντοτε με τις κατατοπιστικές του παρατηρήσεις το έργο μας. Επίσης, ευχαριστώ όλους όσους μπήκαν στη θέση μου, με κατανόησαν και με βοήθησαν ψυχολογικά με τον τρόπο τους κατά τη διάρκειας της απαιτητικής αυτής χρονιάς.

Η εργασία είναι αφιερωμένη στους δασκάλους μου στο δημόσιο σχολείο και πανεπιστήμιο, οι οποίοι ακούραστοι και παρ' όλες τις δυσκολίες, ενθαρρύνουν και εμπνέουν και στην αποκλειστική βοήθεια των οποίων χρωστάω οτιδήποτε έχω καταφέρει έως σήμερα.

Ηλεία, Αύγουστος 2024

Δήμητρα Κουφωλιά.

Copyright ©Δήμητρα Δ. Κουφωλιά, 2024

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας εργασίας, εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα.

Οι απόψεις και θέσεις που περιέχονται σε αυτήν την εργασία εκφράζουν την συγγραφέα και δεν πρέπει να ερμηνευθεί ότι αντιπροσωπεύουν τις επίσημες θέσεις του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών.

Πίνακας περιεχομένων

Κυριότερες συντομογραφίες	8
§1 Τα παρεμπύπτοντα κατ' άρθρ. 282 επ. ΚΠολΔ.....	9
I. Η έννοια του παρεμπύπτοντος ζητήματος.....	9
1. Το προισχύσαν δίκαιο	9
2. Το ισχύον δίκαιο	10
§2 Το άρθρο 331 ΚΠολΔ	14
I. Εισαγωγικά	14
II. Ο ρόλος της διάταξης.....	15
III. Προϋποθέσεις	17
1. Ζητήματα που κρίθηκαν παρεμπιπτόντως	17
2. Η αναγκαιότητα	19
2.1 Η θεωρία της λογικής αναγκαιότητας.....	20
2.2 Η θεωρία της νομικής αναγκαιότητας.....	21
2.3 Η θέση της νομολογίας.....	23
3. Υπαγωγή του παρεμπύπτοντος ζητήματος στην καθ' ύλην αρμοδιότητα του εκδόντος την απόφαση δικαστηρίου.....	26
4. Εξουσία διάθεσης για το προδικαστικό ζήτημα (;).....	28
5. Εφαρμογή και στο δεδουλευμένο του 331 ΚΠολΔ των λοιπών διατάξεων περί δεδουλευμένου	29
IV. Προδικαστικό ζήτημα κατ' ένσταση.....	31
V. Προδικαστικά ζητήματα και μεταβιβαστικό αποτέλεσμα της έφεσης.....	37
1. Η θέση της νομολογίας.....	37
2. Η κριτική	38
§3 Η εξέταση των παρεμπιπτόντων ζητημάτων	40
I. Γενικά - το άρθρο 284 ΚΠολΔ	40
II. Παρεμπύπτοντα ζητήματα στη διαδικασία αναγκαστικής εκτέλεσης	42
1. Ανακοπή κατά διαταγής πληρωμής.....	42
2. Ανακοπές άρθρων 933, 979, 986 και 936 ΚΠολΔ	48
III. Η οικογενειακή διαφορά ως παρεμπύπτον ζήτημα	51
IV. Λοιπά παραδείγματα – Γενικότερη περιπτώσιολογία παρεμπιπτόντων & προδικαστικών ζητημάτων	56
§4 Μη θεμελίωση εκκρεμοδικίας επί των παρεμπιπτόντων ζητημάτων - το άρθρο 249 ΚΠολΔ	61

§5 Η παρεμπίπτουσα αγωγή.....	65
I. Εισαγωγικά	65
II. Προϋποθέσεις.....	66
III. Διάκριση της παρεμπίπτουσας αγωγής σε αυτοτελή-μη αυτοτελή.....	70
IV. Η άσκηση της παρεμπίπτουσας αγωγής	74
V. Η σχέση της παρεμπίπτουσας αγωγής με τα άρθρα 223 και 224 ΚΠολΔ.....	81
§6 Το μεταβιβαστικό αποτέλεσμα έφεσης στην άσκηση παρεμπίπτουσας αγωγής..	82
I. Όταν το πρωτοβάθμιο δικαστήριο έχει εκδώσει οριστική απόφαση.....	82
II. Όταν το πρωτοβάθμιο δικαστήριο έχει εκδώσει εν μέρει οριστική απόφαση	86
§7 Η σωρευμένη παρεμπίπτουσα αγωγή στην προσεπίκληση δικονομικού εγγυητή	87
I. Γενικά - Άσκηση	87
II. Μεταβίβαση στον δεύτερο βαθμό	89
III. Αναιρετική δίκη	93
§7 Αντί επιλόγου-Σύνοψη συμπερασμάτων	96
ΑΡΘΡΟΓΡΑΦΙΑ-ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	99

Κυριότερες συντομογραφίες

ΑΕΔ	Ανώτατο Ειδικό Δικαστήριο
ΑΚ	Αστικός Κώδικας
ΑΠ	Άρειος Πάγος
Αρ.	Αριθμός
Αρμ.	Αρμενόπουλος
Βλ.	Βλέπε
Δ	Δίκη
ΔΕΕ	Δίκαιο Εταιριών και Επιχειρήσεων
ΔΕΝ	Δελτίον Εργατικής Νομοθεσίας
εδ.	Εδάφιο
ΕΕΔ	Ένωση Ελλήνων Δικονομολόγων
Ειρ	Ειρηνοδικείο
ΕλλΔνη	Ελληνική Δικαιοσύνη
Επ.	Επόμενα
ΕπισκΕμπΔ	Επισκόπηση εμπορικού δικαίου
ΕΠολΔ	Επιθεώρηση Πολιτικής Δικονομίας
ΕφΑΔ	Εφαρμογές Αστικού Δικαίου
Εφ	Εφετείο
ΚΠολΔ	Κώδικας Πολιτικής Δικονομίας
ΠΠρ	Πολυμελές Πρωτοδικείο
π.χ.	Παραδείγματος χάριν
λ.χ.	Λόγου χάριν
Σ	Σύνταγμα
σελ.	Σελίδα
στοιχ.	Στοιχείο
τ.	Τόμος
υποσημ.	Υποσημείωση
ΧρΙΔ	Χρονικά Ιδιωτικού Δικαίου

§1 Τα παρεμπίπτοντα κατ' άρθρ. 282 επ. ΚΠολΔ

I. Η έννοια του παρεμπίπτοντος ζητήματος

1. Το προισχύσαν δίκαιο

Στο προισχύσαν δίκαιο, η ρύθμιση των παρεμπιπτόντων γινόταν στα άρθρα 225 επ. ΚΠολΔ. Στα άρθρα αυτά, χρησιμοποιούνταν ο γενικός όρος «παρεμπίπτουσες υποθέσεις», οι οποίες περιλάμβαναν τα παρεμπίπτοντα ζητήματα και τις παρεμπίπτουσες αγωγές. Συγκεκριμένα, στα άρθρα 225-226 δινόταν ο γενικός ορισμός των παρεμπιπτούσων υποθέσεων, που ήταν ίδιος με τον ορισμό του ισχύοντος άρθρου 282 παρ. 1 και 2 ΚΠολΔ. Έπειτα, το άρθρο 227 αφορούσε ειδικώς τα παρεμπίπτοντα ζητήματα με το πρώτο εδάφιο του εν λόγω άρθρου να κάνει αναφορά σε *προδικαστικά ζητήματα*, ορίζοντας «*εάν αι παρεμπίπτουσαι υποθέσεις έχουν αντικείμενο προδικαστικά ζητήματα π.χ. αποδείξεις, ακυρότητες, εξαιρέσεις, διακοπές της διαδικασίας κτλ, πρέπει εάν μεν η κύρια υπόθεση είναι ώριμος, να εκδικασθούν συγχρόνως μετ' αυτής, άλλως δε, πριν προοδεύση η κυρία δίκη, και επομένως να αναβληθή αυτή*». Ο νομοθέτης με αυτόν τον τρόπο, στην έννοια των παρεμπιπτούσων υποθέσεων είχε υπαγάγει τα προδικαστικά ζητήματα, ως υποκατηγορία των παρεμπιπτόντων ζητημάτων ή και ως ταυτόσημες έννοιες μιας και οι όροι φαίνονταν να χρησιμοποιούνταν αδιακρίτως, τα είχε ταυτίσει όμως αποκλειστικά και μόνο με δικονομικά ζητήματα και όχι με έννομες σχέσεις, αφού μόνο τέτοια ζητήματα αναφέρονταν στην ενδεικτική, αλλά πάντως κατατοπιστική απαρίθμηση του άρθρου 227¹. Έδινε κατ' αυτόν τον τρόπο η διάταξη, δηλαδή, στα παρεμπίπτοντα ένα περιεχόμενο αμιγώς δικονομικό. Τέλος, ακολουθούσαν τα άρθρα 228-230, τα οποία ρύθμιζαν τη διαδικαστική αντιμετώπιση των παρεμπιπτούσων αγωγών.

Στα πλαίσια των εργασιών της Συντακτικής και Αναθεωρητικής επιτροπής, παρουσιάστηκαν δύο τάσεις αναφορικά με τη νομοθετική ρύθμιση των παρεμπιπτόντων. Η μία τάση υποστήριξε ότι «*αι περί παρεμπιπτούσων υποθέσεων διατάξεις της ισχυρούσης Πολ. Δικονομίας (δηλαδή της Δικονομίας του 1835) περιέχουσι κατά το πλείστον ορισμούς της έννοιας αυτών, μη έχοντας θέσιν εις νομοθετικά κείμενα, αλλά μόνον σε επιστημονικά συγγράμματα. Δια τούτο εν τη νέα Δικονομία δέον να περιληφθώσι μόνον δύο ή τρία άρθρα, κανονίζοντα τα του τρόπου της εκδικάσεως αυτών, τα της παραπομπής εις ιδιαιτέραν συζήτησιν κλπ.*²». Η άλλη

¹ Γιαννόπουλος, Προδικαστικά και παρεμπίπτοντα ζητήματα στην πολιτική δίκη, Δ 1999.1006.

² Ράμμος, ΣχεδΠολΔ, II σελ. 216. Ομοίως και ο Οικονομόπουλος, σελ. 216 επ.. και 412.

θέση, η οποία και επικράτησε πρωτοστατούντων Σακκέτα και Μιχελάκη, ήταν ότι «διαγράφεται δια θετικών διατάξεων πλαίσιον, εντός του οποίου ο δικαστής θα χαρακτηρίσει μιας υπόθεσιν ως παρεμπίπτουσαν και θα εφαρμόση τας δια ταύτην καθωρισμένας διατάξεις³». Έτσι, αποφασίστηκε να διατηρηθούν τα άρθρα του προσχεδίου, τα οποία ακολούθησαν τη διατύπωση των άρθρων 225 και 226 για τον προσδιορισμό της έννοιας του παρεμπίπτοντος, ώστε να μην απομακρυνθεί η νέα Δικονομία από το τότε ισχύον σύστημα του καθορισμού της έννοιας των παρεμπιπτουσών υποθέσεων⁴, καταργήθηκε όμως η διάταξη του 227 στην οποία γινόταν λόγος για τα προδικαστικά ζητήματα αποκλειστικώς δικονομικού χαρακτήρα και τα οποία η εν λόγω διάταξη ταύτιζε με τα παρεμπίπτοντα. Όμως, η κατάργηση αυτής της διάταξης δεν έγινε από νομοθετική βούληση αντίθετη προς το περιεχόμενό της⁵, αλλά από μεταβολή της νομοθετικής βούλησης σχετικά με τη σκοπιμότητα της ρητής διατύπωσης ενός ζητήματος για το οποίο προνοούσε το άρθρο 161 του Σχεδίου⁶(=*αναβολή εν περιπτώσει υπάρξεως εκκρεμούς δίκης ενώπιον πολιτικού ή διοικητικού δικαστηρίου*⁷).

2. Το ισχύον δίκαιο

Το άρθρο 282 ΚΠολΔ – το οποίο στο περιεχόμενό του έχει διατηρηθεί ατόφιο έως σήμερα – ανήκει συστηματικά στο έκτο κεφάλαιο του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας με τίτλο παρεμπίπτοντα και ορίζει ότι *1. Παρεμπίπτον ζήτημα είναι οτιδήποτε μπορεί να εμποδίσει, διακόψει ή καταργήσει ή οπωσδήποτε επηρεάζει την τακτική πρόοδο της κύριας δίκης, στην οποία περιλαμβάνεται και η εκτέλεση. 2. Τα παρεμπίπτοντα ζητήματα προϋποθέτουν κύρια διαφορά και ένα τουλάχιστον διάδικο τον οποίο ενδιαφέρει η απόφαση για την κύρια διαφορά και το παρεμπίπτον ζήτημα.* Κατά την κρατούσα γνώμη, υφίσταται η γενικότερη έννοια των παρεμπιπτουσών υποθέσεων (παρεμπιπτόντων⁸) στην οποία υπάγονται τα παρεμπίπτοντα ζητήματα και οι παρεμπίπτουσες αγωγές⁹. Τα παρεμπίπτοντα ζητήματα αποτελούν με τη σειρά τους μια μεγάλη κατηγορία στην οποία ανήκουν κατά πρώτον, τα προπαρασκευαστικά (ή διαδικαστικά) ζητήματα, τα οποία ανάγονται στην διαδικασία και στα οποία ανήκουν

³ ΣχεδΠολΔ, II, σελ. 413.

⁴ ΣχεδΠολΔ, II, σελ. 216.

⁵ Γιαννόπουλος, ό.π., 1008-1009.

⁶ ΣχεδΠολΔ, II, σελ. 218.

⁷ ΣχεδΠολΔ, II, σελ. 188.

⁸ Έτσι, ο τίτλος του έκτου κεφαλαίου «παρεμπίπτοντα» είναι ταυτόσημος με τις παρεμπιπτουσες υποθέσεις.

⁹ Μπέης, ΠολΔικ, άρθρο 283 · Ν. Κλαμαρής/Σ. Κουσουλής/Σ.-Σ. Πανταζόπουλος, Πολιτική Δικονομία, 4η έκδ., 2022, § 41, σ. 728-729, υποσ. 3 = sakkoulas-online.

η αίτηση για εξαίρεση δικαστή¹⁰, η αίτηση για εξαίρεση μάρτυρα¹¹, η φυσική έκλειψη των διαδίκων ή περιέλευση αυτών σε άλλη κατάσταση που επιδρά στη δίκη¹², η αίτηση για παράταση¹³ ή σύντμηση δικονομικής προθεσμίας¹⁴, η αίτηση για αντικατάσταση πραγματογνώμονα¹⁵, η αίτηση εξαίρεσης πραγματογνώμονα¹⁶, η

¹⁰ Βλ. άρθρα 52-61 ΚΠολΔ · Η υπόθεση εκδικάζεται ως αντικείμενο ιδιαίτερης παρεμπόρουσας δίκης, σε πρώτο και τελευταίο βαθμό και δεν υπόκειται αυτοτελώς σε ένδικα μέσα, παρά μόνο από κοινού με εκείνη της κύριας υπόθεσης, ΑΠ 144/2020, www.areiospagos.gr · υποβάλλεται αίτηση από τον δικαστή που θέλει να εξαιρεθεί προς τον Πρόεδρο του Δικαστηρίου και το δικαστήριο αποφασίζει χωρίς τη συμμετοχή εκείνου που υπέβαλε τη δήλωση, χωρίς συζήτηση στο ακροατήριο. Η δήλωση του κωλύματος αυτού δεν υπόκειται σε κανένα χρονικό περιορισμό και μπορεί να γίνει και στη διάσκεψη της υποθέσεως για την έκδοση της σχετικής απόφασης, οπότε, αν αποφασισθεί η έξοδος του εξαιρετέου από τη σύνθεση δικαστή, το δικαστήριο οφείλει να απόσχει από την εκδίκαση της υποθέσεως και εφόσον η απόφαση που θα εκδοθεί κάνει δεκτή την αίτηση εξαίρεσης, διατάσσει και την επανάληψη της συζήτησεως, ΑΠ 2086/2022, www.areiospagos.gr .

¹¹ ΑΠ 87/2022, www.areiospagos.gr: Η υποχρέωση κλήτευσης του αντιδίκου στις ένορκες βεβαιώσεις συνίσταται στην παροχή της δυνατότητας στον τελευταίο να παραστεί στην εξέταση, ώστε να ασκήσει τα παρεχόμενα σ' αυτόν, από τις διατάξεις των άρθρων 393, 394, 398, 399, 400, 402, 405, 407, 408, 409, 411 και 413 ΚΠολΔ, δικαιώματα, όπως και να προβάλει ενστάσεις και αιτήσεις, λ.χ. εξαίρεσης του μάρτυρα, που καταχωρίζονται στην ένορκη βεβαίωση και θα κριθούν από το δικαστήριο · ΑΠ 248/2021, www.areiospagos.gr : Κατά τη διάταξη του άρθρου 403 παρ. 2 ΚΠολΔ, όταν συντρέχει λόγος εξαίρεσης του μάρτυρα, που δεν λαμβάνεται υπόψη αυτεπαγγέλτως, αλλά προβάλλεται κατ' ένσταση του αντιδίκου εκείνου του διαδίκου, που προσάγει το μάρτυρα προς εξέταση, πρέπει η ένσταση αυτή να προτείνεται πριν ορκισθεί ο μάρτυρας, βλ. γενικά άρθρο 403 ΚΠολΔ, και επομένως, το Δικαστήριο, κατά την εκτίμηση των αποδείξεων, δεν θα λάβει υπόψη του την κατάθεση του εν λόγω μάρτυρα, σχετ. βλ. ΑΠ 2194/2014, www.areiospagos.gr .

¹² Καλαβρός, Πολιτική Δικονομία, σελ. 558. Βλ. και άρθρα 286 επ. ΚΠολΔ. Βλ. όμως και Κλαμαρήσ-Κουσουλής-Πανταζόπουλος, Πολιτική Δικονομία, 5^η εκδ., 2023, σελ. 774: το αν το πρόσωπο που επαναλαμβάνει τη διακοπείσα δίκη είναι κληρονόμος του διαδίκου είναι ουσιαστικό (και όχι διαδικαστικό) παρεμπόρου ζήτημα.

¹³ ΜΠρΑθ 1045/2022, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ. Βλ. και άρθρο 148 ΚΠολΔ.

¹⁴ ΑΠ 60/1995, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ: Η κάθε δικονομική προθεσμία (εκτός από εκείνες για την άσκηση ένδικων μέσων), μπορεί να συντέμνεται, σύμφωνα με τη διάταξη του άρθρου 150 ΚΠολΔ, με απόφαση του προέδρου του δικαστηρίου ή του δικαστή του μονομελούς πρωτοδικείου, που δικάζεται κατά τη διαδικασία των άρθρων 686 επ.

¹⁵ Νίκας, Εγχειρίδιο πολιτικής δικονομίας, 4η έκδ., 2022, § 50, σ. 342, αρ. 9 = sakkoulas-online. · Βλ. και άρθρο 370 παρ. 2 ΚΠολΔ, στο οποίο ορίζεται ότι «τους πραγματογνώμονες μπορεί να τους αντικαταστήσει για εύλογη αιτία το δικαστήριο που τους διόρισε με αίτηση (κλήση) των διαδίκων ή αυτεπαγγέλτως, κατά τη διαδικασία των άρθρων 686 επόμενα.» · ΕιρΛέρου 41/2023, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ · βλ. σχετ. και ΕφΑθ 3259/1993, ΕλλΔνη/1996, 1669: Δεν ορίζεται προθεσμία αντικατάστασης των πραγματογνώμωνων, είναι, όμως, ευνόητο, ότι η αντικατάσταση μπορεί να λάβει χώρα το βραδύτερο μέχρι το χρόνο διενέργειας της πραγματογνωμοσύνης, δηλαδή το έσχατο χρονικό όριο καθορίζεται από το σκοπό που επιδιώκεται με την αντικατάσταση, ο οποίος (σκοπός) είναι η διενέργεια της πραγματογνωμοσύνης από το νέο πραγματογνώμονα · βλ. και ΑΠ 1003/2015, σε www.areiospagos.gr · βλ. και ΑΠ 1291/2010, www.areiospagos.gr , σύμφωνα με την οποία εξαίρεση του πραγματογνώμονα, ή αντικατάσταση αυτού γίνεται με αίτηση που πρέπει να υποβληθεί μέχρι την περάτωση της πραγματογνωμοσύνης, ενώ μετά το πέρας αυτής μόνο αίτηση για νέα πραγματογνωμοσύνη μπορεί να υποβληθεί παραδεκτως, η οποία σε κάθε περίπτωση επαφίεται στην κυριαρχική κρίση του δικαστηρίου της ουσίας, το οποίο, γι' αυτό, δεν υποχρεούται να διατάξει απόδειξη για την συνδρομή ή μη λόγου για διεξαγωγή νέας πραγματογνωμοσύνης.

¹⁶ Βλ. άρθρο 377 ΚΠολΔ. Η εξαίρεση του πραγματογνώμονα αποτελεί παρεμπόρου ζήτημα, καθόσον η λύση του επιτυγχάνεται σε μία παρεμπόρουσα δίκη που αναπτύσσεται εντός της κύριας με τους αρχικούς διαδίκους. Ειδικότερα, πρόκειται για προπαρασκευαστικό ζήτημα με το οποίο ζητείται να διαπλαστεί ως έννομη συνέπεια του δικονομικού δικαίου το πρώτον από το δικαστήριο κατ' απόκλιση από την ομαλή πορεία της δίκης, Χατζηγιαννάκος, Η Δικαστική Πραγματογνωμοσύνη κατά τον ΚΠολΔ, σελ. 231 · ΑΠ 1291/2010, www.areiospagos.gr , σύμφωνα με την οποία εξαίρεση του πραγματογνώμονα, ή αντικατάσταση αυτού γίνεται με αίτηση που πρέπει να υποβληθεί μέχρι την

αίτηση για ακύρωση διαδικαστικής πράξης¹⁷, ο τερματισμός της δίκης με παραίτηση από την αγωγή, με αποδοχή της αγωγής ή με συμβιβασμό¹⁸ και η επίδειξη, τέλος, εγγράφου που ζητείται με τις προτάσεις¹⁹. Δεύτερον, ανήκουν και τα προδικαστικά (ή προκριματικά) ζητήματα, που ανάγονται στο ουσιαστικό δίκαιο και πρέπει υποχρεωτικώς να διαγνωσθούν προκειμένου να επιλυθεί η κύρια διαφορά. Στη μεν πρώτη περίπτωση οι έννομες συνέπειες ανάγονται στο δικονομικό δίκαιο και πρέπει να διαπλάστουν από το δικαστήριο κατ' απόκλιση από την ομαλή πορεία της δίκης, αφού παρακωλύουν την πρόοδό της και των οποίων η λύση διευκολύνει τη διεξαγωγή και την εκδίκασή της²⁰ και κατά κανόνα απαιτούν αίτηση του διαδίκου, στη δε δεύτερη περίπτωση διαγιγνώσκονται υποχρεωτικώς από το δικαστήριο αυτεπαγγέλτως, είτε το θέλουν οι διάδικοι είτε όχι, ως προϋπόθεση της κύριας επίδικης έννομης σχέσης, που αποτελεί το αντικείμενο της κύριας δίκης²¹, αποτελούν δηλαδή ή συνιστούν αναγκαία προϋπόθεση της έκδοσης απόφασης ή ασκούν επιρροή στη διάγνωση της υπόθεσης ακόμα και αν δεν είναι στοιχεία της ιστορικής βάσης του ενδίκου βοηθήματος²². Με άλλα λόγια, η θεωρία προβαίνει στην αυτονόητη διάκριση των παρεμπιπτόντων σε παρεμπίπτοντα ζητήματα και παρεμπίπτουσες αγωγές. Τα παρεμπίπτοντα ζητήματα τα διακρίνει περαιτέρω σε «ουσιαστικά» ή «προδικαστικά», τα οποία ανάγονται στο ουσιαστικό δίκαιο και σε «διαδικαστικά» ή «προπαρασκευαστικά» ή «παρεμπίπτοντα εν στενή εννοία», τα οποία ανάγονται, όπως αναλύθηκε, στο δικονομικό δίκαιο και διαπλάσσονται από το δικαστήριο²³.

Για την ύπαρξη παρεμπίπτοντος ζητήματος βάσει του άρθρου 282 παρ. 2 ΚΠολΔ, απαιτείται εκκρεμοδικία της κύριας δίκης για την έρευνα αυτού σε κάθε στάση της δίκης²⁴. Έτσι, η έννοια των παρεμπιπτόντων ζητημάτων δεν μπορεί να διευρυνθεί

περάτωση της πραγματογνωμοσύνης, ενώ μετά το πέρας αυτής μόνο αίτηση για νέα πραγματογνωμοσύνη μπορεί να υποβληθεί παραδεκτώς, η οποία σε κάθε περίπτωση επαφίεται στην κυριαρχική κρίση του δικαστηρίου της ουσίας, το οποίο, γι' αυτό, δεν υποχρεούται να διατάξει απόδειξη για την συνδρομή ή μη λόγου για διεξαγωγή νέας πραγματογνωμοσύνης.

¹⁷ ΠΠρΑθ 881/2016, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ, στην οποία καταχρηστικώς η αίτηση βαπτίζεται ως παρεμπίπτουσα αγωγή, βλ. όμως και ΣχεδΠολΔ, ΙΙ, σελ. 217 και 413 ·βλ. και άρθρα 159 και 160 παρ. 3 ΚΠολΔ.

¹⁸ Γιαννόπουλος, ό.π., 1014.

¹⁹ Το αίτημα για επίδειξη εγγράφων είναι παρεμπίπτον, εν μέρει προπαρασκευαστικό, του κύριου αιτήματος της αγωγής και πρόκειται για δικονομικής φύσεως αξίωση. Μάλιστα, αν στο πλαίσιο εκκρεμούς δίκης κριθεί βάσιμη η παρεμπίπτουσα αίτηση επίδειξης εγγράφων, η συγκεκριμένη απόφαση έχει μη οριστικό χαρακτήρα, διότι απλώς προετοιμάζει την επί της ουσίας έκδοση απόφασης, βλ. Δεληκωστόπουλος, Το απαράδεκτο στην αναιρετική δίκη, σελ. 30.

²⁰ Ράμμος, Εγχειρίδιον Αστικού Δικονομικού Δικαίου Ι, §191, σελ. 503-505.

²¹ Κεραμεύς, Ουσιαστικόν δεδικασμένον περί προδικαστικών ζητημάτων, σελ. 59.

²² Ράμμος, ό.π.

²³ Γιαννόπουλος, ό.π., 1011.

²⁴ Βαθρακοκόιλης, ό.π., άρθρο 282.

τόσο, ώστε να συμπεριλάβει και τα διαδικαστικά μέτρα που διατάσσονται πριν την έναρξη της εκκρεμοδικίας ή μετά το πέρας της, π.χ. εκκαθάριση δικαστικών εξόδων μετά την έκδοση οριστικής απόφασης αφού το ίδιο το άρθρο 282 ΚΠολΔ ρητώς αναφέρεται σε τακτική πρόοδο της κύριας δίκης. Για την έρευνα του παρεμπίπτοντος ζητήματος, τέλος, απαιτείται ρητώς η συνδρομή εννόμου συμφέροντος προς τούτο ενός τουλάχιστον διαδίκου, ώστε να αποκλείεται η ενασχόληση του δικαστηρίου με την επίλυση θεωρητικού ενδιαφέροντος νομικών ζητημάτων επ' ευκαιρία μιας κρινόμενης διαφοράς ή θεμάτων που δεν έχουν επιπτώσεις στις έννομες σχέσεις ενός τουλάχιστον των διαδίκων. Η θεωρία ερμηνεύει τη φράση «τον οποίο ενδιαφέρει η υπόθεση» ως ενδιαφέρον για το οποίο πρέπει να υποβληθεί αίτημα του διαδίκου, ο οποίος φυσικά και δικαιολογεί έννομο συμφέρον. Σε καμία περίπτωση πάντως το ενδιαφέρον δεν μπορεί να συνίσταται σε σώρευση αγωγικού αιτήματος είτε αντικειμενικά (218 ΚΠολΔ) είτε επικουρικά (219 ΚΠολΔ), διότι σε μια τέτοια περίπτωση δεν υφίσταται σχέση κυρίου και παρεμπίπτοντος ζητήματος, αλλά πλείονα κύρια ζητήματα²⁵.

Έχει υποστηριχθεί²⁶, χωρίς βέβαια να κρατεί, η άποψη ότι στα παρεμπίπτοντα ζητήματα ανήκουν μόνον τα διαδικαστικά ζητήματα και όχι τα ουσιαστικά, αυτά δηλαδή που σήμερα ονομάζονται προδικαστικά ζητήματα. Μάλιστα, κατά την ίδια θέση, όταν ο Κώδικας Πολιτικής Δικονομίας κάνει λόγο για παρεμπίπτοντα ή παρεμπιπτόντως κριθέντα ζητήματα αναφέρεται στα ζητήματα δικονομικού χαρακτήρα. Τα επιχειρήματα αυτής της θέσης ξεκινούν από το γράμμα του άρθρου 282 ΚΠολΔ: η διάταξη κάνει λόγο για «τακτική πρόοδο της δίκης», οπότε και θα πρέπει να εννοηθεί η ανεμπόδιστη προώθηση της δίκης από στάδιο σε στάδιο ως το πέρας της με την έκδοση οριστικής αποφάσεως. Περαιτέρω, οι λόγοι οι οποίοι μπορούν να «εμποδίσουν, διακόψουν ή καταργήσουν την τακτική πρόοδο της δίκης» είναι όλα τα εμπόδια που είναι ικανά να ματαιώσουν την έκδοση της οριστικής αποφάσεως. Τα ουσιαστικού δικαίου (σημερινά προδικαστικά) ζητήματα ούτε εμποδίζουν ούτε διακόπτουν ούτε επηρεάζουν την δίκη, δηλαδή δεν είναι ικανά να ματαιώσουν την έκδοση απόφασης επί της διαφοράς, όπως απαιτείται για το χαρακτηρισμό ενός ζητήματος ως παρεμπίπτοντος, αλλά απλώς εξαρτώνται από την έκδοση απόφασης υπό την έννοια ότι μόνον μπορούν να οδηγήσουν στην ευνοϊκή ή μη έκδοση απόφασης για τον ενάγοντα, αφού από την ύπαρξη ή μη των

²⁵ Γιαννόπουλος, ό.π., 1016.

²⁶ Γιαννόπουλος, ό.π., 1005 επ.

προδικαστικών, εξαρτάται και η και η ύπαρξη ή η ανυπαρξία της κύριας έννομης σχέσης. Σε κάθε περίπτωση, θα εκδοθεί οριστική απόφαση για την κύρια δίκη, η δε κρίση του δικαστηρίου για την ύπαρξη ή την ανυπαρξία της προδικαστικής σχέσης, μόνο στο περιεχόμενο αυτής θα ασκήσει επίδραση και όχι στην πρόοδο της δίκης. Άλλο ένα επιχείρημα αντλεί η θέση αυτή και από την ιστορική ερμηνεία της διάταξης, αφού η παλιά διάταξη του 227 ΠολΔ στην οποία γινόταν λόγος για «προδικαστικά ζητήματα», παρέθετε συγκεκριμένα παραδείγματα δικονομικού χαρακτήρα, δηλαδή δεν ταυτιζόταν η έννοια του προδικαστικού με τη σημερινή, η δε κατάργησή της διάταξης δεν έγινε λόγω μεταβολής των νομοθετικών αντιλήψεων, αλλά μόνο ως συνέπεια νομοτεχνικών σταθμίσεων. Συνεπώς, εφόσον το ισχύον 282 ΚΠολΔ αντλήθηκε από τη διάταξη της παλιάς Δικονομίας, θα πρέπει να συνεχίζεται να ερμηνεύεται και σήμερα με τον ίδιον τρόπο και να συμπεριλάβει τα εν στενή έννοια παρεμπίπτοντα ήτοι του δικονομικού δικαίου και όχι τα – σημερινά – προδικαστικά ζητήματα.

§2 Το άρθρο 331 ΚΠολΔ

I. Εισαγωγικά

Η βασικότερη διάταξη, στην οποία εμφανίζεται η έννοια των παρεμπιπτόντων και μάλιστα, συστηματικά εκτός του έκτου κεφαλαίου του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας που αφιερώνεται στα παρεμπίπτοντα, είναι αυτή του άρθρου 331 ΚΠολΔ με τίτλο δεδδικασμένο στα παρεμπίπτοντα ζητήματα. Η διάταξη αυτή συνιστά πρωτοτυπία, καθώς σε πολλά κράτη δεν αναγνωρίζεται η ισχύς του δεδδικασμένου επί των παρεμπιπτόντως κριθέντων ζητημάτων²⁷.

Υπό την προισχύσασα Δικονομία του 1834, ήδη, τα δικαστήριά μας δέχονταν ότι το ουσιαστικό δεδδικασμένο στις αστικές διαφορές επεκτείνεται και στα «παρεμπιπτόντως κριθέντα ζητήματα». Γινόταν, έτσι, δεκτή η επέκταση του δεδδικασμένου και στα προδικαστικά ζητήματα νομολογιακά ή επί τη βάσει εθίμου²⁸, ωστόσο γραπτός κανόνας και διάταξη αντίστοιχη με τη σημερινή δεν υπήρχε. Συνεπεία τούτου, επί μακρόν αμφισβητούνταν σε θεωρία και νομολογία υπό ποιες προϋποθέσεις επεκτείνεται το δεδδικασμένο στα παρεμπίπτοντα. Η νομολογία

²⁷ Στη Γερμανία ρητώς δεν αναγνωρίζεται η ισχύς του δεδδικασμένου στα παρεμπιπτόντως κριθέντα ζητήματα, το ίδιο γίνεται δεκτό και στην Αυστρία. Αλλά και στη Γαλλία τα δικαστήρια είναι κατ' αρχήν αρμόδια να κρίνουν επί όλων των παρεμπιπτόντων ζητημάτων-επί όλων των διαφορών που γεννούνται στο πλαίσιο εκκρεμούς δίκης λόγω ένστασης ή παρεμπίπτουσας αίτησης, κατ' αρχήν δεν παράγεται όμως δεδδικασμένο.

²⁸ Βλ. *Κλαμαρής-Κουσουλής-Πανταζόπουλος*, Πολιτική Δικονομία, 5^η εκδ. 2023, σελ. 868.

απαιτούσε αρχικά την προβολή ισχυρισμού σχετικού με το ζήτημα της προδικαστικής έννομης σχέσης, επικουρικά δε να εξαρτάται η ύπαρξη της κύριας έννομης σχέσης από την προδικαστική. Στη συνέχεια όμως, επικράτησε η θέση ότι εξετάζεται πρωτίστως η αρχή της αναγκαιότητας. Η υποβολή αιτήματος από τους διαδίκους, δηλαδή, πέρασε σε δεύτερη μοίρα. Τέλος, από τη δεκαετία του 1920 προστέθηκε και η προϋπόθεση της υλικής αρμοδιότητας του δικαστηρίου που εξέτασε το προδικαστικό ζήτημα, για την επέκταση του δεδικασμένου και επί του προδικαστικού²⁹. Κατ' αποτέλεσμα, η νομολογία δεχόταν ότι, για να χωρέσει επέκταση δεδικασμένου, απαιτείται τα παρεμπιπτόντως κριθέντα να έχουν έννομη επιρροή στη διάγνωση του κυρίου αντικείμενου της διαφοράς και να συνιστούν αναγκαία προϋπόθεση για αυτό (για το κύριο αντικείμενο), εφόσον η οριστική απόφαση στηρίχθηκε πάνω σε αυτά και εφόσον το δικαστήριο ήταν αρμόδιο να κρίνει και για εκείνα³⁰. Είχε δημιουργηθεί, δηλαδή, από τη νομολογία εθιμικός κανόνας για την επέκταση του δεδικασμένου. Στη Συντακτική Επιτροπή με εισηγητή τον Ράμμο³¹ διατυπώθηκε το τότε άρθρο 363, του οποίου η αρχική μορφή ήταν η εξής: «*Αι τελεσίδικοι αποφάσεις αποτελούν δεδικασμένον ως προς τα παρεμπιπτόντως κριθέντα ζητήματα, εφ' όσον το δικαστήριον ήτο καθ' ύλην αρμόδιο να αποφασίση επί τούτων*». Όταν το άρθρο συζητήθηκε στην Αναθεωρητική Επιτροπή, όμως, έλαβε με πρόταση του Φραγκίστα, αλλά με τη μειοψηφία του Ράμμου, που θεώρησε και πάλι την προσθήκη αυτή αυτονόητη, την εξής μορφή: «*το δεδικασμένον εκτείνεται και επί των παρεμπιπτόντως κριθέντων ζητημάτων αποτελούντων αναγκαίαν προϋπόθεσιν του κυρίου ζητήματος, εφ' όσον το δικαστήριον ήτο καθ' ύλην αρμόδιον να αποφασίση επί τούτων*³²».

II. Ο ρόλος της διάταξης

Βάσει της διατάξεως του άρθρου 331 ΚΠολΔ, το δεδικασμένο καταλαμβάνει και τα παρεμπιπτόντως κριθέντα με την απόφαση ζητήματα (προδικαστικά), εφόσον

²⁹ Γιαννόπουλος, ό.π., 1008.

³⁰ Γιακουμής, Περί των «παρεμπιπτόντων ζητημάτων» και της επ' αυτών επεκτάσεως του δεδικασμένου, Δ 1973.15 επ.

³¹ Ο Ράμμος υποστήριξε ότι δεν είναι ανάγκη να τεθεί ως όρος της επέκτασης του δεδικασμένου στα παρεμπιπτόντως κριθέντα ζητήματα ότι αυτά αποτελούν και αναγκαία προϋπόθεση του κυρίου ζητήματος, διότι η λύση των παρεμπιπτόντων ζητημάτων δεν είναι νοητή, αν αυτά δεν είναι αναγκαία για τη διάγνωση της διαφοράς, θεωρώντας τη φράση «παρεμπιπτόντως εξετασθέντα και λυθέντα» επαρκή. Η Επιτροπή αποδέχθηκε τη διασάφηση αυτή και διέγραψε την εντός παρενθέσεως φράση «προρκιματικά ή προδικαστικά». Βλ. ΣχΠολΔ ΙΙΙ, σελ. 481.

³² Μητσόπουλος, Η διδασκαλία του Οικονομίδου για την έννοια της αναγκαίας προϋποθέσεως ως όρου επεκτάσεως του δεδικασμένου στα παρεμπιπτόντα ζητήματα (331 ΚΠολΔ), ΕλλΔνη 2010.1 επ.

πληρούνται οι προϋποθέσεις που τάσσει³³. Ήδη, όμως, λόγω του άρθρου 322 παρ. 1 ΚΠολΔ, το προδικαστικό ζήτημα είναι εξοπλισμένο με σχετικό δεδικασμένο (σχετική βεβαιωτική ενέργεια³⁴). Αυτό σημαίνει ότι καλύπτεται η ιστορική και νομική αιτία του ζητήματος ως στοιχεία του συγκεκριμένου δικανικού συλλογισμού έτσι και αλλιώς βάσει του γνωστού άρθρου 322 παρ. 1 ΚΠολΔ. Όμως, αν συντρέχουν και οι λοιποί όροι του άρθρου 331 ΚΠολΔ, το παρεμπίπτον ζήτημα καλύπτεται από το δεδικασμένο αυτοτελώς³⁵ (απόλυτη βεβαιωτική ενέργεια), δηλαδή ακόμη και αν εμφανιστεί σε δίκη με διαφορετικό αντικείμενο (είτε ως κύριο είτε ως προδικαστικό ζήτημα), βεβαίως πάντοτε μέσα στα υποκειμενικά όρια της ισχύος του. Με άλλα λόγια, η αυτοτέλεια του άρθρου 331 ΚΠολΔ έγκειται στο ότι από την τελεσίδικη απόφαση παράγεται δεδικασμένο και όταν το αντικείμενο της νέας δίκης που διεξάγεται μεταξύ των ίδιων προσώπων είναι διαφορετικό από εκείνο της δίκης που προηγήθηκε, έχει όμως ως αναγκαία προϋπόθεση την ύπαρξη του δικαιώματος που κρίθηκε στη δίκη εκείνη και αυτό συμβαίνει όταν στη νέα δίκη πρόκειται να κριθεί η ίδια δικαιολογητική σχέση και το ίδιο νομικό ζήτημα με αυτό που κρίθηκε στην προηγούμενη δίκη³⁶. Υπό τις προϋποθέσεις, λοιπόν, του 331 ΚΠολΔ η τελεσιδίκως κριθείσα προδικαστική έννομη σχέση καλύπτεται αυτοτελώς από το δεδικασμένο, δηλαδή και εκτός των ορίων του συλλογισμού της προηγηθείσας τελεσίδικης αποφάσεως³⁷. Και επί του προδικαστικού ζητήματος, έτσι, το δεδικασμένο αναπτύσσει την αρνητική και θετική λειτουργία του, με τη μεν πρώτη λειτουργία να φέρει μορφή αρνητικής διαδικαστικής προϋπόθεσης (*ne bis in idem*) και κατά τούτο η δεύτερη αγωγή να απορρίπτεται ως απαράδεκτη, η δε δεύτερη λειτουργία να σχετίζεται με τη δεσμευτικότητα του περιεχομένου της δικαστικής απόφασης και κατ' επέκταση να υποχρεώνει το δικαστήριο όταν ανακύψει το ίδιο θέμα το οποίο κρίθηκε με δύναμη δεδικασμένου σε προηγούμενη δίκη ως κύριο ή προδικαστικό ζήτημα να θέσει υπόψη του το δεδικασμένο άνευ ετέρου. Με συνεκτίμηση αρνητικής και θετικής λειτουργίας³⁸ διαμορφώνονται τέσσερις πτυχές: α) το κύριο αντικείμενο δίκης εμφανίζεται σε μεταγενέστερη δίκη επίσης ως κύριο αντικείμενο, β) το ζήτημα που κρίθηκε ως προδικαστικό εμφανίζεται στη δεύτερη δίκη ως κύριο αντικείμενο, γ) το

³³ Η συνδρομή των προϋποθέσεων του άρθρου 331 ΚΠολΔ ελέγχεται αναιρετικά με τον υπ' αριθμ. 16 λόγο του άρθρου 559 ΚΠολΔ, βλ. *Γιαννόπουλο*, ό.π., 1020.

³⁴ Βλ. και *Γεωργίου*, Δεδικασμένο-Έννομη σχέση- Προδικαστικό ζήτημα, ΕλλΔνη/1985, 1105.

³⁵ *Κονδύλης*, ό.π., σελ. 430.

³⁶ Εφ Πειρ 7/2024, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.

³⁷ *Ποδηματά*, Δεδικασμένο, σελ. 257.

³⁸ Βλ. και ΕφΔυτΜακ 47/2006, Αρμ. 2006, 1469.

θέμα που κρίθηκε ως κύριο ζήτημα εμφανίζεται σε δεύτερη δίκη ως προδικαστικό ζήτημα και δ) το θέμα που κρίθηκε ως προδικαστικό στην πρώτη δίκη εμφανίζεται στη δεύτερη επίσης ως προδικαστικό. Οι δυο πρώτες πτυχές συνθέτουν τη λεγόμενη αρνητική λειτουργία του δεδικασμένου και οι δυο τελευταίες τη θετική λειτουργία του δεδικασμένου.

III. Προϋποθέσεις

1. Ζητήματα που κρίθηκαν παρεμπιπτόντως

Το πρώτο ερώτημα που τίθεται είναι τί νοείται ως παρεμπίπτον/προδικαστικό ζήτημα στο άρθρο 331 ΚΠολΔ. Όπως ήδη έχει αναφερθεί, η κρατούσα γνώμη δέχεται τα προδικαστικά ζητήματα ως υποκατηγορία των παρεμπιπτόντων ζητημάτων, και επομένως, όταν το 331 ΚΠολΔ κάνει λόγο για «παρεμπίπτοντα» αναφέρεται πάντως σίγουρα στα προδικαστικά ζητήματα, με τη σημερινή του όρου έννοια, ως υποκατηγορία της γενικής έννοιας των παρεμπιπτόντων, δηλαδή στα ουσιαστικού δικαίου ζητήματα. Στη νομολογία, στις περιπτώσεις που ανακύπτει ζήτημα εφαρμογής του άρθρου 331 ΚΠολΔ τείνουν τα δικαστήρια είτε να κάνουν αναφορά στο γενικό ορισμό των προδικαστικών ζητημάτων, όπως αυτός αποτυπώνεται στο άρθρο 249 ΚΠολΔ, είτε να μην ορίζουν καθόλου το παρεμπίπτον ζήτημα, κάνοντας απλά επίκληση των άρθρων 322 και 331 ΚΠολΔ³⁹. Στο περαιτέρω ερώτημα αν και τα παρεμπίπτοντα ζητήματα δικονομικού δικαίου του άρθρου 282 ΚΠολΔ εμπίπτουν στο άρθρο 331 ΚΠολΔ, η κρατούσα γνώμη στη θεωρία και η νομολογία απαντούν, όπως φαίνεται, αρνητικά. Κρατεί γενικά ότι μεταξύ του άρθρου 331 ΚΠολΔ και του 282 ΚΠολΔ υφίσταται εννοιολογική διαφορά, καθόσον το άρθρο 282 έχει ευρύτερη έννοια, αφού περιλαμβάνει και τα διαδικαστικά ζητήματα, δηλαδή αυτά που αναφέρονται κατά τη διαδικασία και αναφέρονται στο παραδεκτό και το βάσιμο των ενδιάμεσων διαδικαστικών πράξεων ή στο παραδεκτό και την αποδεικτική αξία των αποδεικτικών μέσων, για τα οποία όμως δεν δημιουργείται δεδικασμένο, έστω και αν αποτελούν έννομες σχέσεις ουσιαστικού δικαίου, διότι δεν αποτελούν προδικαστικό ζήτημα του κυρίου ζητήματος, αλλά απλώς ασκούν επιρροή εμμέσως στην απόφαση του τελευταίου⁴⁰.

Στην έννοια της διατάξεως του 331 ΚΠολΔ, ως παρεμπιπτόντως κριθέντα νοούνται, λοιπόν τα προδικαστικά ζητήματα. Ως προδικαστικό ζήτημα, περαιτέρω, ορίζεται η

³⁹ Γιαννόπουλος, ό.π., 1011.

⁴⁰ Βαθρακοκόιλης, ό.π., άρθρο 331 · Κονδύλης, Το Δεδικασμένο, σελ. 428.

έννομη σχέση ή συνέπεια του ουσιαστικού δικαίου που βρίσκεται σε αναπόσπαστη σύνδεση με το κύριο ζήτημα που επίσης αποτελεί έννομη σχέση ή συνέπεια, της οποίας η διάγνωση απαιτείται για την επίλυση του κύριου ζητήματος που φέρεται προς κρίση. Κατ' άλλον ορισμό της νομολογίας, προδικαστικό ζήτημα είναι η έννομη σχέση, η ύπαρξη της οποίας, σύμφωνα με το πραγματικό του εκάστοτε εφαρμοστέου κανόνα δικαίου, είναι νομικώς κρίσιμη για τη γένεση της έννομης σχέσεως ή του δικαιώματος που κατάγεται σε δίκη ως κύριο ζήτημα⁴¹. Δηλαδή, η ύπαρξη ή η ανυπαρξία ορισμένης έννομης σχέσης (κύρια-εξαρτημένη) εξαρτάται από την ανυπαρξία άλλης έννομης σχέσης (προδικαστική-εξαρτώσα)⁴². Εφόσον πρόκειται για επέκταση δεδικασμένου, δεν παύει να ισχύει ο γενικός κανόνας περί δεδικασμένου, ότι δηλαδή το δεδικασμένο αναφέρεται σε έννομες σχέσεις συνέπειες⁴³ και δεν καταλαμβάνει πραγματικά περιστατικά (π.χ. γέννηση, θάνατος) ή νομικές έννοιες (π.χ. υπαιτιότητα, σπουδαίος λόγος) ή νομικές καταστάσεις (π.χ. δικαιοπρακτική ικανότητα, συγγένεια, κατοικία, εμπορική ιδιότητα)⁴⁴. Γενικώς, ό,τι αποτελεί αντικείμενο αποδείξεως είναι πραγματικό περιστατικό και δεν μπορεί να εξοπλιστεί με δεδικασμένο. Μοναδική εξαίρεση συνιστά η απόφαση που αναγνωρίζει τους δικαιούχους αποζημίωσης σε περίπτωση αναγκαστικής απαλλοτριώσεως από την οποία παράγεται δεδικασμένο όχι μόνο για το ποιος είναι ο δικαιούχος της αποζημίωσης, αλλά και για την έκταση (εμβαδόν) του ακινήτου που απαλλοτριώνεται και τον όγκο των κτισμάτων που βρίσκονται πάνω σ' αυτό⁴⁵, τα οποία συνιστούν πραγματικά περιστατικά. Γενικώς, όμως, ο κανόνας είναι ότι, για να μπορέσει να είναι ένα ζήτημα αντικείμενο δεδικασμένου, θα πρέπει ο εφαρμοστής του δικαίου μέσω νοητικού άλματος να εξετάσει αν επιτρέπεται η έγερση αγωγής για αυτό, ήτοι εν προκειμένω η έγερση αγωγής περί του παρεμπίπτοντος ζητήματος ως κυρίου και σε καταφατική περίπτωση, το ζήτημα (δύναται να) εξοπλίζεται με δεδικασμένο. Επιπρόσθετα, και η έννομη σχέση ως σύνολο με τα απορρέοντα από αυτήν δικαιώματα και υποχρεώσεις μπορεί να αποτελέσει προδικαστικό ζήτημα. Πιο συγκεκριμένα, επί ασκήσεως αγωγής για επιδίκαση αποζημίωσης λόγω θετικής ή αποθετικής ζημίας απορρέουσα από αδικοπραξία, η οποία ασκείται μετά την πάροδο πενταετίας από τη γνώση της ζημίας και του υπόχρεου για αποζημίωση (937 ΑΚ), έχει κριθεί πως η σχετική αξίωση δεν θεωρείται παρά ταύτα παραγεγραμμένη, αν είχε ασκηθεί προγενεστέρως άλλη

⁴¹ ΑΠ 1287/2003, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.

⁴² *Ποδηματά*, Δεδικασμένο, σελ. 102.

⁴³ ΑΠ 108/2019 ΧρΙΔ 2019,366.

⁴⁴ *Κονδύλης*, Το Δεδικασμένο, σελ. 427.

⁴⁵ ΟΛΑΠ 9/89, σε Δ1989.750.

αγωγή για θετική ή αποθετική ζημία που απορρέει από την ίδια αδικοπραξία για προγενέστερο χρονικό διάστημα και η απόφαση, η οποία την έκανε δεκτή είχε τελεσιδικήσει εντός πενταετίας, καθώς βάσει του 268 εδ. α' ΑΚ και το μέρος αυτό της αξιώσεως καίτοι δεν περιέχεται ειδική αναγνωριστική διάταξη στην απόφαση, θεωρείται ότι έχει βεβαιωθεί με δύναμη δεδικασμένου (άρθρο 331 ΚΠολΔ) με την παρεμπόδιση δικαστική κρίση, η οποία ήταν αναγκαία για την ύπαρξη δικαιώματος αποζημιώσεως του παθόντος γενικώς, για κάθε ζημία από την αδικοπραξία⁴⁶. Αντίστοιχα, η διαρκής έννομη σχέση της σύμβασης εργασίας καλύπτεται από το δεδικασμένο ως προδικαστικό ζήτημα, επομένως λαμβάνεται υπόψη αν ασκηθεί αγωγή για περαιτέρω αξιώσεις από την ίδια την έννομη σχέση⁴⁷, εφόσον δεν έχει φυσικά μεσολαβήσει μεταβολή νομοθετικού καθεστώτος. Τέλος, ακόμα και η σύμβαση ως επίδικη έννομη σχέση και ο χαρακτηρισμός της, μάλιστα, συνιστά προδικαστικό ζήτημα⁴⁸.

2. Η αναγκαιότητα

Σύμφωνα με το άρθρο 331 ΚΠολΔ το παρεμπόδιον ζήτημα θα πρέπει να αποτελεί αναγκαία προϋπόθεση του κυρίου ζητήματος προκειμένου να εξοπλιστεί με δεδικασμένο (αρχή της αναγκαιότητας). Ο καθορισμός της έννοιας της «αναγκαίας προϋποθέσεως» αποτελεί το βασικότερο ερμηνευτικό ζήτημα της διάταξης. Πρόκειται για προϋπόθεση, η οποία έχει απασχολήσει περισσότερο από κάθε άλλη και για την έννοια της οποίας έχουν διατυπωθεί δύο βασικές θεωρίες⁴⁹, η θεωρία της λογικής

⁴⁶ Κατά το άρθρο 268 εδ. α' ΑΚ «κάθε αξίωση που βεβαιώθηκε με τελεσιδική απόφαση ή με δημόσιο έγγραφο εκτελεστό παραγράφεται μετά 20 χρόνια και αν ακόμη η αξίωση καθεαυτή υπαγόταν σε συντομότερη παραγραφή». Από τη διάταξη αυτή συνάγεται, ότι σε περίπτωση βεβαιώσεως με τελεσιδική δικαστική απόφαση της υπάρξεως αξιώσεως για θετική και αποθετική ζημία από αδικοπραξία, από την τελεσιδικία αρχίζει εικοσαετής παραγραφή και ως προς το μέρος της όλης αξιώσεως για αποκατάσταση της ζημίας, η οποία ανάγεται σε χρόνο μεταγενέστερο εκείνου, για το οποίο επιδικάστηκε αποζημίωση. Και αυτό, διότι και το μέρος αυτό της αξιώσεως, καίτοι δεν περιέχεται ειδική αναγνωριστική διάταξη στην απόφαση, θεωρείται ότι έχει βεβαιωθεί με δύναμη δεδικασμένου (άρθρ. 331 ΚΠολΔ), με την παρεμπόδιση δικαστική κρίση, η οποία ήταν αναγκαία για την ύπαρξη δικαιώματος αποζημιώσεως του παθόντος γενικώς για κάθε ζημία από την αδικοπραξία. Η νέα, όμως, αυτή εικοσαετής παραγραφή προϋποθέτει αναγκαίως κατά την έννοια της διατάξεως του άρθρου 268 ΑΚ, την ύπαρξη αξιώσεως που δεν έχει υποκύψει στη, μέχρι της τελεσιδικίας, ισχύουσα βραχυχρόνια παραγραφή. Στην περίπτωση που από τη ζημιογόνο πράξη προκύπτει δυσμενής συνέπεια, που ήταν απρόβλεπτη, η σχετική αξίωση αποζημιώσεως υπόκειται σε νέα, χωριστή παραγραφή, Βλ. ΑΠ 247/2019, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ ·ΑΠ 1116/2006, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ ·ΑΠ 1012/2004, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.

⁴⁷ Κονδύλης, ό.π., σελ. 444.

⁴⁸ Μακρίδου, Περιστατικά που θεμελιώνουν έννομη σχέση, η οποία συνιστά προδικαστικό ζήτημα τόσο μίας διαδικαστικής προϋπόθεσης όσο και της κύριας αιτούμενης έννομης συνέπειας – Δεδικασμένο κατ' άρθρ. 331 ΚΠολΔ, ΕλλΔνη 5/2020, 1378 επ. (γνμδ.).

⁴⁹ Για τις ανάγκες της παρούσας εργασίας, θα δοθεί βάρος στις δύο αυτές θεωρίες. Έχει διατυπωθεί και η θεωρία της «τελολογικής αναλογικότητας», ωστόσο δε διαφέρει εν τοις πράγμασι σε τίποτα από τη θεωρία της λογικής αναγκαιότητας, αφού και βάσει αυτής κρίσιμο είναι πώς διαγνώσθηκε και

αναγκαιότητας, η οποία ακολουθείται και από τη νομολογία και η θεωρία της νομικής αναγκαιότητας.

2.1 Η θεωρία της λογικής αναγκαιότητας

Κατά τη θεωρία αυτή αλλά και κατά την άποψη της νομολογίας η αναφορά στο άρθρο 331 της αναγκαίας προϋποθέσεως του κυρίου ζητήματος αποβλέπει να αντιδιαστείλει την έννοια αυτή από τα λεγόμενα *obiter dicta*, δηλαδή τις κρίσεις της απόφασης, που έχουν εξενεχθεί ως εκ περισσού και χωρίς να ήταν κατά το ουσιαστικό δίκαιο αναγκαίες για τη διάγνωση του κυρίου ζητήματος⁵⁰. Έτσι, σε δίκη αποβολής από τη νομή, το δεδικασμένο δημιουργείται μόνον ως προς την αποβολή του ενάγοντος και όχι ως προς την κυριότητά του, ακόμα και αν τα ζητήματα αυτά εξετάστηκαν από το δικαστήριο για την υποβοήθηση της κρίσης του για την εριζόμενη νομή επί του επιδίκου⁵¹. Κατά τη γνώμη αυτή, εκφεύγουν από το πεδίο εφαρμογής του άρθρου 331 ΚΠολΔ διότι δεν πληρούν την προϋπόθεση της αναγκαιότητας, τα *obiter dicta*⁵², ενώ όλες οι προδικαστικές έννομες σχέσεις που κρίνονται παρεμπιπτόντως και αποτελούν κατά το ουσιαστικό δίκαιο αναγκαία προϋπόθεση του κυρίου ζητήματος, καλύπτονται από το δεδικασμένο⁵³. Αλλά και όταν οι κρίσεις της απόφασης ήταν κατά το ουσιαστικό δίκαιο αναγκαίες για τη διάγνωση του κυρίου ζητήματος, το γράμμα του 331 ΚΠολΔ αναφέρεται ρητώς σε ζητήματα που έχουν «κριθεί». Για αυτόν τον λόγο, σύμφωνα και με τη θεωρία αυτή, θα πρέπει να λεχθεί ότι για την εφαρμογή του άρθρου 331 ΚΠολΔ το προδικαστικό ζήτημα πρέπει όχι απλώς να έχει εξετασθεί, αλλά και να έχει επιλυθεί από το δικαστήριο⁵⁴. Έτσι, εάν ο εφαρμοστέος κανόνας του ουσιαστικού δικαίου εξαρτά διαζευκτικώς την επέλευση της κύριας έννομης συνέπειας από δύο ή περισσότερα προδικαστικά ζητήματα και το δικαστήριο αρκестεί στη διαπίστωση των προϋποθέσεων ενός μόνο από αυτά, τότε το άλλο προδικαστικό ζήτημα, το οποίο δεν διαπιστώθηκε από το δικαστήριο, δεν καλύπτεται από το δεδικασμένο, έστω και αν

εφαρμόστηκε ο δεσμός (το προδικαστικό) από την τελεσίδικη απόφαση στη συγκεκριμένη περίπτωση. Βλ. *Ποδηματά*, Δεδικασμένο, σελ. 125.

⁵⁰ *Ποδηματά*, Δεδικασμένο, σελ. 114.

⁵¹ *Καλαβρός*, Πολιτική Δικονομία, σελ. 749.

⁵² Απλούστερα, εφόσον η έννομη σχέση θεμελιώνεται σε απλό επιχείρημα, δεν εξοπλίζεται με ισχύ δεδικασμένου. Τούτο συμβαίνει συχνά με τις διατάξεις της αδικοπραξίας. Το δεδικασμένο της απόφασης καλύπτει μόνον την έννομη σχέση που αποτελεί στοιχείο του πραγματικού του 914 ΑΚ. Έτσι, στο άρθρο 922 ΑΚ, η κατάρτιση έγκυρης σύμβασης μεταξύ προστήσαντος και προστηθέντος είναι ένα απλό επιχείρημα που ερευνήθηκε από το δικαστήριο, δεν αποτελεί στοιχείο του πραγματικού του κανόνα και δεν εξοπλίζεται με δεδικασμένο, βλ. σχετ. *Κονδύλη*, ό.π., σελ. 428.

⁵³ *Ποδηματά*, Δεδικασμένο, σελ. 114.

⁵⁴ *Κολοτούρος*, Δεδικασμένον διά το προδικαστικόν ζήτημα ουσιαστικής και δικονομικής εννόμου συνεπειας, ΕΠολΔ 2020.266 επ.

μνημονεύτηκε στη δικαστική απόφαση. Επί παραδείγματι, σύμφωνα με το άρθρο 1328 ΑΚ, η εξάλειψη υποθήκης διατάσσεται αν η υποθήκη έχει αποσβεσθεί ή αν η εγγραφή της είναι άκυρη. Αν λοιπόν το δικαστήριο σε συγκεκριμένη περίπτωση διέταξε την εξάλειψη λόγω απόσβεσης της απαίτησης, τότε θα καλυφθεί μόνον η συγκεκριμένη προδικαστική σχέση από το δεδουλευμένο. Για τη συγκεκριμένη θεωρία κρίσιμη φαίνεται να είναι η δομή του συλλογισμού της συγκεκριμένης απόφασης, είναι δε αδιάφορο αν κατά το ουσιαστικό δίκαιο η ίδια έννομη συνέπεια μπορούσε να θεμελιωθεί ενδεχομένως και με άλλους εναλλακτικούς τρόπους. Επίσης, κατά τη θέση της λογικής αναγκαιότητας, επί απορριπτικών αποφάσεων με επάλληλες αιτιολογίες κάθε αυτοτελής αιτιολογία στηρίζει το απορριπτικό διατακτικό και συνεπώς, εφόσον μεταξύ αυτών περιλαμβάνονται και προδικαστικά ζητήματα, καλύπτονται από το δεδουλευμένο⁵⁵. Εξάλλου, το άρθρο 331 ΚΠολΔ δε διακρίνει μεταξύ αποφάσεων που δέχονται ή απορρίπτουν την αγωγή. Πιο συγκεκριμένα, βάσει της ΑΚ 1094 η διεκδικητική αγωγή μπορεί να απορριφθεί αν ελλείπει είτε η κυριότητα του ενάγοντος είτε η νομή του εναγομένου. Αν όμως το δικαστήριο σε συγκεκριμένη περίπτωση απέρριψε την αγωγή λόγω ελλείψεως κυριότητας, μόνο το ζήτημα αυτό θα καλυφθεί από το δεδουλευμένο. Αντίστοιχα, και επί συρροής αξιώσεων από σύμβαση και αδικοπραξία, ισχύουν τα ίδια, δηλαδή θα καλυφθεί από το δεδουλευμένο εκείνο το προδικαστικό ζήτημα, το οποίο στήριξε βάσει των αιτιολογιών της απόφασης την έννομη συνέπεια που αναγνωρίστηκε ή απαγγέλθηκε με αυτήν. Για να συνοψίσει κανείς τη θεωρία αυτή που κρατεί και στη νομολογία, αρκεί να ανατρέξει στη γλαφυρή διατύπωση παλαιότερων δικαστικών αποφάσεων, σύμφωνα με τις οποίες το προδικαστικό ζήτημα εξοπλίζεται με δύναμη δεδουλευμένου «μόνον εφόσον ήτο αναγκαίον να επιληφθεί της λύσεως αυτού το δικαστήριον και εστηρίχθη επ' αυτού η οριστική απόφασις⁵⁶», με την πρώτη φράση να αναφέρεται στη δομή του ουσιαστικού κανόνα δικαίου και με τη δεύτερη να αναφέρεται στη γενόμενη με την απόφαση επιλογή⁵⁷.

2.2 Η θεωρία της νομικής αναγκαιότητας

Στη θεωρία της λογικής αναγκαιότητας εντονότατη κριτική άσκησε η θεωρία της νομικής αναγκαιότητας με ένθερμο υποστηρικτή της τελευταίας τον Κεραμέα. Η θεωρία της νομικής αναγκαιότητας επιρρίπτει στη θεωρία της λογικής αναγκαιότητας

⁵⁵ Καλαβρός, Πολιτική Δικονομία, σελ. 749.

⁵⁶ ΑΠ 673/1973, ΝοΒ 1974.62.

⁵⁷ Κονδύλης, ό.π., σελ. 441, υποσημ. 43.

ότι εξαρτώντας την επέκταση του δεδικασμένου από την επιλεγείσα από τον δικαστή συγκεκριμένη θεμελίωση της κύριας έννομης συνέπειας -παρά το ότι βάσει του ουσιαστικού δικαίου υφίστανται περισσότερες ισοδύναμες εναλλακτικές θεμελιώσεις- υπερεκτιμά τη λογική διάρθρωση του δικανικού συλλογισμού και επαφίεται σε τελευταία ανάλυση σε παράγοντες τυχαίους, καθοριζόμενους δηλαδή από την ευχέρεια αντιμετώπισης καθεμίας από τις περισσότερες δυνατές αιτιολογίες⁵⁸. Επίσης, ότι εφόσον η θεωρία της λογικής αναγκαιότητας εξαρτά επιπλέον την επέκταση του δεδικασμένου από τη θεμελίωση την οποία θα επιλέξει ο κάθε δικαστής, αντιβαίνει και προς το κατά νόμον ισχύον σύστημα της συζητήσεως, σύμφωνα με το οποίο η απόφαση δεν μπορεί να γεννά συνέπειες ευρύτερες από τα αιτήματα των διαδίκων⁵⁹. Και γεννά ευρύτερες συνέπειες, όταν το δεδικασμένο της απόφασης καλύπτει και προδικαστικά ζητήματα, των οποίων τη δεσμευτική λύση δε ζήτησε κανένας από τους διαδίκους. Η πρακτική διαφορά μεταξύ της εν λόγω θεωρίας και της κρατούσας εντοπίζεται μόνον στις περιπτώσεις που το κύριο ζήτημα εξαρτάται εναλλακτικώς από περισσότερες προδικαστικές έννομες σχέσεις. Σε αυτές τις περιπτώσεις, κατά την θεωρία της νομικής αναγκαιότητας, αν το δικαστήριο θεμελίωσε την απόφασή του σε μία από τις διαφορετικές-εναλλακτικές αιτιολογίες, η κρίση αυτή εκφεύγει της καλύψεως του δεδικασμένου, διότι δε συνδέεται με δεσμό νομικής αναγκαιότητας προς το κύριο ζήτημα. Αν όμως ο διάδικος ρητά περιόρισε τον ισχυρισμό του για την κύρια έννομη συνέπεια στην ύπαρξη μίας και μόνον προδικαστικής, τότε αυτή καλύπτεται από το δεδικασμένο⁶⁰. Φυσικά, και κατά την εν λόγω θεωρία, εφόσον η κύρια έννομη συνέπεια εξαρτάται από αποκλειστική προδικαστική έννομη σχέση, η τελευταία καλύπτεται από το δεδικασμένο. Έτσι, και σύμφωνα με την εδώ εξεταζόμενη θεωρία θεωρείται αναγκαία η κρίση της απαίτησης κεφαλαίου για την επιδίκαση τόκων και η κυριότητα του ενάγοντος στην διεκδικητική αγωγή, ενώ δεν είναι, αντίθετα, αναγκαία η κρίση για το δικαίωμα κυριότητας σε δίκη προστασίας νομής. Με άλλα λόγια, σύμφωνα με τη θεωρία της νομικής αναγκαιότητας η διάταξη του άρθρου 331 ΚΠολΔ τάσσει επιπλέον της έννοιας της λογικής αναγκαιότητας και την προϋπόθεση της νομικής αναγκαιότητας, η οποία είναι προσανατολισμένη στην αποκλειστική εξάρτηση ορισμένων εννόμων συνεπειών από άλλες έννομες συνέπειες ήτοι προδικαστικές⁶¹. Δηλαδή, το κύριο

⁵⁸ Κεραμεύς, Ουσιαστικόν Δεδικασμένον Περί Προδικαστικών Ζητημάτων, σελ. 134.

⁵⁹ Κεραμεύς, ό.π., σελ. 136.

⁶⁰ Ποδηματά, ό.π., σελ. 120-121.

⁶¹ Καλαβρός, ό.π., σελ. 743.

ζήτημα πρέπει να στηρίζεται αποκλειστικά στο προδικαστικό ζήτημα είτε λόγω του κανόνα δικαίου είτε κατά τη βούληση του διαδίκου, ο οποίος περιορίζει ρητά τον ισχυρισμό του για την επέλευση της κύριας έννομης συνέπειας μόνο σε έναν από τους διαζευκτικά προβλεπόμενους λόγους. Επομένως, σε αγωγή εξάλειψης υποθήκης (ΑΚ 1328) που γίνεται δεκτή τελεσιδίκως λόγω απόσβεσης της απαίτησης, δεν δημιουργείται δεδικασμένο για την εξάλειψη της απαίτησης, διότι η κύρια έννομη συνέπεια της εξάλειψης μπορεί να θεμελιωθεί διαζευκτικά σε δύο προδικαστικές σχέσεις, είτε στην απόσβεση της απαίτησης είτε στην ακυρότητα της εγγραφής. Αν όμως ο διάδικος θεμελιώσει την αγωγή εξάλειψης υποθήκης επικαλούμενος απόσβεση της υποθήκης λόγω αποσβέσεως της απαιτήσεως, η προδικαστική σχέση εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 331 ΚΠολΔ⁶². Εντονότερη καθίσταται η πρακτική σημασία μεταξύ λογικής και νομικής εκδοχής στις περιπτώσεις εκείνες, κατά τις οποίες απορρίπτεται η αγωγή, όπως λ.χ. συμβαίνει επί απόρριψης της αγωγής καταβολής μισθωμάτων που ασκείται από τον κληρονόμο λόγω ανυπαρξίας του κληρονομικού δικαιώματος ή λόγω ακυρότητας της σύμβασης μίσθωσης⁶³. Κατά τη θεωρία της νομικής αναγκαιότητας, επειδή επί απορριπτικής απόφασης το διατακτικό της μπορεί να στηρίζεται διαζευκτικώς σε περισσότερους λόγους, ακόμα και αν η απόφαση απέρριψε την αγωγή για έναν μόνον από αυτούς, δε δημιουργείται δεδικασμένο για αυτόν. Σε τέτοιες περιπτώσεις, η θεωρία της νομικής αναγκαιότητας εξετάζει αν η απόρριψη της αγωγής μπορεί να οφείλεται κατά το ουσιαστικό δίκαιο και σε άλλο λόγο, μη συνδεδεμένο αναγκαία με την κρίση επί του προδικαστικού ζητήματος και σε καταφατική περίπτωση, δε δημιουργείται δεδικασμένο από το άρθρο 331 ΚΠολΔ⁶⁴.

2.3 Η θέση της νομολογίας

Αρχικά, Άρειος Πάγος χαρακτηρίζει ως προδικαστικό ζήτημα εκείνο η έρευνα του οποίου ήταν νομικώς αναγκαία και έπρεπε να προηγηθεί κατά το ουσιαστικό δίκαιο της οριστικής κρίσης του αντικειμένου της διαφοράς⁶⁵ και την έννομη σχέση η ύπαρξη της οποίας, σύμφωνα με το πραγματικό του εκάστοτε εφαρμοστέο κανόνα δικαίου, είναι νομικώς κρίσιμη για τη γένεση της έννομης σχέσης ή του δικαιώματος που κατάγεται σε δίκη ως κύριο ζήτημα⁶⁶, ενώ τα πρωτοβάθμια δικαστήρια διατυπώνουν ότι ως

⁶² Ποδηματά, ό.π., σελ. 120.

⁶³ Κεραμεύς, ό.π., σελ. 132-133.

⁶⁴ Καλαβρός, ό.π., σελ. 745.

⁶⁵ ΑΠ 1906/2006, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.

⁶⁶ ΑΠ 1287/2003, ΕλλΔνη/2005.417.

προδικαστικό ζήτημα νοείται και η περίπτωση όπου για να επέλθουν κατά το ουσιαστικό δίκαιο οι έννομες συνέπειες από συγκεκριμένο βιοτικό συμβάν, απαιτείται η πραγμάτωση μιας άλλης έννομης συνέπειας⁶⁷. Αντλείται από αυτό το σημείο ότι η προδικαστική έννομη συνέπεια πρέπει σε κάθε περίπτωση να αποτελεί κατά το ουσιαστικό δίκαιο τρόπο επέλευσης της κύριας έννομης συνέπειας. Μάλιστα, κατά τη νομολογία, ουδαμώς δε η τελεσιδικία αφορά και δικαιώματα ή εννόμους σχέσεις μη αποτελούντα την αναγκαίαν προϋπόθεσιν του δικαζομένου δικαιώματος, προβληθέντα δε υπό των διαδίκων και εξετασθέντα υπό του δικαστηρίου ως χρήσιμα δια την υποβοήθησιν της κρίσεώς του επί του δικαιώματος περί ου ο δικαστικός αγών⁶⁸. Έτσι, έχει κριθεί ότι στη δίκη περί διεκδικήσεως ακινήτου η καλή πίστη του νομέα δεν αποτελεί προϋπόθεσή αναγκαία, διότι δεν τίθεται ως προϋπόθεσή από το άρθρο 1094 ΑΚ η καλή πίστη του νομέα⁶⁹. Το δεδικασμένο από τελεσιδική απόφαση με την οποία έγινε δεκτή διεκδικητική αγωγή, αφορά μόνο το αναγνωριζόμενο με αυτήν δικαίωμα κυριότητας του ενάγοντος επί του επιδίκου πράγματος και δεν αποτελεί δεδικασμένο ως προς το αν νομέας του πράγματος ήταν ή όχι καλής πίστεως σε δίκη σχετική με αγωγή αποζημίωσης για τις επωφελείς δαπάνες που έκανε σε αυτό ο καλής πίστης νομέας του, η οποία αγωγή ασκήθηκε μετά την απόδοση του πράγματος, ακόμη και αν τις αιτιολογίες της απόφασης γίνεται λόγος για το στοιχείο αυτό, διότι αυτό δεν αποτελεί αναγκαία προϋπόθεση του δικαιώματος που κρίθηκε με την απόφαση⁷⁰. Όπως ήδη αναφέρθηκε, από τη νομολογία παγίως ακολουθείται η θεωρία της λογικής αναγκαιότητας. Εξάλλου, πρόσφατα εκδόθηκε απόφαση που δέχτηκε ότι «όταν το δικαστήριο απορρίπτει την διεκδικητική αγωγή, δεχόμενο ότι, ενώ αποδείχθηκε η κυριότητα του ενάγοντος επί του επιδίκου ακινήτου, δεν αποδείχθηκε η προσβολή της από τον εναγόμενο με αφαίρεση ή κατακράτηση του πράγματος από αυτόν, δηλαδή δεν αποδείχθηκε η κατοχή και νομή του επιδίκου από τον εναγόμενο, **κατά λογική αναγκαιότητα**, η ιστορική αιτία της απορριπτικής απόφασης συγκροτείται μόνο από τα στοιχεία που το δικαστήριο έκρινε ότι δεν αποδεικνύονται. Τυχόν κρίση ότι αποδεικνύονται άλλα στοιχεία του κανόνα δικαίου βρίσκεται έξω από την ιστορική αιτία δεν ανήκει οργανικά στο δικανικό συλλογισμό διότι δεν είναι αναγκαία για το απορριπτικό διατακτικό. Αυτό δε ισχύει άσχετα από το εάν το στοιχείο που κρίθηκε ότι αποδεικνύεται είναι πραγματικό περιστατικό ή έννομη σχέση όπως η κυριότητα στη

⁶⁷ ΜΠρΑθ 7374/84, ΕλλΔνη/1985.1229.

⁶⁸ ΑΠ 335/1980, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.

⁶⁹ ΑΠ 830/1989, ΕλλΔνη/1990.1261.

⁷⁰ ΑΠ 1034/1991, Δ 1992.1070.

διεκδικητική αγωγή. Η απόρριψη της διεκδικητικής αγωγής ως αναπόδεικτης, στηριζόμενη λογικώς στα στοιχεία εκείνα που το δικαστήριο έκρινε ότι δεν αποδεικνύονται, κατά την κρατούσα άποψη, δεν δημιουργεί δεδικασμένο για την κυριότητα του ενάγοντος, την οποία έχει κρίνει, δοθέντος ότι τα περιστατικά που κρίθηκαν ως αποδεικνυόμενα δεν στηρίζουν το διατακτικό της απορριπτικής απόφασης⁷¹». Δικαιώνεται, λοιπόν, για άλλη μια φορά η θεωρία της λογικής αναγκαιότητας, η οποία απαιτεί για την επέκταση του δεδικασμένου στο προδικαστικό ζήτημα σωρευτικά τόσο η έρευνά του να προηγείται κατά το ουσιαστικό δίκαιο όσο και να στηρίζεται επ' αυτού η δικαστική απόφαση, ακόμα και αν αυτή είναι απορριπτική.

Πράγματι, η θεωρία που ακολουθεί η νομολογία φαίνεται να είναι η ορθή⁷². Πρώτον και σημαντικότερον, το δεδικασμένο είναι συνέπεια της δικαστικής απόφασης και αυτό ισχύει είτε πρόκειται για κύριο είτε για προδικαστικό ζήτημα. Δεν μπορεί να άγεται σε βάρος του διαδίκου η πρωτοβουλία δημιουργίας δεδικασμένου. Αν ισχύσει κάτι τέτοιο, προκαλείται ασάφεια για την ύπαρξη ή μη δεδικασμένου για το προδικαστικό ζήτημα, αφού αυτό δε θα προκύπτει με σιγουριά από την απόφαση, αλλά από τα δικόγραφα των διαδίκων. Εξάλλου, η συχνή πράγματι από τα δικαστήρια επιλογή της ευχερέστερης θεμελίωσης των αποφάσεών τους, δε σημαίνει ότι η αιτιολογία, στην οποία το δικαστήριο στηρίζει το διατακτικό του, επειδή είναι πιο εύκολη, δεν είναι και προϊόν της προσήκουσας έρευνας του πραγματικού και νομικού μέρους της υπόθεσης. Αν ο διάδικος έχει αντίθετη άποψη, τότε μπορεί να ασκήσει τα προβλεπόμενα ένδικα μέσα κατά της αποφάσεως. Τέλος, σχεδόν πάντοτε κατά κανόνα οι ίδιες έννομες συνέπειες του ουσιαστικού δικαίου συμβαίνει να συνδέονται εναλλακτικά με τουλάχιστον δύο διατάξεις, στο πραγματικό των οποίων περιλαμβάνεται προδικαστικό ζήτημα⁷³, με αποτέλεσμα, ακολουθώντας τη θεωρία της νομικής αναγκαιότητας, να είναι αμφίβολο αν θα μπορέσει να υπάρξει πεδίο εφαρμογής του άρθρου 331 ΚΠολΔ.

⁷¹ ΑΠ 98/2024, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.

⁷² Κονδύλης, ό.π., σελ. 442.

⁷³ Βλ. Κονδύλης, ό.π., σελ 443. Ο ίδιος ισχυρίζεται ότι ακόμα και η αγωγή για καταβολή των τόκων εξαρτάται μεν σίγουρα από την οφειλή κεφαλαίου, αλλά η «οφειλή κεφαλαίου» δεν είναι έννομη σχέση. Έννομη σχέση είναι η επιμέρους σύμβαση από την οποία απορρέει η υποχρέωση καταβολής κεφαλαίου, λχ. δάνειο, πώληση, εταιρεία κ.ο.κ.

3. Υπαγωγή του παρεμπίπτοντος ζητήματος στην καθ' ύλην αρμοδιότητα του εκδόντος την απόφαση δικαστηρίου

Η προϋπόθεση αυτή ρητώς αντλείται από το γράμμα του άρθρου 331 ΚΠολΔ και επιτελεί διπλή λειτουργία: πρώτον, αποτρέπει την καταστρατήγηση των διατάξεων *ius cogens* για την καθ' ύλην αρμοδιότητα των δικαστηρίων και δεύτερον, προστατεύει τα συμφέροντα των διαδίκων από τον κίνδυνο οριστικής επίλυσης ζητήματος που υπάγεται στην υλική αρμοδιότητα ιεραρχικώς ανώτερου δικαστηρίου. Η εν λόγω διάταξη του 331 ΚΠολΔ συνδυάζεται με το άρθρο 284 ΚΠολΔ, βάσει του οποίου «*το δικαστήριο με οποιαδήποτε διαδικασία και αν δικάζει, εξετάζει τα προδικαστικά ζητήματα, ακόμη και όταν είναι αναρμόδιο να τα εκδικάσει*». Ήδη από το άρθρο 284 ΚΠολΔ το δικαστήριο για να επιλύσει το κύριο ζήτημα που φέρεται ενώπιόν του έχει την εξουσία να αποφανθεί και επί του προδικαστικού, πλην όμως αυτή η κρίση του περί του προδικαστικού, δεν εξοπλίζεται με δεδικασμένο. Τούτο ισχύει κατ' επέκταση και στη δικαιοδοσία, γι' αυτό εξάλλου δεν επεκτείνεται το δεδικασμένο στα προδικαστικά ζητήματα, που δεν υπάγονται στη δικαιοδοσία των πολιτικών δικαστηρίων, όπως π.χ. στα διοικητικής φύσεως ζητήματα που εξετάζονται παρεμπιπτόντως για την επίλυση μιας κύριας ιδιωτικής διαφοράς που άγεται ενώπιον των πολιτικών δικαστηρίων. Αν όμως συντρέχουν οι προϋποθέσεις του άρθρου 331 ΚΠολΔ και δη η καθ' ύλην αρμοδιότητα του δικαστηρίου να δικάσει το παρεμπίπτον ζήτημα, αν εισαγόταν σε αυτό ως κύριο αυτοτελώς με αγωγή⁷⁴, τότε το δεδικασμένο επεκτείνεται και στο προδικαστικό ζήτημα⁷⁵. Για να κριθεί εάν υπάρχει καθ' ύλην αρμοδιότητα για το προδικαστικό, κρίσιμο είναι το δικαστήριο που εξέδωσε την πρωτόδικη απόφαση και όχι το δικαστήριο που εξέδωσε την απόφαση κατ' έφεση. Αν το πρωτοβάθμιο δικαστήριο δεν είχε καθ' ύλην αρμοδιότητα για το προδικαστικό, το ζήτημα αυτό δεν καλύπτεται από το δεδικασμένο, και αν ακόμη το δικαστήριο που δίκασε κατ' έφεση θα είχε καθ' ύλην αρμοδιότητα γι' αυτό, αν εισαγόταν ενώπιόν του ως κύριο ζήτημα⁷⁶. Λόγω του σκοπού της διατάξεως, παρά το στενό γράμμα του 331

⁷⁴ Κεραμεύς, ό.π., σελ. 162-165.

⁷⁵ Βλ. Βαθρακοκόιλης, άρθρο 331, σύμφωνα με τον οποίο αποκρούεται η επέκταση του δεδικασμένου από διαιτητικές αποφάσεις και στα προδικαστικά ζητήματα, για την εξέταση των οποίων έχουν δικαιοδοσία τα διαιτητικά δικαστήρια, αν δεν ορίζεται αλλιώς από τη συμφωνία για τη διαιτησία, κατ' άρθρον 887 παρ. 2, αφού ρητώς το άρθρο 896 ΚΠολΔ δεν παραπέμπει στο άρθρο 331 ΚΠολΔ, παρόλο που γίνεται παραπομπή σε άλλες διατάξεις περί δεδικασμένου. Βλ. όμως και Κονδύλης, ό.π., σελ. 446, υποσημ. 57, σύμφωνα με τον οποίο το δεδικασμένο της διαιτητικής απόφασης δεν καλύπτει τα προδικαστικά ζητήματα που επέλυσαν οι διαιτητές, ακόμη και αν αυτά υπάγονταν κατά τη διαιτητική συμφωνία στη δικαιοδοσία των διαιτητών, και άρα και όταν επιτρεπόταν η άσκηση αγωγής ενώπιόν τους.

⁷⁶ Κονδύλης, Το δεδικασμένο, σελ. 446.

ΚΠολΔ, γίνεται δεκτό ότι το άρθρο 331 εφαρμόζεται και στην περίπτωση κατά την οποία το παρεμπίπτον ζήτημα υπάγεται στην αρμοδιότητα κατώτερου δικαστηρίου⁷⁷. Αντίθετα, δεν αποτελεί προϋπόθεση για την επέκταση του δεδικασμένου στο προδικαστικό ζήτημα να είχε το δικάσαν δικαστήριο καθ' ύλην αρμοδιότητα και για το κύριο ζήτημα. Συνήθως, όμως, στην πράξη αν δεν υπάρχει αρμοδιότητα για το κύριο ζήτημα, δεν θα υπάρχει ούτε και για το προδικαστικό. Δεν ισχύει το ίδιο, όμως, με τη δικαιοδοσία, καθώς αυτή αποτελεί όρο της ύπαρξης της απόφασης και της παραγωγής δεδικασμένου για το κύριο ζήτημα. Έτσι, αν το δικαστήριο δεν είχε δικαιοδοσία για το κύριο ζήτημα, δεν εξοπλίζεται με δεδικασμένο (ούτε) το προδικαστικό, έστω και αν αυτό υπαγόταν στη δικαιοδοσία και την καθ' ύλην αρμοδιότητα του δικαστηρίου που δίκασε⁷⁸.

Εξετάσθηκαν λοιπόν ζητήματα της καθ' ύλην αρμοδιότητας και της δικαιοδοσίας στο άρθρο 331 ΚΠολΔ, ζητήματα όμως ανακύπτουν και με τη διαδικασία. Γεννιέται, με άλλα λόγια, το ερώτημα αν παράγεται δεδικασμένο για το προδικαστικό ζήτημα, όταν αυτό υπάγεται μεν στην καθ' ύλην αρμοδιότητα του δικαστηρίου που δίκασε, όμως υπάγεται σε διαφορετική διαδικασία. Εν προκειμένω, πρέπει να διακρίνουμε διάφορες περιπτώσεις: α) Αν το κύριο ζήτημα υπάγεται στην τακτική διαδικασία και το προδικαστικό στην ειδική⁷⁹, το δεδικασμένο εκτείνεται και στο προδικαστικό ζήτημα, καθώς η τακτική διαδικασία παρουσιάζει τουλάχιστον τις ίδιες εγγυήσεις εκδίκασης της υπόθεσης με τις ειδικές διαδικασίες, και β) Αν το κύριο ζήτημα υπάγεται σε κάποια ειδική διαδικασία, ενώ το προδικαστικό στην τακτική ή σε άλλη ειδική, τότε γίνεται δεκτό ότι και πάλι δημιουργείται δεδικασμένο για τα παρεμπίπτοντα, εφόσον βεβαίως πληρούνται και οι λοιπές προϋποθέσεις του άρθρου 331 ΚΠολΔ, καθώς και οι ειδικές διαδικασίες κατόπιν των τροποποιήσεων που έχουν δεχθεί με τους τελευταίους νόμους, Ν. 4335/2015 και Ν. 4842/2021⁸⁰, δεν διαφέρουν σε τίποτε από τις εγγυήσεις της τακτικής⁸¹, γ) Αν το κύριο ζήτημα εμπίπτει στις ειδικές διατάξεις

⁷⁷ Κολοτούρος, ό.π. .270

⁷⁸ Κονδύλης, ό.π., σελ. 448.

⁷⁹ Τούτο συμβαίνει συνήθως στην ένσταση συμψηφισμού, όταν η ανταπαίτηση που εισάγεται με την ένσταση εκδικάζεται κατά τις διατάξεις των ειδικών διαδικασιών, ενώ η αγωγή με την τακτική διαδικασία.

⁸⁰ Μάλιστα, η διάταξη του άρθρου 651 εδ. β' ΚΠολΔ, που ίσχυε στην ειδική διαδικασία των μισθωτικών διαφορών και ήταν η μοναδική που απέκλειε την επέκταση του δεδικασμένου στα ζητήματα που κρίθηκαν παρεμπιπτόντως, καταργήθηκε με τον Ν. 4335/2015.

⁸¹ Κονδύλης, ό.π., σελ. 449 · Πανταζόπουλος, Προφορικές Παραδόσεις Χειμερινού εξαμήνου 2023 στο μάθημα θεμελιώδη ζητήματα πολιτικής δικονομίας.

των μικροδιαφορών⁸² και το προδικαστικό ζήτημα που κρίθηκε, εμπίπτει στην τακτική διαδικασία, δεν παράγεται για εκείνο δεδουλευμένο, διότι οι διατάξεις των μικροδιαφορών δεν εναρμονίζονται πλήρως με εκείνες της τακτικής διαδικασίας και μειώνουν τις εγγυήσεις πλήρους νομικής και ουσιαστικής εξέτασης της υπόθεσης. Το δεδουλευμένο θα επεκταθεί μόνον στην περίπτωση που και το προδικαστικό ζήτημα εμπίπτει στη διαδικασία των μικροδιαφορών⁸³. Αναφορικά με τις αποφάσεις της εκουσίας δικαιοδοσίας έχει κριθεί ότι, επειδή δεν μπορούν να έχουν ως αντικείμενό τους δεσμευτική διάγνωση ιδιωτικών δικαιωμάτων, ούτε ως κύριο ούτε ως προδικαστικό ζήτημα, δεν μπορεί να εφαρμοσθεί ούτε το άρθρο 331 ΚΠολΔ ούτε και η αρνητική εκδήλωση του δεδουλευμένου που διατυπώνεται στο άρθρο 330 ΚΠολΔ σ' αυτές⁸⁴. Διαφορετική λύση, όμως, προσήκει στις μη γνήσιες υποθέσεις εκουσίας δικαιοδοσίας, στις οποίες και εφαρμόζεται κανονικά το άρθρο 331 ΚΠολΔ, διότι πρόκειται για γνήσιες ιδιωτικές διαφορές, οι οποίες δικάζονται απλώς κατά την εκουσία δικαιοδοσία⁸⁵. Είναι αυτονόητο, τέλος, ότι το άρθρο 331 ΚΠολΔ δεν ισχύει στα ασφαλιστικά μέτρα, οι αποφάσεις των οποίων παράγουν προσωρινό δεδουλευμένο. Η απόφαση των ασφαλιστικών μέτρων δεν ασκεί επιρροή στην κύρια δίκη και απομένως, αποκλείεται η επέκταση του προσωρινού δεδουλευμένου στο προδικαστικό ζήτημα⁸⁶.

4. Εξουσία διάθεσης για το προδικαστικό ζήτημα (;)

Αναφέρθηκε ήδη ότι τα προδικαστικά ζητήματα εξετάζονται αυτεπαγγέλτως από το δικαστήριο. Στην περίπτωση, έτσι, του άρθρου 331 ΚΠολΔ εφόσον πληρούνται όλες οι προϋποθέσεις που απαιτεί το άρθρο, υποστηρίζεται σύμφωνα με την κρατούσα στη θεωρία γνώμη⁸⁷, ότι χωρεί επιτρεπτή δια νόμου εξαίρεση εφαρμογής από το συζητητικό σύστημα του άρθρου 106 ΚΠολΔ και επομένως, το δικαστήριο ενεργεί αυτεπαγγέλτως βάσει του ανακριτικού συστήματος. Το άρθρο 331 ΚΠολΔ δεν θέτει ως προϋπόθεση την υποβολή αίτησης από κάποιον διάδικο για την εξέταση του προδικαστικού και την επέκταση του δεδουλευμένου σε εκείνο και ούτε ορίζει ότι η

⁸² Οι μικροδιαφορές στην πραγματικότητα, βέβαια, δεν αποτελούν ξεχωριστή διαδικασία, αλλά διαδικαστική απόκλιση από τη γενική (τακτική) διαδικασία.

⁸³ Κονδύλης, ό.π., σελ. 449.

⁸⁴ ΕφΑθ 10609/1990, ΕλλΔνη/1991, 1072.

⁸⁵ Κονδύλης, ό.π., σελ. 448.

⁸⁶ Βαθρακοκοίλης, άρθρο 331, σελ. 545.

⁸⁷ Για αντίθετη άποψη, βλ. Γιακουμή, ό.π., σελ. 24, ο οποίος υποστηρίζει ότι ορθότερο είναι να δεχθούμε ως συνέπεια και της προϋπόθεσης εννόμου συμφέροντος, που απαιτεί η γενικότερη διάταξη του άρθρου 282 παρ. 2 ΚΠολΔ για τα παρεμπίπτοντα ζητήματα, ότι υφίσταται εξυπακουόμενη βούληση, η οποία συνίσταται σε σιωπηρή αίτηση του διαδίκου προς επίλυση του αναφερόμενου παρεμπίπτοντος ζητήματος στο πλαίσιο εκκρεμούς δίκης.

βούληση των διαδίκων μπορεί να εμποδίσει την εφαρμογή της διάταξης. Το τελευταίο είναι απολύτως λογικό, καθώς το άρθρο 331 ΚΠολΔ παραμένει διάταξη ενταγμένη στο σύστημα των ρυθμίσεων περί δεδिकाσμένου και συνεπώς, αποτελεί (και αυτή) κανόνα δημόσιας τάξης, που βρίσκεται εκτός της διαθετικής εξουσίας των διαδίκων⁸⁸.

5. Εφαρμογή και στο δεδικασμένο του 331 ΚΠολΔ των λοιπών διατάξεων περί δεδικασμένου

Όλες οι γενικές διατάξεις περί δεδικασμένου που αφορούν στα υποκειμενικά και στα αντικειμενικά όρια σαφέστατα εφαρμόζονται και στο δεδικασμένο περί προδικαστικών ζητημάτων. Οι διατάξεις αυτές εφαρμόζονται αναλόγως με τις απαραίτητες, βεβαίως, ερμηνευτικές προσαρμογές. Αναλυτικότερα:

Αυτονόητο είναι ότι εφόσον γίνεται λόγος για δεδικασμένο, η ταυτότητα των προσώπων είναι αναγκαία υποκειμενική προϋπόθεση και συνιστά επακόλουθο του ισχύοντος στην πολιτική δίκη κατά το άρθρο 106 ΚΠολΔ συζητητικού συστήματος, με το δεδικασμένο να δεσμεύει μόνον τα πρόσωπα μεταξύ των οποίων κατά τα άρθρα 325 - 329 ΚΠολΔ ισχύει⁸⁹. Το άρθρο 325 αρ. 1 προσαρμοσμένο στο άρθρο 331 ΚΠολΔ ερμηνεύεται ως ταυτότητα των διαδίκων της αρχικής δίκης, επί της οποίας εκδόθηκε η απόφαση, η οποία ήδη αναπτύσσει δεδικασμένο επί του κριθέντος προδικαστικού ζητήματος και των διαδίκων της μεταγενέστερης δίκης, στο πλαίσιο της οποίας το κριθέν στην αρχική δίκη προδικαστικό ζήτημα ανακύπτει ως κύριο ή προδικαστικό. Δεν ενδιαφέρει πάντως, η δικονομική ταυτότητα των διαδίκων ως ενάγοντες ή εναγόμενοι. Έτσι, υπό τη δογματικά συνεπέστερη άποψη, σε αγωγή διάρρηξης (ΑΚ 939) εάν η απαίτηση του δανειστή κατά του οφειλέτη έχει ήδη αναγνωρισθεί τελεσίδικα στη μεταξύ τους δίκη, (χωρίς αυτό να είναι προαπαιτούμενο για την έγερση της εν λόγω αγωγής), το δεδικασμένο της απόφασης επί του προδικαστικού ζητήματος της απαίτησης, δεν επεκτείνεται και έναντι του τρίτου, καθότι δεν είναι δυνατή η εφαρμογή των άρθρων 325 επ. ΚΠολΔ. Συνεπώς, ο τρίτος μπορεί πάντοτε να αμφισβητήσει στη δίκη της διάρρηξης την ύπαρξη και το ύψος της απαίτησης του δανειστή⁹⁰.

Εν συνεχεία, το άρθρο 325 αρ. 2 ΚΠολΔ επεκτείνει το δεδικασμένο και στον καθολικό ή/και ειδικό διάδοχο του κυρίου κατ' αρχήν επίδικου δικαιώματος. Η

⁸⁸ Κονδύλης, ό.π., σελ. 451-452.

⁸⁹ ΑΠ 2028/2014, www.areiospagos.gr.

⁹⁰ Λεοντής (-Πατεδάκης), Ερμηνεία ΑΚ, άρθρο 939, βλ. όμως Εφ Πατρ 161/2019, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ και ΑΠ 1116/2018 ΔΕΕ 2019,752.

επέκταση του δεδικασμένου και ως προς το προδικαστικό ζήτημα έναντι του διαδόχου προϋποθέτει αντίστοιχα και διαδοχή ως προς το προδικαστικό ζήτημα. Στην καθολική διαδοχή τα πράγματα είναι απλά, καθώς αν μεν χώρησε καθολική διαδοχή του διαδίκου ως προς το κύριο ζήτημα, τότε κατά κανόνα θα χώρησε και ως προς το προδικαστικό ζήτημα, οπότε το επ' αυτού δεδικασμένο θα δεσμεύει και τον καθολικό διάδοχο⁹¹. Στην ειδική διαδοχή, όμως τα πράγματα περιπλέκονται, καθώς είναι δυνατό να επέλθει διαδοχή ως προς το κύριο ζήτημα, όχι όμως και ως προς το προδικαστικό⁹². Σε αυτήν την περίπτωση, δεν προκαλείται δέσμευση του διαδόχου από το δεδικασμένο και ως προς το προδικαστικό ζήτημα⁹³. Βεβαίως, η μεταβίβαση του προδικαστικού ζητήματος εν γένει είτε με καθολική είτε με ειδική διαδοχή δεν επιφέρει καμία επίδραση στη δίκη. Εν προκειμένω, το άρθρο 225 ΚΠολΔ δεν μπορεί να εφαρμοσθεί⁹⁴, διότι αναφέρεται σαφώς σε μεταβίβαση του κυρίου αντικειμένου της δίκης και επομένως ο ειδικός διάδοχος επί του προδικαστικού ζητήματος, χωρίς να του έχει μεταβιβαστεί το κύριο, δεν μπορεί να ασκήσει αυτοτελή πρόσθετη παρέμβαση κατ' άρθρον 225 ΚΠολΔ. Τότε, ο διάδοχος δεν έχει άλλη προστασία από εκείνη της γενικής διατάξεως του άρθρου 83 ΚΠολΔ, επομένως ο αποκτών το προδικαστικό δικαίωμα, μπορεί να παρέμβει στη σχετική δίκη, εφόσον την πληροφορηθεί⁹⁵.

Εφαρμοστέες είναι επίσης αναλογικά οι διατάξεις των άρθρων 322 και 324 ΚΠολΔ για τα αντικειμενικά όρια του δεδικασμένου. Εξάλλου, προκειμένου να αναπτυχθεί δεδικασμένο επί των του προδικαστικού ζητήματος, απαιτείται να συντρέχει δεδικασμένο επί του κυρίου ζητήματος, αφού το προδικαστικό ζήτημα είναι ουσιαστικό ζήτημα και μάλιστα ειδικότερα είναι έννομη συνέπεια από την ύπαρξη ή την ανυπαρξία της οποίας εξαρτάται το κύριο ζήτημα, που επίσης είναι άλλη έννομη συνέπεια. Έτσι, και εδώ το δεδικασμένο αναφέρεται σε έννομες σχέσεις συνέπειες⁹⁶ και δεν καταλαμβάνει πραγματικά περιστατικά. Φυσικά, η ενεργοποίηση του δεδικασμένου και κατ' επέκταση η δέσμευση αυτή νοείται, εφόσον και η αγωγή, που

⁹¹ Καλαβρός, Υποκειμενικά και αντικειμενικά όρια του δεδικασμένου για το προδικαστικό ζήτημα, *Διάλογοι με τη Νομολογία*, 2018, σελ. 216.

⁹² Παράδειγμα: Ο Α ενάγει τον συγκύριο Β και ζητάει να του επιδικασθεί κατ' άρθρον 786 ΑΚ ανάλογο μέρος από τους καρπούς του κοινού ακινήτου που έχει συγκομίσει ο εναγόμενος. Κατά τη διάρκεια της δίκης, ο ενάγων εκχωρεί την ενοχική απαίτησή του για τους καρπούς στον Γ, ο οποίος δεσμεύεται κατά το άρθρο 325 αρ. 2 ΚΠολΔ από το δεδικασμένο ως προς το κύριο ζήτημα, όμως ο Γ δεν είναι ειδικός διάδοχος του ενάγοντος Α και ως προς το προδικαστικό ζήτημα της συγκυριότητας του Α.

⁹³ Καλαβρός, *ό.π.*, σελ. 216

⁹⁴ Μαθθίας, *Ειδική διαδοχή στο προδικαστικό ζήτημα*, Δ 1983.412-413.

⁹⁵ Καλαβρός, *ό.π.*, σελ. 217.

⁹⁶ Βλ. αναλυτικότερα παραπάνω, σελ. 18 παρούσας.

ασκείται μεταγενέστερα της τελεσιδικίας της απόφασης επί της πρώτης, στηρίζεται σε ταυτότητα νομικής αιτίας και πραγματικών περιστατικών. Ταυτότητα νομικής αιτίας δεν συντρέχει όταν ο κρίσιμος για τη μεταγενέστερη δίκη χρόνος διέρρευσε υπό νομικό καθεστώς διαφορετικό από εκείνο που υπήρχε κατά τον κρίσιμο στην προηγούμενη δίκη χρόνο⁹⁷. Από την άλλη, ταυτότητα πραγματικών περιστατικών δεν συντρέχει όταν στη μεταγενέστερη αγωγή γίνεται επίκληση νέων πραγματικών περιστατικών που συντελέστηκαν σε χρόνο που ήταν αδύνατη πλέον η παραδεκτή επίκλησή τους στο πλαίσιο της προηγούμενης δίκης⁹⁸. Το δεδικασμένο που απορρέει όμως από το άρθρο 331, ισχύει ακόμη και όταν το αντικείμενο της μεταγενέστερης δίκης είναι διαφορετικό από το αντικείμενο της δίκης που προηγήθηκε, έχει όμως ως αναγκαία προϋπόθεση την ύπαρξη του δικαιώματος που κρίθηκε στη δίκη εκείνη με βάση την έννομη σχέση που πρόκειται να κριθεί και στη νέα δίκη, στην οποία ανακύπτει έτσι ως προδικαστικό ζήτημα⁹⁹. Το άρθρο 324 ΚΠολΔ, δηλαδή, θα ερμηνευτεί εν προκειμένω έτσι, ώστε να υπάρχει δεδικασμένο και όταν το αντικείμενο της δίκης είναι διαφορετικό, έχει όμως αναγκαία προϋπόθεση την ύπαρξη δικαιώματος που κρίθηκε σε προηγούμενη δίκη¹⁰⁰. Αυτός εξάλλου είναι ο βασικός ρόλος του άρθρου 331 ΚΠολΔ.

IV. Προδικαστικό ζήτημα κατ' ένσταση

Κρατεί στη θεωρία¹⁰¹ η ερμηνευτική αντίληψη κατά την οποία αν σε ορισμένη δίκη, ερευνηθεί στην ουσία της ένσταση γνήσια μη αυτοτελής, το δικαίωμα επί του οποίου στηρίζεται η ένσταση αποτελεί προδικαστικό ζήτημα και αναγκαία προϋπόθεση για να κριθεί το κύριο ζήτημα το οποίο φέρεται προς κρίση με την αγωγή. Υπό την έννοια αυτή, όταν στη δίκη προβάλλεται γνήσια μη αυτοτελής ένσταση, το ζήτημα της υπάρξεως του γενεσιουργού της ενστάσεως δικαιώματος του εναγομένου επιβάλλεται να προεκδικασθεί, ώστε να καταστεί δυνατή η διάγνωση της ισχύος (ή μη) της έννομης συνέπειας που κατήχθη στη δίκη με την αγωγή¹⁰². Ως εκ τούτου, το προδικαστικό ζήτημα που εισάγεται με την ένσταση καλύπτεται αυτοτελώς από το δεδικασμένο εφόσον συντρέχουν οι λοιπές προϋποθέσεις του άρθρου 331 ΚΠολΔ,

⁹⁷ ΑΠ 128/2008, www.areiospagos.gr.

⁹⁸ ΑΠ 1312/2006, www.areiospagos.gr.

⁹⁹ ΑΠ 2028/2014, www.areiospagos.gr · ΑΠ 370/2019, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ · ΕφΑθ 478/2019, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.

¹⁰⁰ ΑΠ 1391/2002, ΝοΒ 2003, σελ. 469.

¹⁰¹ *Απαλαγάκη-Σταματόπουλος (-Ευθυμίου)*, Ο Νέος Κώδικας Πολιτικής Δικονομίας, άρθρο 331 · *Κονδύλης*, ό.π., σελ. 436.

¹⁰² *Ποδηματά*, Δεδικασμένο, σελ. 215.

δηλαδή δημιουργείται δεδικασμένο ως προς το δικαίωμα επί του οποίου η γνήσια μη αυτοτελής ένσταση στηρίζεται¹⁰³. Η θέση αυτή αντλεί επιχείρημα από την ίδια τη διάταξη του άρθρου 331, η οποία δεν θέτει περιορισμό ως προς την προέλευση του προδικαστικού, δηλαδή αν αυτό φέρεται με ένσταση ή με άλλο τρόπο. Οι όποιες επιφυλάξεις¹⁰⁴ διατυπώνονται ως προς τη νόθευση της φύσης και της λειτουργίας της ένστασης ως μέσου άμυνας και την κατ' αποτέλεσμα εξομοίωση της με ανταγωγή, αφού το άρθρο 322 παρ. 1 ορίζει ότι το δεδικασμένο για το κύριο ουσιαστικό ζήτημα προϋποθέτει έννομη σχέση που έχει προβληθεί με αγωγή, ανταγωγή, κύρια παρέμβαση ή ένσταση συμψηφισμού με την απαρίθμηση να είναι περιοριστική, αίρονται αν σκεφτεί κανείς ότι μόνο αν γίνει δεκτή η επέκταση του δεδικασμένου και επί του δικαιώματος στο οποίο στηρίζεται η ένσταση, αποτρέπεται ο κίνδυνος έκδοσης αντιφατικών αποφάσεων και διασφαλίζεται η κοινωνική ειρήνη. Το δικαίωμα επί του οποίου στηρίζεται η ένσταση είναι στην πραγματικότητα προδικαστικό ζήτημα του προδικαστικού ζητήματος (δηλ. του αιτήματος της ένστασης), για το οποίο δημιουργείται δεδικασμένο εφόσον συντρέχουν οι προϋποθέσεις του άρθρου 331 ΚΠολΔ. Εξάλλου, με τις γνήσιες μη αυτοτελείς ενστάσεις το δικαίωμα που επικαλείται ο ενιστάμενος πλήττει την άσκηση του δικαιώματος από τον ενάγοντα, ενώ το δικαίωμα που επικαλείται ο ενάγων με την αγωγή καθεαυτό (το κύριο δηλ. ζήτημα) υπάρχει, αλλά δεν μπορεί εν προκειμένω να ασκηθεί. Με άλλες λέξεις, η ένσταση παραλύει πρόσκαιρα την αξίωση που γεννάται από το δικαίωμα αυτό, χωρίς να θίγει κατά τα λοιπά την υπόστασή του¹⁰⁵. Το κύριο δικαίωμα παραμένει ενεργό και δεν αναλύεται με την προβολή των αμυντικών του δυνατοτήτων¹⁰⁶. Διατηρείται, δηλαδή, ο άμεσος δεσμός εξάρτησης μεταξύ του (απώτερου) προδικαστικού ζητήματος και του κυρίου αντικειμένου δίκης στοιχείο, το οποίο προϋποθέτει η έννοια του προδικαστικού ζητήματος κατ' άρθρον 331 ΚΠολΔ¹⁰⁷ και επομένως υφίσταται η σχέση τελολογικής εξάρτησης, βάσει της οποίας η προδικαστική έννομη σχέση πρέπει να αποτελεί στοιχείο της νομοτυπικής μορφής του βασικού κανόνα που ιδρύει την κύρια έννομη συνέπεια¹⁰⁸. Επίσης, για το

¹⁰³ Καλαβρός, Προδικαστικό ζήτημα κατ' ένσταση ΧρΙΔ 2007.385 επ.

¹⁰⁴ Βλ. Μπαμπινιώτη, Οι διαπλαστικές ενστάσεις, εισήγηση στο 35ο πανελλήνιο συνέδριο ΕΕΔ, Διαπλαστικές αγωγές, ενστάσεις και αποφάσεις, σελ. 141-143 καθώς και Κουσουλή, Οι Πραγματικοί ισχυρισμοί στην πολιτική δίκη, σελ. 122 επ.

¹⁰⁵ Ποδηματά, ό.π., σελ. 228.

¹⁰⁶ Κουσουλής, Οι πραγματικοί ισχυρισμοί στην πολιτική δίκη, σελ. 135.

¹⁰⁷ Καλαβρός, Υποκειμενικά και αντικειμενικά όρια του δεδικασμένου για το προδικαστικό ζήτημα, Διάλογοι με τη Νομολογία, 2018, σελ. 222.

¹⁰⁸ Ποδηματά, Δεδικασμένο, σελ. 217.

δικαίωμα που επικαλείται ο ενιστάμενος με την ένστασή του μπορεί να εγερθεί αυτοτελής αγωγή κατά του ενάγοντος. Συνιστά επομένως το δικαίωμά του ενισταμένου έννομη σχέση, η οποία (δύναται να¹⁰⁹) εξοπλίζεται με δεδικασμένο σύμφωνα με το άρθρο 331 ΚΠολΔ. Πέραν όλων αυτών των σκέψεων κρίσιμη είναι και η διάταξη του άρθρου 330 εδ. β' ΚΠολΔ, η οποία είναι εύλογη, διότι αν η ένσταση προτάθηκε στη δίκη και κρίθηκε από το δικαστήριο στο πλαίσιο του εκκρεμούς αντικειμένου, το δεδικασμένο δεν επεκτείνεται μόνο στο αντιδικαίωμα καθ' ευατό, αλλά καταλαμβάνει αυτοτελώς και το κύριο δικαίωμα επί του οποίου αυτό στηρίζεται¹¹⁰. Έτσι, απαράδεκτη θα είναι μεταγενέστερη αυτοτελής αγωγή του φορέα της για την αναγνώριση της υπάρξεως της ανταξιώσεως ή καταψηφιστική αγωγή για την επιδίκασή της. Περαιτέρω, αβάσιμη θα είναι δυνάμει της θετικής λειτουργίας του δεδικασμένου και η πρόταση της ανταξιώσεως σε συμψηφισμό με άλλη ομοειδή αξίωση του αρχικού ενάγοντος κατά του φορέα της κριθείσας ως ανύπαρκτης ανταξιώσεως¹¹¹. Επιπρόσθετα, δυνατό είναι παρά την τελεσίδικη παραδοχή της γνήσιας μη αυτοτελούς ενστάσεως, ο φορέας της αξιώσεως για την αντιπαροχή να ασκήσει και αυτοτελή αγωγή για την επιδίκασή της, ώστε να αποκτήσει και εκτελεστό τίτλο. Στη δίκη για την επιδίκαση της αντιπαροχής το δεδικασμένο που περιβάλλει αυτοτελώς την προδικαστική κρίση για την ύπαρξη της εν λόγω ανταξιώσεως ασκεί θετική λειτουργία και δεσμεύει το δικαστήριο να θέσει ως βάση της αποφάσεώς του την εν λόγω τελεσίδικη διάγνωση¹¹². Έτσι, επί παραδείγματι, στη γνήσια μη αυτοτελή ένσταση του άρθρου 1095 ΑΚ, καλύπτεται με δεδικασμένο η κρίση ως προς την κυριότητα του ενάγοντος. Συνεπώς, δυνάμει της αρνητικής λειτουργίας του εν λόγω δεδικασμένου απαράδεκτη θα αποβαίνει η μεταγενέστερη αρνητική αναγνωριστική αγωγή εκ μέρους του εναγομένου και αντιστοίχως, δυνάμει της θετικής λειτουργίας η απόφαση που θα κρίνει επί νέας αγωγής διεκδικήσεως του πράγματος κατά του ίδιου εναγομένου, ασκούμενης μετά τη λήξη του δικαιώματος που του παρείχε την εξουσία νομής ή κατοχής θα θέτει ως βάση της την προηγηθείσα τελεσίδικη κρίση για την κυριότητα του ενάγοντος¹¹³.

¹⁰⁹ Κρίσιμη αποβαίνει και εδώ η προϋπόθεση της καθ' ύλην αρμοδιότητας. Έτσι, απόφαση του Μονομελούς Πρωτοδικείου επί δικαιώματος επισχέσεως, η οποία πηγάζει από απαίτηση του εναγομένου κατά του ενάγοντος ύψους 300.000 ευρώ, δε θα δημιουργεί δεδικασμένο γι' αυτήν.

¹¹⁰ Κουσουλής, ό.π., σελ. 139.

¹¹¹ Ποδηματά, ό.π., σελ. 247.

¹¹² Ποδηματά, ό.π., σελ. 253.

¹¹³ Ποδηματά, ό.π., σελ. 270.

Παρ' όλο που αυτό φαίνεται να ισχύει ομόφωνα μόνον στις γνήσιες μη αυτοτελείς ενστάσεις, ορθότερο είναι να γίνει δεκτό ότι το δεδικασμένο επεκτείνεται και στο δικαίωμα επί του οποίου στηρίζεται κάθε ένσταση -ως προδικαστικό ζήτημα- ακόμα και αν η ένσταση είναι γνήσια αυτοτελής ή καταχρηστική¹¹⁴. Μόνον με αυτόν τον τρόπο, εξάλλου, επέρχεται και εναρμόνιση με το άρθρο 330 ΚΠολΔ¹¹⁵. Η αντίθετη άποψη, η οποία υποστηρίζει ότι με τις γνήσιες αυτοτελείς και τις καταχρηστικές ενστάσεις¹¹⁶ κατά κανόνα θα γίνεται επίκληση αντίθετων κανόνων, οι προϋποθέσεις των οποίων ανάγονται σε αρνητικούς όρους ισχύος της έννομης συνέπειας του βασικού κανόνα και ελλείπει συνεπώς η τεολογική εξάρτηση που απαιτείται για την πλήρωση του 331 ΚΠολΔ¹¹⁷, ή άλλως ότι η δικαιοκωλυτική ή η δικαιοφθόρος έννομη συνέπεια τελεί σε σχέση παραλληλίας προς το κύριο ζήτημα, ώστε κατ' αρχήν αποκλίνει από την έννοια του προδικαστικού ζητήματος¹¹⁸, δε φαίνεται πειστική. Επίσης, δε φαίνεται πειστικό το επιχείρημα ότι σε αυτές τις περιπτώσεις, οι έννομες συνέπειες δεν μπορούν να αποτελέσουν από μόνες τους αυτοτελές αντικείμενο δίκης, διότι μπορεί μεν να παρέχεται αναγνωριστική αγωγή για την αναγνώριση της ανυπαρξίας της αξίωσης επειδή εμφιλώρησε παραγραφή, δεν παρέχεται όμως αυτοτελώς για το ζήτημα αν η αξίωση αυτή αποσβέστηκε ή παρεγράφη¹¹⁹ (στη ένσταση παραγραφής) ή αν αυτή αποσβέστηκε ή καταβλήθηκε (στην ένσταση

¹¹⁴ *Κονδύλης*, ό.π., σελ. 436-439, ο οποίος θεωρεί ότι το 331 ΚΠολΔ εφαρμόζεται σε όλες τις ενστάσεις είτε γνήσιες είτε καταχρηστικές, με εξαίρεση τις διαπλαστικές αν κατά το νόμο η διάπλαση ορισμένης σχέσης (και άρα η δημιουργία δεδικασμένου) μπορεί να επέλθει μόνο ύστερα από άσκηση και από παραδοχή διαπλαστικής αγωγής, διότι στην επιταγή του νόμου να επέλθει μέσω αγωγής εμπεριέχεται και η απαγόρευση αναγνώρισης της ύπαρξης ή της ανυπαρξίας του σχετικού δικαιώματος διάπλασης βάσει ενστάσεως.

¹¹⁵ Μοναδική εξαίρεση δέχεται η κρατούσα γνώμη στην ένσταση παραγραφής, η οποία αν και καλύπτεται από το δεδικασμένο βάσει 330 ΚΠολΔ, η σχετική αξίωσή της δεν μπορεί να εξοπλιστεί με δεδικασμένο αυτοτελώς κατά 331 ΚΠολΔ. Συγκεκριμένα, ιδίως ως προς την ένσταση παραγραφής, υιοθετείται η άποψη πως η κρίση του δικαστηρίου ότι γεννήθηκε η σχετική αξίωση δεν είναι αναγκαία για τη στήριξη του διατακτικού της αποφάσεως, δεν συνιστά επομένως προδικαστική κρίση, αλλά απλώς ένα *obiter dictum*, που θα μπορούσε και να παραλειφθεί χωρίς να παραβλάπτεται το δικανικό αποτέλεσμα. Επομένως, η κρατούσα γνώμη στη βάση αυτού του λόγου και κατ' εξαίρεση αρνείται τη δημιουργία δεδικασμένου ως προς τη γένεση της παραγεγραμμένης αγωγικής αξιώσεως. Βλ. *σχετ. Νίκας*, *Εγχειρίδιο πολιτικής δικονομίας*, 4η έκδ., 2022, § 96, σ. 752, αρ. 29 = *sakkoulas-online*.

¹¹⁶ Η νομολογία στις καταχρηστικές ενστάσεις έχει διχαστεί. Βλ. ΑΠ 31/1985 ΝοΒ 1985.1417, η οποία έκρινε ότι όταν απορρίπτεται αγωγή αναγνωριστική κυριότητας κατά παραδοχή ένστασης ίδιας κυριότητας του εναγομένου, δεν εξοπλίζεται με δεδικασμένο η κυριότητα του εναγομένου. Υπέρ αυτής της άποψης και ο *Κουσουλής*, *Οι πραγματικοί ισχυρισμοί στην πολιτική δίκη*, σελ. 123. Αντίθετες οι ΑΠ 165/2005 και ΑΠ 1204/2006, οι οποίες δέχτηκαν το αντίθετο, ότι ο εναγόμενος δηλαδή είναι κύριος λόγω δεδικασμένου. Σημειωτέον ότι η ένσταση της ίδιας κυριότητας θεωρείται ένσταση καταχρηστική, βλ. *Καλαβρός*, *Πολιτική Δικονομία*, 4η έκδ., 2016, § 38, σ. 767, αρ. 378 = *sakkoulas-online*.

¹¹⁷ *Καλαβρός*, *Υποκειμενικά και αντικειμενικά όρια του δεδικασμένου για το προδικαστικό ζήτημα*, *Διάλογοι με τη Νομολογία*, 2018, σελ. 224.

¹¹⁸ *Κουσουλής*, ό.π., σελ. 124.

¹¹⁹ *Καλαβρός*, ό.π., σελ. 223.

καταβολής). Μεταξύ άλλων, καταχρηστική είναι και η ένσταση ακυρότητας της δικαιοπραξίας. Και εδώ η μια γνώμη¹²⁰ υποστηρίζει ότι, εφόσον είναι καταχρηστική, δεν χωρεί εξοπλισμός με δεδικασμένο διότι πρώτον, διακόπτεται ο τελολογικός δεσμός μεταξύ κυρίου και προδικαστικού αντικειμένου, διότι το δικαίωμα του ενιστάμενου απορρέει από αντίθετο κανόνα δικαίου και δεύτερον γιατί η ακυρότητα της δικαιοπραξίας δεν μπορεί να αποτελέσει αντικείμενο αναγνωριστικής δίκης -ενώ μπορεί να καταστεί αντικείμενο δίκης η ανυπαρξία της σχετικής δικαιοπραξίας- ως εκ τούτου δεν αποτελεί προδικαστικό ζήτημα κατά την έννοια του άρθρου 331 ΚΠολΔ¹²¹. Ωστόσο, ορθότερο είναι να γίνει δεκτό ότι ο εκ δικαιοπραξίας εναγόμενος μπορεί να ζητήσει από το επιληφθέν δικαστήριο τόσο να απορρίψει την αγωγή ως ουσία αβάσιμη όσο και να ακυρώσει τη δικαιοπραξία ως άκυρη, διότι κατά λογική ερμηνεία του αιτήματος αυτού, αυτό νομικά εκλαμβάνεται ως αγωγή αναγνώρισης της ακυρότητας της σύμβασης¹²². Εφόσον η αγωγή απορριφθεί ως ουσία αβάσιμη λόγω παραδοχής της ενστάσεως ακυρότητας της δικαιοπραξίας αυτής, πόρισμα του τελικού συλλογισμού της αποφάσεως είναι η κρίση ότι η επίδικη αξίωση δεν υφίσταται και μάλιστα δε γεννήθηκε ποτέ. Αυτή η κρίση καλύπτεται ούτως ή άλλως από το δεδικασμένο κατά το άρθρο 322 παρ. 1 εδ. α' ΚΠολΔ και επομένως, δεν μπορεί αμφισβητηθεί σε κάθε μεταγενέστερη δίκη, όπου αυτή ανακύπτει είτε ως κύριο είτε ως προδικαστικό ζήτημα άλλης, κυρίως επίδικης, στη νέα δίκη, έννομης συνέπειας¹²³. Πέραν τούτου, όμως, κατ' ορθότερη γνώμη, πρέπει να γίνει δεκτό ότι η προδικαστική έννομη σχέση για την ακυρότητα της δικαιοπραξίας αναπτύσσει και αυτοτελώς δεδικασμένο, όταν πληρούνται οι προϋποθέσεις του 331 ΚΠολΔ. Έτσι, η κρίση αυτή καθίσταται δεσμευτική και όταν σε νέα δίκη ανακύπτει πλέον η ίδια ως το κύριο ζήτημα ή ως προδικαστικό ζήτημα έννομης συνέπειας, διάφορης και ανεξάρτητης από την τελεσιδικώς κριθείσα κύρια¹²⁴. Τούτο είναι λογικό, καθώς,

¹²⁰ Καλαβρός, Προδικαστικό ζήτημα κατ' ένσταση, ΧρΙΔ 2007, 395.

¹²¹ Καλαβρός, Υποκειμενικά και αντικειμενικά όρια του δεδικασμένου για το προδικαστικό ζήτημα, Διάλογοι με τη Νομολογία, 2018, σελ. 219.

¹²² Καργάδος, Η κατ' «ένστασιν» προβολή της ακυρωσίας, Δ 1979.204 επ.

¹²³ Αν λ.χ. η αγωγή του αγοραστή κατά του πωλητή για παράδοση του πωληθέντος απορρίφθηκε κατόπιν παραδοχής της ενστάσεως του εναγομένου ότι η πώληση υπήρξε άκυρη κατ' άρθρον 179 ΑΚ, θα είναι απαράδεκτη λόγω της αρνητικής λειτουργίας του δεδικασμένου κάθε νέα αγωγή για την αναγνώριση ή την επιδίκαση της ίδιας απαιτήσεως, βλ. Ποδηματά, Δεδικασμένο, σελ. 89-90.

¹²⁴ Επομένως, θα είναι απαράδεκτη π.χ. μεταγενέστερη αγωγή του ίδιου ενάγοντος για την αναγνώριση του κύρους της εν λόγω δικαιοπραξίας. Αν δε ο νικητής εναγόμενος ασκήσει ο ίδιος αγωγή, επιδιώκοντας την καταβολή της παροχής του αντισυμβαλλόμενου του, η τελεσιδική κρίση για την ακυρότητα της συμβάσεως, που γεννάται εδώ ως ζήτημα προδικαστικό, θα πρέπει να τεθεί ως βάση της νέας αποφάσεως, δυνάμει της θετικής λειτουργίας του δεδικασμένου, βλ. Ποδηματά, ό.π., σελ. 91-92. Ομοίως και Νίκας, Εγχειρίδιο πολιτικής δικονομίας, 4η έκδ., 2022, § 96, σ. 751, αρ. 27 = sakkoulas-online.

εφόσον για το κύρος της δικαιοπραξίας μπορεί να εγερθεί αναγνωριστική αγωγή, υφίσταται προδικαστικό ζήτημα, το οποίο μπορεί να εξοπλιστεί με δεδικασμένο. Μάλιστα, η εφαρμογή του άρθρου 331 ΚΠολΔ ως προς το προδικαστικώς κρινόμενο ζήτημα της ακυρότητας της δικαιοπραξίας δεν πρέπει να αποκλείεται ούτε στις περιπτώσεις που ο εναγόμενος, πέραν της ενστάσεως ακυρότητας, είχε προβάλει και άλλους ισχυρισμούς για τη θεμελίωση της ανυπαρξίας της επίδικης δικαιοπρακτικής αξιώσεως, όπως π.χ. όταν διαζευκτικά ή αθροιστικά προς την ένσταση ακυρότητας προέβαλε ένσταση παραγραφής της επίδικης αξιώσεως και το δικαστήριο τελικώς δέχθηκε την ένσταση ακυρότητας και απέρριψε βάσει αυτής την αγωγή, χωρίς να ερευνήσει το ζήτημα της παραγραφής¹²⁵. Σε κάθε περίπτωση, πρέπει να σημειωθεί ότι η προδικαστική κρίση του δικαστηρίου ήτοι το κύρος της επίμαχης δικαιοπραξίας αναφέρεται στο όλο ζήτημα του κύρους, το οποίο και εξαντλεί: σε ό,τι μεν αφορά τον προταθέντα λόγο, με ρητή διάταξη για την απόρριψή του, σε ό,τι δε αφορά τους λοιπούς λόγους, για τους οποίους δεν υπήρχε ένδειξη συνδρομής, μέσω του σιωπηρού, δογματικώς θεμιτού και επιβεβλημένου, τεκμηρίου απουσίας τους¹²⁶. Με απλά λόγια, προδικαστικό ζήτημα που εξοπλίζεται με δεδικασμένο συνιστά το κύρος της δικαιοπραξίας γενικά, αν αυτή δηλαδή είναι έγκυρη ή άκυρη, χωρίς να ενδιαφέρει ο λόγος πάνω στον οποίο θεμελιώθηκε η ακυρότητα. Τα ίδια θα πρέπει να ισχύσουν αναφορικά και με τη διαπλαστική ένσταση ακυρωσίας της σύμβασης, παρ' όλο που θεωρείται γνήσια μη αυτοτελής. Έπειτα από πολλή συζήτηση¹²⁷ σε θεωρία και νομολογία σήμερα πρέπει να θεωρείται αυτονόητο πως η ακυρωσία μιας σύμβασης μπορεί να προταθεί κατ' ένσταση, δυνάμενη να οδηγήσει σε απόρριψη της αγωγής και ως εκ τούτου, το διαπλαστικό αποτέλεσμα μπορεί να επέλθει από το εξετάζον την κύρια αγωγή δικαστήριο, διότι όταν ο νόμος ομιλεί «περί αγωγής», δε σημαίνει απαραίτητα ότι η διάπλαση πρέπει να επέρχεται αποκλειστικά με αγωγή, αλλά κάθε φορά είναι ζήτημα ερμηνείας της οικείας διάταξης. Σε εξαιρετικές περιπτώσεις ο νομοθέτης θέλησε το διαπλαστικό δικαίωμα να επέρχεται αποκλειστικώς ύστερα από την άσκηση αυτοτελούς διαδικαστικής πράξεως¹²⁸, οπότε μόνον σε αυτήν την περίπτωση δεν εισάγεται καν προδικαστικό ζήτημα και δεν μπορεί μάλιστα ούτε να εξετασθεί παρεμπιπτόντως. Ωστόσο, κατά κανόνα ο νόμος αρκείται, και όταν απαιτεί ρητώς τη δικαστική διάπλαση, στην επιφορά της και δια της οδού της αμυντικής

¹²⁵ Τούτο είναι εύλογο βάσει της αρχής της λογικής αναγκαιότητας.

¹²⁶ *Ποδηματά*, ό.π., σελ. 97.

¹²⁷ *Ματθίας*, Άσκηση του δικαιώματος ακυρώσεως δικαιοπραξίας με ένσταση, Δ 1978.486 επ.

• *Καργάδος*, Η κατ' «ένστασιν» προβολή της ακυρωσίας, Δ 1979.204 επ.

¹²⁸ Βλ. και κατωτέρω §3 Ι παρούσας.

διαδικαστικής πράξεως¹²⁹. Επομένως, ο κανόνας είναι ότι η διαπλαστική απόφαση δύναται να προκληθεί και κατ' ένσταση¹³⁰. Έτσι, η προβολή της γνήσιας ένστασης ακυρωσίας σύμβασης λόγω πλάνης, απάτης ή απειλής κατ' άρθρον 154 εδ. α' ΑΚ υποχρεώνει το δικαστήριο να προβεί σε παρεμπόδιουσα κρίση περί κύρους της συμβάσεως, η οποία είναι διαπλαστική, καλυπτόμενη και αυτοτελώς από δεδουλευμένο κατ' άρθρον 331 ΚΠολΔ. Έτσι, και προς εναρμόνιση με το άρθρο 330 εδ. β' ΚΠολΔ¹³¹, πρέπει να γίνει δεκτό ότι λόγω της αρνητικής λειτουργίας του δεδουλευμένου αποκλείεται η άσκηση των διαπλαστικών δικαιωμάτων μετά την έκδοση της τελεσίδικης αποφάσεως, εφόσον για την εν λόγω άσκηση απαιτείται η επίκληση ορισμένου λόγου, το περιεχόμενο του οποίου όμως διεμβολίζει το υφιστάμενο δεδουλευμένο¹³². Με άλλα λόγια, η κρίση του δικαστηρίου επί της συνδρομής του κατ' ένσταση ασκούμενου δικαιώματος δικαστικής διάπλασης καλύπτεται εν τέλει αυτοτελώς από το δεδουλευμένο κατ' άρθρον 331 ΚΠολΔ¹³³. Σε κάθε περίπτωση, το συμπέρασμα είναι πως τα δικαιώματα του εναγομένου που κατάγονται στη δίκη με τη μορφή ενστάσεων καλύπτονται από το δεδουλευμένο της αποφάσεως και τούτο συμβαίνει είτε η κάλυψη αυτή θεμελιωθεί δογματικά στο άρθρο 331 είτε στο άρθρο 330 ΚΠολΔ.

V. Προδικαστικά ζητήματα και μεταβιβαστικό αποτέλεσμα της έφεσης

1. Η θέση της νομολογίας

Ενώ για τα παρεμπόδιοντα δικονομικά ζητήματα δεν τίθεται θέμα δημιουργίας ιδιαίτερου κεφαλαίου δίκης, αφού τα δικονομικά ζητήματα ουδέποτε εισάγουν ιδιαίτερο αντικείμενο δίκης¹³⁴, δεν φαίνεται να ισχύει το ίδιο και για τα προδικαστικά

¹²⁹ Κουσουλής, ό.π., σελ. 147.

¹³⁰ Σταθόπουλος, Διαπλαστική Απόφασις και πρόκλησις αυτής δι' ενστάσεως, ΝοΒ 1978, 1 επ.

¹³¹ Η διαπλαστική ένσταση της ακυρωσίας λόγω πλάνης, απάτης ή απειλής, ακόμα και αν για το δικαίωμά επί του οποίου αυτή στηρίζεται μπορεί να εγερθεί αγωγή, μάλιστα, καλύπτεται πλέον από το δεδουλευμένο κατ' άρθρον 330 ΚΠολΔ, ακόμα και αν δεν προτάθηκε. Βλ. σχετ. ΕφΘεσ. 2791/2018 αδημ. · ΕφΑθ 1179/1996, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.

¹³² Κουσουλής, ό.π., σελ. 159. Κατά τον ίδιο, όμως, αν η άσκηση του διαπλαστικού δικαιώματος συναρτάται προς την υποβολή ισχυρισμού, ο οποίος δεν προσκρούει αυτός καθ' εαυτόν στην αρνητική λειτουργία του δεδουλευμένου, όπως στην περίπτωση της ασκήσεως του (διαπλαστικού) δικαιώματος προαιρέσεως για παράταση της μισθώσεως μετά την τελεσίδικη έκβαση της δίκης για απόδοση του μισθίου, το διαπλαστικό δικαίωμα επέρχεται ακωλύτως. Σε αυτήν την κατηγορία ανήκει και το διαπλαστικό δικαίωμα που ασκείται για πρώτη φορά μετά την τελεσιδικία, χωρίς να είναι ανάγκη να επικαλεστεί ο φορέας του συγκεκριμένου λόγου. Κατά τούτο, δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι προσκρούει στο δεδουλευμένο η πρόταση ανταπαιτήσεως σε συμψηφισμό με τελεσιδικώς διαγνωσθείσα αξίωση.

¹³³ Καλαβρός, Πολιτική Δικονομία, ΙΙ, 2^η εκδ., 2006, σελ. 607 επ. Ομοίως και Νίκας, Εγχειρίδιο πολιτικής δικονομίας, 4η έκδ., 2022, § 96, σ. 751, αρ. 28 = sakkoulas-online

¹³⁴ Μακρίδου, Πρόσθετοι Λόγοι Εφέσεως, σελ.91.

ζητήματα του άρθρου 331 ΚΠολΔ. Η θέση που κρατεί στη νομολογία είναι ότι η προδικαστική έννομη σχέση συγκροτεί αυτοτελές αντικείμενο δίκης και η επ' αυτής κρίση αυτοτελές κεφάλαιο απόφασης με την αιτιολόγηση ότι η κρίση αυτή εξοπλίζεται με τη δεσμευτική ενέργεια του δεδिकाσμένου κατ' άρθρον 331 ΚΠολΔ. Με άλλα λόγια, διότι η κάλυψή τους από το δεδिकाσμένο τους προσδίδει «θέση διατακτικού¹³⁵». Το ζήτημα δεν είναι απλώς θεωρητικό, αλλά έχει μεγάλη πρακτική σημασία για τη μεταβίβαση του κεφαλαίου στον δεύτερο βαθμό, καθώς αν το προδικαστικό ζήτημα συνιστά κεφάλαιο, θα πρέπει να προσβληθεί αυτοτελώς για να μεταβιβαστεί στο εφετείο. Κατά τη νομολογία, λοιπόν, οι αιτιολογικές κρίσεις συγκροτούν κεφάλαιο «αν αυτές, αφορώσες σε προδικαστική έννομη σχέση, επέχουν θέση διατακτικού, οπότε πρέπει να προσβληθούν από τον βλαπτόμενο μ' αυτές διάδικο¹³⁶». Με το ίδιο σκεπτικό έχει κριθεί ότι όταν ο εκκαλών προσβάλει την οφειλή εκ σωρευτικής αναδοχής χρέους, το εφετείο δεν δύναται να εξετάσει και να δεχτεί το προδικαστικό, δηλαδή την ανυπαρξία του ίδιου του αναδεχθέντος χρέους, εάν δεν προβληθεί ειδικό παράπονο για αυτό¹³⁷. Συναφής είναι και η νομολογία της ολομέλειας του Αρείου Πάγου¹³⁸, η οποία έκρινε ότι υπαιτιότητα και ζημία ιδρύουν χωριστά κεφάλαια της εκκαλουμένης (τα οποία στη συνέχεια πρέπει να ερευνηθούν ως προς την ύπαρξη αναγκαίας μεταξύ τους συνοχής)¹³⁹.

2. Η κριτική

Η θεωρία ασκεί κριτική στην άποψη της νομολογίας και υποστηρίζει ότι υπάρχει ένα κεφάλαιο δίκης. Πράγματι, η άποψη της νομολογίας είναι δογματικώς εσφαλμένη και αντιβαίνει σε διατάξεις του ίδιου του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας. Κατ' αρχάς, σύμφωνα με το άρθρο 525 παρ. 1 ΚΠολΔ το αντικείμενο της έκκλητης δίκης αποτελούν οι αιτήσεις που υποβλήθηκαν στον πρώτο βαθμό. Συνεπώς, εφόσον δεν απαιτείται η υποβολή αιτήματος, προκειμένου το πρωτοβάθμιο δικαστήριο να κρίνει

¹³⁵ Μπαμπινιώτης, Μεταβιβαστικό Αποτέλεσμα της Έφεσης και Αντικείμενο της Έκκλητης Δίκης, σελ. 272-273.

¹³⁶ ΑΠ 1086/2009, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.

¹³⁷ ΑΠ 1629/2001, ΕλλΔνη/2003,1612.

¹³⁸ ΟΛΑΠ 10/2015, www.areiospagos.gr.

¹³⁹ Η μειοψηφία αντέταξε με τη σειρά της ότι υπαιτιότητα και ζημία δεν διαγιγνώσκονται επί αυτοτελών αιτήσεων παροχής έννομης προστασίας, ούτε προκαλούν «κεφάλαια δίκης». Πρόκειται για προϋποθέσεις που θεμελιώνουν την ίδια αιτούμενη έννομη συνέπεια, ανήκουν στο ίδιο αντικείμενο δίκης και συνεπώς στο ίδιο κεφάλαιο. Κατά την ακριβή διατύπωση της μειοψηφίας, «στο εκκληθέν κεφάλαιο της αποζημίωσης περιλαμβάνεται και η υπαιτιότητα, η οποία αποτελεί προδικαστικό ζήτημα (προϋπόθεση) της αξίωσης αποζημίωσης για υλικές ζημιές ή της αξίωσης για χρηματική ικανοποίηση λόγω ηθικής βλάβης». Επομένως παρέλκει οποιαδήποτε έρευνα ως προς την ύπαρξη μεταξύ τους αναγκαίας συνοχής και η ασκούμενη αντέφεση είναι πάντοτε παραδεκτή, είτε αυτή προσβάλλει την υπαιτιότητα είτε την έκταση των ζημιών.

με δυννητική ισχύ δεδικασμένου επί του προδικαστικού ζητήματος, για τον ίδιο επίσης λόγο δεν απαιτείται αυτοτελής προσβολή της εξενεχθείσης προδικαστικής κρίσεως, προκειμένου το δευτεροβάθμιο δικαστήριο να κρίνει με ισχύ δεδικασμένου το προδικαστικό ζήτημα. Κρίσιμο δηλαδή είναι μόνον το γεγονός ότι ο δεύτερος δικαιοδοτικός βαθμός καλείται να αποφανθεί επί του κυρίου ζητήματος, τούτο δε αρκεί προκειμένου να προβεί και στην έρευνα του προδικαστικού, από του οποίου το κύριο ζήτημα εξαρτάται¹⁴⁰. Θα ήταν αξιολογική αντινομία του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας τα προδικαστικά ζητήματα, τα οποία στον πρώτο δικαιοδοτικό βαθμό εκφεύγουν κατά γενική ομολογία της εξουσίας διάθεσης των διαδίκων, να μπορούν να διατίθενται ελεύθερα κατά το στάδιο των ενδίκων μέσων¹⁴¹. Δεύτερον, για την έννοια του κεφαλαίου όλοι συμφωνούν στον καθιερωμένο πλέον ορισμό, σύμφωνα με τον οποίο «Κεφάλαιο συνιστά η οριστική διάταξη της πρωτοβάθμιας αποφάσεως, η οποία αποφαινεται επί του παραδεκτού ή (και) βασίμου κάθε αυτοτελούς αιτήσεως παροχής έννομης προστασίας και όχι τα διάφορα νομικά και πραγματικά ζητήματα τα οποία κρίθηκαν¹⁴²». Εν προκειμένω, όμως δεν μπορούμε να έχουμε κεφάλαιο, διότι δεν υπάρχει οριστική διάταξη. Για να είναι μια διάταξη οριστική δεν αρκεί να είναι δεκτική δεδικασμένου, αλλά το δικαστήριο να απεκδύεται της εξουσίας του ως προς το συγκεκριμένο ζήτημα¹⁴³. Το δικαστήριο με τη διάγνωση του προδικαστικού δεν απεκδύεται της εξουσίας του, η οποία είναι να επιλύσει το κύριο ζήτημα, επομένως η διάγνωση του προδικαστικού συνιστά κατά την ορθή γνώμη διάταξη μη οριστική, η οποία ανακαλείται κατ' άρθρον 309 ΚΠολΔ¹⁴⁴. Με άλλα λόγια, η διάταξη του πρωτοβάθμιου δικαστηρίου ως προς το προδικαστικό ζήτημα είναι μη οριστική και εντάσσεται στο μοναδικό κεφάλαιο δίκης. Επίσης, από τη βασική δικονομική αρχή του δικαίου μας ότι αυτοτελής αίτηση δεν υποβάλλεται από τον διάδικο για τη διάγνωση των προδικαστικών ζητημάτων απορρέει το συμπέρασμα ότι η εν λόγω δικαστική διάγνωση δεν ιδρύει ιδιαίτερο κεφάλαιο δίκης, χωριστό της διαγνώσεως επί του κυρίου ζητήματος¹⁴⁵. Τέλος, η κρατούσα γνώμη προβαίνει απαραδέκτως σε ένα «πρωθύστερο». Υποστηρίζει ότι η κρίση για το προδικαστικό ζήτημα επί του οποίου δημιουργείται δεδικασμένο αποτελεί αυτοτελές κεφάλαιο δίκης, πλην όμως

¹⁴⁰ Κολοτούρος, Δικονομικά ζητήματα από την πρόσφατον νομολογίαν του Αρείου Πάγου, ΕλλΔνη 2/2019.351 = sakkoulas-online.

¹⁴¹ Κολοτούρος, Αναγκαία Ομοδικία, σελ. 287.

¹⁴² Μακρίδου, Η έννοια και η σημασία των κεφαλαίων στην πολιτική δίκη, σελ. 239.

¹⁴³ Παναγόπουλος, Η οριστικότητα της δικαστικής απόφασης κατά το άρθρο 309 ΠολΔ, σελ. 39 επ.

¹⁴⁴ Μακρίδου, Πρόσθετοι λόγοι εφέσεως, σελ. 94-97

¹⁴⁵ Μακρίδου, Η έννοια και η σημασία των κεφαλαίων στην πολιτική δίκη, ΕΠολΔ 3/2018.240, sakkoulas-online.

στην πρωτοβάθμια απόφαση, η οποία και θα προσβληθεί με έφεση δεν είναι εκ των προτέρων γνωστό αν αυτή θα εξοπλιστεί εν τέλει με τη δεσμευτική ενέργεια του δεδικασμένου, αφού ο δεσμός της αναγκαιότητας καταφάσκει μόνον εν όψει του διατακτικού της τελεσίδικης απόφασης¹⁴⁶. Για όλους αυτούς τους λόγους πρέπει να γίνει δεκτό ότι τα προδικαστικά ζητήματα δεν μπορούν να αποτελέσουν αντικείμενο αυτοτελούς προσβολής με ένδικα μέσα. Κατ' επέκταση, μεταξύ άλλων, υπαιτιότητα και ζημία ανήκουν στο ίδιο δικονομικό αντικείμενο δίκης, ως αναγκαίες προϋποθέσεις της καταβολής αποζημιώσεως λόγω αδικοπραξίας και εντάσσονται στο ίδιο κεφάλαιο της εκκαλουμένης που συνολικά διέγνωσε την κύρια αίτηση για παροχή έννομης προστασίας. Κατά συνέπεια, οι πρόσθετοι λόγοι εφέσεως ή η αντέφεση που πλήττουν την πρωτοβάθμια κρίση ως προς την υπαιτιότητα ή συνυπαιτιότητα όταν ο εκκαλών παραπονείται με την έφεσή του ως προς την έκταση της ζημίας, αλλά και στην αντίστροφη περίπτωση, προσβάλλουν ορθότερα το ίδιο εκκληθέν κεφάλαιο¹⁴⁷.

§3 Η εξέταση των παρεμπιπτόντων ζητημάτων

I. Γενικά - το άρθρο 284 ΚΠολΔ

Εφόσον στο δικαστήριο ανατίθεται η κρίση μιας συγκεκριμένης διαφοράς και προκειμένου να διευκολυνθεί το έργο αυτό, ο νόμος ρητώς επιτρέπει την εξέταση (και όχι κατ' αρχήν την κρίση) των παρεμπιπτόντων ζητημάτων, ακόμα και αν το δικαστήριο είναι αναρμόδιο για αυτά (άρθρο 283 παρ. 1 ΚΠολΔ)¹⁴⁸. Τα παρεμπιπτόντα ζητήματα μπορούν είτε να εισάγονται με το εισαγωγικό ένδικο βοήθημα είτε με ένσταση, εφόσον ο νόμος το επιτρέπει, και υποχρεωτικώς εξετάζονται από το δικάζον την κύρια διαφορά δικαστήριο. Η εξέταση αυτή επιτρέπεται πάντοτε, ακόμη και αν τα παρεμπιπτόντα ζητήματα υπάγονται σε άλλη διαδικασία, αλλά ακόμα και όταν δεν ανήκουν στη δικαιοδοσία του δικαστηρίου ενώπιον του οποίου τίθενται. Στην τελευταία περίπτωση, πάντως, η κρίση του δικαστηρίου επί των παρεμπιπτόντων ζητημάτων δεν εξοπλίζεται με δεδικασμένο κατά το άρθρο 331 ΚΠολΔ¹⁴⁹. Με άλλα λόγια, κατά τη διάταξη του άρθρου 284 ΚΠολΔ, το πολιτικό δικαστήριο κατά την εκδίκαση ιδιωτικής διαφοράς υποχρεούται να ερευνήσει ακόμα και τα διοικητικής φύσεως παρεμπιπτόντα υπό την προϋπόθεση

¹⁴⁶ Μπαμπινιώτης, ό.π., σελ. 281-283.

¹⁴⁷ Μακρίδου, Η έννοια και η σημασία των κεφαλαίων στην πολιτική δίκη, ΕΠολΔ 3/2018.241-242 = sakkoulas-online.

¹⁴⁸ Εάν το δικαστήριο είναι και αρμόδιο για αυτά, εφαρμόζεται το άρθρο 331 ΚΠολΔ, εφόσον συντρέχουν και οι λοιπές προϋποθέσεις του άρθρου.

¹⁴⁹ Κεραμέυς/Κονδύλης/Νίκας (-Μακρίδου), άρθρο 283.

ότι αυτά δεν έχουν επιλυθεί από το αρμόδιο διοικητικό δικαστήριο και εφόσον δεν ορίζει άλλως διάταξη νόμου, η οποία θα αναθέτει την επίλυσή τους αποκλειστικά στα διοικητικά δικαστήρια.

Στον κανόνα του επιτρεπτού εξέτασης κάθε παρεμπίπτοντος ζητήματος¹⁵⁰ χωρεί μια εξαίρεση: αποκλείεται κάθε παρεμπίπτουσα εξέταση προδικαστικών εννόμων σχέσεων, οι οποίες εισάγονται είτε σιωπηρώς με την αγωγή είτε προβάλλονται δια ενστάσεως, των οποίων η έννομη συνέπεια μπορεί να επέλθει μόνον με δικαστική απόφαση και όχι εξωδίκως. Υφίσταται δηλαδή αδυναμία επίκλησης της έννομης συνέπειας για την οποία απαιτείται η έγερση αγωγής και η έκδοση αποφάσεως χωρίς δικαστική απόφαση με την έκταση της αδυναμίας αυτής να καθορίζεται στην απαγόρευση επικλήσεως της έννομης συνέπειας έστω και παρεμπιπτόντως¹⁵¹. Συγκεκριμένα, στις περιπτώσεις, που η βασιμότητα του ενδίκου βοηθήματος εξαρτάται από προδικαστικά ζητήματα διαπλαστικού χαρακτήρα, αποκλείεται η εφαρμογή των διατάξεων των παρεμπιπτόντων, αλλά απαιτείται να ζητηθεί η διάπλαση είτε εξ αρχής με σώρευση αιτήματος στο δικόγραφο της κύριας αγωγής είτε αργότερα με παρεμπίπτουσα αγωγή, είτε ακόμα και με τις προτάσεις κατ' ένσταση ή αντένσταση, εκτός αν το αποκλείει ρητώς ο νόμος¹⁵². Δηλαδή, ως παρεμπίπτοντα ζητήματα, τα οποία, κατά το άρθρο 284 ΚΠολΔ, το δικαστήριο τα εξετάζει ακόμη και όταν είναι αναρμόδιο να τα εκδικάσει, θεωρούνται τα γεγονότα, τα οποία, κατά τον σχετικό κανόνα δικαίου, συνεπάγονται ορισμένο αποτέλεσμα που επέρχεται και εξώδικα, όχι δε και εκείνα που θεμελιώνουν διαπλαστικό δικαίωμα, ή ενέργεια του οποίου δεν τελειούται με την εξώδικη άσκησή του, αλλά απαιτείται επιπλέον η κήρυξη με δικαστική απόφαση της καταστάσεως εκείνης, στη διάπλαση της οποίας αποσκοπεί αυτό το δικαίωμα¹⁵³. Τούτο συνήθως θα συμβαίνει στις περιπτώσεις εκείνες που ο ίδιος ο νόμος αποκλείει την παρεμπίπτουσα, κατ' ένσταση, εξέταση ορισμένων ζητημάτων, τα οποία θα είναι δικαιώματα δικαστικής διάπλασης. Στην τελευταία αυτή κατηγορία εμπίπτουν¹⁵⁴ τα άρθρα 592-593 ΚΠολΔ (κατά την κρατούσα γνώμη¹⁵⁵) για τις οικογενειακές διαφορές, το άρθρο 101 ΑΚ για την ακύρωση απόφασης γενικής συνέλευσης σωματίου και το άρθρο 933 παρ. 1 ΚΠολΔ

¹⁵⁰ Επισημαίνεται, βέβαια, ότι η διάταξη του άρθρου 284 ΚΠολΔ δεν αφορά στην εξέταση των παρεμπιπτούσων αγωγών, βλ. *Απαλαγάκη-Σταματόπουλος(-Πλεύρη)*, Ο Νέος Κώδικας Πολιτικής Δικονομίας, άρθρο 285 ΚΠολΔ.

¹⁵¹ *Καργάδος*, το πρόβλημα των διαπλαστικών αγωγών και αποφάσεων, σελ. 309.

¹⁵² *Μπέης*, ΠολΔικ, άρθρο 282.

¹⁵³ ΑΠ 663/1992 Β' Τμ, ΕλλΔνη (1), 1994, 92-93

¹⁵⁴ *Καλαβρός*, Προδικαστικό ζήτημα κατ' ένσταση, ΧρΙΔ 2007, σελ. 391.

¹⁵⁵ βλ. αναλυτικά κατωτέρω, §3 ΙΙΙ. παρούσας.

για την προβολή αντιρρήσεων κατά της εκτέλεσης. Σε όλες αυτές τις περιπτώσεις, αποκλείεται η εξέταση των ζητημάτων έστω και παρεμπιπτόντως κατ' εξαίρεση με τα όσα ορίζει το άρθρο 284 ΚΠολΔ. Για όλους αυτούς τους λόγους, έχει κριθεί ότι σε δίκη ασφαλιστικών μέτρων νομής, δεν μπορεί να αποτελέσει αντικείμενο παρεμπιπτούσας έρευνας η ακυρότητα της εκτελεστικής διαδικασίας με την οποία ο αιτών αποβλήθηκε από ακίνητο, διότι η ακυρότητα αυτή θα επέλθει μόνο με την έκδοση δικαστικής απόφασης επί της ανακοπής κατά της εκτέλεσης¹⁵⁶. Επιπλέον, έχει επιβεβαιωθεί και νομολογιακά πως ούτε και το ζήτημα της ακυρότητας αποφάσεως της συνελεύσεως σωματείου μπορεί να εξετασθεί παρεμπιπτόντως σύμφωνα με το άρθρο 101 ΑΚ¹⁵⁷.

II. Παρεμπιπτόντα ζητήματα στη διαδικασία αναγκαστικής εκτελέσεως

Ήδη το ίδιο το άρθρο 282 παρ. 2 ΚΠολΔ, όταν δίδει τον ορισμό των παρεμπιπτόντων ζητημάτων, ρητά περιλαμβάνει σε αυτά και τα ζητήματα τα οποία μπορούν να εμποδίσουν, να διακόψουν, να καταργήσουν ή να επηρεάσουν την πρόοδο της εκτελέσεως. Η πρακτική σημασία αυτή φαίνεται στην άσκηση ανακοπής επί διαταγής πληρωμής (άρθρα 632 και 633 ΚΠολΔ) και στην άσκηση ανακοπών κατά πράξεως εκτελέσεως (άρθρα 933, 979, 986 και 936 ΚΠολΔ).

1. Ανακοπή κατά διαταγής πληρωμής

Κατά τα άρθρα 623 επ. ΚΠολΔ η διαταγή πληρωμής δεν αποτελεί μεν δικαστική απόφαση, αλλά υπό ορισμένες προϋποθέσεις δημιουργείται βάσει αυτής δεδουλευμένο. Ισοδυναμεί πάντως με τελεσίδικη δικαστική απόφαση, η οποία έχει αποκτήσει ισχύ δεδουλευμένου, μετά την τελεσίδικη απόρριψη της ανακοπής που ασκήθηκε, κατ' αυτής ή, σε περίπτωση μη ασκήσεως ανακοπής, μετά την παρέλευση άπρακτης της προθεσμίας άσκησης της ανακοπής του άρθρου 633 παρ. 2 ΚΠολΔ. Το γεγονός ότι η διαταγή πληρωμής δεν είναι δικαστική απόφαση, δε συνεπάγεται αναγκαίως ότι αυτή δεν δύναται κατά νόμο να παραγάγει δεδουλευμένο, υπό τη θετική και αρνητική λειτουργία του, εφόσον το δεδουλευμένο δεν αποτελεί εννοιολογικό γνώρισμα των δικαστικών αποφάσεων, αλλά έννομη συνέπεια αυτών, την οποία προσδίδει διάταξη νόμου¹⁵⁸. Βάσει όλων αυτών, έχει κριθεί ότι σε δίκη που ανοίγει με την άσκηση ανακοπής κατά διαταγής πληρωμής - βεβαίως πριν αυτή αποκτήσει ισχύ

¹⁵⁶ ΜΠρΑθ 10504/ 2021, ΕπΑκ, 2022.624, sakkoulas-online.

¹⁵⁷ ΑΠ 663/1992 Β' Τμ, ΕλλΔνη (1), 1994 σελ. 92-93.

¹⁵⁸ ΑΠ 1058/2019, ολόκληρη σε *Κλαμαρής-Κουσουλής-Πανταζόπουλος*, Πολιτική Δικονομία, 5^η εκδ., 2023, σελ. 883-885.

δεδικασμένου - με την οποία ως λόγος ακύρωσης του τίτλου προβάλλεται η ανυπαρξία της απαίτησης, η ύπαρξη της απαίτησης αποτελεί προδικαστικό ζήτημα¹⁵⁹. Κύριο αντικείμενο της δίκης επί της ανακοπής, σε αυτήν την περίπτωση, είναι το κύρος της διαταγής πληρωμής και συγκεκριμένα η επιδιωκόμενη διάπλαση προς ακύρωση της προσβαλλόμενης διαταγής πληρωμής, ενώ η ισχύς και το μέγεθος της απαίτησης, της οποίας έχει διαταχθεί η πληρωμή, όταν αμφισβητείται με την ανακοπή είναι απλώς προδικαστικό ζήτημα του κυρίου τούτου ζητήματος. Περί του παρεμπιπτοντος αυτού ζητήματος ήτοι της ύπαρξης και του μεγέθους της απαίτησης, λοιπόν, δημιουργείται δεδικασμένο αν το δικαστήριο ήταν καθ' ύλην αρμόδιο να αποφασίσει γι' αυτό¹⁶⁰. Σε περίπτωση περαιτέρω, κατά την οποία η ανακοπή (ο λόγος της) απορριφθεί ως αβάσιμη νόμω¹⁶¹ ή κατ' ουσίαν τελεσιδικώς, τότε δημιουργείται δεδικασμένο και ως προς το κύριο αντικείμενο της δίκης, δηλαδή την αβασιμότητα του διαπλαστικού δικονομικού δικαιώματος προς ακύρωση της διαταγής πληρωμής (άρθρο 322 παρ. 1 εδ. β' ΚΠολΔ), καθώς και ως προς το επιληφθέν προδικαστικό ζήτημα, υπό την προϋπόθεση βεβαίως, ότι το δικαστήριο της ανακοπής ήταν καθ' ύλην αρμόδιο να αποφανθεί και περί αυτού¹⁶². Με την ίδια λογική ισχύει και το αντίστροφο: εάν η ανακοπή γίνει δεκτή κατ' ουσίαν και η διαταγή πληρωμής ακυρωθεί για το λόγο ότι ο ανακόπτων δεν οφείλει (είτε εξ αρχής είτε κατά το χρόνο της συζήτησης) το ποσό το οποίο ζητείται με τη διαταγή πληρωμής, δημιουργείται δεδικασμένο και ως προς την ανυπαρξία του χρέους¹⁶³, επιπροσθέτως του δεδικασμένου που δημιουργείται αναφορικά με το ότι ο ανακόπτων έχει το ακυρωτικό δικαίωμα που είχε επικαλεστεί, αφού η ύπαρξη της απαίτησης αποτελεί κατά νόμο, προϋπόθεση του δικαιώματος ακύρωσης της διαταγής πληρωμής και, συνεπώς, κρίθηκε παρεμπιπτόντως μεν, αλλά αναγκαίως από το δικαστήριο που δέχτηκε, γι' αυτό το λόγο την ανακοπή¹⁶⁴. Εάν όμως η ανακοπή απορριφθεί από το δικαστήριο για λόγους τυπικούς ως απαράδεκτη επί παραδείγματι λόγω αοριστίας, δεν παράγεται δεδικασμένο για την απαίτηση, αλλά μόνο για το δικονομικό ζήτημα της αοριστίας¹⁶⁵.

¹⁵⁹ ΑΠ 1329/2014, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.

¹⁶⁰ ΕφΑθ 1179/1996, ΕλλΔνη/1997, 912 · ΕφΑθ 1887/2003, ΝοΒ 2004, 1570.

¹⁶¹ Και η απόρριψη του ένδικου βοηθήματος ως νόμω αβάσιμο είναι κρίση επί της ουσίας.

¹⁶² ΕφΠειρ 251/2024, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ· ΕφΑθ 1887/2003, ΝοΒ 2004, 1570.

¹⁶³ Μπέης, Ερμηνεία ΚΠολΔ, άρθρο 632, σημ. 16.6, σελ. 248.

¹⁶⁴ ΠΠρΑθ 4408/2013, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.

¹⁶⁵ ΕφΠατρ 196/2023, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.

Ο καθ' ου η εκτέλεση οφειλέτης μπορεί να ασκήσει αφενός την ανακοπή του άρθρου 632, αφετέρου την ανακοπή του άρθρου 933 ΚΠολΔ. Μάλιστα, η παράλληλη αυτή άσκηση των ανακοπών δεν παράγει εκκρεμοδικία λόγω διάκρισης των αιτημάτων τους και επομένως δεν συντρέχει λόγος αναστολής της δίκης κατ' άρθρον 222 παρ. 2 ΚΠολΔ¹⁶⁶. Επίσης, σε αυτήν την περίπτωση κατά την παλαιότερη νομολογία δεν μπορούσε να εφαρμοστεί ούτε το άρθρο 249 ΚΠολΔ για να διαταχθεί αναστολή¹⁶⁷, κάτι το οποίο όμως σταδιακά μεταβλήθηκε και σήμερα γίνεται δεκτή η εφαρμογή του άρθρου 249 ΚΠολΔ¹⁶⁸. Η δυνατότητα παράλληλης άσκησης των δύο ανακοπών επί εκτελέσεως της ίδιας διαταγής πληρωμής, ωστόσο, καθιστά αναγκαίο τον καθορισμό των λόγων ανακοπής, οι οποίοι καλύπτονται από το δεδικασμένο, εφόσον μάλιστα η παράλληλη επίκληση των ίδιων λόγων (κατά του κύρους ή/και της απαιτήσεως) δεν αποκλείεται. Στην περίπτωση, έτσι, που προβάλλεται με την ανακοπή ορισμένη αντίρρηση κατά της απαιτήσεως επί της οποίας στηρίζεται η διαταγή πληρωμής, τότε ως κύριο ζήτημα, όπως προαναφέρθηκε, θεωρείται η ύπαρξη του δικαιώματος ακυρώσεως της διαταγής πληρωμής ή των πράξεων της επισπευδόμενης αναγκαστικής εκτέλεσης, ενώ προδικαστικό είναι η διάγνωση της ανυπαρξίας της απαιτήσεως. Κατά συνέπεια, εφόσον το ένα από τα δύο δικαστήρια που θα επιληφθούν της εκδικάσεως της μιας ανακοπής κρίνει τελεσιδικώς το ουσιαστικό κύρος της απαίτησης, απορρίπτοντας τις τυχόν προβληθείσες ενστάσεις, μεταξύ των οποίων και η ένσταση πλαστότητας των τίτλων και ανυπαρξίας της αιτίας τους με βάση τους οποίους τίτλους εκδόθηκε η διαταγή πληρωμής και επισπεύδεται η εκτέλεση, το εντεύθεν δεδικασμένο καταλαμβάνει και τη δίκη της άλλης ανακοπής, δεσμεύοντας και το έτερο δηλαδή δικαστήριο, στο οποίο η διαφορά είναι ακόμα εκκρεμής¹⁶⁹, βεβαίως όταν το κριθέν ζήτημα λ.χ. της πλαστότητας και της ανυπαρξίας

¹⁶⁶ ΜΠρΘεσ. 6728/2024, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.

¹⁶⁷ Εφαθ 7369/2004, ΝοΒ 2005, 1448.

¹⁶⁸ Εφαθ 1239/2023, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ, η οποία έκρινε ότι η άσκηση της ανακοπής του άρθρου 933 ΚΠολΔ, ενώ ακόμη εκκρεμεί η ανακοπή του άρθρου 632 παρ. 1 ΚΠολΔ με τους αυτούς λόγους, δεν συνεπάγεται μεν εκκρεμοδικία και συνεπώς το Δικαστήριο που δικάζει την ανακοπή του άρθρου 933 ΚΠολΔ δεν υποχρεούται να διατάξει κατ' άρθρον 222 του ΚΠολΔ την αναστολή της εκδικάσεως της, **έχει όμως τη δυνατότητα ν' αναβάλει τη συζήτηση κατ' άρθρον 249 του ΚΠολΔ.** Έτσι και η ΜΠρΘεσ 6728/2024, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ, βάσει της οποίας είναι σύννομη η άσκηση ανακοπής κατά διαταγής πληρωμής και ακολούθως αντίστοιχης ανακοπής κατά της εκτέλεσης έστω και αν στηρίζονται στους ίδιους ακριβώς λόγους. Στην άνω περίπτωση δεν αίρεται το έννομο συμφέρον του οφειλέτη να ασκήσει ανακοπή κατά της εκτέλεσης έχοντας προωτύτερα προσβάλλει με ανακοπή και την διαταγή πληρωμής. Η άσκηση της πρώτης δεν κωλύει επίσης την άσκηση της δεύτερης λόγω εκκρεμοδικίας λόγω διάκρισης των αιτημάτων τους. Στην άνω ωστόσο περίπτωση, ήτοι της ταυτότητας των προβαλλόμενων λόγων επί των δύο ανακοπών, συντρέχει λόγος αναστολής της δεύτερης ανακοπής κατ' άρθρο 249 ΚΠολΔ προς αποφυγή αντιφατικών αποφάσεων.

¹⁶⁹ Εφατγ 34/2023, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.

της αιτίας, υπαγόταν στην καθ' ύλην αρμοδιότητα του κρίναντος δικαστηρίου και αποτελούσε αναγκαία προϋπόθεση του κυρίου ζητήματος, το οποίο είναι η ακύρωση της διαταγής πληρωμής ή της εκτελέσεως¹⁷⁰. Στην περίπτωση που η ανακοπή του άρθρου 933 ΚΠολΔ κατά της επισπευδόμενης αναγκαστικής εκτέλεσης που επισπεύδεται δυνάμει της διαταγής πληρωμής, απορριφθεί τελεσίδικα κατ' ουσίαν, το δεδουλευμένο δεν πηγάζει στην κυριολεξία από τη διαταγή πληρωμής, αλλά από την τελεσίδικη απόφαση που απορρίπτει την ανακοπή κατά της εκτελέσεως¹⁷¹. Τέλος, ενδιαφέρουσα είναι και η περίπτωση κατά την οποία η απαίτηση δεν αποδεικνύεται εγγράφως. Εάν η απαίτηση ή το ποσό της δεν αποδεικνύονται εγγράφως, ο δικαστής οφείλει, σύμφωνα με το άρθρο 628 ΚΠολΔ, να μην εκδώσει διαταγή πληρωμής, εάν δε, παρά την έλλειψη της διαδικαστικής αυτής προϋπόθεσης, εκδοθεί διαταγή πληρωμής, τότε αυτή ακυρώνεται ύστερα από ανακοπή του οφειλέτη κατά τα άρθρα 632 και 633 ΚΠολΔ. Η ακύρωση της διαταγής πληρωμής για το λόγο αυτό απαγγέλλεται λόγω διαδικαστικού παραδέκτου, ανεξαρτήτως της ύπαρξης και της δυνατότητας απόδειξης της απαίτησης με άλλα αποδεικτικά μέσα. Στην περίπτωση αυτή, αντικείμενο της δίκης δεν καθίσταται και το ζήτημα της ύπαρξης ή μη της απαίτησης για την οποία εκδόθηκε η διαταγή πληρωμής, αφού με μόνη τη διαπίστωση της βασιμότητας του τοπικού λόγου της ανακοπής γίνεται δεκτό το αίτημα αυτής και ακυρώνεται άνευ ετέρου η διαταγή πληρωμής. Η ύπαρξη της απαιτήσεως δεν αποτελεί στην περίπτωση αυτή προδικαστικό ζήτημα για την παραδοχή της ανακοπής, και ως εκ τούτου, δεν ερευνάται παρεμπιπτόντως αυτό από το δικαστήριο της ανακοπής. Εξ αυτού παρέπεται ότι η απόφαση που δέχεται την ανακοπή επειδή δεν συντρέχει η διαδικαστική προϋπόθεση της έγγραφης απόδειξης της απαιτήσεως προς έκδοση διαταγής πληρωμής, δημιουργεί δεδουλευμένο που περιορίζεται μόνο στο δικονομικό ζήτημα του κύρους και της ισχύος ή μη της διαταγής πληρωμής και δεν εκτείνεται στην ύπαρξη και το μέγεθος της απαιτήσεως¹⁷².

Εφόσον ο οφειλέτης στήριξε την ανακοπή του άρθρου 632 ΚΠολΔ στην ανυπαρξία της κρίσιμης χρηματικής οφειλής, η οποία εξετάστηκε παρεμπιπτόντως με δύναμη δεδουλευμένου, έπειτα από την τελεσίδικη απόρριψη κατ' ουσίαν της ανακοπής, ο οφειλέτης δεν μπορεί πια να επικαλεστεί άλλες γνήσιες ή καταχρηστικές ενστάσεις

¹⁷⁰ Εφαθ 7369/2004, ΝοΒ 2005, 1448.

¹⁷¹ ΑΠ 1278/2008, ΕλλΔνη/2008, 1396.

¹⁷² ΑΠ 1102/2008, www.areiospagos.gr.

ούτε με την ανακοπή του άρθρου 933 προς ακύρωση της εκτέλεσης αλλά ούτε και με αρνητική αναγνωριστική αγωγή. Και αυτό διότι βάσει των άρθρων 330 και 331 ΚΠολΔ, μετά τη δημιουργία δεδικασμένου ως προς το προδικαστικό ζήτημα της ανυπαρξίας της χρηματικής οφειλής για την οποία είχε εκδοθεί διαταγή πληρωμής, ο οφειλέτης χάνει τη δικονομική δυνατότητα να προτείνει νέες καταχρηστικές ενστάσεις καθώς και νέες γνήσιες ενστάσεις που στηρίζονται σε μη αυτοτελές δικαίωμα¹⁷³. Ο οφειλέτης θα πρέπει, συνεπώς, να σπεύσει και να επικαλεστεί στη σχετική δίκη της ανακοπής όλες τις καταχρηστικές ενστάσεις καθώς και όλες τις γνήσιες που δεν στηρίζονται σε αυτοτελές δικαίωμα, διαφορετικά μετά την τελεσιδικία χάνει το δικαίωμα να τις επικαλεστεί σύμφωνα με το άρθρο 330 ΚΠολΔ¹⁷⁴. Με αυτές τις σκέψεις, η νομολογία έκρινε ότι όταν έχει δημιουργηθεί δεδικασμένο για το προδικαστικό ζήτημα της ύπαρξης ή της ανυπαρξίας της απαίτησης περί της οποίας η διαταγή πληρωμής, θα απορριφθεί η αγωγή αποζημίωσης από αδικοπραξία λόγω ακυρότητας της σύμβασης πάνω στην οποία στηρίζεται η απαίτηση, διότι ως προς το προδικαστικό ζήτημα της μεταγενέστερης αυτής δίκης, εφαρμόζεται το άρθρο 330 ΚΠολΔ¹⁷⁵. Με άλλα λόγια, γίνεται δεκτό ότι το δεδικασμένο καλύπτει και τις ενστάσεις κατά του προδικαστικού ζητήματος, χωρίς να ενδιαφέρει αν η ένσταση αφορά την ύπαρξη της προδικαστικής σχέσης ή την έκταση της ευθύνης που απορρέει από αυτήν¹⁷⁶.

Σημειωτέον δε ότι ο νομοθέτης προέβλεψε το δικαίωμα του οφειλέτη να αμφισβητήσει τη διαταγή πληρωμής και να επιδιώξει την ακύρωσή της. Περαιτέρω το κύρος της διαταγής πληρωμής δεν αποτελεί έννομη σχέση κατά την έννοια του άρθρου 70 ΚΠολΔ, οπότε ο οφειλέτης δεν μπορεί, παραλείποντας την άσκηση ανακοπής με την οποία και αποκλειστικώς προσβάλλεται, να επιδιώξει την αναγνώριση της ακυρότητας της διαταγής με αναγνωριστική αγωγή, η οποία αν ασκηθεί απορρίπτεται ως απαράδεκτη. Βέβαια εφόσον ο οφειλέτης αμφισβητεί την υπόσταση της απαίτησης, στην πληρωμή της οποίας υποχρεώνεται με τη διαταγή, μπορεί να ασκήσει τη σχετική αναγνωριστική της απαίτησης αγωγή, όμως έτσι δεν

¹⁷³ Αυτό συμβαίνει διότι ως προς το δεδικασμένο επί προδικαστικού ζητήματος εφαρμόζεται και η διάταξη του 330 ΚΠολΔ και επομένως, το εξ αυτού δεδικασμένο αποκλείει ενστάσεις που αφορούν το προδικαστικό ζήτημα και προτάθηκαν ή που δεν προτάθηκαν αν και μπορούσαν να προταθούν, εκτός αν στηρίζονται σε αυτοτελές δικαίωμα που μπορεί να ασκηθεί με κύρια αγωγή, βλ. σχετ. και *Καλαβρό Υποκειμενικά και αντικειμενικά όρια του δεδικασμένου για το προδικαστικό ζήτημα*, Διάλογοι με τη Νομολογία, 2018, σελ. 220.

¹⁷⁴ Μπέης, ό.π., σημ. 16.7, σελ. 248-249.

¹⁷⁵ ΑΠ 1397/2012, www.areiospagos.gr.

¹⁷⁶ ΑΠ 1058/2019, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.

θίγεται και δεν επέρχεται ακύρωση της διαταγής¹⁷⁷, δηλαδή δεν εξαφανίζεται η διαταγή πληρωμής ως εκτελεστός τίτλος. Είναι πιθανό, ωστόσο, ο καθ' ου εκτέλεση οφειλέτης να ασκήσει παράλληλα και ανακοπή και αρνητική αναγνωριστική αγωγή. Εξάλλου, αδιαφιλονίκητα, και πριν την έναρξη της εκτέλεσης υφίσταται έννομο συμφέρον του οφειλέτη για άσκηση αρνητικής αναγνωριστικής αγωγής με αντικείμενο την απαίτηση (εάν δεν υπάρχει ήδη δεδικασμένο), καθώς δεν μπορεί αυτός να αναμένει άπραγος την έναρξη της αναγκαστικής εκτέλεσης¹⁷⁸. Η παράλληλη άσκηση αρνητικής αναγνωριστικής αγωγής και ανακοπής δεν επιφέρει εκκρεμοδικία, όμως ενδείκνυται η αναστολή εκδίκασης της μιας από τις δύο κατ' άρθρο 249 ΚΠολΔ¹⁷⁹. Εάν η αρνητική αναγνωριστική αγωγή απορριφθεί κατ' ουσίαν, έχει εξοπλιστεί με δεδικασμένο η ύπαρξη της έννομης σχέσης, η οποία αμφισβητήθηκε με την αναγνωριστική αγωγή και άρα, η ύπαρξη της απαιτήσεως, η οποία αποτελεί προδικαστικό ζήτημα στη δίκη της ανακοπής. Αντίστροφα, εάν - επειδή προηγηθεί η δίκη της ανακοπής- απορριφθεί πρώτα η ανακοπή, δημιουργείται δεδικασμένο για την απαίτηση που κρίθηκε παρεμπιπτόντως, με συνέπεια να απορρίπτεται ως απαράδεκτη η αρνητική αναγνωριστική αγωγή¹⁸⁰.

Καταληκτικά, υφίσταται το ενδεχόμενο ο καθ' ου η εκτέλεση οφειλέτης να ασκήσει ανακοπή κατά της διαταγής πληρωμής, ο δε δανειστής να ασκήσει παράλληλα αναγνωριστική αγωγή για την απαίτησή του¹⁸¹. Σε μια τέτοια περίπτωση, τα δύο αυτά ένδικα βοηθήματα μπορούν να συνεκδικασθούν βάσει του άρθρου 246 ΚΠολΔ, εφόσον βεβαίως συντρέχουν οι προϋποθέσεις της διάταξης¹⁸². Αυτό βέβαια δε συμβαίνει στην πράξη, διότι ο δανειστής, που έχει στα χέρια του διαταγή πληρωμής, δεν έχει κανένα λόγο να εγείρει αναγνωριστική αγωγή, διότι σαφώς δεν έχει κανένα λόγο να προσφέρει στον οφειλέτη δυνατότητα ν' αμυνθεί και ουσιαστικώς εναντίον της διαταγής πληρωμής¹⁸³.

¹⁷⁷ Παπαδάκης, Διαταγή πληρωμής, 2η έκδ., 2012, § 43, σ. 176 = sakkoulas-online.

¹⁷⁸ Καστανίδης, Αρνητική αναγνωριστική αγωγή κατά το ελληνικό και το ευρωπαϊκό δικονομικό δίκαιο, 2019, § 13, σ. 201 = sakkoulas-online.

¹⁷⁹ ΜΠρΘεσ 1370/2020, σε sakkoulas-online · Παναζόπουλος, Η ανακοπή κατά διαταγής πληρωμής, σελ. 449.

¹⁸⁰ ΑΠ 1278/2008, ΧρΙΔ 2009,340.

¹⁸¹ Υφίσταται δηλαδή σε αυτή την περίπτωση έννομο συμφέρον του δανειστή, ιδίως δε όταν επίκειται και η ακύρωση της διαταγής πληρωμής. Για αντίθετη άποψη σύμφωνα με την οποία ελλείπει η προϋπόθεση του εννόμου συμφέροντος του δανειστή, βλ. Βλάσσης, Η εκκρεμοδικία κατά τον ΚΠολΔ, Δ 8 (1977) 227 επ., ιδίως 230.

¹⁸² ΕφΠειρ 688/1996 με σχόλιο Παμπούκη, ΕΕΔ, 1997, σελ. 163-172.

¹⁸³ ΕφΠειρ 688/1996 με σχόλιο Παμπούκη, ΕΕΔ, 1997, σελ. 163-172.

2. Ανακοπές άρθρων 933, 979, 986 και 936 ΚΠολΔ

Οι λόγοι της ανακοπής του άρθρου 933 ΚΠολΔ, δηλαδή το κύρος του εκτελεστού τίτλου, η διαδικασία της αναγκαστικής εκτέλεσης και η ύπαρξη της απαίτησης αντίστοιχα, συνιστούν προδικαστικά ζητήματα στη δίκη της ανακοπής¹⁸⁴, ενώ κύριο ζήτημα αποτελεί το διαπλαστικό δικαίωμα ακύρωσης της πράξης εκτέλεσης που προσβάλλεται με το ένδικο βοήθημα της ανακοπής. Πρέπει συνεπώς ο εφαρμοστής του δικαίου να διακρίνει κάθε φορά ποιο είναι το προδικαστικό ζήτημα, καθώς σε περίπτωση αναγκαστικής εκτέλεσης λ.χ. στο στάδιο του πλειστηριασμού, προδικαστικό ζήτημα του αναγκαστικού πλειστηριασμού μπορεί να μην είναι η απαίτηση καθ' εαυτή, αλλά η ύπαρξη ή όχι ή η εγκυρότητα ή ακυρότητα εκτελεστού τίτλου περί αυτής¹⁸⁵. Για να εξοπλιστεί το προδικαστικό ζήτημα με δεδικασμένο απαιτείται, φυσικά, να ερευνηθήκε κατ' ουσίαν ο ισχυρισμός του ανακόπτοντος λ.χ. για την απόσβεση της απαίτησης και να μην απορρίφθηκε ως απαράδεκτος, λ.χ. διότι δεν αποδεικνυόταν παραχρήμα κατ' άρθρον 933 παρ. 5 ΚΠολΔ¹⁸⁶.

Στην ανακοπή κατά πίνακα κατάταξης (άρθρο 979 ΚΠολΔ) λόγω ανυπαρξίας της απαίτησης του καθ' ου, κύριο ζήτημα είναι η ακύρωση του πίνακα ως προς την αμφισβητούμενη απαίτηση και η κατάταξη του ανακόπτοντος στη θέση του καθ' ου και προδικαστικό είναι η ανυπαρξία της απαίτησης του καθ' ου η ανακοπή κατά του καθ' ου η εκτέλεση οφειλέτη¹⁸⁷. Η περίπτωση αυτή εμφανίζεται αρκετά συχνά στη δικαστηριακή πρακτική, όπου ένας των διαδίκων -είτε ο ανακόπτων είτε ο καθ' ου η ανακοπή- επικαλείται και προσκομίζει μία τελεσίδικη απόφαση, η οποία έχει εκδοθεί μεταξύ ενός των δανειστών του καθ' ου η εκτέλεση οφειλέτη και άλλου δανειστή και αφορά στην αναγνώριση ή μη της απαίτησης του πρώτου. Εν προκειμένω έχει τεθεί το ερώτημα αν το (ευνοϊκό) δεδικασμένο που υπάρχει για την απαίτηση του ανακόπτοντος (ο οποίος ανακόπτων μπορεί να είναι και ο καθ' ου η εκτέλεση οφειλέτης, εκτός από δανειστής) ή του καθ' ου η ανακοπή και απορρέει από απόφαση που έκανε δεκτή την ανακοπή, δεσμεύει και τους άλλους καταταγέντες δανειστές¹⁸⁸. Εφόσον τα υποκείμενα της δίκης δεν ταυτίζονται, ως συνέπεια της σχετικής ισχύος του δεδικασμένου μεταξύ των διαδίκων της δίκης κατ' άρθρο 325 ΚΠολΔ, ορθό είναι

¹⁸⁴ ΑΠ 1329/2014, www.areiospagos.gr.

¹⁸⁵ ΑΠ 140/2004, ΕλλΔνη 2004, σελ. 1364.

¹⁸⁶ Κονδύλης, ό.π., σελ. 435, με παραπομπή στην ΑΠ 303/1979.

¹⁸⁷ Κονδύλης, ό.π., σελ. 434-435.

¹⁸⁸ Στην αντίστροφη περίπτωση, αν δηλαδή η ανακοπή απορριφθεί, η θεωρία και η νομολογία δέχονται ότι το δεδικασμένο της απόφασης που καταφάσκει την απαίτηση δε δεσμεύει τον άλλον δανειστή, βλ. Πανταζόπουλο, ό.π., σελ. 16.

να γίνει δεκτό ότι οι μαχόμενοι κατά ή υπέρ του πίνακα δανειστές ως τρίτοι έναντι του οφειλέτη δε δεσμεύονται ούτε ωφελούνται από το δεδικασμένο μεταξύ αυτού και άλλου δανειστή. Έχει υποστηριχθεί, όμως, λόγω του ρόλου της αναγκαστικής εκτέλεσης, η οποία ενεργείται κατά της περιουσίας του οφειλέτη και λόγω του ρόλου της δίκης της ανακοπής, η οποία δεν διεξάγεται για τις απαιτήσεις του ενός δανειστή κατά του άλλου, αλλά για απαιτήσεις κατά του οφειλέτη, η θέση, ότι εδώ πρέπει να γίνει δεκτό ένα εν τοις πράγμασι δεδικασμένο της απόφασης που αναγνωρίζει την απαίτηση του δανειστή στη δίκη του με τον καθ' ου η εκτέλεση¹⁸⁹. Κατά την άποψη αυτή, η απόφαση που έκρινε την απόφαση ενός δανειστή ως ανύπαρκτη, αναγκάτως ισχύει και στη διαδικασία κατάταξης, αφού ανύπαρκτη έναντι του οφειλέτη απαίτηση δεν μπορεί να ικανοποιηθεί από την περιουσία του οφειλέτη. Το ίδιο κατ' αυτήν την άποψη πρέπει να γίνει δεκτό και όταν ένας δανειστής του οφειλέτη-καθ' ου η εκτέλεση ασκεί ανακοπή κατά του καταταγέντος δανειστή για ανύπαρκτη απαίτηση σε βάρος του καθ' ου η εκτέλεση. Ο τελευταίος και ο ανακόπτων δανειστής βρίσκονται στην ίδια πλευρά από άποψη αντιδικίας με τον αδίκως καταταγέντα δανειστή και τα συμφέροντά τους συμπίπτουν για να μην ικανοποιηθεί μια ανύπαρκτη απαίτηση. Εν συνεχεία, στην ανακοπή κατά της δήλωσης τρίτου κατ' άρθρον 986 ΚΠολΔ το αίτημα είναι και εδώ διαπλαστικό, δηλαδή είναι η ακύρωση της δήλωσης του τρίτου ως ψευδούς και μη ακριβούς, ενώ το ζήτημα της υπάρξεως ή μη υπάρξεως απαιτήσεως του καθ' ου η εκτέλεση οφειλέτη κατά του τρίτου είναι θέμα προδικαστικό, και θα κριθεί ως προδικαστικό και μόνο από την δικαστική απόφαση επί της ανακοπής¹⁹⁰.

Τίθεται το ζήτημα κατά πόσο για τα ανωτέρω προδικαστικά ζητήματα και ιδίως για το προδικαστικό ζήτημα της ύπαρξης της απαιτήσεως μπορεί να ασκηθεί αναγνωριστική αγωγή από τον οφειλέτη, ακόμα και όταν εκκρεμεί ήδη η ανακοπή του άρθρου 933 ΚΠολΔ για ακύρωση της πράξης αναγκαστικής εκτέλεσης. Για την περίπτωση που έχει ασκηθεί πρώτα ανακοπή για την ακύρωση της αναγκαστικής εκτέλεσης (δηλαδή είναι εκκρεμής) και ακολουθήσει η άσκηση αναγνωριστικής αγωγής, οι απόψεις δίστανται. Υποστηρίζεται, από τη μία, σθεναρά¹⁹¹ ότι μετά την άσκηση της ανακοπής κατά της εκτέλεσης δεν είναι παραδεκτή άσκηση αναγνωριστικής αγωγής. Η θέση

¹⁸⁹ Πανταζόπουλος, Ζητήματα υποκειμενικών ορίων του δεδικασμένου, Εισήγηση στο 47ο Πανελλήνιο Συνέδριο Ενώσεως Δικονομολόγων, Δικονομικό και Ουσιαστικό Δίκαιο, Αθήνα, 13-14 Σεπτεμβρίου 2024 (προς δημοσίευση).

¹⁹⁰ Τσικρικάς, Παρέμβαση στο 41ο Συνέδριο της ΕΕΔ, σε: Ένωση Ελλήνων Δικονομολόγων, Η κατάσχεση εις χείρας τρίτου, 2017, σ. 238 = sakkoulas-online.

¹⁹¹ Νίκας, ό.π., σελ. 694. Βλ. και ΕφΑθ 2642/1974, ΝοΒ 1975, 54

αυτή στηρίζεται στο άρθρο 935 ΚΠολΔ, που ορίζει ότι «*Λόγοι ανακοπής που είναι ήδη γεννημένοι και μπορούν να προταθούν στη δίκη της ανακοπής σύμφωνα με το άρθρο 933 είναι απαράδεκτοι όταν προταθούν σε οποιαδήποτε μεταγενέστερη δίκη που ανακύπτει ζήτημα ακύρωσης εκτέλεσης*». Επομένως, κατ' αυτή τη θέση, είναι απαράδεκτοι οι λόγοι και όταν προταθούν σε μεταγενέστερη της ανακοπής δίκη, συμπεριλαμβανομένης βεβαίως και της δίκης διανοιγείσας με αγωγή. Από την άλλη, έχει διατυπωθεί αντίθετη άποψη¹⁹², που υποστηρίζει ότι δεν μπορεί εν προκειμένω να εφαρμοστεί το άρθρο 935 ΚΠολΔ, καθώς στη δίκη για την αναγνώριση της ύπαρξης ή της μη ύπαρξης της απαίτησης δεν τίθεται θέμα κύρους της εκτέλεσης, όπως επιτάσσει το άρθρο 935, δεχόμενη έτσι τη δυνατότητα άσκησης αγωγής έπειτα από την άσκηση ανακοπής. Θα πρέπει πάντως να σημειωθεί ότι η άσκηση της αγωγής, η οποία κατά την υποστηριζόμενη εδώ άποψη είναι επιτρεπτή, μπορεί να λάβει χώρα ακόμα και μετά την απόρριψη της ανακοπής, χωρίς να υφίσταται σε καμία περίπτωση κώλυμα με το έννομο συμφέρον, καθώς ακόμα κι αν δεν μπορεί να ακυρωθεί η αναγκαστική εκτέλεση, διότι απορρίφθηκε τελεσίδικα η ανακοπή, πάλι έχει έννομο συμφέρον ο καθ' ου η εκτέλεση οφειλέτης να αναγνωρισθεί η ανυπαρξία της απαίτησης για να ασκήσει αγωγή αδικαιολόγητου πλουτισμού ή ενδεχομένως και αποζημίωσης κατά τις διατάξεις για τις αδικοπραξίες. Έτσι, ορθώς εν τέλει κρατεί η θέση ότι όταν έχει ασκηθεί από τον οφειλέτη παράλληλα αρνητική αναγνωριστική αγωγή και ανακοπή, αναβάλλεται η δίκη της ανακοπής κατά το άρθρο 249 ΚΠολΔ μέχρι να εκδοθεί απόφαση επί της αναγνωριστικής αγωγής¹⁹³. Σε αυτή την περίπτωση, δηλαδή αν ο καθ' ου είχε ασκήσει και αναγνωριστική αγωγή και εξεδόθη επ' αυτής απόφαση, το δικαστήριο που δικάζει την ανακοπή θα πρέπει να λάβει υπόψη του την κριθείσα έννομη σχέση, καθώς αποτελεί προδικαστικό ζήτημα του αντικείμενου της δίκης της ανακοπής.

Γίνεται δεκτό ότι η ανακοπή του άρθρου 936 παρ. 1 ΚΠολΔ μπορεί να διατυπώνεται και ως απλώς διαπλαστική, οπότε το δικαίωμα του τρίτου εμφανίζεται ως ζήτημα προδικαστικό. Η αναφορά στον δικονομικό χαρακτήρα της ανακοπής του τρίτου με τη διατύπωση ότι κύριο αντικείμενό της είναι η ακύρωση των πράξεων της εκτέλεσης

¹⁹² Κονδύλης, Το Δεδικασμένο, σελ. 435, υποσημ. 21. Από τη νομολογία, βλ. ΟΛΑΠ 49/2005, ΝοΒ 2006.378.

¹⁹³ Πανταζόπουλος, Αναγκαστική Εκτέλεση, 2η έκδ., 2022, σ. 205 = sakkoulas-online. Βλ. και Νίκας, Δίκαιο Αναγκαστικής Εκτελέσεως, σελ. 602-603, ο οποίος διακρίνει: αν προηγηθεί η ανακοπή κατά της εκτελέσεως και ακολουθήσει η αναγνωριστική αγωγή, προβάλλεται επιτυχώς ένσταση εκκρεμοδικίας, ενώ αν προηγηθεί η άσκηση αναγνωριστικής αγωγής, η παρέλαση της δίκης της ανακοπής μπορεί να αναχαιτισθεί μέσω της αναστολής του 249 ΚΠολΔ.

αναγνωριζομένου του δικαιώματος του τρίτου γίνεται αρκετά συχνά στη νομολογία¹⁹⁴. Με άλλα λόγια, κρατεί ότι κύριο ζήτημα είναι το διαπλαστικό δικαίωμα ακύρωσης της πράξης εκτέλεσης, ενώ το ουσιαστικό δικαίωμα του τρίτου είναι το προδικαστικό¹⁹⁵. Έχει υποστηριχθεί παρ' όλα αυτά ότι το δεδικασμένο της απόφασης που εκδόθηκε μεταξύ οφειλέτη και του τρίτου για το ουσιαστικό δικαίωμα του τρίτου, παρά το ότι δεν επεκτείνεται με διάταξη νόμου και στον επισπεύδοντα δανειστή, θα πρέπει να ισχύσει και εδώ, έτσι ώστε να εφαρμόζεται το άρθρο 330 ΚΠολΔ, ενόψει του ότι ο επισπεύδων δανειστής ασκεί με την αναγκαστική εκτέλεση τα ουσιαστικά δικαιώματα του καθ' ου η εκτέλεση οφειλέτη και πρέπει να θεωρείται ότι ταυτίζεται με τον τελευταίο, ώστε να αποφευχθεί η έκδοση αντιφατικών αποφάσεων μεταξύ των αναγκαίων ομοδίκων¹⁹⁶. Αν έχει σωρευθεί και αναγνωριστική αγωγή του δικαιώματος του τρίτου, αυτή ερευνάται αυτοτελώς και μετά την απόρριψη ως απαράδεκτης της ανακοπής του άρθρου 936 ΚΠολΔ¹⁹⁷.

III. Η οικογενειακή διαφορά ως παρεμπίπτον ζήτημα

Τα παρεμπίπτοντα οικογενειακά ζητήματα ρητώς ρυθμίζονται στον Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας. Συγκεκριμένα, το ισχύον άρθρο 593 ΚΠολΔ ορίζει ότι «Οι διαφορές που αναφέρονται στο άρθρο 592 αρ. 1 και 2¹⁹⁸ εισάγονται μόνο με κύρια ή παρεμπίπτουσα αγωγή». Το άρθρο 593 ΚΠολΔ διαμορφώθηκε με το άρθρο τέταρτο του άρθρου 1 του Ν. 4335/2015 και περιλαμβάνει τον κανόνα των παλαιών άρθρων 609 και 620 ΚΠολΔ, σύμφωνα με τον οποίο τόσο οι γαμικές διαφορές όσο και οι διαφορές από τις σχέσεις γονέων και τέκνων εισάγονταν αποκλειστικά με κύρια ή παρεμπίπτουσα αγωγή¹⁹⁹. Η ratio της διατάξεως είναι το αυξημένο ενδιαφέρον της πολιτείας για τις συγκεκριμένες διαφορές, οι οποίες πρέπει να εκδικάζονται κατά την ειδική διαδικασία των οικογενειακών διαφορών, αποκλείοντας κάθε μορφή παρεμπίπτουσας κρίσεως άρα και εκείνης που εισφέρεται κατ' ένσταση του διαδίκου²⁰⁰. Κατά την κρατούσα άποψη²⁰¹, η οποία αντλεί επιχείρημα από το άρθρο

¹⁹⁴ Μιχαηλίδου, Η άμυνα κατά της εκτέλεσης, 2017, § 11, σ. 407 = sakkoulas-online. Όμως, σύμφωνα με μία ενδιάμεση άποψη που διατυπώθηκε στη θεωρία βλ. Πανταζόπουλος, ό.π., σελ. 305, η απόφαση που εκδίδεται επί της τριτανακοπής είναι διαπλαστική ή αναγνωριστική ή καταψηφιστική ανάλογα με το περιεχόμενό της. Όταν δηλαδή ακυρώνει την απόφαση που προσβάλλεται έχει διαπλαστικό χαρακτήρα ενώ σε αντίθετη περίπτωση είναι αναγνωριστική ή καταψηφιστική.

¹⁹⁵ Νίκας, Εγχειρίδιο Πολιτικής Δικονομίας, 2η έκδ., 2016, § 96, σ. 652, αρ. 26 = sakkoulas-online.

¹⁹⁶ Πανταζόπουλος, ό.π., σελ. 305.

¹⁹⁷ ΑΠ 400/2019, sakkoulas-online.

¹⁹⁸ Η διάταξη δεν αφορά, προδήλως, στις λοιπές οικογενειακές διαφορές του άρθρου 592 παρ. 3, καθώς ο δικαιολογητικός της ρόλος δεν αρμόζει σε αυτές.

¹⁹⁹ Μακρίδου, Ειδικές Διαδικασίες στον Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας μετά τον Ν. 4335/2015, σελ.

118.

²⁰⁰ Εφαθ 5169/1990, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.

600 ΚΠολΔ²⁰², οι οικογενειακές σχέσεις αυτές δεν εμπίπτουν καν στην ως άνω αναλυθείσα έννοια των παρεμπιπτόντων του άρθρου 284 ΚΠολΔ και συνεπώς, αποκλείεται και η παρεμπίπτουσα εξέτασή τους χωρίς άσκηση αγωγής, ανταγωγής ή παρεμπίπτουσας αγωγής²⁰³. Η ακύρωση ή η αναγνώριση των συγκεκριμένων διαφορών δεν μπορεί να επιδιωχθεί με ένσταση αλλά μόνο με κύρια ή παρεμπίπτουσα αγωγή ή για την ταυτότητα του νομικού λόγου και με ανταγωγή²⁰⁴. Τούτο, ωστόσο, δε σημαίνει ότι η σχετική ένσταση δεν θα προβληθεί στην κύρια δίκη. Το ίδιο το δικαίωμα ακροάσεως του εναγομένου του χορηγεί τη δυνατότητα να εναντιωθεί λ.χ. στο κύρος του γάμου ακόμα και με ένσταση. Απλώς, σε αυτήν την περίπτωση, το δικάζον δικαστήριο κατ' άρθρον 600 ΚΠολΔ θα αναβάλει τη συζήτηση και θα τάξει προθεσμία για άσκηση (παρεμπίπτουσας) αγωγής περί του οικογενειακού ζητήματος. Με άλλα λόγια, η ένσταση θα παραμείνει, το δικαστήριο δεν θα την απορρίψει, οι δύο αγωγές θα συνεκδικαστούν και στην περίπτωση που η παρεμπίπτουσα αγωγή γίνει δεκτή, τότε θα γίνει δεκτή και η ένσταση. Μόνον κατ' αυτόν τον τρόπο η μία κρίση επηρεάζει την άλλη.

Το άρθρο 600 ΚΠολΔ, το οποίο υποχρεώνει στην αναβολή συζήτησης (ορθότερα σε αναστολή συζήτησης²⁰⁵) αν η διάγνωση της διαφοράς εξαρτάται από οικογενειακά ζητήματα- εν αντιθέσει με το γενικό άρθρο 249 ΚΠολΔ, το οποίο προβλέπει απλή δυνατότητα- το δικαστήριο να αναστείλει την εκκρεμή δίκη μέχρι την έκδοση

²⁰¹ Έχει υποστηριχθεί και η άποψη, βάσει της οποίας από το άρθρο 593 δεν συνάγεται ότι σκοπός του νομοθέτη ήταν να αποκλείσει την παρεμπίπτουσα εξέταση μιας οικογενειακής σχέσης ή διαφοράς, με αποτέλεσμα να είναι δυνατή η παρεμπίπτουσα διάγνωση των εν λόγω σχέσεων στα πλαίσια άλλης δίκης, χωρίς όμως ισχύ δεδικασμένου. Σκοπός του νομοθέτη ήταν να αποκλεισθεί η παρεμπίπτουσα κρίση των εν λόγω σχέσεων με δύναμη δεδικασμένου για λόγους δημοσίου συμφέροντος, κυρίως για την εξασφάλιση της βεβαιότητας και της σταθερότητας που πρέπει να υπάρχουν σε αυτές τις σχέσεις, οι οποίες κατά την αντίληψη του νομοθέτη πρέπει να κρίνονται έναντι πάντων και δια παντός (αμετακλήτως) και όχι επ' ευκαιρία και κατά περίπτωση. Για αυτό τον λόγο, κατά την άποψη αυτή, μάλιστα, δεν καθιερώνεται εν προκειμένω διαφορετική έννοια του παρεμπίπτοντος από αυτή του άρθρου 284 ΚΠολΔ, διότι όταν ο νόμος επιβάλλει την έγερση αγωγής προς διάγνωση ορισμένης έννομης σχέσης, δεν σημαίνει άνευ ετέρου ότι καθιστά το ασκούμενο δικαίωμα διαπλαστικό και την απόφαση που θα εκδοθεί ομοίας φύσεως, ιδίως αφού το άρθρο 593 προσδιορίζει μόνο τρόπο επιδίωξης αυτής της προστασίας, χωρίς να περιορίζει κατ' είδος και τη φύση της αποφάσεως. Έτσι, θα μπορούσε να λεχθεί ότι η απλή παρεμπίπτουσα εξέταση της υπάρξεως γάμου ή της ακυρώσεως αυτού είναι επιτρεπτή βάσει του άρθρου 284 ΚΠολΔ και δεν αντίκειται στο άρθρο 600 ΚΠολΔ. Το σημαντικότερο όμως επιχείρημα της άποψης αυτής είναι ότι οι διατάξεις της ειδικής διαδικασίας των οικογενειακών διαφορών δε θα μπορούσαν να εφαρμοσθούν χωρίς τη διεξαγωγή αυτοτελούς παρεμπίπτουσας δίκης και η καθιερωθείσα ταχεία διαδικασία που εφαρμόζεται σε αυτές τις διαφορές, δε θα παρείχε κανένα πλεονέκτημα, βλ. Ρίκος, Η οικογενειακή διαφορά ως προδικαστικόν ζήτημα, Δ 1982.495 επ.

²⁰² Σιναγιάντης, Ειδικές Διαδικασίες, 3^η εκδ., 2008, σελ. 15.

²⁰³ Κεραμεύς-Κονδύλης-Νίκας (-Ποδηματά), Ερμηνεία του ΚΠολΔ, 2000, άρθρο 609 · Βαθρακοκοίλης, ΚΠολΔ, άρθρο 609 · Μπέης, ΠολΔικ, άρθρο 609.

²⁰⁴ ΜΠρΘεσ 317/2022, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ, Μαργαρίτης, Ερμηνεία ΚΠολΔ II, άρθρο 593.

²⁰⁵ Μπέης, ΠολΔικ, άρθρα 610, 621.

αμετάκλητης απόφασης, συμπληρώνει το άρθρο 593 ΚΠολΔ. Αν δεν έχει ακόμη ασκηθεί η αγωγή, το δικαστήριο ορίζει προθεσμία για την άσκησή της. Η διάταξη αυτή για την αναβολή δεν αρκείται στην ύπαρξη του παρεμπόδιοντος, αλλά απαιτεί και την έναντι αυτού στάση του διαδίκου, ειδάλως δε χωρεί αναβολή και το εμφανιζόμενο ως προκριματικό της υπό κρίση αγωγής ζήτημα εξετάζεται από το δικαστήριο χωρίς όμως δύναμη δεδικασμένου²⁰⁶. Η συνήθης περίπτωση εφαρμογής της διάταξης του άρθρου 600 ΚΠολΔ είναι όταν εμφανισθεί σε άλλη δίκη κάποιο από αυτά τα ζητήματα, δηλαδή του άρθρου 592 αρ. 1 και 2 ως κύριο αντικείμενο, ενώ το εν λόγω οικογενειακό ζήτημα εκκρεμεί να διαγνωστεί στη δίκη ως προδικαστικό. Το δικαστήριο ενώπιον του οποίου άγεται ως προδικαστικό υποχρεούται τότε να αναστείλει τη δίκη κατ' άρθρον 600 ΚΠολΔ μέχρι το εν λόγω οικογενειακό ζήτημα να κριθεί αμετακλήτως από το αρμόδιο δικαστήριο, στο οποίο εκκρεμεί και η αγωγή²⁰⁷. Η εξάρτηση που απαιτεί το άρθρο 600 ΚΠολΔ μπορεί να προκύψει, βεβαίως, και συνεπεία ισχυρισμού του εναγομένου, όταν αυτός αμφισβητεί την προδικαστική έννομη σχέση και εγείρει κατ' αυτής ένσταση ή ανταγωγή ή παρεμπόδιουσα αγωγή ή αυτοτελή αγωγή. Είναι αδιαμφισβήτητο, δηλαδή, ότι κάθε ισχυρισμός, ο οποίος προβάλλεται στην κύρια δίκη και με τον οποίο αμφισβητείται το υποστατό ή το κύρος του γάμου ή αφορά διαφορά από σχέσεις γονέων και τέκνων, εφόσον επηρεάζει το αποτέλεσμα της κύριας δίκης αποτελεί προδικαστικό ζήτημα για αυτήν και δημιουργεί υποχρέωση στο δικαστήριο είτε να αναστείλει και αυτεπαγγέλτως τη συζήτηση επί της κύριας υπόθεσης εάν έχει ήδη ασκηθεί άλλη αγωγή για το εν λόγω ζήτημα, δηλαδή αγωγή για την ανυπαρξία ή την ακύρωση του γάμου είτε αν δεν υπάρχει εκκρεμής αγωγή, να τάξει στον διάδικο, ο οποίος αμφισβητεί με τον ισχυρισμό του την ύπαρξη ή το κύρος του γάμου ή εισάγει αμφισβήτηση αναφορικά με τις σχέσεις γονέων και τέκνων, εύλογη προθεσμία για την άσκησή της²⁰⁸. Πρέπει να σημειωθεί, όμως, ότι σε κάθε περίπτωση, η διάταξη του άρθρου 600 ΚΠολΔ δεν εφαρμόζεται, όταν η προϋπόθεση γενέσεως του καταγόμενου στην κύρια δίκη

²⁰⁶ Σινανιώτης, Ειδικές διαδικασίες, 3η εκδ., 2008, σελ. 16

²⁰⁷ Βλ. ΜΠρΘεσ 10406/2020 ΕλλΔνη 2021/1223: Για να μπορέσει ο αληθινός πατέρας του τέκνου να αναγνωρίσει το τέκνο που καλύπτεται από το τεκμήριο του 1465 ΑΚ, πρέπει προηγουμένως να γίνει δεκτή η αγωγή προσβολής πατρότητας του συζύγου της μητέρας (άρθ. 1467 ΑΚ) και η σχετική δικαστική απόφαση να γίνει αμετάκλητη. Αν η αγωγή για τη δικαστική αναγνώριση ασκηθεί πριν από το αμετάκλητο της απόφασης που δέχεται την προσβολή της πατρότητας (ΑΚ 1467) σε περίπτωση παιδιού, που καλύπτεται από το τεκμήριο καταγωγής από γάμο, το δικαστήριο δεν θα απορρίψει την αγωγή για τη δικαστική αναγνώριση ως νόμω αβάσιμη, αλλά θα αναβάλει υποχρεωτικά τη συζήτηση της υπόθεσης μέχρι να εκδοθεί η αμετάκλητη απόφαση για την προσβολή της εκούσιας αναγνώρισης ή της πατρότητας.

²⁰⁸ ΕφΑθ 5169/1990, ΕλλΔνη/1992, 155-156.

ουσιαστικού δικαιώματος, αποτελεί η προηγούμενη αμετάκλητη απαγγελία της ακυρότητας του γάμου, οπότε αν πριν το χρονικό σημείο του αμετακλήτου ασκηθεί αγωγή, αυτή απορρίπτεται²⁰⁹.

Αναφέρθηκε ότι το δικάζον την κύρια διαφορά δικαστήριο, εφόσον δεν υπάρχει άλλη εκκρεμής αγωγή, τάσσει προθεσμία για την άσκησή της, δεν ορίζει όμως σε ποιον από τους διαδίκους θα επιβληθεί το βάρος της άσκησης της παρεμπόπτουσας αγωγής για την οικογενειακή σχέση. Κατά το άρθρο 592 παρ. 1 ΚΠολΔ οι αναφερόμενες σε αυτό διαφορές μπορούν να εμφανιστούν είτε υπό θετική είτε υπό αρνητική έννοια (ως περί υπάρξεως ή μη γάμου κλπ). Δεν αρκεί επομένως να εξεταστεί ποιος από τους διαδίκους υποβάλλει τον ισχυρισμό, καθόσον και οι δύο μπορούν να προβάλουν αυτόν, θετικά ο ένας, αρνητικά ο άλλος, αλλά πρέπει να διαπιστωθεί κάθε φορά, ποίου διαδίκου ο ισχυρισμός δημιουργεί τη διαφορά από οικογενειακή σχέση. Έτσι, αν ο ενάγων για κάποιο δικαίωμα δε ζητεί και τη διάγνωση της οικογενειακής σχέσεως από την οποία απορρέει, τότε την παρεμπόπτουσα διαφορά δημιουργεί ο ισχυρισμός του εναγομένου που αμφισβητεί τη σχέση, στον οποίο και πρέπει να επιβληθεί το βάρος ασκήσεως της αγωγής. Εάν αντιθέτως ο ενάγων ζητεί και τη διάγνωση της οικογενειακής σχέσεως, ως αμφισβητούμενης, τη διαφορά δημιουργεί ο ισχυρισμός του αυτός και σ' αυτόν επομένως θα επιβληθεί η έγερση της αγωγής περί αναγνώρισεως της υπάρξεως της σχέσεως²¹⁰. Η άσκηση της αγωγής, πάντως, πρέπει να γίνει εντός της ορισθείσας από το δικαστήριο προθεσμίας. Παράταση της προθεσμίας με αίτηση του διαδίκου δε χωρεί, δυνατή είναι όμως η κατ' άρθρα 152-158 επαναφορά²¹¹. Αν η προθεσμία παρέλθει, η συζήτηση μπορεί να συνεχιστεί και ο ισχυρισμός θεωρείται μη υποβληθείς²¹². Εάν, λοιπόν, ο ισχυρισμός είχε υποβληθεί δια ενστάσεως λ.χ. περί ακυρότητας του γάμου και δεν ασκήθηκε εμπροθέσμως αγωγή, θα θεωρηθεί ότι το κύρος του γάμου ουδέποτε αμφισβητήθηκε, δηλαδή θα θεωρηθεί ότι ο γάμος είναι έγκυρος έναντι των διαδίκων, οπωσδήποτε όμως ο ενιστάμενος δε στερείται το δικαίωμά του εφεξής να αμφισβητήσει το κύρος της οικογενειακής σχέσεως με την υποβολή εκ νέου του ισχυρισμού στην κύρια δίκη²¹³. Μάλιστα, ακόμα και μετά την έκδοση της απόφασης επί της κύριας δίκης

²⁰⁹ Λ.χ. στην ΑΚ 1785 δικαίωμα ακυρώσεως διάταξης διαθήκης υπέρ του συζύγου γεννάται μόνον αφού η ακυρότητα του γάμου του διαθέτη και του επιζώντος συζύγου του ακυρωθεί αμετακλήτως, Βλ. *Κεραμεύς-Κονδύλης-Νίκας (-Ποδηματά)*, Ερμηνεία του ΚΠολΔ, 2000, άρθρο 610.

²¹⁰ Εφαθ 5169/1990, ΕλλΔνη 1992/155.

²¹¹ *Κεραμεύς-Κονδύλης-Νίκας (-Ποδηματά)*, Ερμηνεία του ΚΠολΔ, 2000, άρθρο 622.

²¹² Εφαθ 5169/1990, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.

²¹³ *Ρίκος*, ό.π. 504-505.

μπορεί να εγερθεί αγωγή περί ακυρότητας της σχέσης, χωρίς να συντρέχει περίπτωση αναψηλάφησης λόγω αντιφατικών δεδικασμένων, διότι με την πρώτη απόφαση δεν κρίθηκε ούτε καν παρεμπιπτόντως το κύρος της σχέσης, αλλά απλώς εξετάστηκε παρεμπιπτόντως η ύπαρξη αυτής²¹⁴.

Ως αγωγή, που ήδη έχει εγερθεί ή θα εγερθεί και δικαιολογεί την αναβολή της δίκης, πρέπει να θεωρηθεί εκείνη που περιέχει και αίτημα για την οικογενειακή διαφορά, ακόμα και αν απευθύνεται ενώπιον αναρμοδίου δικαστηρίου²¹⁵. Περαιτέρω, η εκδοθησόμενη απόφαση πρέπει να δεσμεύει με ισχύ δεδικασμένου τους διαδίκους της κύριας δίκης. Η προϋπόθεση αυτή βέβαια υφίσταται όταν και η άλλη-παρεμπίπτουσα δίκη διεξάγεται μεταξύ των ιδίων προσώπων, ακόμα και αν αυτά βρίσκονται δικονομικώς σε αντίστροφη θέση. Ενδέχεται όμως η παρεμπίπτουσα δίκη να διεξάγεται μεταξύ κάποιου από τους διαδίκους της κύριας δίκης και τρίτου. Και στην περίπτωση αυτή η απόφαση επί της οικογενειακής διαφοράς παράγει δεδικασμένο έναντι πάντων, δεσμεύοντας και τον μη μετέχοντα στην παρεμπίπτουσα δίκη, αλλά μόνον στην κύρια δίκη, διάδικο²¹⁶. Το δημόσιο συμφέρον και η ασφάλεια των συναλλαγών επιβάλλει στις περιπτώσεις αυτές οι αποφάσεις να έχουν ισχύ υπέρ και κατά πάντων ιδίως, ενόψει του ότι οι υποθέσεις της προσωπικής κατάστασης αποτελούν προδικαστικό ζήτημα για τις έννομες σχέσεις απροσδιόριστου αριθμού τρίτων προσώπων, ώστε να αποφευχθεί η έκδοση αντιφατικών αποφάσεων και η εξασφάλιση της ανεύρεσης της ουσιαστικής αλήθειας²¹⁷. Συνακόλουθα, η άσκηση της ανακοίνωσης δίκης στους τρίτους, δεν είναι προϋπόθεση για τη δέσμευσή τους από το δεδικασμένο, εφόσον αυτό επέρχεται εκ του νόμου και εξάλλου, ο νομοθέτης υιοθέτησε τη ρύθμιση της ισχύος του δεδικασμένου των αποφάσεων προσωπικής κατάστασης *erga omnes* κατ' άρθρον 602 ΚΠολΔ, παρά το ότι γνώριζε ότι υπάρχει στο οπλοστάσιό του η ανακοίνωση δίκης στους τρίτους, καθώς σκόπευε το δεδικασμένο να επεκτείνεται ανεξάρτητα από τη συμμετοχή²¹⁸.

Εάν το δικαστήριο παραλείψει να αναβάλει και προχωρήσει στην έκδοση απόφασης, δημιουργείται ο λόγος 14 του άρθρου 559 ΚΠολΔ, ενώ αν αγνοήσει

²¹⁴ Ρίκος, ό.π. 505.

²¹⁵ Ρίκος, ό.π. 504.

²¹⁶ Ρίκος, ό.π. 510-511.

²¹⁷ Πανταζόπουλος, Ζητήματα υποκειμενικών ορίων του δεδικασμένου, Εισήγηση στο 47^ο Πανελλήνιο Συνέδριο Ενώσεως Δικονομολόγων, Δικονομικό και Ουσιαστικό δίκαιο, 13-14 Σεπτεμβρίου 2024 (προς δημοσίευση).

²¹⁸ Πανταζόπουλος, ό.π.

σχετικό ισχυρισμό, δημιουργείται ο λόγος 8 του άρθρου 559 ΚΠολΔ²¹⁹. Πρέπει όμως για να αναβάλει, να είναι υποχρεωμένο. Πρέπει, δηλαδή, να έχει υποβληθεί από κάποιον από τους διαδίκους ισχυρισμός περί της υπάρξεως ή της μη υπάρξεως οικογενειακής σχέσης, διότι τότε δημιουργείται παρεμπόδιση διαφορά που επηρεάζει την κύρια δίκη. Εάν δεν προβληθεί τέτοιος ισχυρισμός, το δικαστήριο δεν δύναται οίκοθεν να παραπέμψει στην ειδική διαδικασία και το εν λόγω ζήτημα θα εξετασθεί παρεμπιπτόντως από το δικαστήριο, χωρίς πάντως την ανάπτυξη δεδουλευμένου²²⁰. Έτσι, έχει κριθεί ότι η προβλεπόμενη αναβολή της συζήτησης είναι υποχρεωτική για το δικαστήριο που δικάζει την άλλη διαφορά, αν πρώτον, προβλήθηκε νόμιμα ο ισχυρισμός για ανυπαρξία ή ακυρότητα του γάμου και αν δεύτερον, η διάγνωση της διαφοράς αυτής εξαρτάται ολικά ή μερικά από την ύπαρξή του ή όχι ή από το κύρος του²²¹, όταν δηλαδή η εν γένει οικογενειακή σχέση, την οποία ο διάδικος επικαλείται, αποτελεί κατά τον νόμο αναγκαία προϋπόθεση του ασκούμενου με την αγωγή δικαιώματος²²². Βέβαια, αν η σχετική προς έγερση (παρεμπόδιση) αγωγή έχει υποπέσει σε αποσβεστική προθεσμία, είναι άσκοπη η αναβολή²²³. Η μη χορήγηση, τέλος, από το δικαστήριο «νέας προθεσμίας» στον διάδικο για την άσκηση της αγωγής δεν ελέγχεται αναιρετικά, διότι αφορά στην ουσία της διαφοράς²²⁴.

IV. Λοιπά παραδείγματα – Γενικότερη περιπτωσιολογία παρεμπιπτόντων & προδικαστικών ζητημάτων

Παρεμπόδιση ζητήματα ουσιαστικού δικαίου υπάρχουν σε κάθε κανόνα δικαίου. Υφίσταται, έτσι, πλήθος ζητημάτων, τα οποία εξετάζονται και κρίνονται από το δικάζον δικαστήριο. Συνοψίζοντας όλα όσα αναλύθηκαν στις ανωτέρω ενότητες, ακολουθεί μια περιπτωσιολογία συγκεντρωμένων παραδειγμάτων για τα εν λόγω ζητήματα, εκτός της εκτέλεσης και των οικογενειακών διαφορών που αναλύθηκαν, σε συνάρτηση με το άρθρο 331 ΚΠολΔ ή και αυτόνομα, τα οποία εμφανίζονται πολύ συχνά στη δικαστηριακή πρακτική.

²¹⁹ Κεραμεύς-Κονδύλης-Νίκας (-Ποδηματά), Ερμηνεία του ΚΠολΔ, 2000, άρθρο 611.

²²⁰ Ρίκος, ό.π. 507.

²²¹ ΕφΑθ 5169/1990, ΕλλΔνη 1992/155.

²²² ΜΠΡΑθ 494/2016, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ, με την οποία κρίθηκε ότι σε περίπτωση προσβολής της πατρότητας του τέκνου ως γεννημένου σε γάμο, αναβάλλεται υποχρεωτικά η συζήτηση της αγωγής διατροφής, έως ότου εκδοθεί αμετάκλητη απόφαση για το προδικαστικό ζήτημα της σχέσης του γονέα και του τέκνου.

²²³ ΟΛΑΠ 9/2009, www.areiospagos.gr.

²²⁴ ΑΠ 318/2004, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.

Αρχικά, το δεδικασμένο από τελεσίδικη απόφαση, η οποία έκανε δεκτή αγωγή αποβολής από τη νομή αφορά το δικαίωμα νομής του ενάγοντος και όχι και το δικαίωμα κυριότητας του τελευταίου επί του ακινήτου²²⁵. Κατ' ανάλογο τρόπο, το δεδικασμένο από τελεσίδικη απόφαση με την οποία έγινε δεκτή διεκδικητική αγωγή, αφορά μόνο το αναγνωριζόμενο με αυτήν δικαίωμα κυριότητας του ενάγοντος επί του επιδικού πράγματος και δεν αποτελεί το δεδικασμένο ως προς το αν ο νομέας του πράγματος ήταν ή όχι καλής πίστεως σε δίκη σχετική με αγωγή αποζημίωσης για τις επωφελείς δαπάνες που έκανε σ' αυτό ο καλής πίστεως νομέας του, η όποια αγωγή ασκήθηκε μετά την απόδοση του πράγματος, ακόμη και αν στην απόφαση γίνεται λόγος στο στοιχείο αυτό, γιατί δεν αποτελεί αναγκαία προϋπόθεση του δικαιώματος που κρίθηκε με την απόφαση αυτή²²⁶. Η κρίση του δικαστηρίου της ουσίας ότι ο εναγόμενος δεν ήταν καλής πίστης, η οποία περιέχεται σε τελεσίδικη απόφαση με την οποία έγινε δεκτή η διεκδικητική εναντίον του αγωγή και αναγνωρίστηκε η κυριότητα του ενάγοντος, δεν εξοπλίζεται με δεδικασμένο γιατί δεν αφορά προδικαστικό ζήτημα της αναγνωριζόμενης κυριότητας του ενάγοντος, αφού η καλή ή κακή πίστη του εναγομένου δεν είναι αναγκαία προϋπόθεση της κυριότητας²²⁷. Επίσης, η αγωγή διανομής κοινού πράγματος έχει ως βάση τη συγκυριότητα όλων των διαδίκων και η διάγνωση των ιδανικών μεριδίων των διαδίκων συνιστά προδικαστικό ζήτημα, που εξοπλίζεται με δύναμη δεδικασμένου. Έτσι, όταν ζητείται η αναγνώριση της κυριότητας ακινήτου και η απόδοση αυτού στον ενάγοντα, η τελεσίδικη μεταξύ των ίδιων διαδίκων απόφαση επί αγωγής διανομής για το ίδιο ακίνητο, η οποία ερεύνησε και έλυσε το ζήτημα της κυριότητας του εν λόγω ακινήτου, παράγει δεδικασμένο ως προς το ζήτημα της κυριότητας του ακινήτου αφού η διάγνωση του ζητήματος αυτού είναι αναγκαία για τη στήριξη του διατακτικού της αρχικής απόφασης²²⁸. Στη συχνώς εμφανιζόμενη στην πράξη περίπτωση της αδικοπραξίας από την οποία επήλθε βλάβη του σώματος ή της υγείας προσώπου, η τελεσίδικη απόφαση που εκδόθηκε επί προηγούμενης αγωγής αποζημίωσης του παθόντος στηριζόμενη στην αυτή αδικοπραξία αποτελεί δεδικασμένο στη νέα δίκη, με την οποία ζητείται η επιδίκαση αποζημίωσης για μεταγενέστερο χρόνο, ως προς τις συνθήκες τέλεσης αυτής, την υπαιτιότητα του ενάγοντος και τις ζημιές που αυτός υπέστη κατά τη διάρκεια του χρόνου της προηγούμενης αγωγής. Δεν αποτελεί όμως δεδικασμένο για τις απαιτήσεις

²²⁵ ΑΠ 451/1998, Δ 1999.353.

²²⁶ ΑΠ 1034/1991, Δ 1992.1070.

²²⁷ Βαθρακοκόιλης, ΚΠολΔ, άρθρο 331.

²²⁸ Εφ Καλ. 156/2006, Δ 2007.171.

μεταγενέστερου χρόνου, κατά τη διάρκεια του οποίου είναι δυνατόν να εξακολουθήσει η αδικοπραξία να αναδίδει συνέπειες μη προβλεφθείσες με την προηγούμενη αγωγή²²⁹. Εξάλλου, το δεδικασμένο που προκύπτει από τελεσίδικη δικαστική απόφαση η οποία επιδικάζει στον παθόντα χρηματική ικανοποίηση για ηθική βλάβη λόγω βλάβης της υγείας του (ΑΚ 929), δεν κωλύει την επιδίκαση πρόσθετης χρηματικής ικανοποίησης πάλι για ηθική βλάβη, εφόσον πρόκειται για απρόβλεπτη δυσμενή εξέλιξη της υγείας του (μεταγενέστερες δυσμενείς επιπλοκές-συνέπειες), δηλαδή, στηρίζεται σε περιστατικά μιας ήδη επελθούσας στο παρελθόν ζημιογόνου αιτίας, τα οποία όμως δεν μπορούσαν να ληφθούν υπόψη στην προηγούμενη δίκη, γιατί αυτά δεν ήταν αντικειμενικώς διαγνωστά και η επέλευσή τους δεν ήταν προβλεπτή²³⁰. Επί ασκήσεως αγωγής για επιδίκαση αποζημίωσης λόγω θετικής ή αποθετικής ζημίας απορρέουσα από αδικοπραξία, η οποία ασκείται μετά την πάροδο πενταετίας από τη γνώση της ζημίας και του υπόχρεου για αποζημίωση (937 ΑΚ), η σχετική αξίωση δεν θεωρείται παρά ταύτα παραγεγραμμένη, αν είχε ασκηθεί προγενεστέρως άλλη αγωγή για θετική ή αποθετική ζημία που απορρέει από την ίδια αδικοπραξία για προγενέστερο χρονικό διάστημα και η απόφαση, η οποία την έκανε δεκτή είχε τελεσιδικήσει εντός πενταετίας, καθώς βάσει του 268 εδ. α' ΑΚ και το μέρος αυτό της αξιώσεως καίτοι δεν περιέχεται ειδική αναγνωριστική διάταξη στην απόφαση, θεωρείται ότι έχει βεβαιωθεί με δύναμη δεδικασμένου (άρθρο 331 ΚΠολΔ) με την παρεμπίπτουσα δικαστική κρίση, η οποία ήταν αναγκαία για την ύπαρξη δικαιώματος αποζημιώσεως του παθόντος γενικώς, για κάθε ζημία από την αδικοπραξία²³¹. Εάν στην περίπτωση της αδικοπραξίας, η επί της πρώτης αγωγής αποζημιώσεως τελεσίδικη κρίση αναφέρεται σε αδικοπραξία που προσέβαλε το έννομο αγαθό της προσωπικής και επαγγελματικής τιμής και φήμης του παθόντος,

²²⁹ ΑΠ 867/1988, ΕλλΔνη/1989, 1323 · ΕιρΔρ 115/2004, Αρμ. 2005, 852.

²³⁰ ΑΠ 2155/2008, Δ 2008.657.

²³¹ Κατά το άρθρο 268 εδ. α' ΑΚ «κάθε αξίωση που βεβαιώθηκε με τελεσίδικη απόφαση ή με δημόσιο έγγραφο εκτελεστό παραγράφεται μετά 20 χρόνια και αν ακόμη η αξίωση καθεαυτή υπαγόταν σε συντομότερη παραγραφή». Από τη διάταξη αυτή συνάγεται, ότι σε περίπτωση βεβαιώσεως με τελεσίδικη δικαστική απόφαση της υπάρξεως αξιώσεως για θετική και αποθετική ζημία από αδικοπραξία, από την τελεσιδικία αρχίζει εικοσαετής παραγραφή και ως προς το μέρος της όλης αξιώσεως για αποκατάσταση της ζημίας, η οποία ανάγεται σε χρόνο μεταγενέστερο εκείνου, για το οποίο επιδικάστηκε αποζημίωση. Και αυτό, διότι και το μέρος αυτό της αξιώσεως, καίτοι δεν περιέχεται ειδική αναγνωριστική διάταξη στην απόφαση, θεωρείται ότι έχει βεβαιωθεί με δύναμη δεδικασμένου (άρθρο 331 ΚΠολΔ), με την παρεμπίπτουσα δικαστική κρίση, η οποία ήταν αναγκαία για την ύπαρξη δικαιώματος αποζημιώσεως του παθόντος γενικώς για κάθε ζημία από την αδικοπραξία. Η νέα, όμως, αυτή εικοσαετής παραγραφή προϋποθέτει αναγκαιώς κατά την έννοια της διατάξεως του άρθρου 268 ΑΚ, την ύπαρξη αξιώσεως που δεν έχει υποκύψει στη, μέχρι της τελεσιδικίας, ισχύουσα βραχυχρόνια παραγραφή. Στην περίπτωση που από τη ζημιογόνο πράξη προκύπτει δυσμενής συνέπεια, που ήταν απρόβλεπτη, η σχετική αξίωση αποζημιώσεως υπόκειται σε νέα, χωριστή παραγραφή, Βλ. ΑΠ 247/2019, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ · ΑΠ 1116/2006, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ · ΑΠ 1012/2004, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.

επιδικάζοντας χρηματική ικανοποίηση προς αποκατάσταση της ηθικής του βλάβης, η δε δεύτερη αγωγή αφορά συναφή ιστορικά αλλά διαφορετική ως έννομη σχέση αδικοπραξία και αίτημα έχει την καταπήφιση αποζημιώσεως λόγω διαφυγόντων κερδών, δεν συντρέχει επί της τελευταίας νόμιμη περίπτωση εφαρμογής του άρθρου 331 ΚΠολΔ, έστω και αν και αν οι δύο έννομες σχέσεις έχουν κοινά επί μέρους πραγματικά στοιχεία, διότι το δεδικασμένο του άρθρου 331 ΚΠολΔ δεν αφορά ούτε πραγματικά περιστατικά ούτε βέβαια αξιολογικές κρίσεις αλλά εκτείνεται μόνο στο δικαίωμα που κρίθηκε²³². Η τελεσίδικη δικαστική απόφαση, η οποία εκδίδεται επί αγωγής διατροφής συζύγου για ορισμένο χρονικό διάστημα και δέχεται την ένσταση του εναγόμενου περί επιδίκασεως στον ενάγοντα στοιχειώδους μόνο διατροφής εξαιτίας της ύπαρξης υπαιτίου λόγου διαζυγίου, αποτελεί δεδικασμένο για νέα δίκη περί διατροφής του ίδιου συζύγου ως προς την ύπαρξη του ίδιου λόγου διαζυγίου, που δικαιολογεί την επιδίκαση στο σύζυγο αυτό στοιχειώδους μόνο διατροφής και για μεταγενέστερο χρονικό διάστημα²³³. Όταν ζητούνται αποδοχές υπερημερίας, η τελεσίδικη μεταξύ των ίδιων διαδίκων απόφαση που εκδόθηκε επί αγωγής με το ίδιο αντικείμενο για προγενέστερο χρόνο, από σύμβαση εργασίας που, ως ορισμένου χρόνου είχε ακυρωθεί καταγγελθεί χωρίς σπουδαίο λόγο (672 ΑΚ), παράγει δεδικασμένο και περί του ότι η σύμβαση εκείνη ήταν ορισμένου χρόνου²³⁴, ενώ η απόφαση για ακυρότητα της καταγγελίας σύμβασης εργασίας αποτελεί δεδικασμένο ως προς το ύψος του καταβλητέου ημερομισθίου²³⁵. Επίσης, η διαρκής έννομη σχέση της σύμβασης εργασίας καλύπτεται από το δεδικασμένο ως προδικαστικό ζήτημα, επομένως λαμβάνεται υπόψη αν ασκηθεί αγωγή για περαιτέρω αξιώσεις από την ίδια την έννομη σχέση²³⁶, εφόσον δεν έχει μεσολαβήσει μεταβολή νομοθετικού καθεστώτος. Δεν υφίσταται, δηλαδή, δεδικασμένο αν δεν παρέμεινε αναλλοίωτο το προηγούμενο νομοθετικό καθεστώς ήτοι αν οι ζητούμενες με νεότερη αγωγή επιμέρους αξιώσεις του μισθωτού, που γεννήθηκαν σε μεταγενέστερο του ήδη κριθέντος χρονικό διάστημα, στηρίζονται σε νέες νομοθετικές διατάξεις, μεταξύ των οποίων και οι όροι ΣΣΕ, διάφορες εκείνων που ίσχυαν κατά την πρώτη δίκη²³⁷. Προδικαστικό ζήτημα συνιστά και το κύρος της διαθήκης σε αγωγή περί κλήρου που

²³² ΑΠ 108/2019, www.areiospagos.gr.

²³³ ΑΠ 804/1992, Δ 1993.1093.

²³⁴ ΑΠ 269/1993, ΝοΒ 1994.819.

²³⁵ Βαθρακοκοίλης, ΚΠολΔ, άρθρο 331.

²³⁶ Κονδύλης, ό.π., σελ. 444.

²³⁷ ΑΠ 128/2012, ΝοΒ 2012, 1483.

ασκεί εξ αδιαθέτου κληρονόμος²³⁸, καθώς και η τέλεση γάμου στη δίκη διαζυγίου²³⁹. Επίσης, η απόφαση για την αγωγή περί αναπροσαρμογής μισθώματος, στοιχείο της οποίας είναι ιδιότητα του εναγομένου ως μισθωτή, δημιουργεί δεδικασμένο για το ζήτημα αυτό σε μεταγενέστερη δίκη μεταξύ των ίδιων διαδίκων²⁴⁰. Επιπρόσθετα, η απόφαση που εκδίδεται για την εξάλειψη υποθήκης για απόσβεση της ασφαλιζόμενης απαίτησης και που δικάζεται κατά την τακτική διαδικασία, εάν δέχεται ή απορρίπτει την αγωγή, δημιουργεί δεδικασμένο και για την απόσβεση της απαίτησης ή για την εξακολούθηση υπάρξεώς της, η οποία αποτελεί προδικαστικό ζήτημα της εξάλειψης της υποθήκης²⁴¹. Η έκδοση έγκυρης επιταγής αποτελεί προδικαστικό ζήτημα ήτοι αναγκαία προϋπόθεση του κύριου ζητήματος της ευθύνης του προσώπου από αδικοπραξία λόγω μη πληρωμής αυτής, δηλαδή αποτελεί όρο του πραγματικού της διάταξης του άρθρου 914 ΑΚ, ενώ, αντιθέτως, η μη πληρωμή ατελούς και άρα άκυρης επιταγής δεν συνιστά αδικοπραξία, η έρευνα δε του εν λόγω ζητήματος είναι νομικώς αναγκαία και προηγείται, κατά το ουσιαστικό δίκαιο, της οριστικής κρίσης του αντικειμένου της διαφοράς²⁴². Αν προηγηθεί δίκη μεταξύ εγγυητή και πρωτοφειλέτη και κριθεί ότι η κύρια οφειλή είναι ανύπαρκτη ή έχει αποσβεστεί, στη μεταγενέστερη δίκη μεταξύ δανειστή και εγγυητή, το δικαστήριο οφείλει να θέσει ως βάση της δικαιοδοτικής του κρίσης το δεδικασμένο περί ανυπαρξίας ή απόσβεσης της οφειλής εκ της αρχικής δίκης μεταξύ δανειστή και πρωτοφειλέτη και να απορρίψει ως ουσία αβάσιμη την αγωγή κατά του εγγυητή λόγω της ανυπαρξίας ή απόσβεσης του χρέους, χωρίς να ενδιαφέρει για ποιον ειδικότερο λόγο κρίθηκε ανύπαρκτη ή αποσβεσμένη η οφειλή²⁴³. Στην αντίστροφη περίπτωση, αν ο δανειστής στραφεί πρώτα κατά του εγγυητή, και το δικαστήριο απορρίψει την αγωγή επειδή έκρινε ότι η απαίτηση αποσβέστηκε, και εν συνεχεία ο δανειστής στραφεί κατά του πρωτοφειλέτη, αν η αγωγή αυτή είναι αναγνωριστική, τότε απορρίπτεται ως απαράδεκτη, ενώ αν είναι καταψηφιστική, απορρίπτεται ως ουσία αβάσιμη²⁴⁴. Τέλος, στο τελεσιδίκως αναγνωρισθέν εμπράγματο δικαίωμα κυριότητας επί του όλου ακινήτου, κατά νομική και λογική αναγκαιότητα, περιλαμβάνεται και οποιοδήποτε εδαφικό τμήμα, εμπύπτον στην μείζονα έκταση. Στην περίπτωση όμως που με τη

²³⁸ ΕφΑθ 10117/1991, Δ 1992.576.

²³⁹ Βαθρακοκοίλης, ΚΠολΔ, άρθρο 331.

²⁴⁰ Βαθρακοκοίλης, ό.π., άρθρο 331.

²⁴¹ Βαθρακοκοίλης, ό.π., άρθρο 331.

²⁴² ΑΠ 33/2021, www.areiospagos.gr.

²⁴³ Απαλαγάκη-Σταματόπουλος (-Ευθυμίου), Ο Νέος Κώδικας Πολιτικής Δικονομίας, άρθρο 328.

²⁴⁴ Απαλαγάκη-Σταματόπουλος (-Ευθυμίου), Ο Νέος Κώδικας Πολιτικής Δικονομίας, άρθρο 328.

δεύτερη αγωγή ζητείται η αναγνώριση της κυριότητας μείζονος της, ήδη τελεσιδικώς, αναγνωρισθείσας έκτασης δεν υφίσταται δεδικασμένο ως προς το πλέον αυτής (αρχικώς αναγνωρισθείσας έκτασης) διεκδικούμενο εδαφικό τμήμα²⁴⁵.

§4 Μη θεμελίωση εκκρεμοδικίας επί των παρεμπιπτόντων ζητημάτων - το άρθρο 249 ΚΠολΔ

Από τα όσα έχουν αναφερθεί ως τώρα έχει καταστεί σαφές πως το προδικαστικό ζήτημα είναι μια έννομη συνέπεια που συνιστά προϋπόθεση για την επέλευση της κύριας έννομης συνέπειας. Η έννομη σχέση της δίκης παραμένει, όμως, μία και το αντικείμενό της είναι ενιαίο, αφού υποβάλλεται αίτημα μόνον επί του κυρίου ζητήματος, θεμελιωμένο σε ιστορική βάση. Αντίθετα, καμία αίτηση δεν υποβάλλεται για το προδικαστικό ζήτημα, το οποίο ερευνάται αυτεπαγγέλτως, υποχρεωτικώς και αναγκαίως από το δικαστήριο. Γι' αυτό τον λόγο, η κρατούσα γνώμη²⁴⁶ απορρίπτει την επέκταση της εκκρεμοδικίας στα προδικαστικά ζητήματα, είτε αυτά φέρονται προς κρίση με ένδικο βοήθημα είτε φέρονται κατ' ένσταση²⁴⁷, διότι εκκρεμές αίτημα υφίσταται μόνον ως προς το κύριο ζήτημα, αφού η εκκρεμοδικία προϋποθέτει αυτοτελή αίτηση παροχής δικαστικής προστασίας, η οποία εισάγει ιδιαίτερο αντικείμενο δίκης²⁴⁸, κάτι το οποίο δε συντρέχει στα προδικαστικά ζητήματα, και επιπλέον, διότι, κατά την ίδια γνώμη, δεν πληρούται καν η ταυτότητα διαφοράς

²⁴⁵ ΑΠ 313/2018, www.areiospagos.gr.

²⁴⁶ Από θεωρία βλ. *Μακρίδου*, Πρόσθετοι λόγοι εφέσεως, σελ. 97-98 · *Κεραμείς*, Ουσιαστικόν δεδικασμένον περί προδικαστικών ζητημάτων, σελ. 158 · *Κονδύλης*, Το δεδικασμένο κατά τον Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας, σελ. 255 επ. · Από τη νομολογία βλ. ΠΠρΑθ 4040/2013, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ βάσει της οποίας «για τη θεμελίωση της σχετικής ένστασης απαιτείται, πλην άλλων, ταυτότητα αιτημάτων των εκκρεμών δικών, η οποία όμως δεν υπάρχει, όταν το αντικείμενο της μιας δίκης αποτελεί προδικαστικό ζήτημα της άλλης». Έτσι και ΕφΑΘ 8358/1999 σε ΕλλΔνη 2001,195, όπως και όλα τα νομολογιακά παραδείγματα επί διαταγής πληρωμής στην υποσημ. 167 παρούσας. Βλ. και ΠΠρΘεσ. 20561/1996, ΕλλΔνη 1998, σελ. 217, η οποία έκρινε ότι «όταν σε μία εκκρεμή δίκη πρόκειται να κριθεί παρεμπιπτόντως ουσιαστικό δικαίωμα που αποτελεί το κύριο αντικείμενο μιας εκκρεμούς δίκης, η ένσταση εκκρεμοδικίας δεν μπορεί να ευσταθήσει επειδή δεν υπάρχει ταυτότητα του επίδικου αντικειμένου λαμβανομένου υπόψη και του γεγονότος ότι στο άρθρο 221 παρ. 2 ΚΠολΔ δε γίνεται μια τέτοια μνεία όπως π.χ. συμβαίνει στο άρθρο 331 ΚΠολΔ».

²⁴⁷ Βλ. *Κουσουλής*, Οι πραγματικοί ισχυρισμοί στην πολιτική δίκη, σελ. 138-139 και σελ. 155. Κατά τον ίδιο ως προς τον προβαλλόμενο βασικό ισχυρισμό (ως προς κάθε ένσταση που στηρίζεται σε αυθύπαρκτο δικαίωμα και όχι μόνον η ένσταση συμψηφισμού) περί της αξιώσεως δημιουργείται εκκρεμοδικία, η οποία παρακωλύει την παραδεκτή εξέτασή του στο πλαίσιο άλλης δίκης. Ο ίδιος υποστηρίζει ότι η λειτουργία του άρθρου 221 παρ. 2 ΚΠολΔ δεν έχει προσεχθεί επαρκώς στη δικονομική θεωρία και επικαλείται υπέρ της άποψής του και την ιστορική ερμηνεία της διάταξης. Όμως, η εκκρεμοδικία ως προς τον ισχυρισμό περί της αξιώσεως θα ενεργοποιείται μόνον αν η νέα δίκη έχει ακριβώς το ίδιο αίτημα, δηλαδή την εκ νέου θετική ή αποφατική αναγνώριση της ίδιας αξιώσεως. Αν η νέα δίκη προκλήθηκε από την άσκηση κατανηφιστικής αγωγής, με την οποία ζητείται η ικανοποίηση της ίδιας αξιώσεως δεν υφίσταται ταυτότητα αντικειμένου των δύο δικών και τότε ως λύση απομένει η αξιοποίηση του άρθρου 249 ΚΠολΔ. Ομοίως και *Νίκας*, Η ένσταση εκκρεμοδικίας στην πολιτική δίκη, 1991, σελ. 40 επ.

²⁴⁸ *Μπαμπινιώτης*, Οι διαπλαστικές ενστάσεις, Εισήγηση στο 35^ο Πανελλήνιο Συνέδριο ΕΕΔ, Διαπλαστικές αγωγές, ενστάσεις και αποφάσεις, σελ. 160.

μεταξύ των δύο δικών, την οποία απαιτεί το άρθρο 222 παρ. 1 ΚΠολΔ. Ιδίως δε ως προς τα προδικαστικά ζητήματα που εισάγονται κατ' ένσταση, εκκρεμοδικία δεν μπορεί να δημιουργηθεί λόγω του άρθρου 221 παρ. 2, το οποίο αναφέρεται ρητά μόνον στην ένσταση συμψηφισμού ως ιδρυτική της εκκρεμοδικίας. Αντιμετωπίζει, λοιπόν, η κρατούσα θέση σε θεωρία και νομολογία τον κίνδυνο έκδοσης αντιφατικών αποφάσεων επιστρατεύοντας το άρθρο 249 ΚΠολΔ²⁴⁹, η εφαρμογή του οποίου εξάλλου εξυπηρετεί την οικονομία της δίκης στις περιπτώσεις που δε λειτουργεί η ένσταση εκκρεμοδικίας²⁵⁰. Έτσι, εφόσον δεν συντρέχει περίπτωση εκκρεμοδικίας και ακόμη η διάγνωση της διαφοράς εξαρτάται από τη διάγνωση της ύπαρξης ή της ανυπαρξίας μιας έννομης σχέσης που κρίνεται από άλλο πολιτικό δικαστήριο, το δικαστήριο έχει τη διακριτική ευχέρεια προς αναστολή εκδικάσεως κατ' άρθρον 249 ΚΠολΔ προκειμένου να αποφευχθεί ενδεχομένως η έκδοση αντιφατικών αποφάσεων²⁵¹. Σε κάθε περίπτωση, η λύση που θα επιλεγεί έχει και περαιτέρω σημασία, καθώς το άρθρο 249 ΚΠολΔ δίδει ευχέρεια στο δικαστή να αναστείλει, ενώ το άρθρο 222 παρ. 2 ΚΠολΔ υποχρεώνει σε αναστολή και επιπλέον, διότι η κατ' άρθρον 249 ΚΠολΔ ανασταλείσα δίκη συνεχίζεται κανονικά και μετά την έκδοση τελεσίδικης απόφασης επί της πρώτης δίκης, ενώ στην ανασταλείσα κατ' άρθρον 222 ΚΠολΔ δίκη η εκκρεμής δεύτερη αγωγή απορρίπτεται λόγω δεδικασμένου.

Σύμφωνα με το άρθρο 249 ΚΠολΔ, όπως θα αναλυθεί στην παρούσα εργασία, αν η διάγνωση της διαφοράς εξαρτάται ολικά ή μερικά από την ύπαρξη ή την ανυπαρξία μιας έννομης σχέσης που συνιστά αντικείμενο δίκης εκκρεμούς σε πολιτικό δικαστήριο, το δικαστήριο μπορεί να διατάξει την αναβολή της συζήτησης

²⁴⁹ Στην κρατούσα άποψη αντιπαρατίθεται με αξιόλογα επιχειρήματα η γνώμη που δέχεται την ενεργοποίηση κατ' ανάγκη της ένστασης εκκρεμοδικίας εξαιτίας του προφανούς κινδύνου έκδοσης αντιφατικών αποφάσεων. Βλ. Βαθρακοκοίλης, Ερμηνεία ΚΠολΔ, άρθρο 331 · Νίκας, Η ένσταση εκκρεμοδικίας, σελ. 34-38. Βλ. και Μπαμπινιώτη, Οι διαπλαστικές ενστάσεις, εισήγηση στο 35ο πανελλήνιο συνέδριο ΕΕΔ, Διαπλαστικές αγωγές, ενστάσεις και αποφάσεις, σελ. 161-172, ο οποίος συνδέει τη θέση υπέρ της δημιουργίας εκκρεμοδικίας και με τη «θεωρία του πυρήνα» που έχει διαπλαστεί από το ΔΕΕ, χωρίς όμως να ενστερνίζεται την άμεση εφαρμογή της συγκεκριμένης νομολογιακής παραδοχής στο εσωτερικό ελληνικό δίκαιο.

Στην άποψή τους αυτή λανθάνει η (μη δογματικώς ορθή) αντίληψη ότι τα προδικαστικά ζητήματα αποτελούν αυτοτελή κεφάλαια δίκης.

²⁵⁰ Βλ. ΜονΠρΑθ. 4041/2006, ΝοΒ 2007, σελ. 2077: «επειδή αν συζητηθούν χωριστά οι δύο αυτές αντίθετες αγωγές διαζυγίου, τότε το Δικαστήριο είναι σκόπιμο να αναβάλει τη συζήτηση της χρονικά δεύτερης αγωγής έως την έκδοση αμετάκλητης απόφασης για την πρώτη κατ' άρθρο 249 ΚΠολΔ, ώστε να αποτραπεί το ενδεχόμενο έκδοσης (επί της δεύτερης απόφασης λύσεως του γάμου, αν ήδη έχει εκδοθεί (επί της πρώτης αγωγής διαζυγίου) τέτοια αμετάκλητη απόφαση, οπότε θα έχει ήδη επέλθει η διάπλαση (λύση του γάμου), διότι τότε με μια τυχόν δεύτερη απόφαση θα λύνεται ένας ανύπαρκτος (ως ήδη λυθείς) γάμος».

²⁵¹ ΜονΠρΘεσ.20561/1996, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ, βάσει της οποίας δεν υπάρχει εκκρεμοδικία όταν σε εκκρεμή δίκη πρόκειται να κριθεί παρεμπιπτόντως ουσιαστικό δικαίωμα που αποτελεί το κύριο αντικείμενο μιας άλλης εκκρεμούς δίκης.

αυτεπαγγέλτως ή κατόπιν αιτήματος του διαδίκου μέχρις ότου περατωθεί τελεσίδικα ή αμετάκλητα η άλλη δίκη. Παρά τη γραμματική διατύπωση της διάταξης, η οποία κάνει λόγο για «αναβολή» της συζήτησης, είναι αυτονόητο πως πρόκειται για αναστολή της δίκης²⁵². Η διάταξη αναφέρεται κατ' αρχάς στο προδικαστικό ζήτημα²⁵³ με την έννοια που έχει σήμερα στην πολιτική δίκη, το οποίο και ορίζει ως έννομη σχέση από την ύπαρξη ή την ανυπαρξία της οποίας εξαρτάται η ύπαρξη ή η ανυπαρξία της κύριας σχέσης²⁵⁴, έχει ωστόσο ευρύτερο περιεχόμενο, διότι έχει κριθεί²⁵⁵ πως για την εφαρμογή της δεν είναι αναγκαίο να προκύπτει δέσμευση δεδικασμένου, αλλά αρκεί οποιαδήποτε άλλη πραγματική εξάρτηση μεταξύ των δύο δικών, ακόμα και όταν η απόφαση του άλλου δικαστηρίου απλώς θα συνεκτιμηθεί στο πλαίσιο της αποδεικτικής διαδικασίας²⁵⁶. Επιπλέον, πρόκειται για μία δικονομική δυνατότητα που ανήκει στα μέτρα διεύθυνσης της διαδικασίας, και έπεται της εξέτασης από το δικαστήριο του παραδεκτού και του νόμου βασίμου της αγωγής, καθώς και για λόγους οικονομίας της δίκης, το πολιτικό δικαστήριο υποχρεούται να εξετάσει πρώτα το παραδεκτό και νόμο βασίμο της αγωγής και στη συνέχεια να ερευνήσει το ενδεχόμενο αναστολής της δίκης, κατ' άρθρον 249 ΚΠολΔ²⁵⁷.

Το άρθρο 249 ΚΠολΔ εφαρμόζεται στην τακτική διαδικασία, τόσο μετά την τυπική συζήτηση κατά το άρθρο 237 παρ. 6 όσο και μετά την επαναλαμβανόμενη κατά το άρθρο 237 παρ. 8 ΚΠολΔ, στις ειδικές διαδικασίες κατ' άρθρον 591 παρ. 1 ΚΠολΔ - με την επιφύλαξη των οικογενειακών διαφορών στις οποίες εφαρμόζεται το άρθρο 600 ΚΠολΔ - και στη διαδικασία της εκούσιας δικαιοδοσίας. Δεν εφαρμόζεται, όμως, στις δίκες των ασφαλιστικών μέτρων και μάλιστα αντιβαίνει στους σκοπούς των, που

²⁵² Απαλαγάκη-Σταματόπουλος (-Αλαπάντας), Ο Νέος Κώδικας Πολιτικής Δικονομίας, άρθρο 249.

²⁵³ ΠΠρΡοδ, Δ 2007.1105, με την οποία κρίθηκε πως όταν ζητείται η διανομή του επίκοινου κληρονομιαίου ακινήτου, επί του οποίου τα αναλογούντα σε κάθε ενάγοντα κληρονομιαία ποσοστά συγκυριότητας ζητούνται να αναγνωρισθούν με τη σωρευμένη στο ίδιο δικόγραφο αγωγή περί κλήρου, είναι αναγκαίο να ανασταλεί η εξέταση της αγωγής διανομής, μέχρι να εκδοθεί τελεσίδικη απόφαση επί της σωρευθείσας στο ίδιο δικόγραφο και εξετασθείσας αγωγής περί κλήρου. Κι αυτό διότι, τα ποσοστά συγκυριότητας αμφισβητούνται από τους εναγόμενους τόσο ως προς την ύπαρξη όσο και ως προς το ύψος τους, αποτελούν δε προδικαστικό ζήτημα στη δίκη διανομής και η τελεσίδικη ως προς το θέμα αυτό απόφαση θα δεσμεύει το δικαστήριο με δύναμη δεδικασμένου · ΕφΔωδ 26/2011, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ, με την οποία κρίθηκε ότι υφίσταται δυνατότητα αναστολής της δίκης για καταβολή μισθών υπερημερίας, ενώ εκκρεμεί δίκη για τη διάγνωση του κύρους της καταγγελίας εργασιακής σχέσης · ΜονΠρΑθ 1091/2016, ΕΕργΔ 2016.698, με την οποία ορθώς δεν διαπιστώθηκε δεσμός προδικαστικότητας και έτσι αποκλείστηκε η εφαρμογή του 249 ΚΠολΔ μεταξύ της πρώτης αγωγής με αίτημα να αναγνωριστεί η ακυρότητα του συστήματος της εκ περιτροπής εργασίας και της δεύτερης αγωγής με αίτημα να αναγνωριστεί η ακυρότητα της καταγγελίας της σύμβασης εργασίας.

²⁵⁴ Γιαννόπουλος, Προδικαστικά και παρεμπύπτοντα ζητήματα στην πολιτική δίκη, Δ 1999.1016.

²⁵⁵ ΕφΑθ 370/1993, ΕλλΔνη/1994, 492.

²⁵⁶ ΕφΑθ 3220/2002, ΕλλΔνη/2003, 1410.

²⁵⁷ Μακρίδου, Ειδικές διαδικασίες στον κώδικα πολιτικής δικονομίας μετά το ν.4335/2015, σελ. 56.

είναι η άμεση και κατεπείγουσα προστασία του δικαιώματος²⁵⁸. Αναφορικά με τους βαθμούς δικαιοδοσίας, το άρθρο 249 ΚΠολΔ εφαρμόζεται και στη δευτεροβάθμια δίκη (άρθρο 524 ΚΠολΔ), αλλά και στον Άρειο Πάγο, παρ' όλο που δεν υπάρχει ειδική αναφορά στο άρθρο 573 παρ. 1 ΚΠολΔ, προεχόντως όταν κάποιο σοβαρό, νομικό ζήτημα, το οποίο πρέπει να επιλυθεί από το οικείο αναιρετικό Τμήμα, έχει παραπεμφθεί ήδη στην Ολομέλεια, ως ζήτημα εξαιρετικής σημασίας που εκκρεμεί²⁵⁹ ή όταν εκκρεμεί ενώπιον του Ανωτάτου Ειδικού Δικαστηρίου νομικό ζήτημα με το οποίο συνδέεται ο σχετικός λόγος αναίρεσης²⁶⁰.

Η απόφαση του δικαστηρίου περί αναστολής είναι μη οριστική, δεν προσβάλλεται με έφεση και ανακαλείται από το δικαστήριο που την εξέδωσε κατ' άρθρον 309 εδ. β' ΚΠολΔ, εφόσον υπάρχει στάση της δίκης, δηλαδή όχι με ξεχωριστό δικόγραφο αίτησης ανάκλησης της απόφασης, ακόμα και σιωπηρά, όταν δηλαδή το δικαστήριο, παρά την προηγούμενη απόφαση «αναβολής», προχωρήσει στην εκδίκαση της ουσίας της υπόθεσης χωρίς να έχει λυθεί το επίδικο ζήτημα αμετάκλητα ή τελεσίδικα²⁶¹. Όπως συνάγεται από την διατύπωση του ίδιου του άρθρου, εναπόκειται στην αναιρετικά ανέλεγκτη διακριτική εξουσία του δικαστηρίου της ουσίας να διατάξει την αναστολή ή να προχωρήσει στην έρευνα της διαφοράς²⁶². Επιπλέον, έχει παγίως νομολογηθεί πως το αίτημα περί αναβολής της δίκης και τα προς υποστήριξή του υποβαλλόμενα πραγματικά περιστατικά δεν αποτελούν «ζήτημα» με την έννοια του άρθρου 559 αρ. 19 ΚΠολΔ²⁶³, ενώ δεν μπορεί να θεμελιωθεί ούτε ο λόγος αναίρεσης του άρθρου 559 αρ. 1 ΚΠολΔ, διότι το άρθρο 249 ΚΠολΔ αποτελεί κανόνα δικονομικού δικαίου και όχι ουσιαστικού.

Εφόσον εκδοθεί τελεσίδικη²⁶⁴ απόφαση επί της διαφοράς που έκρινε επί του ζητήματος που ήταν προδικαστικό στην ανασταλείσα δίκη, η πρωτοβουλία συνέχισης της δίκης ανήκει στον επιμελέστερο των διαδίκων, ο οποίος με κλήση θα ζητήσει τη συνέχιση της (δηλαδή της δίκης που είχε έως τώρα ανασταλεί). Η

²⁵⁸ ΜΠρΚατερ 1295/2003, Αρμ. 2004, 1263.

²⁵⁹ Κατράς, Κώδικας Πολιτικής Δικονομίας, άρθρο 249.

²⁶⁰ Πλεύρη, Η αναιρετική δίκη με άξονα το άρθρο 573 ΚΠολΔ, σελ. 204 - 205.

²⁶¹ Απαλαγάκη-Σταματόπουλος (-Αλαπάντας), ό.π., άρθρο 249.

²⁶² ΑΠ 570/2012, ΝοΒ 2012.2028 κατά την οποία η αναστολή αφήνεται στην κυριαρχική και γι' αυτό αναιρετικά ανέλεγκτη κρίση του δικαστή. Σε κάθε περίπτωση, κατά την αυστηρή άποψη του Μπέη, δεν επιτρέπεται η αναστολή κατ' άρθρον 249 ΚΠολΔ, όταν μπορεί να εφαρμοστεί το άρθρο 246 ΚΠολΔ περί συνεκδίκασης, βλ. σχετ. Μπέης, ΠολΔικ, σελ. 1091.

²⁶³ ΑΠ 1232/2012, ΝοΒ 2012.653.

²⁶⁴ Βλ. Μακρίδου, Ειδικές διαδικασίες στον κώδικα πολιτικής δικονομίας μετά το ν.4335/2015, σελ. 54: Ο κανόνας είναι ότι αρκεί η τελεσιδικία της απόφασης, και ότι μόνο όταν οι κύριες συνέπειες της δίκης προϋποθέτουν για την επέλευσή τους αμετάκλητη απόφαση, απαιτείται αμετάκλητη περάτωση.

συζήτηση που ακολουθεί μετά τη διαταχθείσα αναστολή θεωρείται, κατά την κρατούσα πια άποψη²⁶⁵, συνέχεια της προηγούμενης αρχικής συζήτησης κατ' άρθρον 254 παρ. 1 εδ. γ' ΚΠολΔ που εφαρμόζεται αναλογικά, γι' αυτό και το δικαστικό ένσημο που τυχόν καταβλήθηκε στην αρχική συζήτηση δεν αναλώνεται, και δεν απαιτείται κατά την επαναλαμβανόμενη αυτή συζήτηση η κατάθεση νέων προτάσεων ή η εκ νέου επίκληση των αποδεικτικών μέσων, δεδομένου ότι οι προτάσεις και τα αποδεικτικά μέσα που κατατέθηκαν στην αρχική συζήτηση ισχύουν και για τη συζήτηση που λαμβάνει χώρα μετά τη διαταχθείσα αναστολή. Έτσι, οι έγγραφες προτάσεις που κατατέθηκαν αρχικά, κατά τη συζήτηση επί της οποίας διατάχθηκε η αναστολή αυτή αρκούν και ισχύουν για την επαναλαμβανόμενη συζήτηση, ενώ ο διάδικος που παρίσταται νομίμως σε ένα από τα δύο στάδια, ενώ απουσιάζει από το άλλο, θεωρείται παρών και δικάζεται κατ' αντιμωλίαν κατά το άρθρο 280 παρ. 1 και 4 ΚΠολΔ²⁶⁶. Οι διάδικοι, βέβαια, μπορούν να καταθέσουν συμπληρωματικές προτάσεις σύμφωνα με το άρθρο 237 παρ. 3 εδ. γ' ΚΠολΔ το αργότερο μέχρι τη νέα συζήτηση της υπόθεσης, δίχως να προτείνονται νέοι ισχυρισμοί και νέα αποδεικτικά μέσα με την επιφύλαξη της διάταξης του άρθρου 237 παρ. 5 ΚΠολΔ, που επιτρέπει τους οπιγενείς ισχυρισμούς ή τους ισχυρισμούς που αποδεικνύονται με δικαστική ομολογία του αντιδίκου ή με έγγραφο²⁶⁷.

§5 Η παρεμπίπτουσα αγωγή

I. Εισαγωγικά

Στα παρεμπίπτοντα ανήκουν και οι παρεμπίπτουσες αγωγές. Παρεμπίπτουσα είναι η αγωγή, η οποία εγείρεται στο πλαίσιο εκκρεμούς δίκης και αναφέρεται σε έννομη σχέση δυνάμενη να επηρεάσει τη διάγνωση της κύριας υποθέσεως, που έχει εισαχθεί προς εκδίκαση με την κύρια αγωγή²⁶⁸. Οι παρεμπίπτουσες αγωγές διαφοροποιούνται από τα παρεμπίπτοντα ζητήματα, πρώτον διότι η παρεμπίπτουσα αγωγή αποτελεί τη δικονομική οδό προς συζήτηση του παρεμπίπτοντος ζητήματος όταν για τον σκοπό αυτό το δίκαιο απαιτεί αυτοτελή αίτηση και συνεπώς ιδιαίτερη διαδικασία εκδικάσεως του παρεμπίπτοντος ζητήματος, ενώ τα ουσιαστικά προδικαστικά ζητήματα εξετάζονται αυτεπαγγέλτως, και δεύτερον, διότι τα λοιπά δικονομικά παρεμπίπτοντα ζητήματα αναφέρονται μόνο στη διαδικασία και λόγω αυτού

²⁶⁵ ΕφΑθ 291/2023, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ, η οποία έκρινε ότι η αρχική και η επαναλαμβανόμενη συζήτηση παριστούν δύο συνεχόμενα δικονομικά στάδια, που αποτελούν ένα αδιάσπαστο δικονομικό σύνολο.

²⁶⁶ Απαλαγάκη-Σταματόπουλος (-Αλαπάντας), Ο Νέος Κώδικας Πολιτικής Δικονομίας, άρθρο 249.

²⁶⁷ Απαλαγάκη-Σταματόπουλος (-Αλαπάντας), Ο Νέος Κώδικας Πολιτικής Δικονομίας, άρθρο 249.

²⁶⁸ Δεληκωστόπουλος-Σινανιώτης, Ερμηνεία ΚΠολΔ, άρθρο 293.

αναστέλλουν την εκδίκαση της κύριας δίκης μέχρις ότου καταστούν ώριμα για συζήτηση, ενώ οι παρεμπόδιτες αγωγές δεν αναφέρονται μόνο στη διαδικασία, αλλά περιέχουν και νέα αίτηση. Έτσι, δεν αναστέλλουν κατ' ανάγκην την εκδίκαση της κύριας δίκης²⁶⁹.

Βάσει του άρθρου 283 παρ. 1 και 2 ΚΠολΔ «*Η παρεμπόδιτα αγωγή ανάμεσα στους ίδιους διαδίκους στο ίδιο δικαστήριο πρέπει να περιέχει μεταγενέστερη αίτηση του ενός ή του άλλου διαδίκου*» και «*Οι παρεμπόδιτες αγωγές μπορούν να ασκηθούν σε κάθε στάση της δίκης και κατ' έφεση, εκτός αν περιέχουν αυτοτελή αίτηση*». Η διάταξη αυτή, κατά την απόφαση της Συντακτικής Επιτροπής του νέου Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας²⁷⁰, αντλήθηκε από τη ρύθμιση της παλιάς πολιτικής δικονομίας. Συγκεκριμένα, αντίστοιχη ρύθμιση περιείχε το άρθρο 230, το οποίο όριζε ότι «*όλαι αι παρεμπόδιται αγωγαί, των οποίων ο λόγος υπήρχεν ήδη, γίνονται συγχρόνως. Εάν δε έγιναν μετά ταύτα τοιαύται αγωγαί, και ο λόγος των υφίστατο ήδη ότε εισήχθη η πρώτη παρεμπόδιτα αγωγή, τα δι' αυτάς έξοδα δεν συγκαταριθμούνται μεταξύ των αποδοτέων*». Ο νόμος, όμως, αρκέσθηκε στον ορισμό του αντικειμένου της παρεμπόδιτας δίκης, και δεν περιείχε ορισμό της παρεμπόδιτας αγωγής, ενώ το άρθρο 225 ΠολΔ/1834 προέβλεπε ότι το παρεμπόδιτον ζήτημα, αντικείμενο της παρεμπόδιτας αγωγής, εμποδίζει, διακόπτει ή καταργεί εντελώς την πρόοδο της κύριας δίκης. Η παρεμπόδιτα αγωγή, δηλαδή, είχε και έχει ως αντικείμενο της παρεμπόδιτον ζήτημα κατά την έννοια του άρθρου 282 ΚΠολΔ, για αυτό και αυτή, εξάλλου, ανήκει στο κεφάλαιο των παρεμπόδιτων υποθέσεων.

II. Προϋποθέσεις²⁷¹

Αρχικά, με την παρεμπόδιτα αγωγή εισάγεται αίτηση του διαδίκου για κρίση επί παρεμπόδιτοντος ζητήματος, επομένως είναι αυτονόητο ότι προϋποτίθεται η ύπαρξη δύο εννόμων σχέσεων, δηλαδή η κύρια-επίδικη και η παρεμπόδιτα, η οποία εξαρτάται από την πρώτη²⁷². Προκειμένου να ασκηθεί παραδεκτώς παρεμπόδιτα αγωγή, απαιτείται κατ' αρχήν ταυτότητα των διαδίκων της κύριας δίκης και της παρεμπόδιτας. Με άλλα λόγια, η παρεμπόδιτα αγωγή ασκείται

²⁶⁹ Κιτσικόπουλος, ΠολΔικ, άρθρο 230.

²⁷⁰ ΣχΠολΔ II, 1953, 52.

²⁷¹ Σημειωτέον ότι στη ρύθμιση του 283 ΚΠολΔ δεν εμπόδιτον, πάντως, οι ιδιόρρυθμες μορφές παρεμπόδιτες αγωγές, δηλαδή η ανταγωγή και η κύρια παρέμβαση, για τις οποίες ισχύουν ειδικοί κανόνες (για την καθεμία). Δεν αποκλείεται όμως η άσκηση και δεύτερης κύριας αγωγής ενώπιον του αρμοδίου καθ' ύλην δικαστηρίου, όμως τότε δε θα πρόκειται για παρεμπόδιτα αγωγή, αφού η παρεμπόδιτα αγωγή απαιτεί τις συγκεκριμένες προϋποθέσεις που θα αναλυθούν για την άσκησή της, βλ. Βαθρακοκόιλης, Ερμηνεία ΚΠολΔ, άρθρο 283.

²⁷² Μακρίδου, Η τακτική διαδικασία στα πρωτοβάθμια δικαστήρια, άρθρο 283.

μεταξύ των διαδίκων της ήδη εκκρεμούς -υφιστάμενης δίκης²⁷³, χωρίς όμως να απαιτείται ταύτιση των ιδιοτήτων υπό τις οποίες παρίστανται οι διάδικοι. Παρεμπόμπουσα αγωγή από διάδικο της κύριας δίκης κατά τρίτου είναι επιτρεπτή μόνο όταν αυτό προβλέπεται ειδικώς στο νόμο²⁷⁴ και συγκεκριμένα: στο άρθρο 451 παρ.1 ΚΠολΔ, σύμφωνα με το οποίο το δικαίωμα στην επίδειξη εγγράφου κατά του τρίτου-μη διαδίκου ασκείται με παρεμπόμπουσα αγωγή, στο άρθρο 88 ΚΠολΔ, που επιτρέπει την άσκηση παρεμπόμπουσας αγωγής στον εναγόμενο κατά του δικονομικού εγγυητή, που είναι τρίτος²⁷⁵, και τέλος, στην περίπτωση που ο εναγόμενος-απλός ομόδικος της κύριας αγωγής ασκεί (παρεμπόμπουσα) αγωγή εναντίον άλλου συνεναγομένου ομοδίκου²⁷⁶, αφού επί απλής ομοδικίας κάθε ομόδικος παραμένει τρίτος στις σχέσεις του με τους λοιπούς ομοδίκους σύμφωνα με τα άρθρα 74 και 75 ΚΠολΔ.

Εν συνεχεία, κρίσιμη για το παραδεκτό άσκησης της παρεμπόμπουσας αγωγής είναι η συνάφειά της με την κύρια αγωγή. Κι αυτό διότι μόνο η ύπαρξη συνάφειας μπορεί να δικαιολογήσει την παρεμβολή εμποδίων, τη διακοπή ή την κατάργηση της τακτικής προόδου της κύριας δίκης²⁷⁷. Συνάφεια γενικά συντρέχει, όταν τα αντικείμενα των δύο αγωγών εντάσσονται στην ίδια έννομη σχέση ή απορρέουν από την ίδια ιστορική αιτία ή το αυτό βιοτικό συμβάν, όταν η παρεμπόμπουσα αγωγή συνιστά παρεπόμενο της κύριας δίκης, καθώς και όταν υποβάλλεται δικονομικό αίτημα που εξυπηρετεί την εξέλιξη της κύριας δίκης²⁷⁸. Πιο συγκεκριμένα, η

²⁷³ Κλαμαρής-Κουσουήλης-Πανταζόπουλος, Πολιτική Δικονομία, 5^η εκδ., 2023, σελ. 775.

²⁷⁴ ΠΠρΑθ 3457/2015, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.

²⁷⁵ Αντίθετη άποψη έχει μέρος της θεωρίας, ενδεικτικά βλ. Μπέης, ΠολΔικ, άρθρο 283, σελ. 1214, σύμφωνα με τον οποίο δεν απευθύνεται εναντίον τρίτου η παρεμπόμπουσα αγωγή κατά του προσεπικληθέντος δικονομικού εγγυητή, διότι δια της προσεπικλήσής του ο δικονομικός εγγυητής κατέστη υποκείμενο της αρχικής έννομης σχέσης και άρα διάδικος (επιχείρημα από άρθρο 89 ΚΠολΔ). Η άποψη αυτή, όμως, δεν ακολουθείται προς το παρόν από τη νομολογία.

²⁷⁶ Όταν η κύρια αγωγή ασκείται μεταξύ του ενάγοντος-ζημιωθέντος και περισσότερων εναγομένων, και ο ένας απλός ομόδικος ασκεί παρεμπόμπουσα αγωγή κατά του άλλου ομοδίκου, τότε εισάγονται προς κρίση δύο έννομες σχέσεις δίκης, η κύρια και η παρεμπόμπουσα. Η παρεμπόμπουσα δίκη και η έκβασή της εξαρτώνται από την ενδοδιαδικαστική αίρεση της αποδοχής της αγωγής και κατά των δύο κυρίως συνεναγομένων, με την έννοια ότι η παρεμπόμπουσα αγωγή θα ερευνηθεί μόνον εάν ευδοκιμήσει και κατά των δύο η κύρια. Βλ. και Απαλαγάκη, Υποκειμενικά και αντικειμενικά όρια δεδικασμένου στην εσωτερική αναγωγική σχέση μεταξύ των περισσότερων συνυποχρέων προς αποζημίωση και συνεναγομένων, όταν έχουν ασκηθεί κύριες αγωγές από διαφορετικούς ενάγοντες κατά των αυτών εναγομένων, σε: Συλλογικό Έργο, Τιμητικός Τόμος για την Καθηγήτρια Γιάννα Καρύμπαλη-Τσίπτσιου, τόμ. 1, 2022, σελ. 69 = sakkoulas-online

²⁷⁷ Εξάλλου, η ρύθμιση αντλήθηκε από την παλιά πολιτική δικονομία, η οποία δεχόταν τη συνάφεια ως προϋπόθεση, βλ. ΣχεδΠολΔ, ΙΙ, σελ. 217: «Άρθρο 198: Αγωγή παρεμπόμπουσα συγχωρούνται μόνον, όταν έχωσι συνάφειαν προς την κυρίαν υπόθεσιν».

²⁷⁸ ΠΠρΑθ 3457/2015, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.

συνάφεια μπορεί να συνίσταται²⁷⁹: α) στην κοινή ιστορική αιτία, όταν για παράδειγμα ο δικαιούχος διατροφής ζητά περαιτέρω ποσό σε αγωγή που έχει ήδη ασκήσει, με την οποία αξίωσε μικρότερο από αυτό που εν τέλει δικαιούται, β) στο ότι η διαγνωστέα έννομη σχέση της κύριας αγωγής αποτελεί την ιστορική βάση της παρεμπίπτουσας, όταν για παράδειγμα, ζητούνται οι τόκοι του κεφαλαίου. Δηλαδή, η κύρια αγωγή εδώ έχει ως αίτημα την καταβολή του κεφαλαίου και η παρεμπίπτουσα την καταβολή των τόκων, γ) στο ότι ζητείται παρεμπιπτόντως η διάγνωση ή η διάπλαση εννόμων σχέσεων, που αποτελούν προδικαστικά της κύριας διαγνωστέας έννομης σχέσης, π.χ. η προσβολή της επίδικης δικαιοπραξίας λόγω απάτης και δ) στο ότι ζητείται η διάγνωση, η διάπλαση ή η καταψήφιση, που είναι διαδικαστικά αναγκαία για την ευνοϊκή έκβαση της κύριας δίκης, λ.χ. η αγωγή επίδειξης εγγράφων (άρθρο 451 παρ. 1 ΚΠολΔ) και η αγωγή διάγνωσης πλαστότητας προσαχθέντος εγγράφου (461 ΚΠολΔ).

Δέον να σημειωθεί επιπροσθέτως πως ο νόμος αξιώνει μεταγενέστερη αίτηση της παρεμπίπτουσας αγωγής, δηλαδή αίτηση μετά από την άσκηση της κύριας αγωγής. Η έννοια της μεταγενέστερης αίτησης είναι εδώ χρονική και αναφέρεται, λοιπόν, σε αίτηση που υποβάλλεται μετά την κύρια αίτηση²⁸⁰. Ο νόμος απαιτεί το τυπικό μόνο στοιχείο της μεταγενέστερης απλώς αιτήσεως, η οποία δύναται να αφορά διαφορά είτε προυπάρχουσα είτε επιγενόμενη της εκκρεμοδικίας της κύριας υποθέσεως²⁸¹, η οποία επέρχεται με την κατάθεση της (κύριας) αγωγής. Έτσι, αν έχουν ζητηθεί τα οφειλόμενα μισθώματα μέχρι τον χρόνο άσκησης της αγωγής, μπορεί ο μισθωτής να ασκήσει κατ' άρθρο 283 ΚΠολΔ, παρεμπίπτουσα αγωγή με την οποία να ζητεί και τα υπόλοιπα μέχρι τη συζήτηση της αγωγής οφειλόμενα μισθώματα²⁸². Πρέπει να σημειωθεί, πάντως, ότι δεν αποτελεί προϋπόθεση του παραδεκτού της -μη αυτοτελούς- παρεμπίπτουσας αγωγής στον πρώτο βαθμό η επίκληση πραγματικών γεγονότων μεταγενέστερων της εκκρεμοδικίας²⁸³. Καίτοι δεν προβλέπεται ευθέως από τον νόμο να στηρίζεται η παρεμπίπτουσα αγωγή σε γεγονότα μεταγενέστερα της άσκησης της κύριας αγωγής, υφίσταται αυτή η προϋπόθεση όταν την παρεμπίπτουσα αγωγή ασκεί ο διάδικος στο εφετείο και αιτείται αναπροσαρμογή της επίδικης αξιώσεώς του, ως απορρέουσα από την αποστολή της παρεμπίπτουσας αγωγής, που

²⁷⁹ Μπέης, ΠολΔικ, άρθρο 283, σελ. 1213.

²⁸⁰ Καλαβρός, ΠολΔικ, σελ. 560.

²⁸¹ Δεληκωστόπουλος-Σινανιώτης, Ερμηνεία ΚΠολΔ, άρθρο 293.

²⁸² Ειρ Ελευσ 4/2022, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ · ΑΠ 541/2011 ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ · Κατράς, Αγωγές, Αιτήσεις Ενοστάσεις Ενοχικού Δικαίου Αστικού Κώδικα, σελ. 620-621.

²⁸³ Καλαβρός, Πολιτική Δικονομία, σελ. 564.

αποβλέπει στην προσαρμογή του αντικειμένου της δίκης σε μεταγενέστερες εξελίξεις και σε καμία περίπτωση στην όψιμη διεύρυνσή του για λόγους προϋφιστάμενους²⁸⁴. Εφόσον η (μη αυτοτελής) παρεμπόμπουσα αγωγή ασκείται ενώπιον του εφετείου και εφόσον αφορά σε παρεπόμενες απαιτήσεις της αγωγής, απαιτούνται γεγονότα μεταγενέστερα της τελευταίας συζήτησης ενώπιον του πρωτοβαθμίου δικαστηρίου λόγω του άρθρου 525 παρ. 3 ΚΠολΔ. Έτσι, επιτρέπεται να εισαχθούν για πρώτη φορά ενώπιον του δευτεροβαθμίου δικαστηρίου με παρεμπόμπουσα αγωγή νέα αιτήματα παρεπόμενα της κύριας δίκης, όπως είναι το παρεμπόμπτον αίτημα της καταβολής τόκων οι οποίοι όμως γεννήθηκαν μετά τη συζήτηση κατά την οποία εκδόθηκε η εκκαλουμένη απόφαση²⁸⁵. Αντίστοιχα, μόνον εάν μεταγενεστέρως της συζητήσεως και μέχρι του χρόνου έκδοσης της οριστικής απόφασης επέλθουν μεταβολές στην αξία του επιδίκου, τότε μπορεί ο ενάγων με (μη αυτοτελή) παρεμπόμπουσα αγωγή να ζητήσει χρηματική αναπροσαρμογή του αιτήματος της κύριας αγωγής²⁸⁶. Σε κάθε περίπτωση, δηλαδή, η μη αυτοτελής εν γένει παρεμπόμπουσα αγωγή που ασκείται το πρώτον ενώπιον του εφετείου πρέπει να στηρίζεται σε μεταγενέστερα περιστατικά της συζητήσεως στο πρωτοβάθμιο δικαστήριο, κατά την οποία εξεδόθη η εκκαλουμένη απόφαση²⁸⁷, παρ' όλο που ο νόμος σαφή διάταξη περιέχει μόνο για τη μη αυτοτελή παρεμπόμπουσα αγωγή παρεπόμενων αξιώσεων, τόσο λόγω του άρθρου 12 παρ. 2 ΚΠολΔ όσο και λόγω του σκοπού της μη αυτοτελούς παρεμπόμπουσας αγωγής εν γένει, η οποία αποβλέπει στην προσαρμογή του αντικειμένου της δίκης σε μεταγενέστερες εξελίξεις και σε καμία περίπτωση στην όψιμη διεύρυνσή του για λόγους προϋφιστάμενους. Τέλος, για την παραδεκτή άσκηση της παρεμπόμπουσας αγωγής προβλέπεται και μία αρνητική προϋπόθεση, δηλαδή προϋπόθεση που αν συντρέχει οδηγεί σε απαράδεκτο της παρεμπόμπουσας αγωγής ελλείψει εννόμου συμφέροντος. Συγκεκριμένα, η παρεμπόμπουσα αγωγή δεν μπορεί να έχει ως αντικείμενο τη διάγνωση προδικαστικού ζητήματος. Ο νομοθέτης, ήδη με το άρθρο 331 ΚΠολΔ έχει ρυθμίσει το εν λόγω ζήτημα, επεκτείνοντας το δεδικασμένο στα

²⁸⁴ *Κεραμέυς*, Παρεμπόμπουσα αγωγή, δεδικασμένο και παραγραφή ως προς περαιτέρω ζημίες από καταστροφή δένδρων (γνμδ.), ΝοΒ, 38,1990. 597 επ.

²⁸⁵ ΕφΑθ 552/2024, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.

²⁸⁶ ΑΠ 1877/2011, ΕΠολΔ 2012.751 με παρατηρήσεις *Κατηφόρη*.

²⁸⁷ Βλ. ΕφΠειρ 256/2015, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ, με την οποία κρίθηκε πως η οικονομική κρίση (ΑΚ 288) αποτελεί γεγονός προγενέστερο της συζήτησης της αγωγής, το οποίο αναφέρεται μάλιστα και στις πρωτόδικες προτάσεις του εναγόμενου και τώρα, παρεμπιπτόντως ενάγοντος και συνεπώς η παρεμπόμπουσα αγωγή ασκείται απαράδεκτως στο εφετείο. Βλ. όμως ΑΠ 1877/2011, ΕΠολΔ 2012, 751-752, με σημ. *Κατηφόρη*, με την οποία κρίθηκε ότι μπορεί να ασκηθεί το πρώτον στο εφετείο η μη αυτοτελής παρεμπόμπουσα αγωγή με την οποία ζητείται η χρηματική αναπροσαρμογή του αιτήματος της κύριας αγωγής, λόγω δυσμενέστερων εξελίξεων, και συγκεκριμένα λόγω ουσιώδους υποτιμήσεως του νομίσματος και σημαντικής αυξήσεως τιμαρίθμου.

προδικαστικά ζητήματα χωρίς αίτηση του διαδίκου. Με άλλα λόγια, αντικείμενο της παρεμπόμπουσας αγωγής δεν μπορούν να καταστούν τα προδικαστικά ζητήματα²⁸⁸. Η προταθείσα εισαγωγή του θεσμού της παρεμπόμπουσας αναγνωριστικής αγωγής, τον οποίο γνωρίζουν πολλά ευρωπαϊκά δίκαια, αποκρούσθηκε από την πλειοψηφία της Συντακτικής Επιτροπής του ΚΠολΔ²⁸⁹. Επομένως, όταν έχει ασκηθεί (κύρια) αγωγή αποζημίωσης για μέρος μόνον της συνολικής αξίωσης, απαραδέκτως ασκείται παρεμπόμπουσα αγωγή με αναγνωριστικό αίτημα της γενικής ευθύνης του εναγομένου προς αποζημίωση²⁹⁰. Στο σημείο αυτό απαιτείται μια διευκρίνιση: είναι μεν απαράδεκτη η άσκηση παρεμπόμπουσας αγωγής προς αναγνώριση των εννόμων σχέσεων που αποτελούν προδικαστικά ζητήματα της κύριας δίκης (αφού δεν είναι απαραίτητο λόγω της αυτεπάγγελτης εξέτασής τους από το δικαστήριο), τούτο όμως δε σημαίνει ότι είναι απαράδεκτη η τυχόν παρεμπόμπουσα αναγνωριστική αγωγή περι των προκριματικών εν γένει ζητημάτων τα οποία όμως ο διάδικος πρέπει να τα αιτηθεί²⁹¹, η οποία αποτελεί εξάλλου και μία από τις κατηγορίες της συνάφειας της παρεμπόμπουσας αγωγής²⁹².

III. Διάκριση της παρεμπόμπουσας αγωγής σε αυτοτελή-μη αυτοτελή

Η παρεμπόμπουσα αγωγή διακρίνεται σε αυτοτελή και μη αυτοτελή, διάκριση με τεράστια πρακτική σημασία. Η διάκριση αυτή απορρέει από το άρθρο 283 παρ. 2 και συγκεκριμένα από το τελευταίο εδάφιο ΚΠολΔ, στο οποίο δεν αναφέρεται όμως κάποιος ορισμός της αυτοτελούς αιτήσεως. Αναφύεται λοιπόν το ερώτημα πότε η παρεμπόμπουσα αγωγή είναι αυτοτελής και πότε μη αυτοτελής. Σύμφωνα με την άποψη μέρους της θεωρίας²⁹³, το κριτήριο έγκειται στην ύπαρξη ή τη μη ύπαρξη της ουσιαστικής συνάφειας των δύο αντικειμένων της δίκης. Κατά την άποψη αυτή, μη αυτοτελής αίτηση είναι εκείνη στην οποία τα δύο αντικείμενα της δίκης είναι ουσιαστικά συναφή, δηλαδή υπάρχει εσωτερικός ή ουσιαστικός σύνδεσμος μεταξύ τους που πηγάζει είτε από την ίδια έννομη σχέση του ιδιωτικού δικαίου είτε από την ίδια αιτία. Το κριτήριο αυτό, ωστόσο, δεν είναι πάντοτε ασφαλές, διότι ουσιαστική

²⁸⁸ Καλαβρός, Πολιτική Δικονομία, σελ. 566.

²⁸⁹ ΣχΠολΔ II,404.

²⁹⁰ Νίκας, ΠολΔικ II, σελ. 402 · Σασσάνης, Έννομες συνέπειες δικαστικών αποφάσεων σε αστικό και διοικητικό δίκαιο, σελ. 29.

²⁹¹ Μπέης, ΠολΔικ, άρθρο 283, σελ. 1214.

²⁹² Π.χ. παρεμπόμπουσα αγωγή αναγνώρισεως αλλοδαπής αποφάσεως που έλυσε τον γάμο και ανέθεσε την άσκηση της γονικής μέριμνας στη μητέρα, η οποία ασκεί για λογαριασμό των ανηλίκων τέκνων της αγωγή διατροφής, Βλ. ΜονΠΧαν 39/2006, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.

²⁹³ Μανιώτη, ό.π., Δ 1995.584 επ.

συνάφεια μπορεί να υπάρξει και επί αυτοτελούς και επί μη αυτοτελούς αίτησης²⁹⁴. Έτσι, ως λύση προτάθηκε το δικονομικό κριτήριο. Τη δικονομική αυτοτέλεια ως κριτήριο οριοθέτησης της διάκρισης αυτοτελούς-μη αυτοτελούς είχε υιοθετήσει η νομολογία, ήδη από το 1971 και συγκεκριμένα με απόφασή του το Εφετείο Πατρών²⁹⁵, το οποίο έκρινε ότι αυτοτελής είναι κάθε αίτηση «*δυνάμενη να ερευνηθή και ανεξαρτήτως της κυρίας δίκης και εν μη συνδρομή έτι των προϋποθέσεων, εφ' ών θεμελιούται η κυρία αγωγή*» και επίσης και οι νεώτερες αποφάσεις των Δικαστηρίων μας²⁹⁶. Κατ' επέκταση, κατά τη νομολογία, αυτοτελής θεωρείται η αίτηση που ερευνάται ανεξάρτητα από την κύρια δίκη, ακόμη και αν δεν συντρέχουν οι προϋποθέσεις θεμελιώσεως της κύριας αγωγής, ενώ μη αυτοτελής εκείνη που τείνει απλώς σε ενίσχυση ή συμπλήρωση της κύριας²⁹⁷. Κατ' άλλη προσέγγιση, η αίτηση είναι αυτοτελής, όταν με εκείνη επαυξάνεται το αρχικό αίτημα της αγωγής, εφόσον δεν πρόκειται για παρεπόμενα του κυρίου αντικειμένου της αγωγής, τα οποία μπορούν να ζητηθούν εωσότου περατωθεί η δίκη στον πρώτο βαθμό κατ' άρθρον 223 περ. 1 ΚΠολΔ ή για οψιγενείς παρεπόμενες απαιτήσεις που μπορούν να ζητηθούν πρώτη φορά κατ' έφεση σύμφωνα με το άρθρο 525 παρ. 3 ΚΠολΔ²⁹⁸. Ως παρεπόμενες απαιτήσεις νοούνται εκείνες που αποτελούν αναγκαίο παρακολούθημα της ίδιας της απαίτησης, της οποίας επίκληση είχε γίνει στο δικόγραφο της αγωγής, με την επίδικη (δια της αγωγής) απαίτηση να αποτελεί κατά το ουσιαστικό δίκαιο προϋπόθεση για τη γένεση της πρώτης²⁹⁹. Έτσι, παρεπόμενες απαιτήσεις είναι ενδεικτικά οι τόκοι της επίδικης απαίτησης, οι καρποί, τα ωφελήματα³⁰⁰ και κατά τούτο, αν ασκηθεί για αυτές παρεμπίπτουσα αγωγή, αυτή θα είναι μη αυτοτελής.

Σύμφωνα με τα ανωτέρω, έχει διαπλαστεί μια περιπτωσιολογία διάκρισης. Έτσι, έχει κριθεί ότι μη αυτοτελής είναι η αγωγή με την οποία ζητώνται τόκοι υπερημερίας³⁰¹, η παρεμπίπτουσα αγωγή με την οποία ζητώνται οι καρποί του ακινήτου (ενώ η κύρια αγωγή έχει αίτημα την απόδοση του ακινήτου)³⁰² ή ζητείται η αύξηση διατροφής λόγω περιστατικών που γεννήθηκαν κατά τη διάρκεια της

²⁹⁴ Βλ. κατωτέρω για περιπτωσιολογία, §5 ΙΙΙ παρούσας.

²⁹⁵ ΕφΠατρ 432/1971 ΕΕΝ 1971, 331.

²⁹⁶ ΜΕφΠειρ 560/2022, δημοσιευμένη σε <https://www.efeteio-peir.gr/?p=8985>.

²⁹⁷ ΑΠ 156/2014, www.areiospagos.gr

²⁹⁸ ΠΠρΑθ 3457/2015, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.

²⁹⁹ ΟΛΑΠ 10/2007, ΝοΒ 2008, 900.

³⁰⁰ *Απαλαγάκη-Σταματόπουλος (-Ευθυμίου)*, Ο Νέος Κώδικας Πολιτικής Δικονομίας, άρθρο 525.

³⁰¹ ΑΠ 150/1984, ΝοΒ 1985.251.

³⁰² *Κιτσικόπουλος*, ΠολΔικ, άρθρο 230.

εκκρεμοδικίας³⁰³. Αυτοτελής, από την άλλη, είναι η αγωγή αποζημίωσης της ασφαλιστικής εταιρείας εναντίον της συνεναγομένης της κυρίας του ζημιογόνου αυτοκινήτου³⁰⁴. Ως αυτοτελής κρίνεται και η παρεμπίπτουσα αγωγή αποζημίωσης πιστωτικού ιδρύματος εναντίον του συνεναγομένου διευθυντικού στελέχους του για την περίπτωση καταδίκης του³⁰⁵, καθώς και η παρεμπίπτουσα αγωγή για το κονδύλιο της επιδίκασης χρηματικής ικανοποίησης λόγω ηθικής βλάβης³⁰⁶. Αποτελεί παρεμπίπτουσα αυτοτελή αγωγή η αγωγή για τόκους επί τόκων λόγω του μη παρακολουθηματικού χαρακτήρα του περί ανατοκισμού αιτήματος ως προς την απαίτηση του κεφαλαίου και των τόκων της³⁰⁷, διότι κατά το ουσιαστικό δίκαιο απαιτείται άσκηση ξεχωριστής αγωγής, αν δεν υπάρχει συμφωνία³⁰⁸, και επιπρόσθετα, αυτοτελής νοείται και κάθε αγωγή με την οποία ασκείται δικαίωμα αναγωγής κατά οφειλέτη³⁰⁹. Έχει κριθεί ότι είναι αυτοτελής η παρεμπίπτουσα αγωγή που περιέχει νέους λόγους διαζυγίου, αφού η λύση του γάμου για κάθε χωριστό λόγο δημιουργεί διάφορο αντικείμενο της δίκης διαζυγίου³¹⁰. Αντίθετα, μη αυτοτελής είναι η αγωγή μεταγενέστερης διευρύνσεως του αγωγικού αιτήματος λόγω της αυξήσεως της αξίας του προσβληθέντος αγαθού μετά την άσκηση της κύριας αγωγής και γενικά κάθε αίτηση για μεταρρύθμιση του κύριου αιτήματος λόγω μεταγενεστέρων της ασκήσεως της αγωγής εξελίξεων³¹¹, καθώς και η παρεμπίπτουσα αγωγή με την οποία ζητείται η κατ' άρθρον 387 ΑΚ εύλογη αποζημίωση λόγω του ότι πηγάζει ακριβώς ως αξίωση από το δικαίωμα υπαναχώρησης που ασκείται με την κύρια αγωγή και δεν μπορεί να επιδικασθεί χωρίς αυτήν³¹². Αυτοτελής είναι και η αίτηση προσωπικής κράτησης του αντιδίκου κατά 1047 παρ. 1 εδ. γ' ΚΠολΔ³¹³, η αγωγή που ασκεί ο εναγόμενος οδηγός κατά της ασφαλιστικής του εταιρείας, η αγωγή που ασκεί εν γένει ο ασφαλισμένος κατά της ασφαλιστικής του εταιρείας³¹⁴, η περιέχουσα αίτηση

³⁰³ ΕφΔωδ 237/2005, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ. Αντιθ. *Καλαβρός*, ό.π., σελ. 563, ο οποίος τη θεωρεί αυτοτελή.

³⁰⁴ ΕφΠατρ 476/1989 ΝοΒ 1990, 1357 επ.

³⁰⁵ *Δεληκωστόπουλος*, Οι δικονομικοί λόγοι αναίρεσης, σελ. 405-407.

³⁰⁶ *Φουρλάνος*, Παρατηρήσεις στην Εφαθ 9404/2000, ΕλλΔνη/2003.508 επ · ΑΠ 1168/2007, ΕλλΔνη/2008 (49), 1364.

³⁰⁷ ΑΠ 126/2008, Δ 2008.754 επ. με παρατηρήσεις *Μπέη* · ΟΛΑΠ 10/2007, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.

³⁰⁸ Βλ. άρθρο 296 παρ. 1 ΑΚ.

³⁰⁹ ΜΕφαγ 42/2014, ΕλλΔνη 2014.1721.

³¹⁰ ΕφΠατρ 46/1964, ΝοΒ 1966.1060.

³¹¹ *Νίκας*, Ο κρίσιμος χρόνος υπολογισμού της ζημίας στις αδικοπραξίες, Αρμ 2001.10. Βλ. και Εφ Πατρ 358/1993, ΕλλΔνη/1996.1659-1660. Έτσι, με παρεμπίπτουσα αγωγή παραδεκτώς επαυξάνεται το αίτημα αναπροσαρμογής του μηνιαίου μισθώματος λόγω ισχύος νέων διατάξεων.

³¹² *Μπέης*, ΠολΔικ, άρθρο 223.

³¹³ *Κεραμεύς*, Αστικό Δικονομικό Δίκαιο, σελ. 256.

³¹⁴ Εφαθ 1640/2023, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.

επιμηκύνσεως του χρόνου αποδόσεως του μισθίου³¹⁵ και η αγωγή αναγνωρίσεως της ανυπαρξίας της οφειλής προς το ελληνικό Δημόσιο, όταν το αγωγικό αίτημα είναι η αναγνώριση περιορισμένης οφειλής λόγω προηγούμενης ρύθμισης³¹⁶. Η παρεμπίπτουσα αγωγή επίδειξης εγγράφων θεωρείται μη αυτοτελής, καθώς από το περιεχόμενο των εγγράφων που θα επιδειχθούν εξαρτάται η θεμελίωση των πραγματικών ισχυρισμών της κύριας αγωγής³¹⁷. Μη αυτοτελής είναι, τέλος, εκείνη με αίτημα τη μείωση του τιμήματος της πώλησης και η παρεμπίπτουσα αγωγή με αίτημα αποζημιώσεως σε περίπτωση αδυναμίας παραδόσεως του συγκεκριμένου κινητού στον αγοραστή, ο οποίος έχει ήδη ασκήσει κύρια αγωγή για παράδοσή του³¹⁸.

Η ανωτέρω διάκριση εμφανίζει τεράστια πρακτική σημασία κυρίως στον χρόνο άσκησης της παρεμπίπτουσας αγωγής, στην παραίτηση του ενάγοντος από το δικόγραφο της κύριας αγωγής (άρθρο 294 ΚΠολΔ) και στην υποχρεωτικότητα προσκόμισης του εντύπου ενημέρωσης κατ' άρθρον 3 Ν. 4640/2019. Εάν και στη συνέχεια της παρούσας εργασίας τα ζητήματα αυτά θα αναφερθούν αναλυτικά, ήδη αναφέρονται συνοπτικά τα ακόλουθα: Η αυτοτελής παρεμπίπτουσα αγωγή ασκείται έως το χρονικό σημείο συζήτησης της κύριας αγωγής, με την επιφύλαξη του άρθρου 238 ΚΠολΔ για την τακτική διαδικασία. Στον αντίποδα, η μη αυτοτελής παρεμπίπτουσα αγωγή ασκείται σε κάθε στάδιο της πρωτόδικης δίκης είτε τα γεγονότα που τη θεμελιώνουν προέκυψαν μετά την άσκηση της (κύριας) αγωγής είτε αυτά προϋπήρχαν. Επίσης, μπορεί να ασκηθεί και το πρώτον κατ' έφεση, εφόσον όμως η άσκησή της δικαιολογείται από οψιγενή γεγονότα, δηλαδή από περιστατικά που γεννήθηκαν μετά την «συζήτηση» στο πρωτοβάθμιο δικαστήριο. Εν συνεχεία, επισημαίνεται ότι όταν η παρεμπίπτουσα αγωγή είναι αυτοτελής, η παραίτηση από το δικόγραφο της κύριας αγωγής δεν επιφέρει κατάργηση της παρεμπίπτουσας, αλλά μόνο της κύριας δίκης. Στον αντίποδα, όταν η εξέταση της παρεμπίπτουσας αγωγής προϋποθέτει αναγκαία τη διερεύνηση του κύριου ζητήματος, η αναδρομική κατάργηση της εκκρεμοδικίας ως προς την κύρια αγωγή συμπαράσφύρει αυτόματα και

³¹⁵ *Απαλαγάκη-Σταματόπουλος (-Πλεύρη)*, Ο Νέος Κώδικας Πολιτικής Δικονομίας, άρθρο 283.

³¹⁶ ΑΠ 151/2001, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.

³¹⁷ *Μανιώτης*, Η άσκηση παρεμπίπτουσας αγωγής σε κάθε στάση της δίκης και κατ' έφεση Δ 1996.583 επ. · ΑΠ 459/2023, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ · *Κλαμαρής*, Ζητήματα εννόμου συμφέροντος, αοριστίας της αγωγής και επίδειξης εγγράφων υπό το πρίσμα του συνταγματικού δικονομικού δικαιώματος δικαστικής Προστασίας, ΕλλΔνη 2003.597 επ, σύμφωνα με τον οποίο κατά του αντιδίκου μπορεί να ασκηθεί η παρεμπίπτουσα αγωγή σε οποιαδήποτε στάση της πρωτοβάθμιας ή δευτεροβάθμιας δίκης, εκτός και αν περιέχει αυτοτελή αίτηση.

³¹⁸ *Μανιώτης*, Η άσκηση της παρεμπίπτουσας αγωγής σε κάθε στάση της πρωτόδικης δίκης και κατ' έφεση, Δ 1995.583 επ.

την παρεμπίπτουσα, η οποία θεωρείται σαν να μην ασκήθηκε³¹⁹ κατ' εφαρμογή της διάταξης του άρθρου 295 παρ. 1 ΚΠολΔ³²⁰. Τέλος, το ενημερωτικό έντυπο του άρθρου 3 Ν. 4640/2019 δεν απαιτείται σε μη αυτοτελείς παρεμπίπτουσες αγωγές³²¹, ενώ απαιτείται σε κάθε δικόγραφο που εισάγει αυτοτελές αίτημα παροχής έννομης προστασίας³²². Υποστηρίζεται πάντως ότι στην παρεμπίπτουσα αγωγή του κυρίως εναγομένου κατά του δικονομικού εγγυητή, που σωρεύεται στο δικόγραφο της προσεπίκλησης, αν και αυτή είναι αυτοτελής, δεν απαιτείται η προσκομιδή του ενημερωτικού εγγράφου, καθώς η τύχη της εξαρτάται από το αποτέλεσμα της δίκης της κύριας αγωγής, με συνέπεια οποιαδήποτε ενημέρωση για τη δυνατότητα διαμεσολάβησης να αποβαίνει αλυσιτελής³²³.

IV. Η άσκηση της παρεμπίπτουσας αγωγής

Η παρεμπίπτουσα αγωγή δεν παύει να είναι αγωγή. Αυτό σημαίνει ότι η παρεμπίπτουσα αγωγή πρώτον πρέπει να έχει όλα τα στοιχεία της αγωγής, ήτοι νόμιμο λόγο, ιστορική βάση και αίτημα³²⁴ και δεύτερον, ασκείται με κατάθεση και επίδοση, εφαρμοζομένων των γενικών διατάξεων 215, 216 και 226-230 ΚΠολΔ. Απαιτείται δηλαδή η τήρηση προδικασίας και η τυχόν άσκησή της με τις προτάσεις είναι απαράδεκτη³²⁵. Τούτο υποστηριζόταν ήδη πολύ πριν τη ρύθμιση του ισχύοντος άρθρου 238 ΚΠολΔ³²⁶, στη βάση του άρθρου 111 ΚΠολΔ, το οποίο όριζε ότι είναι τηρητέα η προδικασία, στην οποία υπόκειται κάθε αίτηση δικαστικής προστασίας «κυρία η παρεμπίπτουσα», εκτός αν άλλως ο νόμος ορίζει. Το άρθρο 111 ΚΠολΔ ισχύει ατόφιο και σήμερα με την 2^η του παράγραφο να ορίζει ότι *«καμιά κύρια ή παρεμπίπτουσα αίτηση για δικαστική προστασία δεν μπορεί να εισαχθεί στο δικαστήριο χωρίς να τηρηθεί προδικασία εκτός αν ο νόμος ορίζει διαφορετικά. Η αίτηση που έχει εισαχθεί χωρίς προδικασία απορρίπτεται ως απαράδεκτη και αυτεπαγγέλτως»*. Η μη απόρριψη της παρεμπίπτουσας αγωγής ως απαράδεκτης σε μία τέτοια περίπτωση ιδρύει τον αριθμό 14 λόγο αναιρέσεως του άρθρου 559 ΚΠολΔ, εφόσον οι αιτιάσεις που τον θεμελιώνουν προτάθηκαν στα δικαστήρια της ουσίας.

³¹⁹ Κεραμής-Κονδύλης-Νίκας (-Μακρίδου), Ερμηνεία ΚΠολΔ, άρθρο 282.

³²⁰ ΜΠρΠειρ 211/2019, δημοσιευμένη σε <https://www.protodikeio-peir.gr/?p=2928>.

³²¹ Μαχαίρας-Ορφανίδης-Πανταζόπουλος (-Πλατιά), Η Διαμεσολάβηση, σελ. 59 · ΜΠρΚαβ 70/2021, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ. Κατά την εδώ υποστηριζόμενη άποψη απαιτείται, όμως, κατάρτιση πρακτικού διαμεσολάβησης ακόμα και για τη μη αυτοτελή παρεμπίπτουσα αγωγή, διότι δεν παύει να πρόκειται για μία νέα και ξεχωριστή έννομη σχέση που επιλύθηκε με διαμεσολάβηση.

³²² Μαχαίρας-Ορφανίδης-Πανταζόπουλος (-Πλατιά), Η Διαμεσολάβηση, σελ. 59.

³²³ Μαχαίρας-Ορφανίδης-Πανταζόπουλος (-Πλατιά), Η Διαμεσολάβηση, σελ. 59

³²⁴ ΜΠρΑθ 497/2014, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.

³²⁵ ΟΛΑΠ 2/1994 ΕλλΔνη/1994,352· ΜονΠρ Αθ 745/2017 ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.

³²⁶ Μπέης, ΠολΔικ., άρθρο 283, σελ. 1214.

Αναφορικά με τον χρόνο άσκησής της, το άρθρο 283 παρ. 2 ΚΠολΔ ορίζει ότι «οι παρεμπίπτουσες αγωγές μπορούν να ασκηθούν σε κάθε στάση της δίκης και κατ' έφεση εκτός αν περιέχουν αυτοτελή αίτηση». Έτσι, η βούληση του νομοθέτη είναι οι αυτοτελείς να μην μπορούν να ασκηθούν το πρώτον στο εφετείο, ακόμα και αν συναινεί ο αντίδικος, αλλά να ασκούνται μέχρι τη συζήτηση στο πρωτοβάθμιο δικαστήριο, ενώ οι μη αυτοτελείς παρεμπίπτουσες αγωγές λόγω της φύσης τους, να ασκούνται οποτεδήποτε, σε κάθε στάση της κύριας δίκης, ακόμα και το πρώτον στο εφετείο. Στο σημείο αυτό σημαντικό είναι να διευκρινιστεί η έννοια «σε κάθε στάση της δίκης». Στάση της δίκης είναι η συζήτηση της υπόθεσης είτε αυτεπαγγέλτως είτε με πρόταση (αίτηση) του διαδίκου. Στάση της δίκης δημιουργείται, εξάλλου, όταν το δικαστήριο επιλαμβάνεται της ουσίας της υπόθεσης με νόμιμο τρόπο, όπως όταν εισάγεται κλήση για συζήτηση της ουσίας της υπόθεσης³²⁷. Η μη αυτοτελής παρεμπίπτουσα αγωγή, εκτός από κάθε στάση της πρωτοβάθμιας δίκης, ασκείται και για πρώτη φορά στο εφετείο, οπότε εφόσον ασκείται παραδεκτώς ενώπιον του δευτεροβάθμιου δικαστηρίου, πρέπει στη συνέχεια να εξετασθεί κατ' ουσίαν, συνεκδικαζόμενη με την κρινόμενη έφεση (άρθρο 246 ΚΠολΔ)³²⁸. Η διάταξη του άρθρου 283 παρ. 2 ΚΠολΔ, η οποία επιτρέπει την άσκηση κάθε μη αυτοτελούς παρεμπίπτουσας αγωγής για πρώτη φορά ενώπιον του εφετείου συνιστά επιτρεπτή εξαίρεση στον κανόνα των δύο βαθμών δικαιοδοσίας του άρθρου 12 ΚΠολΔ, καθόσον με αυτόν τον τρόπο επιτυγχάνεται η αποφυγή έκδοσης αντιφατικών αποφάσεων. Στην περίπτωση, όμως, που είναι δυνατή μια σώρευση των αξιώσεων στο δικόγραφο της κύριας αγωγής έτσι ώστε να τηρηθεί ο κανόνας των δύο βαθμών δικαιοδοσίας και προτίμησε ο διάδικος να τις προβάλει με παρεμπίπτουσα αγωγή κατ' ευθείαν στην κατ' έφεση δίκη, η μη τήρηση του κανόνα του άρθρου 12 ΚΠολΔ δεν είναι απαραίτητη για την εξυπηρέτηση της ασφάλειας του δικαίου. Σε μια τέτοια περίπτωση, η προσφυγή στη δυνατότητα που παρέχει το άρθρο 283 παρ. 2 είναι άσχετη προς την εκπλήρωση του σκοπού του νόμου και είναι ανεπιθύμητη από άποψη νομοθετικής πολιτικής, αφού βασική αιτία που στη συγκεκριμένη περίπτωση οδηγεί στην άσκηση της παρούσας αγωγής τον διάδικο δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι είναι επιτάχυνση της διαδικασίας ή αποφυγή έκδοσης αντιφατικών αποφάσεων αλλά η μη τήρηση του κανόνα του άρθρου 12 ΚΠολΔ. Μια τέτοια άσκηση της δυνατότητας για προβολή αιτημάτων παροχής δικαστικής προστασίας που παρέχει

³²⁷ Κατράς, Ερμηνεία ΚΠολΔ, άρθρο 309, υποσημ. 5,6 και 10.

³²⁸ ΕφΑθ 6983/1990 ΕλλΔνη 1991.1630.

στα μέρη το άρθρο 283 παρ. 2 πρέπει να θεωρείται καταχρηστική³²⁹. Για αυτόν τον λόγο, όπως ήδη έχει αναφερθεί, η παρεμπίπτουσα αγωγή η οποία ασκείται ενώπιον του εφετείου προϋποθέτει ύπαρξη γεγονότων μεταγενεστέρων της καταθέσεως των προτάσεων στην τακτική διαδικασία και μεταγενεστέρων της συζήτησεως στις ειδικές διαδικασίες, στο πρωτοβάθμιο δικαστήριο³³⁰. Ειδικώς, η άσκηση μη αυτοτελούς παρεμπίπτουσας αγωγής που αφορά σε παρεπόμενες απαιτήσεις μπορεί να γίνει ακόμα και μέχρι τη συζήτηση ενώπιον του εφετείου και μετ' αναίρεση ακόμη κατά επιλογή του διαδίκου, ο οποίος μπορεί να τις ασκήσει αυτοτελώς σε νέα δίκη³³¹. Με άλλα λόγια, η παρά των διαδίκων κατ' αλλήλων άσκηση παρεμπίπτουσας αγωγής που περιέχει παρεπόμενο αίτημα (μη αυτοτελής παρεμπίπτουσα αγωγή) είναι επιτρεπτή και στην κατ' έφεση δίκη, η οποία ανοίγεται εκ νέου μετά την αναίρεση της τελεσίδικης απόφασης και την παραπομπή της υποθέσεως προς περαιτέρω εκδίκαση στο δικαστήριο που εξέδωσε την αναιρεθείσα απόφαση, εφόσον κατέστησαν απαιτητοί μετά το χρόνο της συζήτησης στον πρώτο βαθμό³³². Αντιθέτως, η αυτοτελής παρεμπίπτουσα αγωγή ασκείται έως τη συζήτηση στο πρωτοβάθμιο δικαστήριο με την επιφύλαξη του 238 ΚΠολΔ για την τακτική διαδικασία. Ως συζήτηση θα πρέπει να θεωρηθεί και η μετά τυχόν ματαίωση ή αναβολή³³³.

Στην τακτική διαδικασία, το άρθρο 238 ΚΠολΔ, στην ισχύουσα μορφή του, τροποποιήθηκε με το άρθρο 13 του Ν. 4842/2021 και ορίζει τα εξής: *«παρεμπίπτουσες αγωγές, ανταγωγές, παρεμβάσεις, προσεπικλήσεις και ανακοινώσεις στην περίπτωση του άρθρου 237 κατατίθενται και επιδίδονται σε όλους τους διαδίκους μέσα σε προθεσμία 60 ημερών από την κατάθεση της αγωγής [...] Η κατάθεση των προτάσεων γίνεται σε προθεσμία 120 ημερών από την κατάθεση της αγωγής [...]. Για την προσθήκη ισχύει η παράγραφος 2 του άρθρου 237 ΚΠολΔ»*. Η διάταξη αυτή προκαλεί ερμηνευτικό πρόβλημα, αφού αναφέρεται γενικώς στις παρεμπίπτουσες αγωγές, χωρίς να διευκρινίζει αν καταλαμβάνει τις αυτοτελείς, τις μη αυτοτελείς ή και τις δύο, ενώ τη νομολογία δεν την έχει απασχολήσει ακόμα το εν λόγω ζήτημα. Κατά μια εκδοχή, θα πρέπει να γίνει δεκτό ότι το νέο άρθρο 238 ΚΠολΔ αφορά στις

³²⁹ Μανιώτης, ό.π., σελ. 594.

³³⁰ ΕφΠειρ 256/2015, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.

³³¹ Κεραμεύς-Κονδύλης-Νίκας (-Πανταζόπουλος), Ερμηνεία ΚΠολΔ, άρθρο 525.

³³² ΑΠ 971/1998, ΕλλΔνη/1999.278 επ.

³³³ Βαθρακοκοίλης, Ερμηνεία ΚΠολΔ, άρθρο 283 · Βλ. και Απαλαγάκη-Σταματόπουλο (-Πλεύρη), Ο Νέος ΚΠολΔ, άρθρο 281 ΚΠολΔ: *δεν αποτελεί συζήτηση η εκείνη στην οποία παραπέμφθηκε η υπόθεση στο αρμόδιο δικαστήριο ή η συζήτηση που ματαιώθηκε κατ' άρθρον 260 ή αναβλήθηκε κατ' άρθρον 241 ΚΠολΔ ή ανεστάλη κατ' άρθρον 249.*

αυτοτελείς αγωγές³³⁴. Οι μη αυτοτελείς εξακολουθούν να ρυθμίζονται από την ειδικότερη διάταξη της παραγράφου 2 του άρθρου 283 ΚΠολΔ, αφού εν προκειμένω «ο νόμος (δηλαδή το άρθρο 283 ΚΠολΔ) ορίζει διαφορετικά». Απαιτείται, δηλαδή, συσταλτική ερμηνεία της διατάξεως του 238 ΚΠολΔ σε συνδυασμό με τα άρθρα 111 παρ. 2 και 283 παρ. 2 ΚΠολΔ, ώστε να συμπεριλάβει μόνον τις αυτοτελείς παρεμπόπτουσες αγωγές. Παρ' όλα αυτά, στην άποψη αυτή θα μπορούσε να αντιταχθεί πως πρώτον, το γράμμα του νόμου (238 ΚΠολΔ) είναι σαφές και δεν προβαίνει σε καμία διάκριση, αλλά αναφέρεται συλλήβδην στις παρεμπόπτουσες αγωγές και δεύτερον, πως είναι αδύνατο να μπορούν να ασκηθούν οι μη αυτοτελείς παρεμπόπτουσες αγωγές της ισχύουσας τακτικής διαδικασίας σε κάθε στάση της δίκης εξαιτίας της διαδικαστικής ιδιαιτερότητας της νέας τακτικής διαδικασίας. Συνεπώς, κατά την εδώ υποστηριζόμενη άποψη, το άρθρο 238 ΚΠολΔ αποτελεί σαφή διάταξη και καταλαμβάνει τόσο τις αυτοτελείς όσο και τις μη αυτοτελείς παρεμπόπτουσες αγωγές. Η διαφορά είναι ότι εάν χαθεί η προθεσμία του 238 ΚΠολΔ, η μη αυτοτελής παρεμπόπτουσα αγωγή μπορεί να ασκηθεί και στον δεύτερο βαθμό, ενώ η αυτοτελής δεν μπορεί και μένει συνεπώς μόνο η δυνατότητα να ασκηθεί κύρια αγωγή για το αντικείμενό της. Γενικώς, όμως, το ζήτημα είναι ανάγκη να επιλυθεί είτε νομοθετικά είτε νομολογιακά, καθώς η διάταξη του 238 ΚΠολΔ είναι ατυχής.

Στις ειδικές διαδικασίες δεν υφίσταται κάποιο ειδικό άρθρο για την παρεμπόπτουσα αγωγή, όπως συμβαίνει πια με το άρθρο 238 ΚΠολΔ στην τακτική. Δεν ρυθμίζεται το ζήτημα ειδικά στο 591 ΚΠολΔ και έτσι, για την μη αυτοτελή παρεμπόπτουσα αγωγή με την οποία ζητούνται περαιτέρω μισθώματα, θα πρέπει να εφαρμοσθεί εν προκειμένω το 283 παρ. 2, δηλαδή να ασκείται σε κάθε στάση της δίκης με αυτοτελές δικόγραφο, αλλά και κατ' έφεση. Η αυτοτελής, από την άλλη, θα ασκείται έως τη συζήτηση της κύριας αγωγής. Στην πράξη, δηλαδή, στις ειδικές διαδικασίες, η παρεμπόπτουσα αγωγή, αν ασκηθεί σε πρώτο βαθμό, μπορεί να ασκηθεί έως τη συζήτηση στο ακροατήριο της κύριας αγωγής, οπότε το δικαστήριο θα αναβάλει τη συζήτηση της κύριας αγωγής στη δικάσιμο της παρεμπόπτουσας, αν στην τελευταία έχει δοθεί διαφορετική δικάσιμο, ώστε να συνεκδικασθούν.

Διευκρινίστηκε ότι η παρεμπόπτουσα αγωγή, που περιέχει μη αυτοτελές αίτημα, μπορεί να ασκηθεί σε κάθε στάση της δίκης για πρώτη φορά και ενώπιον του

³³⁴ *Απαλαγάκη-Σταματόπουλος (-Πλεύρη)*, Ο Νέος ΚΠολΔ, άρθρο 284. Βλ. και *Μακρίδου*, Οι σημαντικότερες τροποποιήσεις του ν. 4842/2021 στην Τακτική διαδικασία, σελ. 5-6, σε <https://enobe.org.gr/?p=3616>.

δευτεροβάθμιου δικαστηρίου, εφόσον, βέβαια τα θεμελιωτικά της γεγονότα έλαβαν χώρα μετά τη συζήτηση ενώπιον του πρωτοβάθμιου δικαστηρίου, ενώ η αυτοτελής ασκείται έως τη συζήτηση με την επιφύλαξη των όσων ισχύουν στην τακτική διαδικασία³³⁵. Είναι φανερό, λοιπόν, ότι το στάδιο της έκκλητης δίκης είναι το ύστατο χρονικό σημείο, ώστε να ασκηθεί παρεμπίπτουσα (μη αυτοτελής) αγωγή. Όμως, αν χαθεί αυτή η προθεσμία ή αν ο ενάγων δεν επιθυμεί να ασκήσει έφεση, επιτρέπεται να αξιώσει χρηματική αναπροσαρμογή του αιτήματος της κύριας αγωγής του με δεύτερη κύρια αγωγή, δηλαδή με αγωγή που θα ασκηθεί στο καθ' ύλην αρμόδιο πρωτοβάθμιο δικαστήριο, ανεξάρτητα από την έναρξη της έκκλητης δίκης και η οποία δεν είναι παρεμπίπτουσα. Ωστόσο, το δεδικασμένο (άρθρα 321, 322, 324 ΚΠολΔ) της πρώτης κύριας αγωγής, θέτει φραγμό στη δεύτερη, επίσης κύρια, αγωγή. Ο ενάγων, δηλαδή, δεν μπορεί μέσα στα όρια της ίδιας χρονικής περιόδου να επικαλεσθεί μετά την τελεσιδικία νέους πραγματικούς ισχυρισμούς ή νέα αποδεικτικά μέσα, επιδιώκοντας τη διεύρυνση της καταδίκης του εναγομένου³³⁶. Συνεπώς, πρόκειται για χρονικό φραγμό κοινό, με την έννοια ότι αν ακολουθηθεί η οδός της παρεμπίπτουσας αγωγής, η άσκησή της μπορεί να γίνει μόνο για περιστατικά που γεννήθηκαν μετά την τελευταία «συζήτηση» της κύριας αγωγής, και αν προτιμηθεί η άσκηση χωριστής κύριας αγωγής, μπορεί να της αντιταχθεί το δεδικασμένο που απορρέει από την τελεσιδική κρίση της πρώτης αγωγής κατ' άρθρον 321 ΚΠολΔ.

Σύμφωνα με το άρθρο 283 παρ. 1 ΚΠολΔ, η παρεμπίπτουσα αγωγή ασκείται «στο ίδιο δικαστήριο» με την κύρια αγωγή. Επί παρεμπίπτουσας αγωγής, δηλαδή, εφαρμοστέα είναι η διάταξη του άρθρου 31 παρ. 1 ΚΠολΔ (δωσιδικία συνάφειας) και έτσι η παρεμπίπτουσα αγωγή είτε είναι μη αυτοτελής είτε είναι αυτοτελής υπάγεται

³³⁵ Υπό το προισχύσαν νομοθετικό καθεστώς γινόταν δεκτό ότι οι αυτοτελείς παρεμπίπτουσες αγωγές ασκούνται έως τη συζήτηση στον πρώτο βαθμό, αλλιώς απορρίπτονταν αυτεπαγγέλτως ως απαράδεκτες, Βλ. *Κεραμεύς*, ΝοΒ 1990.599. Συνακόλουθα, είχε κριθεί ότι παραδεκτώς ασκείται ενώπιον του πρωτοβάθμιου δικαστηρίου παρεμπίπτουσα αγωγή με αυτοτελές αίτημα έως και τη συζήτηση που ακολουθεί την κατ' άρθρο 250 ΚΠολΔ διαταχθείσα αναστολή της συζητήσεως της κύριας αγωγής, δοθέντος ότι έως το χρονικό αυτό σημείο δεν έχει ολοκληρωθεί η -αποτελούμενη από τα δύο ως άνω συνεχόμενα δικονομικά στάδια- ενιαία συζήτηση της κύριας υποθέσεως, ούτε, δε, το επίδικο αντικείμενό της έχει περιέλθει προς διάγνωση στη δικαιοδοτική εξουσία του πρωτοβάθμιου δικαστηρίου, προς έκδοση οριστικής αποφάσεως. Είχε κριθεί, όμως, ότι απαράδεκτα ασκήθηκε (αυτοτελής παρεμπίπτουσα) με την κλήση για συζήτηση μετά τη διεξαγωγή πραγματογνωμοσύνης, Βλ. ΠΠρΑθ 3457/2015, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ και ΑΠ 1168/2007 ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ, αντίστοιχα. Αντιθ. ο *Καλαβρός*, Πολιτική Δικονομία, σελ. 564, ο οποίος υποστήριζε ότι ήταν επιτρεπτή η άσκηση της παρεμπίπτουσας αγωγής και μετά τη συζήτηση λόγω του άρθρου 285 εδ. β' ΚΠολΔ.

³³⁶ *Κεραμεύς*, Παρεμπίπτουσα αγωγή, δεδικασμένο και παραγραφή ως προς περαιτέρω ζημίες από καταστροφή δένδρων (γνμδ), ΝοΒ, 38, 1990. 597 επ.

στην αποκλειστική αρμοδιότητα του δικαστηρίου της κύριας δίκης³³⁷. Αν η παρεμπίπτουσα, όμως αγωγή, υπάγεται σε ιεραρχικώς ανώτερο δικαστήριο από αυτό της κύριας αγωγής, κατά την κρατούσα γνώμη³³⁸ η αγωγή θα παραπεμφθεί στο ανώτερο δικαστήριο και ας είναι το μεταγενέστερα επιληφθέν, ενώ κατά άλλη άποψη³³⁹, το δικαστήριο της κύριας αγωγής επιλαμβάνεται πάντοτε της παρεμπίπτουσας λόγω του άρθρου 285 ΚΠολΔ. Ενώ το άρθρο 246 ΚΠολΔ ιδρύει διακριτική ευχέρεια του δικαστηρίου να διατάξει την ένωση ή την συνεκδίκαση περισσότερων αγωγών που εκκρεμούν ενώπιον του, εντούτοις το άρθρο 285 εδ. α' ΚΠολΔ καθιστά την συνεκδίκαση κύριας και παρεμπίπτουσας αγωγής υποχρεωτική, όταν ο ενδιαφερόμενος διάδικος ασκήσει την δεύτερη αγωγή ως παρεμπίπτουσα στα πλαίσια εκκρεμοδικίας της πρώτης. Η βασική, μάλιστα, σημασία της άσκησης της παρεμπίπτουσας αγωγής έγκειται διαδικαστικά στη συνεκδίκασή της με την κύρια δίκη. Αυτό πρακτικά σημαίνει ότι ο διάδικος που άσκησε την παρεμπίπτουσα αγωγή θα υποβάλει αίτημα συνεκδίκασης των δύο αγωγών με τις προτάσεις του επί της κύριας αγωγής και το δικαστήριο θα είναι υποχρεωμένο να τις συνεκδικάσει. Τούτο επιβάλλεται, εξάλλου, από την ανάγκη ενιαίας κρίσης της διαφοράς. Σε περίπτωση, έτσι, αναβολής της κύριας δίκης, αναβάλλεται και η συζήτηση για την παρεμπίπτουσα αγωγή³⁴⁰. Ζήτημα ανακύπτει, αν για τη συνεκδίκαση κύριας και παρεμπίπτουσας δίκης απαιτείται ταυτότητα διαδικασίας, με την κρατούσα άποψη³⁴¹ να υποστηρίζει την υποχρεωτικότητα υπαγωγής στην ίδια διαδικασία, αφού επί υπαγωγής δύο αγωγών σε διαφορετικό είδος διαδικασίας δε νοείται συνεκδίκαση, όπως προκύπτει από τη ρύθμιση για τη συνεκδίκαση στο άρθρο 246 ΚΠολΔ, ενώ αν δεν συντρέχει η ταυτότητα διαδικασίας, η παρεμπίπτουσα αγωγή παραπέμπεται στο αρμόδιο, κατά την προσήκουσα διαδικασία, δικαστήριο³⁴². Γίνεται δεκτό ότι όταν έχει διαταχθεί συνεκδίκαση των υποθέσεων ο διάδικος δεν μπορεί να επισπεύσει τη συζήτηση της μιας από αυτές λόγω της ενδοδιαδικαστικής δέσμευσης της απόφασης και επομένως, αν το δικόγραφο της κλήσεως αφορά μόνον στη μια από τις συνεκδικαζόμενες διαδικαστικές πράξεις, κηρύσσεται απαράδεκτη η συζήτηση όλων,

³³⁷ Καλαβρός, Πολιτική Δικονομία., σελ. 566 · Κιτσικόπουλος, ΠολΔικ, άρθρο 230: η δωσιδικία της συνάφειας έχει ως συνέπεια το αρμόδιο για την κύρια δίκη δικαστήριο να καθίσταται αρμόδιο και για την παρεμπίπτουσα, ακόμα και αν άλλως θα ήταν αναρμόδιο για αυτήν.

³³⁸ Απαλαγάκη-Σταματόπουλος (-Μπαλογιάννη), Ο Νέος Κώδικας Πολιτικής Δικονομίας, άρθρο 31.

³³⁹ Κιτσικόπουλος, Πολιτική Δικονομία, άρθρο 230.

³⁴⁰ Βαθρακοκοίλης, Ερμηνεία ΚΠολΔ, άρθρο 285.

³⁴¹ Καλαβρός, ό.π., σελ. 566.

³⁴² Φουρλάνος, Παρατηρήσεις στην Εφαθ 9404/2000, ΕλλΔνη 2003.508 επ.

και της κύριας και της παρεμπίπτουσας αγωγής³⁴³. Αν η κύρια αγωγή έχει εισαχθεί προς εκδίκαση με άλλη διαδικασία από την προσήκουσα και παραπέμπεται σε άλλη συνεδρίαση ώστε να δικάσθει με την προσήκουσα, λόγω της αρχής της επικουρικότητας, η παρεμπίπτουσα αγωγή πρέπει να παραπεμφθεί επίσης για συζήτηση σε άλλη συνεδρίαση. Και τούτο διότι, από τη διάταξη του άρθρου 31 του ΚΠολΔ προκύπτει ότι δίκες που έχουν μεταξύ τους σχέση κυρίου και παρεπομένου, ιδίως οι παρεμπίπτουσες αγωγές, υπάγονται στην αποκλειστική αρμοδιότητα του δικαστηρίου της κύριας δίκης. Έτσι, σε περίπτωση παραπομπής της κύριας αγωγής στο καθ' ύλην αρμόδιο δικαστήριο, συμπαραπέμπονται λόγω της αρχής της επικουρικότητας και οι παρεμπίπτουσες αγωγές³⁴⁴. Αν ο δικαστής κρίνει ότι η κύρια δίκη είναι ώριμη για να εκδοθεί οριστική απόφαση, ενώ η παρεμπίπτουσα αγωγή πρέπει να εξεταστεί περαιτέρω, κατ' εξαίρεση εκδίδει απόφαση για την κύρια δίκη και παραπέμπει την παρεμπίπτουσα σε ιδιαίτερη συζήτηση σύμφωνα με το άρθρο 285 εδ. β' ΚΠολΔ. Τέτοια διάσπαση δε χωρεί στα προδικαστικά ζητήματα ως ειδική κατηγορία των παρεμπίπτόντων, αφού αποκλείεται να είναι ώριμη η κύρια δίκη προς έκδοση οριστικής απόφασης προτού αυτά επιλυθούν. Η παρεμπίπτουσα αγωγή όμως μπορεί να παραπεμφθεί σε ιδιαίτερη συζήτηση και θα κριθεί πια αυτοτελώς, δηλαδή επέρχεται χωρισμός κύριας και παρεμπίπτουσας. Μάλιστα, αν εκδοθεί οριστική απόφαση για την κύρια δίκη, που ήταν ώριμη, επέρχεται χωρισμός της δίκης ως προς την παρεμπίπτουσα αγωγή, ακόμα και αν δεν περιληφθεί διάταξη στην απόφαση για την παραπομπή της σε ιδιαίτερη συζήτηση, αφού ο χωρισμός μπορεί να επέλθει και σιωπηρά, για παράδειγμα με την απόφαση του δικαστηρίου με την οποία διατάσσονται αποδείξεις για την παρεμπίπτουσα αγωγή³⁴⁵. Η συνδρομή των προϋποθέσεων παραπομπής σε ιδιαίτερη συζήτηση κρίνεται από τον δικαστή και είναι ανέλεγκτη³⁴⁶. Καταληκτικά, είναι αυτονόητο ότι οι παρεμπίπτουσες αγωγές και αιτήσεις δεν δύνανται να εξετασθούν αν υπάγονται σε διαφορετική δικαιοδοσία³⁴⁷.

³⁴³ ΜΠρΠρεβ 4/2016, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.

³⁴⁴ ΜΠρΠειρ 3378/2022, δημοσιευμένη σε <https://www.protodikeio-peir.gr/?p=7970>.

³⁴⁵ Κωστάκος, Έφεση και αναίρεση κατ' αποφάσεως με διατάξεις οριστικές και μη οριστικές, ΕλλΔνη/1990,254.

³⁴⁶ Δεληκωστόπουλος-Σινανιώτης, Ερμηνεία ΚΠολΔ, άρθρο 295.

³⁴⁷ Στο σημείο αυτό παρατηρείται και μία διαφορά με τα παρεμπίπτοντα ζητήματα, τα οποία εξετάζονται από το δικαστήριο και αν ακόμα αυτό δεν έχει δικαιοδοσία για τη διάγνωσή τους, όπως συμβαίνει συνήθως στην εξέταση των διοικητικής φύσεως ζητημάτων, Βλ. Ράμμος, Εγχειρίδιον Αστικού Δικονομικού Δικαίου, Ι, σελ. 505.

V. Η σχέση της παρεμπόπτουσας αγωγής με τα άρθρα 223 και 224 ΚΠολΔ

Ως προς τη μεταβολή αιτήματος της κύριας αγωγής από τον παρεμπόπτως ενάγοντα ισχύουν τα ακόλουθα: Το άρθρο 223 ΚΠολΔ έχει σκοπό να αποτρέψει την εισαγωγή προς συζήτηση αιτήσεως παροχής δικαστικής προστασίας χωρίς να έχει τηρηθεί η προδικασία. Δεν αποκλείει όμως στο πλαίσιο της ίδιας διαδικασίας να κριθούν αιτήσεις που έχουν υποβληθεί σε ιδιαίτερη προδικασία. Η δυνατότητα που παρέχει το άρθρο 283 παρ. 2 ΚΠολΔ με τις παρεμπόπτουσες αγωγές δεν οδηγεί σε παράκαμψη του σταδίου της προδικασίας. Προκύπτει, δηλαδή, ότι εφόσον διαφυλάσσεται η τήρηση προδικασίας δεν αποκλείεται στον ενάγοντα να επικαλεσθεί κατά τη διάρκεια της δίκης άλλο αίτημα. Συνεπώς, ο σκοπός του άρθρου 223 ΚΠολΔ δεν θίγεται από την άσκηση παρεμπόπτουσών αγωγών χωρίς αυτοτελές αίτημα σε κάθε στάση της πρωτόδικης δίκης και κατ' έφεση³⁴⁸. Αν ο ενάγων έχει ασκήσει αναγνωριστική αγωγή, δεν δικαιούται με τις προτάσεις του να ζητήσει την καταδίκη του εναγομένου, δηλαδή δεν επιτρέπεται να τρέψει το αίτημά του από αναγνωριστικό σε καταψηφιστικό δια των προτάσεών του. Αν ο ενάγων θέλει να μεταβάλει την εκκρεμή αναγνωριστική αγωγή του σε καταψηφιστική, θα πρέπει να σωρεύσει το καταψηφιστικό αίτημα δια παρεμπόπτουσας αγωγής, που μπορεί να ασκήσει με κατάθεση αυτοτελούς δικογράφου και επίδοση στον αντίδικο³⁴⁹. Εξάλλου, το άρθρο 585 παρ. 1 ΚΠολΔ ορίζει ότι για την άσκηση, την εισαγωγή για συζήτηση και για τη συζήτηση της ανακοπής εφαρμόζονται οι διατάξεις της αγωγής, επομένως και στην ανακοπή τρίτου (936 ΚΠολΔ). Έτσι, έχει γίνει δεκτό ότι αν ο τριτανακόπτων ζητήσει με το δικόγραφο της ανακοπής μόνο την αναγνώριση του δικαιώματός του (π.χ. την αναγνώριση κυριότητας) δεν μπορεί βεβαίως με τις προτάσεις του να το τρέψει σε καταψηφιστικό ζητώντας την καταδίκη του καθ' ου η ανακοπή σε απόδοση του πράγματος, μπορεί όμως να σωρεύσει το καταψηφιστικό του αίτημα για απόδοση του πράγματος που του ανήκει με παρεμπόπτουσα ανακοπή κατ' άρθρον 283 παρ. 2 ΚΠολΔ³⁵⁰.

Αντίστοιχα με το άρθρο 223 ΚΠολΔ, η κατ' άρθρον 224 ΚΠολΔ απαγόρευση της μεταβολής της ιστορικής βάσης της αγωγής δεν εμποδίζει στον ενάγοντα να στηρίξει την αγωγή του σε νέα βάση, εφόσον όμως τηρηθεί η προδικασία του άρθρου 111

³⁴⁸ *Μανιώτης*, Η άσκηση της παρεμπόπτουσας αγωγής σε κάθε στάση της πρωτόδικης δίκης και κατ' έφεση, Δ 1995.592-594.

³⁴⁹ *Μπέης*, ΠολΔικ, άρθρο 223.

³⁵⁰ ΕφΠειρ 475/1995, Δ 1995.973 επ., με παρατηρ. *Μπαλογιάννη*.

ΚΠολΔ, δηλαδή η κατάθεση στη γραμματεία του δικάζοντος δικαστηρίου και η κοινοποίηση στον εναγόμενο του δικογράφου³⁵¹. Σε κάθε περίπτωση, με οποιαδήποτε παρεμπίπτουσα αγωγή, την οποία ασκεί ο κυρίως ενάγων, δεν πρέπει να μεταβάλλεται η βάση της κύριας αγωγής³⁵² με την προβολή ισχυρισμών με αυτήν, που καθιστούν ορισμένη την αρχικά αόριστη αγωγή. Έτσι, μπορεί κατ' αρχήν, να ασκηθεί αυτοτελής παρεμπίπτουσα αγωγή μέχρι τη συζήτηση της αγωγής στο πρωτοβάθμιο δικαστήριο, για συμπλήρωση ελλείψεων (επουσιωδών³⁵³), όχι όμως όταν μεταβάλλεται με αυτή η βάση της αγωγής με την προσθήκη περιστατικών ουσιωδών που καθιστούν ορισμένη την αόριστη αγωγή³⁵⁴, όπως επί διεκδικητικής ή αναγνωριστικής αγωγής κυριότητας ακινήτου, η προσθήκη στην παράγωγη κτήση κυριότητας του στοιχείου της κτήσης κυριότητας από αληθή κύριο. Εάν δε το δικαστήριο αντίθετα δεχθεί ως παραδεκτή τη συμπλήρωση τέτοιας αόριστης αγωγής με νέο δικόγραφο, υποπίπτει στην αναιρετική πλημμέλεια από τον αρ.8 του άρθρου 559 ΚΠολΔ³⁵⁵.

§6 Το μεταβιβαστικό αποτέλεσμα έφεσης επί ασκήσεως παρεμπίπτουσας αγωγής

I. Όταν το πρωτοβάθμιο δικαστήριο έχει εκδώσει οριστική απόφαση

Όπως ήδη αναφέρθηκε, σχηματικά η παρεμπίπτουσα αγωγή μπορεί να χωριστεί σε τρεις κατηγορίες: α. εκείνη που έχει κοινή ιστορική βάση και πηγάζει από το ίδιο βιοτικό συμβάν με την κύρια αγωγή (π.χ. παρεμπίπτουσα αγωγή για μεταγενέστερη - της άσκησης της κύριας αγωγής- αύξηση της αξίας του αντικειμένου της δίκης), β. εκείνη που εμφανίζει σχέση προδικαστικότητας με την κύρια αγωγή (π.χ. παρεμπίπτουσα αγωγή για καταβολή τόκων, αφού το κεφάλαιο που αποτελεί το προδικαστικό ζήτημα έχει ζητηθεί με την κύρια) ή άσκηση διαπλαστικού δικαιώματος με την παρεμπίπτουσα αγωγή που αποτελεί προδικαστικό ζήτημα του αιτήματος που

³⁵¹ Μπέης, ΠολΔικ, άρθρο 224.

³⁵² ΑΠ 1305/1983 ΝοΒ 1984.1031.

³⁵³ Όταν, λ.χ., ο ενάγων προς τον σκοπό του ακριβέστερου προσδιορισμού και διευκρίνισης της έννομης σχέσης συμπληρώνει, διευκρινίζει και διορθώνει την αγωγή με επουσιώδη ή δευτερεύοντα πραγματικά γεγονότα ή εκθέτει νέο περιστατικό που αποσαφηνίζει και δεν μεταβάλλει το όλο περιεχόμενο της αγωγής, βλ. και ΕφΑθ 1255/2024, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.

³⁵⁴ ΑΠ 111/2020, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ. Αντιθ. η Μακρίδου, *Κεραμεύς-Κονδύλης-Νίκας (-Μακρίδου)*, Ερμηνεία Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας, άρθρο 283, η οποία υποστηρίζει ότι με μεταγενέστερη ορισμένη αγωγή, υπό τη μορφή της παρεμπίπτουσας, είναι ακόμη δυνατόν να θεραπευθούν ουσιώδεις ελλείψεις της κύριας αγωγής, καθώς και η ΜΠρΚαβ 70/2021, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ, βάσει της οποίας οι μη αυτοτελείς παρεμπίπτουσες αγωγές τείνουν απλά σε ενίσχυση και συμπλήρωση της αρχικής αγωγής ακόμη και σε συμπλήρωση ουσιωδών ελλείψεων της κύριας αγωγής, ώστε να καταστεί αυτή ορισμένη.

³⁵⁵ ΜΕφΠειρ 560/2022, δημοσιευμένη σε <https://www.efeteio-peir.gr/?p=8985> · ΑΠ 1310/2023, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.

φέρεται προς εκδίκαση με την κύρια (π.χ. παρεμπόμπουσα αγωγή ακύρωσης της σύμβασης πώλησης λόγω απάτης, όταν με την κύρια αγωγή ζητείται η καταβολή του τιμήματος) και γ. εκείνη που διευκολύνει διαδικαστικά την πρόοδο της δίκης (λ.χ. παρεμπόμπουσα αγωγή αναγνώρισης πλαστότητας εγγράφου ή αγωγή επίδειξης εγγράφου κατά διαδίκου/τρίτου). Ενώ κύρια και παρεμπόμπουσα αγωγή πάντοτε συνεκδικάζονται προκειμένου να επιτευχθεί ενιαία κρίση των αντικειμένων, εντούτοις η ενιαία κρίση του αντικειμένου της κύριας αγωγής με εκείνο της παρεμπόμπουσας δεν είναι εξασφαλισμένη και στην περίπτωση της άσκησης έφεσης. Αυτό συμβαίνει διότι, κύρια και παρεμπόμπουσα αγωγή αποτελούν αυτοτελείς έννομες σχέσεις δίκης, που μπορεί ακόμα να έχουν και διαφορετικά υποκείμενα, ενούμενες σε ενιαία διαδικασία, χωρίς όμως να χάνουν τη δικονομική τους αυτοτέλεια. Πρέπει, επίσης, να σημειωθεί ότι εξ ορισμού οι παρεμπόμπουσες αγωγές είναι συναφείς. Κύρια και παρεμπόμπουσα αγωγή συνδέονται υποχρεωτικά με τον δεσμό της συνάφειας και οι αντίστοιχες οριστικές διατάξεις ιδρύουν κεφάλαια αυτοτελή αλλά αναγκαίως συνεχόμενα και επομένως, οι πρόσθετοι λόγοι τόσο έφεσης (όσο και αναίρεσης) είναι παραδεκτοί. Έτσι, η πρωτοβάθμια κρίση επί παρεμπόμπουσας αγωγής δημιουργεί αναγκαίως συνεχόμενο κεφάλαιο ως προς την οριστική διάταξη επί της κυρίας αγωγής³⁵⁶ και με την άσκηση, δηλαδή, του ενδίκου μέσου κατά λ.χ. του κεφαλαίου της κύριας αγωγής και των προσθέτων λόγων κατά του κεφαλαίου της παρεμπόμπουσας αγωγής, η υπόθεση θα μεταβιβαστεί στο ανώτερο δικαστήριο και θα εξεταστεί μέσα στα όρια που καθορίζονται τόσο από το ένδικο μέσο όσο και από τους προσθέτους λόγους. Βεβαίως, οι πρόσθετοι λόγοι ασκούνται εντός των υποκειμενικών ορίων της κάθε έφεσης ή αναίρεσης. Αυτό έχει σημασία στις περιοριστικά αναφερόμενες εξαιρέσεις που η παρεμπόμπουσα αγωγή ασκείται κατά τρίτου προσώπου. Όταν οι διάδικοι κύριας και παρεμπόμπουσας αγωγής διαφέρουν, όπως συμβαίνει λ.χ. στο άρθρο 88 ΚΠολΔ, παρά την κατάφαση συνάφειας κύριας και παρεμπόμπουσας αγωγής, θα θεωρηθούν απαράδεκτοι πρόσθετοι λόγοι που πλήττουν την οριστική διάταξη επί παρεμπόμπουσας αγωγής κατά τρίτου-μη διαδίκου³⁵⁷.

Πιο συγκεκριμένα, όταν η απόφαση έχει κρίνει οριστικά και για τα δύο κεφάλαια, τόσο για την κύρια όσο και για την παρεμπόμπουσα αγωγή, είναι δυνατός ο περιορισμός της προσβολής με ένδικο μέσο μόνο ως προς το κεφάλαιο της

³⁵⁶ Μακρίδου, Πρόσθετοι λόγοι εφέσεως, σελ. 90.

³⁵⁷ Μακρίδου, ό.π., σελ. 90-91.

αποφάσεως που έκρινε την κύρια ή εκείνο που έκρινε την παρεμπίπτουσα αγωγή. Αυτό συμβαίνει διότι πρόκειται για δύο αυτοτελείς αιτήσεις δικαστικής προστασίας και ως εκ τούτου, η προσβολή με έφεση μόνον του κεφαλαίου της απόφασης που έκρινε την κύρια αγωγή, δε μεταβιβάζει σε δεύτερο βαθμό και τους πραγματικούς ισχυρισμούς που έχουν προβληθεί προς υποστήριξη της παρεμπίπτουσας αγωγής³⁵⁸. Το κεφάλαιο που δεν προσβάλλεται με έφεση τελεσιδικεί και η διάγνωσή του δεσμεύει πλέον το δευτεροβάθμιο δικαστήριο, όταν εκείνο, αφού κάνει δεκτή την έφεση, εξαφανίζει την απόφαση και εξετάζει την κύρια ή την παρεμπίπτουσα αγωγή που έχει μεταβιβασθεί στον δεύτερο βαθμό έπειτα από προσβολή³⁵⁹. Για να καταστεί κατανοητό το μεταβιβαστικό αποτέλεσμα, θα πρέπει οι παρεμπίπτουσες αγωγές να χωριστούν μεταξύ τους βάσει των κατηγοριών που αναφέρθηκαν ακριβώς ανωτέρω. Κατά αυτόν τον τρόπο, ισχύουν τα ακόλουθα:

Όταν η κύρια και η παρεμπίπτουσα αγωγή απορρέουν από το ίδιο βιοτικό συμβάν, αν το δικαστήριο κάνει δεκτή την κύρια αγωγή, θα κάνει δεκτή και την παρεμπίπτουσα, εκτός αν το δικαστήριο δεχθεί την επέλευση γεγονότων καταργητικών ή διακωλυτικών της ασκήσεως της άσκησης της αξίωσης που ασκείται με την παρεμπίπτουσα αγωγή οπότε και τότε, θα την απορρίψει. Εάν στην τελευταία περίπτωση, ο ενάγων ασκήσει έφεση μόνο κατά του κεφαλαίου της απόφασης που απορρίπτει την παρεμπίπτουσα αγωγή, τότε στο δευτεροβάθμιο δικαστήριο μεταβιβάζονται όλοι οι πραγματικοί ισχυρισμοί που έχουν προβληθεί στο πρωτοβάθμιο δικαστήριο και αφορούν την παρεμπίπτουσα αγωγή, συνεπώς και εκείνοι που αναφέρονται στο κοινό βιοτικό συμβάν. Από την άλλη, εάν ο εναγόμενος προσβάλει με έφεση το κεφάλαιο που κάνει δεκτή την κύρια αγωγή, τότε οι τελευταίοι ισχυρισμοί οριοθετούν επίσης και το αντικείμενο της δεύτερης εφέσεως. Έτσι, δημιουργείται συνάφεια μεταξύ των αντικειμένων των δύο δευτεροβάθμιων δικών, με συνέπεια να είναι επιβεβλημένη η συνεκδίκασή τους, όχι για την αποφυγή αντιφατικών αποφάσεων, αφού τέτοιος κίνδυνος δεν υφίσταται μιας και ο ένας διάδικος προσβάλλει το κεφάλαιο της παρεμπίπτουσας και ο άλλος της κύριας, αλλά για λόγους οικονομίας της δίκης, εφόσον για το κοινό βιοτικό συμβάν μπορούν να διαταχθούν μόνο μια φορά αποδείξεις³⁶⁰.

³⁵⁸ Εφαθ 5290/1991, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.

³⁵⁹ Τσικρικάς, Το μεταβιβαστικό αποτέλεσμα της εφέσεως στην πολιτική δίκη, σελ. 168.

³⁶⁰ Τσικρικάς, ό.π., σελ. 164.

Εάν η παρεμπίπτουσα αγωγή εμπίπτει στη δεύτερη κατηγορία, οπότε και η έννομη σχέση που φέρεται προς εκδίκαση με την κύρια αγωγή, είναι προδικαστική της έννομης σχέσης που φέρεται με την παρεμπίπτουσα, εάν το δικαστήριο απορρίψει την κύρια αγωγή, τότε αυτομάτως θα οδηγηθεί και σε απόρριψη της παρεμπίπτουσας. Εάν συμβεί το αντίστροφο, είναι δυνατό, παρά την αποδοχή της κύριας αγωγής, να απορρίψει εν όλω ή εν μέρει την παρεμπίπτουσα για λόγους που δεν αφορούν την προδικαστική έννομη σχέση. Εφόσον ο ενάγων και ο εναγόμενος ασκήσουν έφεση και ο μὲν πρώτος προσβάλλει το κεφάλαιο που απορρίπτει την παρεμπίπτουσα αγωγή, ο δε δεύτερος το κεφάλαιο που κάνει δεκτή την κύρια, τότε οι δύο εφέσεις επιβάλλεται να συνεκδικαστούν, καθώς υφίσταται συνάφεια μεταξύ των αντικειμένων³⁶¹. Εάν συντρέχει η δεύτερη κατηγορία της προδικαστικότητας και εναγόμενος της κύριας αγωγής ζητήσει την ακυρωσία της έννομης σχέσης με παρεμπίπτουσα αγωγή, από την οποία έννομη σχέση απορρέει η αξίωση που ασκεί ο ενάγων με την κύρια αγωγή του, εάν το δικαστήριο κάνει δεκτή την παρεμπίπτουσα αγωγή, τότε αυτομάτως θα οδηγηθεί στην απόρριψη της κύριας αγωγής. Ο ενάγων τότε είναι ο μόνος που έχει έννομο συμφέρον και μπορεί να προσβάλει με έφεση και τα δύο κεφάλαια. Εάν αντίθετα, απορριφθεί η παρεμπίπτουσα αγωγή, δε σημαίνει απαραίτητα ότι η κύρια αγωγή θα γίνει δεκτή. Μπορεί, δηλαδή, να απορριφθεί εάν ο εναγόμενος προβάλλει με επιτυχία καταλυτική ή δικαιοκωλυτική ένσταση. Εάν η κύρια αγωγή απορριφθεί (και θα έχει απορριφθεί και η παρεμπίπτουσα), ο κυρίως ενάγων θα ασκήσει έφεση κατά αυτού του απορριπτικού κεφαλαίου, ο δε εναγόμενος θα ασκήσει έφεση κατά του κεφαλαίου της παρεμπίπτουσας αγωγής. Σε περίπτωση που και οι δύο ασκήσουν έφεση, οι εφέσεις αυτές επιβάλλεται να συνεκδικαστούν, ώστε να επιτευχθεί ενιαία κρίση κύριας και παρεμπίπτουσας αγωγής για την αποφυγή έκδοσης αντιφατικών αποφάσεων³⁶².

Τελευταία κατηγορία είναι εκείνη με την οποία επιδιώκεται η έκδοση απόφασης, η οποία συνέχεται με την κύρια διαφορά της κύριας αγωγής επηρεάζοντας περαιτέρω δικονομικά την εκδίκαση της εν λόγω υποθέσεως, όπως η αγωγή επίδειξης εγγράφου και η αγωγή αναγνώρισης πλαστότητας εγγράφου. Σε αυτήν την περίπτωση, εκδίδονται δύο διαφορετικές αποφάσεις για κάθε μία αγωγή και μάλιστα σε απομακρυσμένα μεταξύ τους χρονικά σημεία, ώστε να μην είναι δυνατή η ταυτόχρονη προσβολή τους με έφεση. Σημειώνεται ότι η σχετική απόφαση της

³⁶¹ Τσικρικάς, ό.π., σελ. 164.

³⁶² Τσικρικάς, ό.π., σελ. 165.

παρεμπίπτουσας αγωγής περί επίδειξης είναι μη οριστική πάντοτε, διότι προετοιμάζει την επί της ουσίας έκδοση απόφασης και άρα δεν μπορεί να προσβληθεί με έφεση. Έφεση μπορεί να ασκηθεί μόνον όταν καταστεί οριστική η επί της ουσίας απόφαση του πρωτοβάθμιου δικαστηρίου³⁶³. Τούτο συμβαίνει λόγω του σκοπού της παρεμπίπτουσας αγωγής, δηλαδή ότι σε αυτές τις περιπτώσεις η παρεμπίπτουσα αγωγή συμβάλλει στην αποδεικτική διαδικασία και συνεπώς στην εύρεση της ουσιαστικής αλήθειας.

II. Όταν το πρωτοβάθμιο δικαστήριο έχει εκδώσει εν μέρει οριστική απόφαση

Κατ' ανάλογη μέθοδο της εξέτασης των ανωτέρω, κρίσιμη είναι η προσβολή κεφαλαίου της απόφασης του δικαστηρίου, όταν εκείνο εκδίδει οριστική διάταξη επί του ενός αντικειμένου, δεν απεκδύεται όμως της εξουσίας του για το άλλο αντικείμενο. Πρόκειται για τις λεγόμενες εν μέρει οριστικές αποφάσεις, με τις οποίες το δικαστήριο αποφαινεται οριστικά επί του ενός κεφαλαίου, ενώ για το άλλο διατάσσει αποδείξεις.

Σε περίπτωση που και οι δύο αγωγές απορρέουν από το ίδιο βιοτικό συμβάν και το πρωτοβάθμιο δικαστήριο κρίνει οριστικά την κύρια αγωγή, αλλά διατάζει αποδείξεις για την παρεμπίπτουσα, τότε το οριστικό κεφάλαιο της κύριας προσβάλλεται με έφεση, καθώς δεν υπάρχει κίνδυνος να καταστεί ταυτόχρονα η ίδια έννομη σχέση εκκρεμής στον πρώτο και τον δεύτερο βαθμό. Εφαρμόζεται δηλαδή διορθωτικά το άρθρο 513 παρ. 1 εδ. β' ΚΠολΔ. Εάν, όμως, η έννομη σχέση της κύριας αγωγής είναι προδικαστική του δικαιώματος ή της έννομης σχέσης που ασκείται με την κύρια αγωγή, και το δικαστήριο εκδώσει απόφαση για την κύρια αγωγή και διατάζει αποδείξεις για την παρεμπίπτουσα, δεν είναι δυνατή η άσκηση έφεσης κατά το άρθρο 513 παρ. 1 εδ. β' ΚΠολΔ. Και αυτό, διότι, η προσβολή με έφεση του οριστικού κεφαλαίου της απόφασης που αφορά στην κύρια αγωγή, δημιουργεί τον κίνδυνο έκδοσης αντιφατικών αποφάσεων³⁶⁴.

³⁶³ ΟΛΑΠ 1/2019, ΧρΙΔ 2019, 433.

³⁶⁴ Τσικρικάς, ό.π., σελ. 166-167.

§7 Η σωρευμένη παρεμπόδιση αγωγή στην προσεπείκλιση δικονομικού εγγυητή

I. Γενικά - Άσκηση

Στη δικαστηριακή πρακτική η παρεμπόδιση αγωγή εμφανίζεται συνήθως όταν σωρεύεται με την προσεπείκλιση του δικονομικού εγγυητή³⁶⁵, στο ίδιο συνήθως δικόγραφο (άρθρο 88 ΚΠολΔ). Εκ του συνδυασμού των άρθρων 69 παρ. 1 περ. ε', 88 και 283 ΚΠολΔ προκύπτει ότι είναι παραδεκτή η άσκηση παρεμπόδιστας αγωγής εκ μέρους του εναγομένου με την κύρια αγωγή (κυρίως εναγομένου) κατά του δικονομικού εγγυητή του, πρέπει όμως για να είναι νόμιμη, μεταξύ του κυρίως εναγομένου – παρεμπιπτόντως ενάγοντος και του δικονομικού του εγγυητή – παρεμπιπτόντως εναγομένου να υπάρχει δυνάμει του νόμου ή συμβάσεως έννομη σχέση, η οποία σε περίπτωση ήττας του εναγομένου στην κυρία δίκη – παρεμπιπτόντως ενάγοντος, του παρέχει δικαίωμα αποζημιώσεως κατά του παρεμπιπτόντως εναγομένου δικονομικού εγγυητή³⁶⁶. Ειδικότερα, η παρεμπόδιση αγωγή (και η προσεπείκλιση) είναι νόμω αβάσιμη³⁶⁷. Τυχόν περιεχόμενος στην προσεπείκλιση ισχυρισμός ότι αποκλειστικά υπαίτιος της ζημίας του κυρίως ενάγοντος υπήρξε ο προσεπικαλούμενος καθιστά την προσεπείκλιση και την παρεμπόδιση αγωγή νόμω αβάσιμες³⁶⁸.

Η παρεμπόδιση αυτή αγωγή είναι αυτοτελής, παρουσιάζει όμως ορισμένες ιδιαιτερότητες. Κατ' αρχάς, επειδή είναι αγωγή υπό αίρεση, ερευνάται στην ουσία της μόνον μετά τη παραδοχή της κύριας αγωγής. Επειδή ακριβώς ακολουθεί στενά την προσεπείκλιση, αν απορριφθεί η προσεπείκλιση, απορρίπτεται και η ενωμένη με αυτήν

³⁶⁵ Βέβαια, η προσεπείκλιση είναι αυτοτελής διαδικαστική πράξη και δεν προϋποθέτει την άσκηση παρεμπόδιστας αγωγής, ούτε είναι υποχρεωτικό να συνοδεύεται από αυτήν, παρέχεται, όμως, δυνατότητα στον προσεπικαλούντα να την ασκήσει, βλ. και Εφαθ2330/2010, ΕλλΔνη 2010.1051., βλ. σχετ. και *Οικονόμου*, Ομοδικία & Συμμετοχή Τρίτων στην Πολιτική Δίκη, σελ. 178, ωστόσο για τις ανάγκες της παρούσας, ενδιαφέρει η σωρευμένη στην προσεπείκλιση παρεμπόδιση αγωγή. Το πλεονέκτημα της σώρευσης είναι, όπως και σε κάθε παρεμπόδιση, η συνεκδίκασή της με την κύρια αγωγή. Διαφορετικά, υπάρχει η δυνατότητα της εξόφλησης της απαίτησης του ενάγοντος και εν συνεχεία η άσκηση κύριας αγωγής – αυτοτελούς – κατά του δικονομικού εγγυητή, η οποία όμως δεν είναι συμφέρουσα χρονικά.

³⁶⁶ ΑΠ 1188/2007, ΕλλΔνη/2008,1358 · ΑΠ 1193/2022, δημοσιευμένη σε www.areiospagos.gr.

³⁶⁷ *Οικονόμου*, ό.π., σελ. 178-179.

³⁶⁸ ΜΠρΘεσ 10530/2016 ΤΝΠ ΔΣΑ · Εφαθ 923/2023, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ «*Νομικά αβάσιμη τυχόν ασκηθείσα προσεπείκλιση, συνακόλουθα δε και η τυχόν ενωμένη με αυτήν παρεμπόδιση αγωγή, δεδομένου ότι δεν υφίσταται σχέση δικονομικής εγγύησης όταν η υποχρέωση προς αποζημίωση του τρίτου δεν εξαρτάται από την έκβαση της κύριας δίκης ή όταν ο τρίτος είναι αποκλειστικά υπεύθυνος έναντι του αντιδίκου του προσεπικαλούντος και έπρεπε να εναχθεί απευθείας στο πλαίσιο της κύριας δίκης*».

παρεμπίπτουσα αγωγή αποζημίωσης³⁶⁹. Αναφορικά με την άσκησή της, εφαρμοστέο κατ' αρχήν είναι το άρθρο 89 ΚΠολΔ, που ορίζει ότι η προσεπίκληση ασκείται όπως και η αγωγή, παραπέμποντας στην ουσία στο άρθρο 215 ΚΠολΔ, δηλαδή με κατάθεση δικογράφου στη γραμματεία του δικαστηρίου όπου εκκρεμεί η κύρια αγωγή και με επίδοση στον προσεπικαλούμενο. Στις ειδικές διαδικασίες των περιουσιακών διαφορών για ζημίες από αυτοκίνητα κατ' άρθρον 614 παρ. 6 ΚΠολΔ και εν γένει στις ειδικές διαδικασίες, εφαρμόζεται το άρθρο 591 παρ. 1 περ. β' ΚΠολΔ³⁷⁰, το οποίο ορίζει ότι η προσεπίκληση, η ανακοίνωση δίκης και η παρέμβαση, ασκούνται επί ποινή απαραδέκτου, με δικόγραφο, που κατατίθεται στη γραμματεία του δικαστηρίου στο οποίο εκκρεμεί η κύρια δίκη και επιδίδεται στους διαδίκους τουλάχιστον δέκα (10) ημέρες πριν από τη συζήτηση, η οποία ορίζεται υποχρεωτικά κατά την ημερομηνία συζήτησης της κύριας υπόθεσης. Παρέμβαση μετά από προσεπίκληση ή ανακοίνωση κατατίθεται και επιδίδεται στους διαδίκους, τουλάχιστον πέντε (5) ημέρες πριν από τη συζήτηση. Η κατάθεση των προτάσεων είναι υποχρεωτική και κατατίθενται το αργότερο επί της έδρας, κατά την ενιαία συζήτηση κύριας αγωγής και προσεπίκλησης, σύμφωνα με το άρθρο 591 παρ. 1 περ. γ' ΚΠολΔ. Για την προσθήκη εφαρμόζεται το άρθρο 591 παρ. 1 περ. στ' ΚΠολΔ, δηλαδή αυτή κατατίθεται μέχρι την πέμπτη εργάσιμη ημέρα από τη συζήτηση και μπορεί να αφορά μόνο ισχυρισμούς που προτάθηκαν. Στην τακτική διαδικασία εφαρμόζεται το ισχύον άρθρο 238 παρ. 1 ΚΠολΔ, το οποίο προβλέπει ότι -μεταξύ άλλων - οι προσεπικλήσεις και οι παρεμπίπτουσες αγωγές κατατίθενται στη γραμματεία του δικαστηρίου της κύριας αγωγής και επιδίδονται σε όλους τους διαδίκους μέσα σε εξήντα (60) ημέρες από την κατάθεση της (κύριας) αγωγής. Τυχόν παρέμβαση μετά από προσεπίκληση ή ανακοίνωση δίκης κατατίθεται και επιδίδεται σε όλους τους διαδίκους μέσα σε προθεσμία ενενήντα (90) ημερών από την κατάθεση της αγωγής, βάσει του 238 παρ. 1 εδ. β' ΚΠολΔ. Η κατάθεση των προτάσεων και η προσθήκη πραγματοποιείται η μεν εντός προθεσμίας 120 ημερών, η δε προσθήκη εντός της προθεσμίας του άρθρου 237 παρ. 2 ΚΠολΔ, στο οποίο παραπέμπει το

³⁶⁹ ΜονΠρΠειρ 468/2021, δημοσιευμένη στο <https://www.protodikeio-peir.gr/?p=5094>, Εφαθ 6465/2009, ΕλλΔνη. 2010.255. Η νομολογία απορρίπτει, αλλά γενικά έχει κρίνει διαφορετικά: σύμφωνα με μια πρώτη, δηλαδή, νομολογική παραδοχή στην περίπτωση αυτή καθίσταται αλυσιτελής η προσεπίκληση-παρεμπίπτουσα αγωγή ελλείψει αντικειμένου, ενώ κατά δεύτερη νομολογική παραδοχή, η προσεπίκληση-παρεμπίπτουσα αγωγή στην περίπτωση αυτή απορρίπτεται ειδικώς για έλλειψη εννόμου συμφέροντος ενόψει του ότι όταν απορρίπτεται η κύρια αγωγή, ο προσεπικαλων δεν ηττάται και συνεπώς δεν έχει έννομο συμφέρον να ερευνηθεί τυχόν δικαίωμά του προς αποζημίωση κατά του προσεπικαλουμένου, βλ. σχετ. *Μπαμπινιώτη*, Μεταβιβαστικό Αποτέλεσμα της Έφεσης και Αντικείμενο της Έκκλητης Δίκης, σελ. 437, με τις εκεί νομολογιακές παραπομπές.

³⁷⁰ *Τριανταφύλλου*, υποκειμενικά σύνθετες δίκες στις αυτοκινητιστικές διαφορές, σελ. 206.

τελευταίο εδάφιο του άρθρου 238 παρ. 1, δηλαδή εντός 15 ημερών από τη λήξη της προθεσμίας για την κατάθεση προτάσεων. Η προθεσμία των προτάσεων, όμως αφετηριάζεται από τον χρόνο κατάθεσης της κύριας αγωγής και όχι από το χρόνο κατάθεσης της προσεπίκλησης βάσει του άρθρου 238 παρ. 1 εδ. δ' ΚΠολΔ. Το άρθρο 238 παρ. 1 απαιτεί επίδοση σε όλους τους διαδίκους, ακόμα και αν η παρεμπίπτουσα αγωγή δεν στρέφεται κατά τους. Έχει υποστηριχθεί, όμως, στη θεωρία η άποψη ότι ο νομοθέτης εκφράστηκε ευρύτερα από όσο επιθυμούσε και επομένως, απαιτείται συσταλτική ερμηνεία, ώστε η επίδοση να γίνεται μόνο στον διάδικο της σχετικής δίκης³⁷¹. Η άποψη αυτή δεν είναι ορθή, εφόσον το γράμμα του νόμου είναι σαφές και ούτε ακολουθείται σταθερά από τη νομολογία³⁷². Επιπλέον, για τη συνεκδίκηση της με την κύρια αγωγή απαιτείται τόσο ύπαρξη καθ' ύλην αρμοδιότητας³⁷³, όσο και ταυτότητας διαδικασίας, ειδάλλως διατάσσεται και αυτεπαγγέλτως χωρισμός και παραπομπή στο αρμόδιο δικαστήριο, ή ανάλογα η εκδίκαση της παρεμπίπτουσας κατά την προσήκουσα διαδικασία³⁷⁴. Τέλος, επί των διαφορών που υπάγονται στις περιπτώσεις του άρθρου 6 παρ. 1 Ν. 4640/2019 υποχρέωση διεξαγωγής ΥΑΣ υπάρχει για κάθε προσεπίκληση δικονομικού εγγυητή με σωρευόμενη παρεμπίπτουσα αγωγή, εφόσον εισάγεται με αυτή αυτοτελές αίτημα παροχής έννομης προστασίας, δηλαδή αυτοτελής αξίωση προς διάγνωση σε συνδυασμό με την ύπαρξη εξουσίας διάθεσης³⁷⁵.

II. Μεταβίβαση στον δεύτερο βαθμό

Βάσει του άρθρου 522 ΚΠολΔ «με την άσκηση της έφεσης η υπόθεση μεταβιβάζεται στο δευτεροβάθμιο δικαστήριο μέσα στα όρια που καθορίζονται από την έφεση και τους πρόσθετους λόγους». Για να γίνει κατανοητό το δύσκολο ζήτημα της μεταβίβασης της παρεμπίπτουσας αγωγής στον δεύτερο βαθμό, θα πρέπει να ληφθεί

³⁷¹ Τριανταφύλλου, ό.π., σελ. 209.

³⁷² ΠΠρΗλείας 20/2020 · ΠΠρΗρακλ 219/2019 · Ειρ Πατρ 125/2021, άπασες δημοσιευθείσες στην ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ, οι οποίες ως κύρωση της μη επίδοσης έκριναν το ανυπόστατο της άσκησης της διαδικαστικής πράξης. **Στροφή** εν μέρει **επήλθε με την ΕφΑΘ 1696/2022**, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ, όπου κρίθηκε ότι: «Λόγω της μη επίδοσης των δικογράφων παραβιάστηκε η προδικασία, που απαιτείται να τηρείται σύμφωνα με το άρθρο 111 ΚΠολΔ επί ποινή απαραδέκτου. Εφ' όσον οι παραπάνω διάδικοι δεν αντέλεξαν κατά την εμφάνισή τους στη δίκη εκδήλωσαν τη βούλησή τους περί άρσης του απαραδέκτου, διότι η ως άνω διάταξη σκοπό έχει την εξασφάλιση της υπεράσπισης των δικαιωμάτων τους. Συνεπώς, το πρωτοβάθμιο δικαστήριο με το να κρίνει ως μη ασκηθείσες, δηλαδή ως απαράδεκτες τις εν λόγω διαδικαστικές πράξεις (ανακοινώσεις δίκης - προσεπικλήσεις) προέβη σε εσφαλμένη ερμηνεία και εφαρμογή των δικονομικών διατάξεων των άρθρων 111 και 238 παρ. 1 του ΚΠολΔ».

³⁷³ ΜΠρΘεσ. 10530/2016, ΤΝΠ ΔΣΑ.

³⁷⁴ ΕφΘεσ. 347/1990, ΕλλΔνη/1990, 1320 επ.

³⁷⁵ Μαχαίρας-Ορφανίδης-Πανταζόπουλος (-Πλατιά), Η Διαμεσολάβηση, σελ. 103.

υπόψη ότι και εδώ η παρεμπόμπουσα αγωγή συνιστά αυτοτελές κεφάλαιο³⁷⁶. Δηλαδή, όταν το πρωτοβάθμιο δικαστήριο δέχεται την κύρια αγωγή και επίσης δέχεται ή απορρίπτει την προσεπίκληση-παρεμπόμπουσα αγωγή, υφίσταται πλειονότητα κεφαλαίων δίκης και μάλιστα μεταξύ διαφορετικών διαδίκων³⁷⁷. Κάθε ένα από τα κεφάλαια θα πρέπει, συνεπώς, να προσβληθεί αυτοτελώς προκειμένου να μεταβιβαστεί ενώπιον του εφετείου. Μάλιστα, επισημαίνεται ότι, όπως ήδη αναφέρθηκε³⁷⁸, παρ' όλο που κύρια και παρεμπόμπουσα αγωγή αποτελούν αναγκαίως συνεχόμενα κεφάλαια, εντούτοις δεν υφίσταται εν προκειμένω δυνατότητα προσβολής του ενός κεφαλαίου και άσκησης προσθέτων λόγων επί του άλλου λόγω ακριβώς των διαφορετικών υποκειμένων που εμφανίζονται σε κάθε κεφάλαιο.

Έτσι, αν η κύρια αγωγή γίνει δεκτή και ο εναγόμενος ασκήσει έφεση, δε μεταβιβάζει η έφεση ενώπιον του εφετείου και την προσεπίκληση-παρεμπόμπουσα αγωγή, είναι δε δυνατό η εν λόγω έφεση να ευδοκιμήσει και να απορριφθεί η κύρια αγωγή. Εάν και η παρεμπόμπουσα αγωγή είχε γίνει δεκτή και ο προσεπικληθείς δικονομικός εγγυητής (διότι τούτος μόνο έχει έννομο συμφέρον) δεν έχει προσβάλει προηγουμένως το κεφάλαιο της απόφασης που δέχεται την παρεμπόμπουσα αγωγή, τότε αυτό τελεσιδικεί και μάλιστα ο προσεπικαλέσας, εφόσον άσκησε έφεση επί του κεφαλαίου της κύριας αγωγής και έγινε δεκτή, θα μπορεί να επιχειρήσει αναγκαστική εκτέλεση για την είσπραξη ενός ποσού που όμως δεν οφείλει πλέον στον κυρίως ενάγοντα, έπειτα από τη νίκη του στο εφετείο. Τότε ως λύση για τον προσεπικαλούμενο (που δεν άσκησε έφεση) είναι ή η άσκηση αναψηλάφησης βάσει του άρθρου 544 αρ. 8 ΚΠολΔ ή η άσκηση ανακοπής κατά της επισπευδόμενης αναγκαστικής εκτέλεσης με τον λόγο της τελεσιδικίας ανατροπής της αποφάσεως πάνω στην οποία στηρίχθηκε στη συνέχεια η καταδίκη του³⁷⁹. Εάν, όμως, ο προσεπικαλούμενος άσκησε έφεση, με την οποία εκείνος παραπονείται για την αποδοχή της παρεμπόμπουσας αγωγής, αυτή δε μεταβιβάζει ενώπιον του εφετείου και το κεφάλαιο της κύριας αγωγής για το οποίο κεφάλαιο (δηλ. της κύριας αγωγής) έχει έννομο συμφέρον να ασκήσει ο κυρίως εναγόμενος ώστε σ' αυτήν την περίπτωση οι δύο εφέσεις να επιβάλλεται να συνεκδικαστούν³⁸⁰. Στην περίπτωση, όμως, που γίνεται δεκτή η κύρια αγωγή εν όλω ή εν μέρει, απορριφθεί όμως η παρεμπόμπουσα,

³⁷⁶ ΑΠ 2100/2022, δημοσιευμένη σε www.areiospagos.gr.

³⁷⁷ Μπαμπινιώτης, Μεταβιβαστικό αποτέλεσμα της έφεσης και αντικείμενο της έκκλητης δίκης, σελ. 435.

³⁷⁸ Βλ. §6 Ι παρούσας.

³⁷⁹ Τσικρικάς, Το μεταβιβαστικό αποτέλεσμα της εφέσεως στην πολιτική δίκη, σελ. 182.

³⁸⁰ Τσικρικάς, ό.π., σελ. 182.

τότε συνήθως ο προσεπικαλέσας θα προσβάλει με έφεση και τα δύο βλαπτικά για εκείνον κεφάλαια, για να μεταβιβασθεί στον δεύτερο βαθμό τόσο το αντικείμενο της κύριας δίκης, όσο και το αντικείμενο της παρεμπίπτουσας³⁸¹. Αντίστοιχα, η έφεση του ενάγοντος με την οποία εκείνος παραπονείται για την απόρριψη της αγωγής του δε μεταβιβάζει ενώπιον του δευτεροβαθμίου δικαστηρίου την προσεπίκληση-παρεμπίπτουσα αγωγή³⁸² και για να καταστεί αντικείμενο της κατ' έφεση δίκης και η απορριφθείσα προσεπίκληση του δικονομικού εγγυητή με την ενωμένη σε αυτή παρεμπίπτουσα αγωγή, πρέπει να ασκήσει έφεση και ο προσεπικαλέσας εναγόμενος³⁸³.

Εξάλλου, η κύρια αγωγή ασκείται μεταξύ του κυρίως ενάγοντος και του κυρίως εναγομένου-παρεμπιπτόντως ενάγοντος, ενώ η παρεμπίπτουσα αγωγή μεταξύ του παρεμπιπτόντως ενάγοντος-προσεπικαλέσαντος και του τρίτου δικονομικού εγγυητή-προσεπικαλούμενου. Ο δικονομικός εγγυητής κατά πάγια πλέον νομολογία δεν καθίσταται διάδικος στην κύρια δίκη, παρά μόνο στην περίπτωση, που αφού προσεπικληθεί, ασκήσει απλή πρόσθετη παρέμβαση³⁸⁴. Έτσι, ο προσεπικληθείς δικονομικός εγγυητής, ο οποίος δεν άσκησε παρέμβαση, αλλά περιορίστηκε μόνο στην απόκρουση της προσεπίκλησης και την άρνηση της υποχρέωσής του για αποζημίωση, δεν καθίσταται διάδικος στην κύρια δίκη³⁸⁵. Σε αυτή την περίπτωση, η έφεση του κυρίως ενάγοντος με την οποία εκείνος παραπονείται για την απόρριψη της αγωγής του δεν γίνεται να απευθύνεται και κατά του προσεπικληθέντος³⁸⁶, αφού το άρθρο 517 ΚΠολΔ ρητά απαιτεί η έφεση να απευθύνεται *κατά εκείνων που ήταν διάδικοι στην πρωτόδικη δίκη*. Αλλά και όταν η κύρια αγωγή γίνει δεκτή και ο εναγόμενος ασκήσει έφεση, η ίδια αυτή έφεση δε στρέφεται παραδεκτά κατά του προσεπικληθέντος³⁸⁷. Κατ' ανάλογη σκέψη, η έφεση του προσεπικαλούμενου με την οποία εκείνος παραπονείται για την αποδοχή της παρεμπίπτουσας αγωγής δεν στρέφεται παραδεκτά κατά του ενάγοντος της κύριας δίκης³⁸⁸.

³⁸¹ Εφαθ 923/2023, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ·Τσικρικάς, ό.π., σελ. 182-183.

³⁸² ΕφΠειρ 528/2023, δημοσιευμένη σε <https://www.efeteio-peir.gr/?p=11362> · ΜΕφΑιγαίου 82/2020, ΤΝΠ QUALEX.

³⁸³ ΑΠ 450/2024, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ. Βλ. και παρακάτω.

³⁸⁴ ΑΠ 268/2021, δημοσιευμένη σε www.areiospagos.gr· ΑΠ 55/2023, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.

³⁸⁵ ΑΠ 599/2022, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ·ΑΠ 1010/2017, www.areiospagos.gr.

³⁸⁶ ΑΠ 1010/2017, www.areiospagos.gr · ΑΠ 1823/2014 ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.

³⁸⁷ Μπαμπινιώτης, Μεταβιαστικό Αποτέλεσμα της Έφεσης και Αντικείμενο της Έκκλητης Δίκης, σελ. 435.

³⁸⁸ ΕφΔωδ 99/2014, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.

Στις περιπτώσεις που πρώτον, η κύρια αγωγή απορριφθεί και ο ενάγων έχων έννομο συμφέρον ασκεί έφεση και δεύτερον, στην περίπτωση κατά την οποία η αγωγή γίνεται πρωτοδίκως εν μέρει δεκτή, όπως επίσης και η προσεπίκληση-παρεμπίπτουσα αγωγή και έφεση ασκήσει μόνο ο ενάγων, όπως ήδη ελέχθη, δεν μεταβιβάζεται ενώπιον του δευτεροβάθμιου δικαστηρίου η προσεπίκληση-παρεμπίπτουσα αγωγή. Ως λύση για τον εναγόμενο είναι η άσκηση επικουρικής έφεσης³⁸⁹, δηλαδή έφεσης που τελεί υπό τον όρο να γίνει δεκτή η έφεση του εκκαλούντος-ενάγοντος. Πιο συγκεκριμένα, αυτή έφεση του εναγομένου θα είναι κατά νομική αναγκαιότητα επικουρική, θα τελεί δηλαδή υπό την αίρεση της ευδοκιμήσεως της εφέσεως του ενάγοντος της κύριας αγωγής, διότι διαφορετικά δεν έχει ο προσεπικαλέσας – παρεμπιπτόντως ενάγων έννομο συμφέρον να προσβάλει την πρωτόδικη απόφαση. Το έννομο αυτό συμφέρον δημιουργείται το πρώτον με την παραδοχή της εφέσεως του ενάγοντος, ανατρέχει όμως, κατά τη φύση και το σκοπό της αιρέσεως υπό την οποία τελεί η έφεση του εναγομένου, στο χρόνο ασκήσεως του ενδίκου αυτού μέσου. Τούτο δε λόγω του ότι η προσεπίκληση και η ενωμένη με αυτήν παρεμπίπτουσα αγωγή έχουν εκ των πραγμάτων επικουρικό χαρακτήρα, αφού εξετάζονται μόνον σε περίπτωση παραδοχής της κύριας αγωγής, ενώ εάν αυτή απορριφθεί, το δικόγραφο της προσεπικλήσεως και της ενωμένης με αυτήν παρεμπίπτουσας αγωγής δεν εξετάζεται ως άνευ αντικειμένου³⁹⁰. Αν λοιπόν δεν ασκηθεί τέτοια επικουρική έφεση από τον εναγόμενο, το δευτεροβάθμιο δικαστήριο δεν θα δύναται να επιληφθεί της προσεπίκλησης-παρεμπίπτουσας αγωγής και η πρωτόδικη επ' αυτής κρίση θα τελεσιδικεί³⁹¹.

Ζήτημα ανακύπτει επίσης και στην περίπτωση που η κύρια αγωγή γίνεται εν μέρει δεκτή και αντίστοιχα γίνεται εν μέρει δεκτή και η προσεπίκληση με την παρεμπίπτουσα αγωγή και έφεση ασκεί μόνο εναγόμενος παραπονούμενος για τη μερική αποδοχή της αγωγής και η αγωγή απορρίπτεται στο σύνολό της από το δευτεροβάθμιο δικαστήριο. Και η έφεση αυτή δεν μεταβιβάζει στο εφετείο την προσεπίκληση και την παρεμπίπτουσα αγωγή. Η ενδεχόμενη λοιπόν καθολική απόρριψη της αγωγής κατ' έφεση δεν επιδρά επί της πρωτόδικης κρίσης επί της

³⁸⁹ Εφαθ 904/2024, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.

³⁹⁰ ΕφΠειρ 528/2023, δημοσιευμένη σε <https://www.efeteio-peir.gr/?p=11362>.

³⁹¹ Μπαμπινιώτης, ό.π., σελ. 436.

προσεπίκλησης και της ενωμένης με αυτήν παρεμπίπτουσας αγωγής, η οποία και θα τελεσιδικεί³⁹².

Έφεση συγχωρείται και κατ' αποφάσεως, η οποία περιέχει μη οριστικές διατάξεις επί της (κύριας) αγωγής, ενώ αποφαινεται οριστικά επί της συνεκδικασθείσας με αυτή (παρεμπίπτουσας) αγωγής του εναγομένου κατά τρίτου - ως δικονομικού εγγυητή - περί αποζημιώσεώς του σε περίπτωση ήττας του. Βέβαια, είναι ορατό το ενδεχόμενο η απόφαση επί της (κύριας) αγωγής να απορριφθεί και έτσι το απορριπτικό διατακτικό της πρωτοβάθμιας απόφασης επί της προσεπίκλησης να είναι άνευ ουσίας για τον προσεπικληθέντα (διότι η δευτεροβάθμια κρίση υπερτερεί). Γι' αυτό το λόγο προκρίνεται η αναστολή εκδίκασης της έφεσης μέχρι την τελεσίδικη περάτωση της δίκης επί της αγωγής κατ' ανάλογη εφαρμογή του 249 ΚΠολΔ. Έτσι, όταν εκδοθεί-ενδεχομένως- απορριπτική απόφαση για τον προσεπικαλούντα, μπορεί να ασκήσει έφεση εναντίον της και να επαναφέρει στην ίδια δικάσιμο την πιο πάνω ανασταλείσα έφεση, έτσι ώστε να συνεκδικαστούν οι δύο εφέσεις³⁹³. Αντίστροφα, εάν γίνει δεκτή η κύρια αγωγή και διαταχθούν αποδείξεις για την παρεμπίπτουσα, ο εναγόμενος δύναται να προσβάλει το οριστικό κεφάλαιο με έφεση και να ζητήσει αναστολή εκτελεστότητας προκειμένου να μη θιγεί το δικαίωμα δικαστικής προστασίας. Το εφετείο όμως θα πρέπει να αναστείλει την εκδίκαση της έφεσης μέχρι το πρωτοβάθμιο δικαστήριο να αποφανθεί οριστικώς για την παρεμπίπτουσα, προκειμένου να αποφευχθεί η έκδοση αντιφατικών αποφάσεων³⁹⁴.

III. Αναιρετική δίκη

Εφόσον κύρια και παρεμπίπτουσα αγωγή συνιστούν αυτοτελή κεφάλαια δίκης, η τυχόν αναίρεση της απόφασης ως προς το κεφάλαιο της κύριας αγωγής δεν επιδρά κατ' ουδέν στο κεφάλαιο της ίδιας απόφασης για την παρεμπίπτουσα αγωγή. Σε περίπτωση, λοιπόν, αναίρεσης της απόφασης ως προς το κεφάλαιο της κύριας αγωγής, δεν μπορεί να υποστηριχθεί ότι συναναιρείται ως αρρήκτως συνδεδεμένο (και αναγκαίως συνεχόμενο) και το κεφάλαιο της παρεμπίπτουσας δίκης. Όταν το άρθρο 579 παρ. 1 ΚΠολΔ ορίζει ότι αν αναιρεθεί η απόφαση, οι διάδικοι

³⁹² Μπαμπινιώτης, ό.π., σελ. 437.

³⁹³ ΑΠ 2100/2022, δημοσιευμένη σε www.areiospagos.gr. Αντιθ., βλ. Τσικρικάς, Το μεταβιβαστικό αποτέλεσμα της εφέσεως στην πολιτική δίκη, σελ. 185, κατά τον οποίο δεν υφίσταται καν προβληματισμός για την δυνατότητα άσκησης έφεσης στην περίπτωση έκδοσης οριστικής απόφασης για την παρεμπίπτουσα αγωγή και όχι για την κύρια, αφού λόγω της φύσης της παρεμπίπτουσας αγωγής, ως αγωγής υπό αίρεση, δεν είναι ποτέ δυνατό να ολοκληρωθεί η κρίση της παρεμπίπτουσας αγωγής πριν την οριστική κρίση (και αποδοχή) της κύριας αγωγής.

³⁹⁴ Ανδρεσάκη, Η Έννοια του Κεφαλαίου στην Πολιτική Δίκη ΕφΑΔΠολΔ, 5/2020, 483, ΤΝΠ QUALEX.

επανέρχονται στην κατάσταση που υπήρχε πριν από την απόφαση που αναιρέθηκε³⁹⁵, προδήλως εννοεί τους διαδίκους που ήσαν υποκείμενα της αναιρετικής δίκης και μετείχαν σε αυτήν και μεταξύ των οποίων διεξάγεται κατά παραπομπή και η νέα δίκη ενώπιον του εφετείου. Σε καμία περίπτωση δεν περιλαμβάνονται οι διάδικοι που δε μετείχαν στην αναιρετική δίκη, έστω και αν μετείχαν στην εφετειακή στο πλαίσιο άλλης συνεκδικασθείσας έφεσης. Για αυτούς υπάρχει δεδικασμένο από την τελεσίδικη απόφαση, η οποία μπορεί να κατέστη και αμετάκλητη αν δεν προσβλήθηκε, με το σχετικό δεδικασμένο της να δεσμεύει, φυσικά, και το δικαστήριο της παραπομπής³⁹⁶. Στο δικαστήριο της παραπομπής, δηλαδή, η υπόθεση συζητείται με βάση τα αντικειμενικά όρια που καθορίζονται στην αναιρετική απόφαση κατ' άρθρον 581 παρ. 2 ΚΠολΔ. Έχει υποστηριχθεί, βέβαια κυρίως στη νομολογία, και η αντίθετη άποψη, η οποία και κρατεί³⁹⁷ και σύμφωνα με την οποία, το δικαστήριο της παραπομπής περιορίζεται βεβαίως στα αναιρεθέντα κεφάλαια αλλά και στα συναφή με αυτά. Η άποψη αυτή, όμως, δεν είναι ορθή και κατά της μπορεί να αντιταχθεί ότι με αυτόν τον τρόπο καθίσταται άχρηστη η δυνατότητα των προσθέτων λόγων βάσει του άρθρου 569 παρ. 2 ΚΠολΔ, που ορίζει ότι οι πρόσθετοι λόγοι αναίρεσης ασκούνται ως προς τα ίδια κεφάλαια της προσβαλλόμενης απόφασης και τα κεφάλαια εκείνα που αναγκαστικά συνέχονται με αυτά, όπως ακριβώς συμβαίνει και με τους προσθέτους λόγους της έφεσης. Πέραν τούτου όμως, δεν μπορεί να γίνει αποδεκτή η άποψη περί συνολικής αναίρεσης ιδίως όταν εμπλέκονται περισσότερα υποκείμενα δίκης, όπως συμβαίνει στην υπό εξέταση ενότητα, διότι η άποψη αυτή έχει ως αποτέλεσμα στην περίπτωση κύριας και παρεμπίπτουσας δίκης την κατάργηση της αυτοτέλειας των περισσότερων, απλώς συνεκδικαζομένων σε μία διαδικασία, διαφορετικών εννόμων σχέσεων δίκης, οι οποίες, μάλιστα, (μπορεί να) είναι εν μέρει και με διαφορετικά υποκείμενα. Ακριβώς δε η εν μέρει διαφορετικότητα των υποκειμένων μεταξύ κύριας και παρεμπίπτουσας δίκης επιβεβαιώνει το συμπέρασμα, ότι δεν είναι δυνατόν να επεκτείνεται το ευνοϊκό αποτέλεσμα της μιας δίκης και στην άλλη δίκη, και ειδικότερα ως προς τα υποκείμενά της, τα οποία δεν είχαν

³⁹⁵ Δηλαδή, η αναιρεθείσα απόφαση εξομοιώνεται με ανύπαρκτη απόφαση, πράγμα το οποίο έχει ιδιαίτερη σημασία από πλευράς συνεπειών αυτής, πράξεων και αποφάσεων, που στηρίχθηκαν σ' αυτήν, όπως και για την πριν απ' αυτή διαδικασία. Βλ. *Καλαβρός*, Η αναίρεση κατά τον ΚΠολΔ, 4η έκδ., 2021, άρθρ. 579, σ. 833, αρ. 2 = sakkoulas-online.

³⁹⁶ *Καλαβρός*, Διάλογοι με τη Νομολογία, 2018, Παρατηρήσεις στην ΑΠ 161/2013, σελ. 911-920 = sakkoulas-online.

³⁹⁷ *Πανταζόπουλος*, Ένδικα μέσα και ανακοπές (Πολιτική Δικονομία II), 1^η εκδ. 2020, σελ. 298· ΑΠ 800/2023, δημοσιευμένη σε www.areiospagos.gr · μειοψηφία της ΑΠ 161/2013 με παρατηρήσεις *Καλαβρού*, ό.π.

συμμετάσχει καν στην αναιρετική δίκη με την ιδιότητά τους ως διαδίκων της παρεμπίπτουσας δίκης³⁹⁸. Έτσι, η μη επέκταση αυτή και σε μη μετασχόντα στην αναιρετική δίκη διάδικο ισχύει και στην περίπτωση, κατά την οποία ενώπιον του Εφετείου είχε ασκηθεί από τον ηττηθέντα ενάγοντα της κύριας αγωγής έφεση κατά της πρωτόδικης απόφασης και επίσης είχε ασκηθεί από τον ηττηθέντα ενάγοντα της παρεμπίπτουσας αγωγής και συγχρόνως νικήσαντα εναγόμενο της κύριας αγωγής επικουρική έφεση κατά του νικήσαντος επίσης συνεναγομένου του, για την περίπτωση που η έφεση του ενάγοντος της κύριας αγωγής ήθελε γίνει δεκτή, με αποτέλεσμα την παραδοχή της κύριας αγωγής του. Αν η παραπάνω έφεση, καθώς και η επικουρική έφεση απορριφθούν και κατά της εφετειακής απόφασης ασκήσει αναίρεση μόνο ο εκκαλών της κύριας έφεσης, ως προς τον οποίο απορρίφθηκε η κύρια αγωγή, με αποτέλεσμα, σε περίπτωση παραδοχής της, να αναιρεθεί η απόφαση του Εφετείου, τα αποτελέσματα της αναίρεσης περιορίζονται μόνο στους διαδίκους της αναιρετικής δίκης, μεταξύ των οποίων θα διεξαχθεί η νέα δίκη ενώπιον του Εφετείου. Η αναίρεση δεν επεκτείνεται και στο κεφάλαιο της εφετειακής απόφασης, που αφορά στην απορριφθείσα επικουρική έφεση του εναγομένου της κύριας αγωγής και ενάγοντος της παρεμπίπτουσας αγωγής. Αν το Εφετείο, ως δικαστήριο της μετά την αναίρεση παραπομπής, επεκτείνει την έρευνά του και διαλάβει στην απόφασή του δυσμενή διάταξη και για τον προαναφερόμενο, που δεν μετέσχε στην αναιρετική δίκη, υποπίπτει στην πλημμέλεια του άρθρου 559 αριθ. 18 ΚΠολΔ. Έτσι, εφόσον η κύρια αγωγή απορριφθεί εν όλω ή εν μέρει και ο ενάγων ασκήσει έφεση, η δε έφεσή του απορριφθεί, μπορεί να ασκήσει αναίρεση κατά της τελεσίδικης (εφετειακής) απόφασης, και τότε, μέσο προστασίας του εναγομένου θα είναι η άσκηση επικουρικής αναίρεσης³⁹⁹, η οποία θα πλήττει την εφετειακή απόφαση για την περίπτωση που ήθελε γίνει δεκτή η αναίρεση του ενάγοντος της κύριας αγωγής⁴⁰⁰.

³⁹⁸ Καλαβρός, ό.π., σελ. 920.

³⁹⁹ ΑΠ 1194/2021, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.

⁴⁰⁰ ΑΠ 800/2023, δημοσιευμένη σε www.areiospagos.gr · ΑΠ 1131/2012, www.areiospagos.gr.

§7 Αντί επιλόγου-Σύνοψη συμπερασμάτων

1. Από την ανωτέρω ανάλυση κατέστη σαφής η έννοια των παρεμπιπτόντων των άρθρων 282 επ. ΚΠολΔ, που είναι ταυτόσημη με τις παρεμπίπτουσες υποθέσεις και περιλαμβάνει τόσο τα παρεμπίπτοντα ζητήματα όσο και τις παρεμπίπτουσες αγωγές. Τα παρεμπίπτοντα ζητήματα είναι κατ' αρχήν τα ζητήματα δικονομικού χαρακτήρα, τα οποία εισάγονται με αίτηση του διαδίκου και προτείνονται συνήθως σε κάθε στάση της δίκης. Επειδή εμποδίζουν την ομαλή πορεία της δίκης, αναστέλλουν την εκδίκαση της κύριας δίκης μέχρι να επιλυθούν από το δικαστήριο. Παρεμπίπτοντα ζητήματα όμως είναι και τα ζητήματα ουσιαστικού δικαίου, ήτοι τα προδικαστικά ζητήματα, τα οποία εξετάζονται αυτεπαγγέλτως από το δικαστήριο προκειμένου να επιλυθεί η κύρια διαφορά.
2. Τα παρεμπίπτοντα ζητήματα εισάγονται προς εξέταση με αυτοτελή αίτηση του διαδίκου (οπότε θα πρόκειται για δικονομικής φύσης παρεμπίπτοντα), με το εισαγωγικό ένδικο βοήθημα (οπότε θα πρόκειται για προδικαστικά ζητήματα), ακόμα και με ένσταση, εφόσον ο νόμος δεν τάσσει κάποια εξαίρεση για το επιτρεπτό προβολής της⁴⁰¹. Σε όλες αυτές τις περιπτώσεις, το δικαστήριο υποχρεούται να εξετάσει τα εν λόγω ζητήματα ώστε να καταφέρει να κρίνει για τη διαφορά που άγεται ενώπιόν του, ενώ στις δύο τελευταίες περιπτώσεις, αν συντρέχουν οι λοιπές προϋποθέσεις που τάσσει το άρθρο 331 ΚΠολΔ, το δικαστήριο «κρίνει» και επ' αυτών, δηλαδή η κρίση του δικαστηρίου για το προδικαστικό ζήτημα εξοπλίζεται αυτοτελώς και με δεδικασμένο. Το δικάζον δικαστήριο, μάλιστα, εξετάζει κατ' άρθρον 284 ΚΠολΔ τα παρεμπίπτοντα, ακόμα και αν όταν είναι αναρμόδιο να τα δικάσει ή ακόμα και αν δεν έχει δικαιοδοσία για αυτά. Σε αυτήν την περίπτωση, όμως, φυσικά και η κρίση του πολιτικού δικαστηρίου για το παρεμπίπτον ζήτημα δεν μπορεί να εξοπλιστεί με δεδικασμένο.
3. Για την εξόπλιση του προδικαστικού ζητήματος με δεδικασμένο κατ' άρθρον 331 ΚΠολΔ, κρίσιμο είναι το δικάσαν το κύριο ζήτημα δικαστήριο να είχε αρμοδιότητα να κρίνει και επί του προδικαστικού, καθώς και το προδικαστικό ζήτημα να συνιστούσε αναγκαία προϋπόθεση του κυρίου ζητήματος. Η προϋπόθεση της αναγκαιότητας εξετάζεται πάντοτε σε συνάρτηση με το

⁴⁰¹ Απαγόρευση άσκησης με ένσταση εισάγεται συνήθως επί διαπλαστικών δικαιωμάτων, όταν ο νόμος απαιτεί άσκηση αγωγής και έκδοση διαπλαστικής αποφάσεως επ' αυτής. Σε αυτήν την περίπτωση, το ζήτημα που ετέθη δεν μπορεί να εξετασθεί ούτε παρεμπιπτόντως από το δικάζον δικαστήριο.

διατακτικό της απόφασης και πληρούται όταν το ζήτημα αποτελεί προϋπόθεση του ουσιαστικού κανόνα δικαίου στον οποίο στηρίχτηκε το κύριο ζήτημα και σωρευτικά εφόσον το δικαστήριο στήριξε την κρίση του επ' αυτού.

4. Δογματικώς ορθότερη είναι η θέση που υποστηρίζει πως τα παρεμπίπτοντα ζητήματα εν γένει δεν δημιουργούν ιδιαίτερο κεφάλαιο δίκης. Τούτο έχει πρακτική σημασία ιδιαιτέρως στα προδικαστικά ζητήματα, καθ' ότι πρώτον, δεν μπορούν να προσβληθούν αυτοτελώς με ένδικα μέσα, θέση βέβαια που δεν ενστερνίζεται η νομολογία και απαιτεί την αυτοτελή προσβολή τους με έφεση, και δεύτερον, δεν μπορούν να δημιουργήσουν εκκρεμοδικία, εφόσον δε συντρέχει ταυτότητα αντικειμένων δίκης. Ο κίνδυνος έκδοσης αντιφατικών αποφάσεων σε τέτοιες περιπτώσεις αντιμετωπίζεται, λοιπόν, με την επιστράτευση του άρθρου 249 ΚΠολΔ.
5. Στα παρεμπίπτοντα ανήκουν και οι παρεμπίπτουσες αγωγές, οι οποίες δύνανται να επηρεάσουν την τακτική πρόοδο της κύριας δίκης. Οι παρεμπίπτουσες αγωγές διαφέρουν από τα παρεμπίπτοντα ζητήματα, πρώτον διότι το δίκαιο για αυτές απαιτεί αίτηση του διαδίκου, ενώ τα παρεμπίπτοντα ζητήματα εξετάζονται αυτεπαγγέλτως, και δεύτερον, διότι, δεν μπορούν ποτέ να εξετασθούν αν υπάγονται σε διαφορετική δικαιοδοσία από αυτή της κύριας διαφοράς, όπως συμβαίνει με τα λοιπά παρεμπίπτοντα. Σπουδαία είναι η διάκριση της παρεμπίπτουσας αγωγής σε αυτοτελή και μη αυτοτελή με τεράστια πρακτική σημασία στον χρόνο άσκησής της. Έχει πια νομολογηθεί πως αυτοτελής θεωρείται αυτή που ερευνάται ανεξάρτητα από την κύρια δίκη, ακόμη και αν δεν συντρέχουν οι προϋποθέσεις θεμελιώσεως της κύριας αγωγής, ενώ μη αυτοτελής εκείνη που τείνει απλώς σε ενίσχυση ή συμπλήρωση της κύριας. Κατά το άρθρο 283 παρ. 2 ΚΠολΔ και την κρατούσα ερμηνεία του, οι αυτοτελείς αγωγές ασκούνται έως τη συζήτηση της κύριας αγωγής, ενώ οι μη αυτοτελείς σε κάθε στάση της δίκης και κατ' έφεση. Στην τακτική διαδικασία, ωστόσο εφαρμόζεται το νέο άρθρο 238 ΚΠολΔ, το οποίο είναι ασαφές και προκαλεί απορίες για το αν καταλαμβάνει όλες τις παρεμπίπτουσες αγωγές. Κατά την εδώ υποστηριζόμενη άποψη, το άρθρο 238 ΚΠολΔ εφαρμόζεται σε κάθε παρεμπίπτουσα αγωγή λόγω της διαδικαστικής ιδιαιτερότητας της νέας τακτικής διαδικασίας. Έτσι, και για τις μη αυτοτελείς της τακτικής διαδικασίας ισχύει η προθεσμία του άρθρου 238 ΚΠολΔ. Η

διαφορά είναι ότι εάν χαθεί η προθεσμία του 238 ΚΠολΔ, η μη αυτοτελής παρεμπίπτουσα αγωγή μπορεί να ασκηθεί και στον δεύτερο βαθμό, ενώ η αυτοτελής δεν μπορεί και μένει, συνεπώς, μόνο η δυνατότητα να ασκηθεί κύρια αγωγή για το αντικείμενό της. Επιπλέον, στις μη αυτοτελείς παρεμπίπτουσες αγωγές ανήκουν -μεταξύ άλλων- και εκείνες που έχουν αντικείμενό τους παρεπόμενες αξιώσεις. Αυτές εκ του συνδυασμού των άρθρων 283 παρ. 2 και 525 παρ. 3 ΚΠολΔ μπορούν να ασκηθούν για πρώτη φορά και στο εφετείο⁴⁰², εφόσον οι παρεπόμενες αυτές απαιτήσεις γεννήθηκαν μετά τη συζήτηση κατά την οποία εκδόθηκε η προσβαλλόμενη απόφαση. Για τις λοιπές μη αυτοτελείς παρεμπίπτουσες αγωγές που μπορούν κατ' άρθρον 283 παρ. 2 ΚΠολΔ να ασκηθούν στο εφετείο, ο νόμος δεν ορίζει αν απαιτείται να στηρίζονται -και αυτές- σε οψιγενή, δηλαδή σε μεταγενέστερα της συζήτησης στον πρώτο βαθμό κατά την οποία εκδόθηκε η προσβαλλόμενη απόφαση- περιστατικά. Παρ' όλα αυτά, λόγω του άρθρου 12 παρ. 2 ΚΠολΔ⁴⁰³ και λόγω του ρόλου της παρεμπίπτουσας αγωγής, που αποβλέπει στην προσαρμογή του αντικειμένου της δίκης σε μεταγενέστερες εξελίξεις και σε καμία περίπτωση στην όψιμη διεύρυνσή του για λόγους προϋφιστάμενους, πρέπει να γίνει δεκτό ότι και για κάθε μη αυτοτελή παρεμπίπτουσα αγωγή απαιτείται η συνδρομή οψιγενών γεγονότων που να δικαιολογούν την άσκησή της στον δεύτερο βαθμό.

6. Κύρια και παρεμπίπτουσα αγωγή συνιστούν δύο αυτοτελή και αναγκαίως συνεχόμενα κεφάλαια δίκης.
7. Συνήθης στη δικαστηριακή πρακτική εμφανίζεται η σωρευμένη με την προσεπίκληση παρεμπίπτουσα αγωγή κατά του δικονομικού εγγυητή. Η παρεμπίπτουσα αυτή αγωγή είναι αυτοτελής, εμφανίζει όμως κάποιες ιδιαιτερότητες, διότι πρόκειται για αγωγή υπό αίρεση. Εξετάζεται, συνεπώς, μόνον αν γίνει δεκτή η κύρια αγωγή. Και εδώ όμως, όπως συμβαίνει σε κάθε παρεμπίπτουσα αγωγή, υπάρχουν δύο αυτοτελή κεφάλαια δίκης, της κύριας και της παρεμπίπτουσας, τα οποία προκειμένου να μεταβιβαστούν σε ανώτερο βαθμό δικαιοδοσίας, πρέπει να προσβληθούν αυτοτελώς.

⁴⁰² Βλ. και Σαμουήλ, Η έφεση, σελ. 292-293.

⁴⁰³ Η μη αυτοτελής παρεμπίπτουσα αγωγή δεν παύει να είναι αγωγή, εισάγει δηλαδή αυτοτελές αίτημα δικαστικής προστασίας, έστω και αν αυτό είναι συμπληρωματικό του κυρίου.

ΑΡΘΡΟΓΡΑΦΙΑ-ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. *Απαλαγάκη Χ./Σταματόπουλος Σ.*, Ο νέος κώδικας πολιτικής δικονομίας [ερμηνεία κατ' άρθρο μετά τους Ν. 4842 & 4855/2021], εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, 2022.
2. *Απαλαγάκη Χ.*, Υποκειμενικά και αντικειμενικά όρια δεδικασμένου στην εσωτερική αναγωγική σχέση μεταξύ των περισσότερων συνυποχρέων προς αποζημίωση και συνεναγομένων, όταν έχουν ασκηθεί κύριες αγωγές από διαφορετικούς ενάγοντες κατά των αυτών εναγομένων, σε: Συλλογικό Έργο, Τιμητικός Τόμος για την Καθηγήτρια Γιάννα Καρύμπαλη-Τσίπτσιου, τόμ. 1, 2022, σελ. 67-75, sakkoulas-online.
3. *Ανδρεσάκη Χ.*, Η Έννοια του Κεφαλαίου στην Πολιτική Δίκη, ΕφΑΔΠολΔ, 5/2020, 476-491.
4. *Βαθρακοκόιλης Β.*, Η έφεση, εκδ. Σάκκουλα, 2015.
5. *Βαθρακοκόιλης Β.*, Κώδικας Πολιτικής Δικονομίας, εκδ. Σάκκουλα, 2012.
6. *Βλάσσης Η.*, Η εκκρεμοδικία κατά τον ΚΠολΔ, Δ 8 (1977) 227 επ.
7. *Γεωργίου Κ.*, Δεδικασμένο-Έννομη σχέση- Προδικαστικό ζήτημα, ΕλλΔνη/1985, 1103 επ.
8. *Γιακουμής Δ.*, Περί των «παρεμπιπτόντων ζητημάτων» και της επ' αυτών επεκτάσεως του δεδικασμένου, Δ 1973. 14 επ.
9. *Γιαννόπουλος Π.*, Προδικαστικά και παρεμπιπτόντα ζητήματα στην πολιτική δίκη, Δ 1999. 1005 επ.
10. *Δεληκωστόπουλος Ι.*, Οι δικονομικοί λόγοι αναίρεσης, εκδ. Σάκκουλα, 2009.
11. *Δεληκωστόπουλος Ι.*, Το απαράδεκτο στην αναιρετική δίκη, εκδ. Σάκκουλα, 2021.
12. *Δεληκωστόπουλος Σ./Σινανιώτης Α.*, Ερμηνεία Κώδικος Πολιτικής Δικονομίας, Β', εκδ. ΑΛΦΑ ΔΕΛΤΑ, 1969.
13. *Καλαβρός Κ.*, Η αναίρεση κατά τον ΚΠολΔ, 4η έκδ., 2021, sakkoulas-online.
14. *Καλαβρός*, Πολιτική Δικονομία, Γενικό μέρος II (διαδικασία στα πρωτοβάθμια δικαστήρια), εκδ. Σάκκουλα, 2^η έκδ., 2006.
15. *Καλαβρός Κ.*, Πολιτική δικονομία, εκδ. Σάκκουλα, 2016.
16. *Καλαβρός Κ.*, Προδικαστικό ζήτημα κατ' ένσταση, ΧρΙΔ 2007, 385 επ.
17. *Καλαβρός Κ.*, Υποκειμενικά και αντικειμενικά όρια του δεδικασμένου για το προδικαστικό ζήτημα, Διάλογοι με τη Νομολογία, εκδ. Σάκκουλα, 2018.
18. *Καργάδος Π.*, Η κατ' «ένστασιν» προβολή της ακυρωσίας [Συμβολή στην ερμηνεία των άρθρων 154 ΑΚ και 71 ΚΠολΔ], Δ 1979. 204 επ.

19. *Καστανίδης Α.*, Αρνητική αναγνωριστική αγωγή κατά το ελληνικό και το ευρωπαϊκό δικονομικό δίκαιο, 2019, sakkoulas-online.
20. *Κατηφόρης Ν.*, Παρατηρήσεις στην ΑΠ 1877/2011, ΕΠολΔ 2012, 751-752.
21. *Κατράς Ι.*, Αγωγές, Αιτήσεις Ενστάσεις Ενοχικού Δικαίου Αστικού Κώδικα, εκδ. Σάκκουλα, 2018.
22. *Κατράς Ι.*, Ερμηνεία Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας, εκδ. Σάκκουλα, 2023.
23. *Κεραμεύς Κ.*, Αστικό δικονομικό δίκαιο, 1986, sakkoulas-online.
24. *Κ. Κεραμεύς/Δ. Κονδύλης/Ν. Νίκας*, Ερμηνεία ΚΠολΔ - Ένδικα Μέσα και Ανακοπές, 2η έκδ., 2020.
25. *Κ. Κεραμεύς/Δ. Κονδύλης/Ν. Νίκας*, Ερμηνεία ΚΠολΔ, τόμ. 1, εκδ. Σάκκουλα, 2000.
26. *Κεραμεύς Κ.*, Ουσιαστικόν δεδικασμένον περί προδικαστικών ζητημάτων, εκδ. Σάκκουλα, 1967.
27. *Κεραμεύς Κ.*, Παρεμπίπτουσα αγωγή, δεδικασμένο και παραγραφή ως προς περαιτέρω ζημίες από καταστροφή δένδρων, ΝοΒ 1990, 597 επ. (γνμδ).
28. *Κιτσικόπουλος Α.*, Πολιτική Δικονομία, τόμ. 2, άρθρα 127-243.
29. *Κλαμαρής Ν.*, Ζητήματα εννόμου συμφέροντος, αοριστίας της αγωγής και επιδείξεως εγγράφων υπό το πρίσμα του συνταγματικού δικονομικού δικαιώματος δικαστικής προστασίας, ΕλλΔνη/ 2003, 597 επ.
30. *Κλαμαρής Ν./ Κουσουλής Σ./ Πανταζόπουλος Σ.-Σ.*, Πολιτική Δικονομία, 5^η εκδ., εκδ. Σάκκουλα, 2023.
31. *Κολοτούρος Π.*, Αναγκαία Ομοδικία, εκδ. Σάκκουλα, 2023.
32. *Κολοτούρος Π.*, Δεδικασμένον διά το προδικαστικόν ζήτημα ουσιαστικής και δικονομικής εννόμου συνεπείας, ΕΠολΔ 2020, 266 επ.
33. *Κολοτούρος Π.*, Δικονομικά ζητήματα από την πρόσφατον νομολογίαν του Αρείου Πάγου, ΕλλΔνη 2/2019.351 = sakkoulas-online.
34. *Κονδύλης Δ.*, Το δεδικασμένο κατά τον Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας, εκδ. Σάκκουλα, 2007.
35. *Κουσουλής Σ.*, Οι πραγματικοί ισχυρισμοί στην πολιτική δίκη, εκδ. Σάκκουλα, 2003.
36. *Κωστάκος Π.*, Έφεση και αναίρεση κατ' αποφάσεως με διατάξεις οριστικές και μη οριστικές, ΕλλΔνη 1990, 249 επ.
37. *Λεοντής*, Ερμηνεία Αστικού Κώδικα, Ι, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, 2021.

38. *Μακρίδου Κ.*, Ειδικές διαδικασίες στον Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας μετά το Ν. 4335/2015, εκδ. Σάκκουλα, 2017.
39. *Μακρίδου Κ.*, Η έννοια και η σημασία των κεφαλαίων στην πολιτική δίκη, ΕΠολΔ 3/2018, 238-242, sakkoulas-online.
40. *Μακρίδου Κ.*, Η τακτική διαδικασία στα πρωτοβάθμια δικαστήρια, εκδ. Σάκκουλα, 2019
41. *Μακρίδου Κ.*, Οι σημαντικότερες τροποποιήσεις του ν. 4842/2021 στην Τακτική Διαδικασία, διαθέσιμο σε <https://enobe.org.gr/?p=3616>.
42. *Μακρίδου Κ.*, Περιστατικά που θεμελιώνουν έννομη σχέση, η οποία συνιστά προδικαστικό ζήτημα τόσο μίας διαδικαστικής προϋπόθεσης όσο και της κύριας αιτούμενης έννομης συνέπειας – Δεδικασμένο κατ' άρθ. 331 ΚΠολΔ, ΕλλΔνη 5/2020, 1378 επ. (γνμδ).
43. *Μακρίδου Κ.*, Πρόσθετοι λόγοι εφέσεως, εκδ. Σάκκουλα, 2000.
44. *Μανιώτης Δ.*, Η άσκηση της παρεμπόδισης αγωγής σε κάθε στάση της πρωτόδικης δίκης και κατ' έφεση, Δ 1995.583 επ.
45. *Μαργαρίτη Μ. & Α.*, Ερμηνεία Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας, ΙΙ, εκδ. 2018.
46. *Μαθθίας Α.*, Άσκηση του δικαιώματος ακυρώσεως δικαιοπραξίας με ένσταση, Δ 1978. 486 επ.
47. *Μαθθίας Α.*, Ειδική διαδοχή στο προδικαστικό ζήτημα, Δ 1983.411 επ.
48. *Μαχαίρας Χ./Ορφανίδης Γ./Πανταζόπουλος Σ.-Σ.*, Η Διαμεσολάβηση, εκδ. Σάκκουλα, 2024.
49. *Μητσόπουλος Γ.*, Η διδασκαλία του Οικονομίδου για την έννοια της αναγκαίας προϋποθέσεως ως όρου επεκτάσεως του δεδικασμένου στα παρεμπόδιοντα ζητήματα (331 ΚΠολΔ), ΕλλΔνη/2010.1 επ.
50. *Μιχαηλίδου Χ.*, Η άμυνα κατά της εκτέλεσης, εκδ. Σάκκουλα, 2017.
51. *Μπαλογιάννη Ε.*, Παρατηρήσεις στην ΕφΠειρ 475/1995, Δ 1995.973 επ.
52. *Μπαμπινιώτης Δ.*, Η έννοια της αναγκαιότητας στο άρθρο 331 ΚΠολΔ, εκδ. Σάκκουλα, 2008.
53. *Μπαμπινιώτης Δ.*, Μεταβιβαστικό αποτέλεσμα της έφεσης και αντικείμενο έκκλητης δίκης, εκδ. Σάκκουλα, 2016.
54. *Μπαμπινιώτης Δ.*, Οι διαπλαστικές ενστάσεις, εισήγηση στο 35^ο πανελλήνιο συνέδριο ΕΕΔ, Διαπλαστικές αγωγές, ενστάσεις και αποφάσεις, εκδ. Σάκκουλα, 2011.
55. *Μπέης Κ.*, Παρατηρήσεις στην ΑΠ 126/2008, Δ 2008.763 επ.

56. Μπέης Κ., Πολιτική Δικονομία, Γενικά αρχαί και κατ' άρθρον ερμηνεία Πα', άρθρα 208-334, εκδ. Σάκκουλα, 1974.
57. Μπέης Κ., Πολιτική Δικονομία, IV, 591-681.
58. Νίκας Ν., Δίκαιο Αναγκαστικής Εκτελέσεως I, εκδ. Σάκκουλα, 3^η εκδ., 2024.
59. Νίκας Ν., Εγχειρίδιο Πολιτικής Δικονομίας, 2η έκδ., 2016, sakkoulas-online.
60. Νίκας Ν., Εγχειρίδιο πολιτικής δικονομίας, 4η έκδ., 2022, sakkoulas-online.
61. Νίκας Ν., Η ένσταση εκκρεμοδικίας στην πολιτική δίκη, εκδ. Σάκκουλα, 1991.
62. Νίκας Ν., Ο κρίσιμος χρόνος υπολογισμού της ζημίας στις αδικοπραξίες, Αρμ. 1001, 3 επ.
63. Νίκας Ν., Πολιτική Δικονομία, II, εκδ. Σάκκουλα, 2021.
64. Οικονόμου Κ., Ομοδικία & Συμμετοχή Τρίτων στην Πολιτική Δίκη, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, 2018.
65. Παμπούκης Κ., σχόλιο σε ΕφΠειρ 688/1996, ΕπισκεΔ, 1997, σελ. 163-172.
66. Παναγόπουλος Κ., Η οριστικότητα της δικαστικής απόφασης κατά το άρθρο 309 ΠολΔ, εκδ. του Ερευνητικού Ινστιτούτου Δικονομικών Μελετών, 1989.
67. Πανταζόπουλος Σ.-Σ., Αναγκαστική Εκτέλεση, 2η έκδ., 2022, sakkoulas-online.
68. Πανταζόπουλος Σ.-Σ., Ζητήματα υποκειμενικών ορίων του δεδικοσμένου, Εισηγήση στο 47^ο Πανελλήνιο Συνέδριο Ενώσεως Ελλήνων Δικονομολόγων, 2024, προς έκδοση.
69. Πανταζόπουλος Σ.-Σ., Η ανακοπή κατά διαταγής πληρωμής, εκδ. Σάκκουλα, 5^η εκδ., 2024.
70. Πανταζόπουλος Σ.-Σ., Ένδικα Μέσα και Ανακοπές (Πολιτική Δικονομία II), εκδ. Σάκκουλα, 2020.
71. Παπαδάκης, Διαταγή πληρωμής, 2^η εκδ., 2012, sakkoulas-online.
72. Πλεύρη Α., Η αναιρετική δίκη με άξονα το άρθρο 573 ΚΠολΔ, εκδ. Σάκκουλα, 2023.
73. Ποδηματά Ε., Δεδικοσμένο [Αντικειμενικά όρια ιδίως επί ενστάσεων], εκδ. Σάκκουλα, 2002.
74. Ράμμος Γ., Εγχειρίδιον αστικού δικονομικού δικαίου, I, εκδ. Σάκκουλα, 1978.
75. Ρίκος Ε., Η οικογενειακή διαφορά ως προδικαστικόν ζήτημα [Συμβολή εις την ερμηνείαν των αρθρ. 609, 610, 620, 621 ΚΠολΔ], Δ 1982. 495 επ.
76. Σαμουήλ Σ., Η έφεση κατά τον ΚΠολΔ, στ' έκδοση, 2009.
77. Σασάνης Α., Ένομες συνέπειες δικαστικών αποφάσεων σε αστικό και διοικητικό δίκαιο, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, 2022.

78. *Σινανιώτης Α.*, Ειδικές διαδικασίες : Κατά τον Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας, εκδ. Σάκκουλα, 3^η εκδ., 2008.
79. *Σταθόπουλος Μ.*, Διαπλαστική απόφασις και πρόκλησις αυτής δι' ενστάσεως, ΝοΒ 1978, 1 επ.
80. Σχέδιον Πολιτικής Δικονομίας, τόμ. 2, Εθνικόν Τυπογραφείον, 1953.
81. Σχέδιον Πολιτικής Δικονομίας, τόμ. 3, Εθνικόν Τυπογραφείον, 1951.
82. *Τριανταφύλλου Ν.*, Υποκειμενικά σύνθετες δίκες στις αυτοκινητιστικές διαφορές, εκδ. Σάκκουλα, 2023.
83. *Τσικρικάς Δ.*, Παρέμβαση στο 41ο Συνέδριο της ΕΕΔ, σε: Ένωση Ελλήνων Δικονομολόγων, Η κατάσχεση εις χείρας τρίτου, 2017, sakkoulas-online.
84. *Τσικρικάς Δ.*, Το μεταβιβαστικό αποτέλεσμα της εφέσεως στην πολιτική δίκη, εκδ. Σάκκουλα, 1996.
85. *Φουρλάνος Γ.*, Παρατηρήσεις στην ΕφΑθ 9404/2000, ΕλλΔνη/2003.508 επ
86. *Χατζηγιαννάκος Ζ.*, Η Δικαστική Πραγματογνωμοσύνη κατά τον ΚΠολΔ, εκδ. Σάκκουλα, 2020.

ΔΗΛΩΣΗ ΠΕΡΙ ΜΗ ΠΡΟΣΒΟΛΗΣ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ
ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗΣ ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑΣ

Δηλώνω υπεύθυνα ότι η διπλωματική εργασία, την οποία υποβάλλω, δεν περιλαμβάνει στοιχεία προσβολής δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας σύμφωνα με τους ακόλουθους όρους τους οποίους διάβασα και αποδέχομαι:

1. Η διπλωματική εργασία πρέπει να αποτελεί έργο του υποβάλλοντος αυτήν υποψήφιου διπλωματούχου.
2. Η αντιγραφή ή η παράφραση έργου τρίτου προσώπου αποτελεί προσβολή δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας και συνιστά σοβαρό αδίκημα, ισοδύναμο σε βαρύτητα με την αντιγραφή κατά τη διάρκεια της εξέτασης. Στο αδίκημα αυτό περιλαμβάνεται τόσο η προσβολή δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας άλλου υποψήφιου διπλωματούχου όσο και η αντιγραφή από δημοσιευμένες πηγές, όπως βιβλία, εισηγήσεις ή επιστημονικά άρθρα. Το υλικό που συνιστά αντικείμενο λογοκλοπής μπορεί να προέρχεται από οποιαδήποτε πηγή. Η αντιγραφή ή χρήση υλικού προερχόμενου από το διαδίκτυο ή από ηλεκτρονική εγκυκλοπαίδεια επιφέρει τις ίδιες δυσμενείς έννομες συνέπειες με τη χρήση υλικού προερχόμενου από τυπωμένη πηγή ή βάση δεδομένων.
3. Η χρήση αποσπασμάτων από το έργο τρίτων είναι αποδεκτή εφόσον, αναφέρεται η πηγή του σχετικού αποσπάσματος. Σε περίπτωση επί λέξει μεταφοράς αποσπάσματος από το έργο άλλου, η χρήση εισαγωγικών ή σχετικής υποσημείωσης είναι απαραίτητη, ούτως ώστε η πηγή του αποσπάσματος να αναγνωρίζεται.
4. Η παράφραση κειμένου, αποτελεί προσβολή δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας.
5. Οι πηγές των αποσπασμάτων που χρησιμοποιούνται θα πρέπει να καταγράφονται πλήρως σε πίνακα βιβλιογραφίας στο τέλος της διπλωματικής εργασίας.
6. Η προσβολή δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας επισύρει την επιβολή κυρώσεων. Για την επιβολή των ενδεδειγμένων κυρώσεων, τα αρμόδια όργανα της Σχολής θα λαμβάνουν υπόψη παράγοντες όπως το εύρος και το μέγεθος του τμήματος της διπλωματικής εργασίας που συνιστά προσβολή δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας. Οι κυρώσεις θα επιβάλλονται, ύστερα από γνώμη της τριμελούς εξεταστικής επιτροπής με απόφαση της Συνέλευσης της Σχολής, και μπορούν να συνίστανται στον μηδενισμό της διπλωματικής εργασίας (με ή χωρίς δυνατότητα επανυποβολής), τη διαγραφή από τα Μητρώα των μεταπτυχιακών φοιτητών, καθώς και την επιβολή πειδαρχικών ποινών, όπως η αναστολή της φοιτητικής ιδιότητας του υποψήφιου διπλωματούχου.

Επιπλέον, παρέχω τη συναίνεσή μου, ώστε ένα ηλεκτρονικό αντίγραφο της διπλωματικής εργασίας μου να υποβληθεί σε ηλεκτρονικό έλεγχο για τον εντοπισμό τυχόν στοιχείων προσβολής δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας.

Ημερομηνία

30/09/2024

Υπογραφή Υποψηφίου

